

Nyt. szám: 208/1018/ MH 1. LTDD

129 sz. példány

Nyt.szám: 571

11/2003.01.10
Préid

KATONAI
LOGISZTIKA
Anyagi-Technikai Biztosítás

8. ÉVFOLYAM
2000. 3. SZÁM

Megjelenik negyedévenként
A MH LFI-ság belső kiadványa

236/23

KATONAI LOGISZTIKA 8. ÉVFOLYAM 2000. 3. SZÁM

„Tactics is the art of the logistically possible”
„Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete”

KATONAI LOGISZTIKA

(Anyagi-Technikai Biztosítás)

TARTALOMBÓL

- A Magyar haderőreform tapasztalatai (1988 és 2000 között)
- Ismerkedés a Többnemzetiségű Összhaderőnemi Logisztika Központ működésével
- A NATO csatlakozásra történő felkészülés, majd a NATO tagság eddigi időszakának általános és logisztikai tapasztalatai
- A haditechnikai biztosítás új rendszere
- Rendszeresítés, rendszerbeállítás, csapatpróba
- A Magyar Köztársaság kormányzati minőségbiztosítási tevékenységének szabályozása

2000

3

MH LOGISZTIKAI FŐIGAZGATÓSÁG KIADVÁNYA

Szerkesztő bizottság

Elnök	Dobó Péter
Tagok	Kopasz Jenő, Szenes József, Svéd László, Komondi Márton, Hazuga Károly, Kapussy György, Anda Árpád, Csák Gábor, Szenes Zoltán, Csűrös János

Szerkesztőség

Főszerkesztő	Keszthelyi Gyula
Felelős szerkesztő	Tóth József
Felelős kiadó	Krnák János

Készült: 280 példányban
Egy példány: 121 lap

ELMÉLET

AZ INTEGRÁLT VÉDELMI MINISZTERIUMRÓL

Csabai György¹

Előszó

A társadalmi változás előrehaladása, a hazai demokratikus intézményrendszer alapjainak tovább fejlesztése, az euroatlanti integráció közeli lehetősége, a honvédség demokratikus és civil ellenőrzésének megszilárdulása, az ország intézményrendszerébe történő "időtálló" beillesztése, a védelmi minisztérium és a vezérkar nemzetközi együttműködési feltételeinek javítása, valamint más fontos tényezők egyrészt megkövetelik, másrészt pedig időszzerűvé teszik az integrált védelmi minisztérium létrehozását.

Ezen tanulmány elemzi az ezirányú nyugati gyakorlatot, aztán a tapasztalatokra alapozva vázolja a megvalósítás változatait, rámutatva a lehetséges problémákra és az egyes módozatok előnyeire és hátrányaira. Hozzátehető még az is, hogy a két szervezet integrációja részletes törvényi szabályozást követel, beleértve a Magyar Honvédség kormányzati irányításának és a szakmai vezetésnek kérdéskomplexumát is. *A témával kapcsolatos megállapítások öt fejezetben kerülnek kibontásra. Az első fejezet a nyugati gyakorlatot, a második a mai helyzet megítélését, a harmadik hogy milyen tárcára lenne szükség, a negyedik az integráció hivatalos javaslatait és az ötödik a következtetéseket és javaslatokat tartalmazza.*

I. NYUGATI GYAKORLAT

1.) BELGIUM

A belga fegyveres erők főparancsnoka a király. A Parlament határozza meg a katonai költségvetést és a létszámot, továbbá folyamatos felügyeletet gyakorol a nemzetvédelemmel foglalkozó testületek felett. A vé-

1.Dr. Csabai György alezredes, a hadtudomány kandidátusa, az SVKI vezető kutatója

delmi miniszter felelős a védelmi politikai irányelvelek kidolgozásáért és végrehajtásáért. A védelmi minisztérium közigazgatási szervezetekre és vezérkarra tagozódik. A közigazgatási terület végez döntéselőkészítést a személyügy, a haderő külföldi alkalmazása, a nemzetközi kapcsolatok és a költségvetés tárgyában.

A miniszternek közvetlenül alárendelt vezérkari főnök a miniszter katonai tanácsadója, aki felelős a haderő felkészítéséért, vezetéséért és igazgatásáért. A vezérkar részét képezik a haderőnemi vezérkarok.

2.) NAGY BRITANNIA

A brit védelmi minisztérium felelős a védelmi politika kialakításáért, formálásáért és megvalósításáért, egyben központi főparancsnokság és közigazgatási szervezet.

A védelmi miniszter vezeti a minisztériumot, aki egyúttal a Védelmi Tanács elnöke és a három haderőnem felügyelője.

A védelmi minisztérium *három feladatot lát el*: (1) az államminisztériumit, (2) a fegyveres erők főparancsnokságait és a (3) hadfelszerelés bevezetéseit.

3.) HOLLANDIA

A holland fegyveres erők főparancsnoka a királynő, aki ezen jogát a védelmi miniszteren keresztül gyakorolja.

A védelmi minisztérium feladata három területet ölel át, így (1) a védelmi politika kialakításához, fejlesztéséhez és a közigazgatáshoz kötődő feladatokat, (2) a funkcionális (gazdasági, pénzügyi, anyagi és személyügyi) területeket (3) és a véderő vezérkari feladatait.

A védelmi miniszter a minisztériumot és a haderőnemi vezérkarokat közvetlenül irányítja, munkáját a parlamenti és az állandó államtitkár segíti.

A funkcionális feladatokat főigazgatóságok végzik. A hosszú távú katonai tervezést a vezérkar főnöke végzi, aki a haderőnemi vezérkari bizottságának elnöke.

4.) NÉMETORSZÁG

A német védelmi minisztérium kettős funkciójú, így (1) kormányzati szerv és (2) katonai parancsnokság. A Bundeswehr nem rendelkezik vezérkarral, hanem vezetési törzssel. Alapelveként alkalmazzák azt, hogy a védelmi minisztérium nagybani felépítése megegyezik más minisztériumok felépítésével, annak politikai és katonai vezetését egymástól elkülönítsék. Továbbá az is alapvető követelmény, hogy a haderőnemi szemlélők feleljenek a saját haderőnemünk harckészültségéért, ugyanakkor az általános felelősség a védelmi miniszter kezében összpontosul.

Ugyanis a haderőnemi szemlélők kettős funkciót látnak el, egyrészt mint minisztérium csoportfőnök végzik miniszteriális feladataikat, másrészt saját haderőnemük előljárójának a parancsnoki szerepkörét töltik be.

A főszemlélő jelentékeny jogkörrel rendelkezik a haderőnemek irányítása vonatkozásában, hiszen ő felelős a haderő fejlesztési terveinek kidolgozásáért, javaslatot tesz a haderő felépítésére, nagyságrendjére és felszerelésére, bár hozzátehetjük, hogy nem előljárója a csoportnak.

A közigazgatási államtitkárok közvetlen alárendeltségébe tartoznak a személyügyi, a költségvetési, a közigazgatási és jogi, az infrastrukturális, valamint a szociális főosztályok és a haditechnikai főcsoportfőnökség, mint polgári főosztályok.

A főszemlélő és a haderőnemi szemlélők alárendeltségébe tartoznak a belső vezetési, személyügyi és kiképzési, továbbá a katonai hírszerzési, katonapolitikai, szervezési, logisztikai, tervezési, s végül a vezetésbiztosítási feladatokat végrehajtó csoportfőnökségek és osztályok. A katonai szervezetek közül a főszemlélő alárendeltségébe tartoznak a vezetési akadémia, a Bundeswehr hivatala és BW anyagi hivatala, míg a haderőnemi szemlélő alárendeltségébe a haderőnemi csapatok, valamint az azok vezetését segítő haderőnemi hivatalok tartoznak.

5.) FINNORSZÁG

A finn honvédelmi erők legfelsőbb parancsnoka a köztársasági elnök, tanácsadó testülete a Honvédelmi Tanács. A finn fegyveres erők irányítási rendje megosztott.

A finn honvédelmi miniszter felelős a honvédelmi igazgatás (költségvetés, beszerzés stb.) működtetéséért, a védelmi politika tervezéséért, a végrehajtáshoz szükséges feltételek megteremtéséért és a hadigazdaság irányításáért. A miniszter ehhez központi katonai, szervezési, pénzügyi, építési és ingatlan ügyeket intéző osztályokkal, tervezési bizottsággal és központi sorozóbizottsággal rendelkezik.

A finn fegyveres erők haderőneveinek vezetői (szárazföldi erők, légierő és a haditengerészet) a köztársasági elnöknek vannak alárendelve.

A finn fővezérkar főnöke a kormány katonai tanácsadója, és az elnöknek van alárendelve. A fővezérkar főnöke felelős a csapatok vezetéséért, a katonai és személyügyi feladatok ellátására az alárendeltségébe tartozik: a vezérkar, a kiképzési csoportfőnökség, a hadtápfőnökség, a hadigazdasági csoportfőnökség, a személyügyi osztály, az egyháziügyi osztály és a haderőnemi vezérkari főnökök.

6.) FRANCIAORSZÁG

Franciaországban a nemzetvédelmet felosztják katonai-, polgári- és gazdasági védelemre.

A köztársasági elnök által vezetett Védelmi Tanács dönt a védelem általános irányairól, a fejlesztési és a kutatási programokról. Az Elnök a védelem katonai kérdéseinek megvitatására egy szakébb, ún. "*ad hoc*" bizottságot hív össze.

A francia miniszterelnöknek a nemzetvédelem feladatai ellátásában a Nemzetvédelmi Főtitkárság segít.

A katonai védelemért a hadügyminiszter, a polgári védelemért a belügyminiszter, a gazdasági védelemért pedig a gazdasági és pénzügyminiszter a felelős.

A polgári Védelem fő irányító szerve a BM szervezetébe tartozó Polgári Védelem Nemzeti Szolgálat.

A demokratikus országokban kiemelt kérdésként kezelik a haderő

polgári és demokratikus irányításának kérdéskörét. A haderő polgári és demokratikus irányítása (avagy civil kontrollja) megnyilvánul: a.) a védelmi politika kialakításában, és a pénzügyi felügyeletében, b.) a haderő költségvetésével való gazdálkodásban és a pénzügyi felügyeletben, c.) a védelmi tervezési rendszer kialakításában és működésében és d.) a főbb fegyverzet és harci technikai eszközök beszerzésében. Mindezekhez hozzátéhető az is, hogy a NATO tagállamaiban a civil kontrollnak nincsenek egységes szabályai és standard struktúrái, de a társadalmi alapok és nézetek azonosak.

Az általunk vizsgált országban a kormányok, a védelmi miniszterek vezetik a katonai védelemért felelős minisztériumot, ők viselik az alkotmányos, illetve politikai felelősséget a fegyveres erők tevékenységéért. A katonai alapvető védelem kérdéseiben a köztársasági elnök, a kormány, a védelmi miniszter vagy magas szintű tanács (gyűlés, bizottság) dönt. Ezekben az országokban a legmagasabb rangú katona a vezérkari főnök, vagy egyesített vezérkar főnöke. Ez esetben a katonai rang és cím is jogi kompetenciákat juttat kifejezésre. A vezérkari főnök felelőssége általában véve kiterjed a hosszú távú katonai tervezésre, a katonai költségvetéssel kapcsolatos javaslatok előterjesztésére, a haderő harci képességének megőrzésére, fejlesztésére, a nemzetközi katonadiplomáciai feladatok vezetésére stb. azaz általában a védelempolitikai irányelvek katonai területen történő végrehajtására. Ő felelős a nemzeti katonai stratégia kidolgozásáért is. Valamennyi NATO tagországban érvényesülnek a következő alapelvek, így politikai vezetés dönt a katonai védelmet érintő kérdésekben, a törvényhozás a kormányzaton keresztül biztosítja a katonai védelemhez szükséges kiadásokat, érvényesül az előreláthatóságon alapuló bizalom, a nyitottság, az átláthatóság, mindezek olyan jogszabályokon alapulnak, amelyek megfelelnek a parlamentáris demokráciának, a jogállamiságnak, a piacgazdaságnak és az adott ország katonai biztonságának, beleértve a szövetséghez való tartozást is.

Az előzőekből kifolyólag minden érintett fél részére egyértelmű a békében, válsághelyzetben és háborúban érvényes parancsadási láncolat. Kellő tisztelet és anyagi megbecsülés övezi a haderőkben szolgálókat, így a tiszteket, tiszthelyetteseket és polgári alkalmazottakat.

II. A MAGYAR HONVÉDSÉG MAI ÁLLAMI FELSŐSZINTŰ IRÁNYÍTÁSI RENDSZERÉNEK MEGÍTÉLÉSE

1989 novemberében a minisztertanács határozattal leválasztotta a Honvédelmi Minisztériumtól a Magyar Néphadsereg Parancsnokságát (a Magyar Néphadsereg 1990 márciusától Magyar Honvédség). A két újnak tekinthető szervezet feladatait a Honvédelmi Törvény módosításával (a 11/A § beiktatásával) szabályozták. A módosított HTV szerint a honvédelmi miniszter szervezi az ország honvédelmi felkészítését, irányítja az ország külső támadás elleni védelmével kapcsolatos feladatok végrehajtását, a honvédelmi igazgatás keretében kiadja a honvédség irányításával kapcsolatos jogszabályokat, összeállítja a honvédség költségvetését és meghatározza a gazdálkodás rendjét, törvényességi felügyeletet gyakorol a honvédség tevékenysége felett stb. A Magyar Honvédség parancsnoka kidolgozza az ország fegyveres védelmének tervét, előkészíti a honvédség felszerelésére, felkészítésére és alkalmazására vonatkozó terveket, gondoskodik azok végrehajtásáról, irányítja a fegyveres erők kiegészítését és mozgósítását, szervezi a haditechnikai eszközök beszerzését, megszervezi a kiképzést, az anyagi technikai és más ellátási feladatok végrehajtását, a személyügyi, a tudományos és más tevékenységeket. A magyar Honvédség parancsnoka a Honvédelmi Minisztérium egyes feladatok között szereplő folyamatok teljesítésében a honvédelmi miniszter felkérésére köteles együttműködni.

A törvény hatálybalépésével egyidejűleg mind a Honvédelmi Minisztériumban, mind a Magyar Honvédség Parancsnokságán új szervezeti rendet alakítottak ki. (Ennek részletezésétől eltekintünk.) Az új szervezeti rend és a hozzá tartozó irányítási rend hiányosságai azonban hamarosan napfényre derültek.

A legalapvetőbb problémát a fegyveres erők (elsősorban a Honvédség) alkotmányos irányítási rendjének eltérő értelmezése okozta. A főbb problémák **a következők voltak:**

a.) ki vagy kik irányítják legfelső (állami) szinten a fegyveres erőket,

b.) ki a fegyveres erők főparancsnoka és milyen jogokkal rendelkezik a fegyveres erők irányítása terén,

c.) adhat parancsot (mint korábban) a honvédelmi miniszter a Magyar Honvédség parancsnokának,

d.) milyen a viszony a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség Parancsnokságának szervei között, főképp az egyes feladatok megoldását illetően.

Az akkori honvédelmi miniszter, Für Lajos ezeket a problémákat jogi tisztázás céljából megküldte az Alkotmánybíróságnak. Az Alkotmánybíróság a 48/1991.(IX.26.)számú határozatában a hatáskörleosztás új rendszerét állapította meg, azaz kimondta, hogy a rendelkezési hatalom teljes terjedelmében csak az Országgyűlést illeti meg (fegyveres erők létrehozása, fenntartása, nagyságrendjének, fejlesztési irányainak és eszközeinek meghatározása külföldi vagy belső alkalmazása). Az alkalmazásról szóló döntés békében kizárólag az Országgyűlést, rendkívüli állapot idején a Honvédelmi Tanácsot, szűségállapot kihirdetésekor pedig a köztársasági elnököt illeti meg.

A köztársasági elnök irányítási jogkörét az Országgyűléssel és a kormánnyal megosztva gyakorolja. A fegyveres erőknek nem katonai értelemben főparancsnoka, azok egyikének sem szolgálati előljárója, irányítási jogosítványait az Alkotmány és a Törvény egyértelműen meghatározza, így a védelmi terv jóváhagyása, személyi kinevezések, nyugállományba helyezések, stb.

A fegyveres erők működésének irányítása az Országgyűlés előtt politikai felelősséget viselő kormány hatásköre. A működés irányítása minden olyan hatáskört felölel, amely nem tartozik kifejezetten az Országgyűlés vagy köztársasági elnök hatáskörében. A működés irányításának hatásköre a kormány, illetve a fegyveres erőket irányító minisztereket illeti meg.

A fegyveres erők parancsnokai nem irányítják, hanem vezetik az alárendelt katonai és határőr szervezeteket. Az általuk kiadott parancsokat az alárendelt szervek végrehajtani kötelesek.

Az Alkotmánybíróság által hozott határozatban foglaltak alapján kerültek szabályozásra az új, a honvédelemről szóló 1993. évi CX törvényben a honvédelem és a fegyveres erők irányításával kapcsolatos rendelkezések. A nevezett törvény II. fejezete pedig a Magyar Honvédség parancsnokságának vezetési jogkörét tartalmazza.

Az 1994-es választásokat követően a HM és az MHP közötti tevékenység, pontosabban szólva a honvédelmi miniszter és a MHPK-i és HVKF-i funkciót betöltött, illetve ellátott vezető között javult. Ebben az időszakban került sor a HM és MHP-ság, illetve a HVK és az MH struktúrájának többszöri át (ki) igazítására, azaz átalakítására. Az átszervezési eredmények közismertek.

A tájképhez tartozik még az is, hogy a honvédelmi miniszter 1995 áprilisi felkérésére egy brit munkacsoport világította át a Honvédelmi Minisztériumot. A brit szakértők megállapításaival és javaslataival teljes mértékben egyet lehet érteni. Csak annyit tehetünk hozzá, hogy sok tanulmányban és jelentésben már évekkal azelőtt megfogalmazott megállapítások köszönnek vissza, leegyszerűsítve és egy más politikai dimenzió által támogatva.

Az átszervezésekkel, a katonai humán erőforrás felhasználásával való egyetnemértésük miatt távozott a szárazföldi főcsoportfőnök és a 3. gépesített hadosztályparancsnok. Majd a Lengyelországban végrehatott kiképzési feladatok kapcsán kirobbant botrány kapcsán az akkori helyettes államtitkár, akinek távozásával a beosztását megszüntették.

1996. szeptember 01-jével új vezérkari struktúrát alakítottak ki, így a honvéd vezérkart (Budapesten), szárazföldi vezérkart (Székesfehérváron) és a légierő vezérkarát (Veszprémben). Ezek a sorozatos átszervezések teljesen elkoptatták a haderőreform kifejezését és értelmét.

Elgondolkodtató, hogy a majdnem két kormányzati ciklusban mennyi felesleges lépésre kerülhetett sor.

III. MILYEN INTEGRÁLT HONVÉDELMI MINISZTERIUMRA LENNE SZÜKSÉG

A honvédelmi minisztérium és a vezérkar integrálását számos tényező teszi indokolttá. Azonban az is igaz, hogy a "*Tanulmány a NATO bővítés-ről*" nem teszi kötelezővé a tagjelölteknek az integrált minisztérium létrehozását.

Az alapvető kérdés az, hogy milyen legyen az integrált védelmi minisztérium?

Véleményem szerint egy jövőbeni integrált minisztérium: a mai honvédelmi minisztériumból és a honvéd vezérkarból kerülhet kialakításra, mégpedig olyképp, hogy az új védelmi tárca legyen az a szakmai közigazgatási szervezet, amely adminisztratíván és jogi szabályokra alapulva irányítja és egyúttal vezeti a Magyar Honvédséget, biztosítja a politikai és a katonai szféra közötti átmenetet, felelős az ország katonai biztonságáért, védelméért, akár szövetségben, akár szövetségén kívül és katonai területei kívül esnek a népszavazáskor változó politikai területeken.

A polgári, ha úgy tetszik civil miniszter megtestesítheti a politikai köztisztviselő és katonai vezetést az elkülönülő hatáskörökben és komplex döntési folyamatban. A civil miniszternek kell garantálni a demokratikus politikai és civil ellenőrzés gyakorlását tárca szinten, ami a hierikus parancsnoklási láncba már nem okozhat zavarokat.

Az integráció azonban egy sor új kérdést vet fel, főként a vezetés és irányítás területén.

Ezek a következők:

a.) A két szervezet integrálásakor, mivel eltérő funkcióról, feladatokról és jogkörökről van szó, elengedhetetlen azok újbóli meghatározása és jogi normatívákba öntése. Tisztázni kell az irányítás, vezetés, szabályozás, ellenőrzés funkcióit tárca szinten, feltételezhető, hogy minimális szintű változásokkal és nem megnövekedett erő ráfordításokkal. Tudniillik a civil közvélemény ezeket nem tudja követni, csak olyanokban látja kife-

jeződni, mint új szervezetek, új épületek, új illetmények, új egyenruhák, új beosztások stb.

b.) Az integrációt követően egyértelművé kell tenni mind békében, mind válsághelyzetben és háborúban a parancsnoklási láncolatot, mely élén áll (hat) köztársasági elnök, miniszterelnök, vagy a honvédelmi miniszter. Az ilyen típusú irányítás a vezérkari főnök személyén keresztül, avagy kihagyásával realizálódhat. Mindegyik esetre van nemzetközi példa. Ezért a követelménytámasztó funkciót a felelősséggel és a parancskiadási jogkörrel is egyeztetni szükséges.

c.) Hierarchia fenntartása és a feladatok megosztása szerint egy leendő **honvédelmi minisztérium**: politikai, katonai és adminisztratív - közigazgatási alapegységekre osztható fel, a jelenlegi "**kettőzés**" elkerülésével.

d.) Az előző (c. pont) munkamegosztás egy új jogi szabályozást igényel, alkotmányi, törvényi, rendeleti, utasítási és parancsi szinten, beépítve a magyar jogrendszer útján az államhatalmi és közigazgatási funkciókba.

e.) Az összevonás nem zavarhatja meg a tárca, a HVK és MH működési rendjét, vagyis az új szabályzók kihirdetéséig a régieknek kell funkcionálniuk. Látható, hogy ezernyi a megválaszolendő kérdés az integrációt előkészítő időszakban.

IV. AZ INTEGRÁCIÓRA MILYEN ÚJ HIVATALOS JAVASLATOK LÁTTAK EDDIG NAPVILÁGOT

A kutató számára két javaslat vált ismertté. Az egyik amely a Hadtudomány 1997. 3. számában megjelent és készítette a HM munkacsoportja, a második pedig a HM és a Honvéd Vezérkar integrálása (szerzővel, vagy szerzőkkel nem jelölt) anyag, amely ugyancsak a HM-ben készült.

Az első tanulmány "**A változata**" a következő blokkokat preferálja: a.) általános igazgatási, tervezési és humán, b.) gazdasági-logisztikai, c.) NATO és nemzetközi, és a d.) honvéd vezérkari (katonai). A "**B változat**" a honvéd vezérkarral kiegészült Honvédelmi Minisztérium szervezetét

taglalja, ennél fogva alapvetően a helyettes államtitkárok irányítási területeihez sorolja az egyes szervezeteket, azután szétválasztással, beépítéssel oldana meg akkut kérdéseket. Végezetül az új struktúrában a Honvéd Vezérkar Főnöknek államtitkári beosztást javasol.

A másik tanulmány a Honvédelmi Minisztérium és Honvéd Vezérkar integrálása 1997. október végén érkezett a SVKI-ba.

A nevezett anyagban foglaltak szerint meg kell fogalmazni az integrációval kapcsolatos követelmények, irányítási és hatásköri struktúrákat, az új státuszhelyzeteket, a honvédség vezetésének lehetséges változásait, az integráció megvalósításának módját és jogi feltételeit.

Ezen tanulmány szerint (mivel ez az egyik alapkérdés, ezért csak a terjedelem miatt ezt tárgyaljuk) ***a Magyar Honvédség vezetésének három változata képzelhető el, úgy mint:***

- vezérkari főnöki vezetés (a miniszter irányít, a HVKF vezet, a HVT szerinti jelenlegi hatáskörmegosztás),
- miniszteri vezetés (a miniszter irányít és vezet),
- a megosztott vezetés (a miniszter irányít és vezet, katonai ügyekben a HVKF vezet /hatáskör delegálás/).

A három változattal járó kihatások megfogalmazásra kerültek, de a változatok a konkrét személyi szükségleteket, pénzügyi kihatásokat nem tartalmaznak.

V. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

A nemzetközi gyakorlat áttekintése és a hazai javaslatok megismerése (ami tulajdonképpen a honvédelmi minisztériumtól származó javaslatokat foglalja magába) után kutató a két hazai javaslat előny és hátrány vizsgálat elvégzését helyezni előtérbe. Néhány szempont összehasonlítása után úgy tűnt, hogy a vizsgálat eredménye még a véghezvitel esetén is a HM valamelyik javaslatának preferálását segítené és tolná előtérbe. Ezáltal a

kutató a *"hivatal"* olyan labirintusába tévedne, amelyből nincs kiút. Szervezéseméletileg tehát egy szervezet magát szervezi át. Hozzátehető, hogy ez a régi szokásjogot követi.

Ezért a kutató egy olyan arculatában és tartalmában is vadonatúj megoldási módot kínál, amely elvezethet az érdekelt szervek, testületek és intézmények konszenzusához és a jogi harmóniához.

E szerint a Magyar Köztársaság Miniszterelnöke hozzon létre egy olyan munkabizottságot, amelyben egyenlő arányban (2-3 fő) legyen képviselve:

- a Honvédelmi Minisztérium,
- a Honvéd Vezérkar,
- a Magyar Tudományos Akadémia IX. osztálya,
- a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai és Védelmi Kutatóintézete,
- a Hadtudományi Intézet,
- az MH Szárazföldi Vezérkar,
- a tatai, debreceni és a hódmezővásárhelyi ddpságok,
- az MH Légierő Vezérkar,
- a harcászati és szállító repülő ezredek,
- a Miniszterelnökségi Hivatal,
- a különböző minisztériumok és országos főhatóságok,
- a nem kormányzati szervezetek, és
- a parlamenti pártok delegáltjai.

A végzendő munkát a Miniszterelnökségi Hivatal - kijelölt vezetője - fogja irányítani, koordinálni, és a javaslatokat egyenesben terjeszti a kormány elé.

Mára azonban bizonyossá vált az, hogy a problémakört elodázták két kormányzati ciklusban - bizonyára sajátos érdekek miatt - ezért a megoldás alapos előkészítést követel. A végrehajtásban pedig csak az ország érdekei kerülhetnek előtérbe, mentesülve minden személyi és presztízsvesztéségtől. A probléma megoldásában a nyíltság jó támaszt jelenthet.

Felhasznált irodalom:

- 1.) **Dr. Csabai Károly:** Haderő - Átalakítás. Kézirat 1996.
- 2.) Tanulmány a honvéd vezérkarnak a honvédelmi minisztérium szervezetébe történő integrálásról. Kézirat, 1997. (Készítette a HM TKF munkacsoportja).
- 3.) 810-es számú MANS (ORG) tanulmány: Jelentés a magyar honvédelmi minisztérium országgyűlési felügyeletéről és a Magyar Honvédség demokratikus ellenőrzéséről, (fordítás) 1996.
- 4.) Záró megbeszélés: A brit átvilágítási jelentés írásos anyaga Budapest, 1997. január.
- 5.) **Jeffrey Simon:** New Challenges in Hungarian Civil - Military Relations. Kézirat, 1996.
- 6.) Bestimmungsfaktoren für die Struktur Fü S I V 1, 5/96.
- 7.) Finland's Security Policy. Finnish Military.
- 8.) White Paper 1994 Federal Ministry of Defense, April 1994.
- 9.) Annual Report Sweden 1994.

- 10.) Statement on the Defence Estimates. London, 1994.
- 11.) White Paper '94 Ministry of Defence.
- 12.) A védelmi felépítés és az Országmozgósítás rendszerének hazai és nemzetközi összehasonlító vizsgálata. Tanulmány. Budapest, 1991. szeptember 26 (A munkacsoport vezetője és a szerkesztő: **Dr. Csabai György** alezredes).
- 13.) Reform of the Armed Force 1995-1998-2005 The Republic of Hungary Ministry of Defence, 1995.
- 14.) Honvédelem '97. Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztérium, 1997.
- 15.) A Honvédelem négy éve 1990-1994 Zrínyi Kiadó, 1994.
- 16.) **Gerhard von Moltke**: Accession of new numbers to the Alliance: What are the next steps? NATO Review, No 4, July-August 97, Volume 45.
- 17.) A Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrálása. (HM kiadványa, Budapest, 1997. október).

A MAGYAR HADERŐREFORM FOLYAMATA ÉS TAPASZTALATAI 1988 ÉS 2000 KÖZÖTT

Csabai György¹

A kutatást a 2000. évre szóló terv írta elő. A következőkben a feltáró munka összegzett eredményeit rögzítem. A tapasztalatok rendszerezését jól segíti az általam választott kronológiai felosztás.

Ez a felosztás a következő:

Az **első időszak** felöleli az 1988-tól 1990-es éveket. A **másik időszak** 1990-től 1994-ig tart. A **harmadik időszak** 1994-től 1999-ig tart. A **negyedik időszak** 1999-ben kezdődött el és ma is folyamatban van.

A következőkben sorra vesszük a négy időszakra jellemző haderőreformok sajátosságait és fontosabb tapasztalatait.

Az első szakasz: 1988-1990.

Az első időszakaszt a *következők jellemezték:*

- Kidolgozták az új védelmi doktrína koncepcióját.
- Elkezdték a haderő védelmi jellegűvé történő átalakítást.
- Felszámolták a párt és a politikai szerveket.
- Lazították a kapcsolatokat a Varsói Szerződéssel és a Szovjetunióval.
- Megkezdődött a haderő kilenc (9), majd újabb huszonöt (25) százalékos csökkentése.
- A Honvédelmi Minisztériumból kivált a Magyar Honvédség Parancsnoksága, amelynek alárendeltségébe tartozott az 5. Had-

1.Dr. Csabai György alezredes, a hadtudomány kandidátusa, az SVKI vezető kutatója

sereg parancsnoksága, az 1. Honi légvédelmi hadtest, a csapat-repülő parancsnokság, a hátországvédelmi parancsnokság és közvetlenek, (megjegyzem azóta a minisztérium és a vezérkar között számtalan feszültség keletkezett).

- Módosították az Alkotmányt, létrehozták a Honvédelmi Tanácsot, a főparancsnoki méltóságot, aki a köztársasági elnök.
- A Polgári Védelem a Belügyminisztériumhoz került és feloszlatták a munkásőrséget.
- A haderő létszáma csökkent (155.700 főről 143.000 főre) a katonai költségvetés pedig 45-46 milliárd forint körül stagnált.

A második szakasz: 1990-1994.

A második szakasz fontosabb *tapasztalatai a következők voltak:*

- Elkezdődött a nemzeti arculatú honvédség kialakítása, új szimbólumok bevezetése.
- Megtörtént a Varsói Szerződésből való kilépés előkészítése és végrehajtása.
- 12 hónapra csökkentették a sorkatonai szolgálati időt.
- Felállították a tábori lelkeszi szolgálatot.
- Sok alakulat került felszámolásra, átszervezésre és átdiszlokálásra.
- Az Országgyűlés elfogadta a biztonságpolitikai és honvédelmi alapelveket, illetve a honvédelmi törvényt.
- A támadó hadműveletek, illetve harctevékenységek helyett a védelmi tevékenységek váltak általánossá.
- Elfogadásra került a civil kontrol felfogása és koncepciója.

- A védelem renacionalizálása után a fő célt a nyugati integrációs szervezetekbe történő felvétel képezte, a szomszédsági - és kisebbségi politikával együtt.
- A honvédség létszáma tovább csökkent (97.800 főre), a katonai költségvetés reálértéke 37 százalékkal csökkent, és ez fenntartási - gazdálkodási feszültségekhez vezetett.
- Párbeszéd kezdődött a NATO politikai és katonai vezetőivel, elkezdődött hazánk részvétele a partnerség a békéért programban.
- Az orosz államadóság fejében 28 db MÍG-29-est vásároltunk. A Bundeswertől MI-24-es harci helikoptereket és alkatrészeket kaptunk és 113 db "*ellenség - barát*" felismerő rendszert vásároltunk.
- Részt vettünk a CFE szerződés végrehajtásában, a Nyitott Égbolt Megállapodás teljesítésében és a NATO országok által rendezett konferenciákon.

A harmadik szakasz: 1994-1999.

A harmadik szakasz említésre méltó *tapasztalatait a következők képezték:*

- A minisztérium új szocialista vezetése csökkentette (317 főről 287 főre) a minisztérium létszámát.
- Az Országgyűlés határozatot fogadott el (88/1995.VII.6.) a Magyar Honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányáról és létszámáról. Ez a dokumentum a NATO tagságra való felkészülést szolgálta.
- Átalakították a vezetési struktúrát, létrehozták a honvédvezérkart, benne a humán, a felderítő, a hadművelleti, a logisztikai, a védelmi tervezési és vezetési csoportfőnökséggel, valamint a műveletirányító központtal és az egészségügyi csoportfőnök-

séggel. Megalakult a légierő-vezérkar, a szárazföldi vezérkar és a logisztikai főigazgatóság.

- A NATO kompatibilis vezetési struktúrát az új J-G-S rendszer biztosította.
- Mindkét haderőnemben kijelölték a reagáló és fővédő erőket.
- A honvédség részt vett az IFOR és SFOR erőkben, PfP gyakorlatokon, illetve bemutatókon, bázisokat engedett át, illetve légtérhasználatot engedélyezett NATO kötelékeknek. Ezek a tapasztalatok jól segítették a csatlakozásra való felkészülést.
- A NATO tagság követelményeinek érdekében elfogadtuk és bevezettük *a következő dokumentumokat*:
 - A Felajánlási Dokumentumot;
 - A Békepartnerségi Programot;
 - A Védelmi Tervezési Kérdőívet;
 - A Haderőfejlesztési Célkitűzéseket;
 - A Tervezési, Áttekintési és Értékelési Tanulmányt;
 - És végül a Tanulmányt a NATO bővítéséről.

(Ez utóbbit a felkészülő országoknak tanulmányozásra ajánlom.)

- Az 1997-es madridi NATO csúcson Lengyelországgal és Csehországgal meghívást kaptunk a csatlakozásra, aminek következtében intenzíven készültünk, hozzáteszem a NATO tagországok hatékony segítségével,
- 1997-ben úgy tűnt, hogy a Magyar Honvédség lezárta a szervezeti átalakításokat, a mennyiségi csökkentés sok problémával, fájdalommal járó folyamatát. A minőségi szakasz előkészítése érdekében egy úgynevezett hosszú távú, 2013-ig szóló koncepció kidolgozása kezdődött el.

A koncepció olyan alapelvekre épült, mint: - a folyamatosság, a változás, a doktrínálás, a technikai váltás és az önkéntes haderő. A célt a szervezeti konszolidáció, a képesség alapú haderő kiépítése és a NATO-val való teljes interoperabilitás elérése képezte.

- Ezen időben az oroszok államadóság terhére **BTR-80-as és BTR-80/A** típusú páncélozott szállítójárművel, a Belorussziától vásárolt **T-72-es harckocsik**, továbbá a **Mistral légvédelmi rakéták** beszerzése volt fontos esemény. Ekkor történt az USA által felajánlott **Légtérzuverenitási Hadműveleti központ (ASOC)** rendszerbeállítás. Elkezdődött 3 radar telepítésének előkészítése.

Negyedik szakasz: 1999-2008.

- 1999. tavaszán Magyarország a NATO teljes jogú tagja lett, Csehországgal és Lengyelországgal,
- A Magyar Köztársaság, mint a Szövetség új tagja részt vett a Jugoszlávia elleni légi hadjáratban, még pedig úgy, hogy részt vett a döntéshozatalban, illetve bázisokat, polgári és katonai repülőtereket, valamint a légterét engedte át, majd egy katonai kontingenssel részt vesz a KFOR-ban.
- A Magyar Köztársaság mint a NATO új tagja élvezi a **"kollektív védelem"**-ből fakadó előnyöket a légi hadművelet során, hiszen szomszédos Jugoszláviával, ahol jelentős létszámú kisebbség él a vajdaságban.
- 1999-es év közepén lemond beosztásáról Végh Ferenc vezérezre-des, a Magyar Honvédség Parancsnoka és vezérkari főnöke, utódjául Fodor Lajos vezérezredest, korábbi helyettesét nevezték ki.
- Mivel a honvédelmi tárca vezetése (1998.Választások után a Kiszgazda Párt) több hiányosságot állapított meg a Magyar Honvédség működésében, ezért a magyar kormány 1999 júliusában határozatot hozott a **"Stratégiai Felülvizsálati koncepció kialakítására"**. A kormány 1999.október 26-án elfogadta a stratégiai felülvizsálati koncepciót.

A munka elvégzésére a honvédelmi miniszter úr. "**Stratégiai Felülvizsgálati Bizottságot**" hozott létre. A bizottság vezetését Waschler Tamás közigazgatási államtitkár végezte.

Feltehető az a kérdés, hogy mi jelentette a problémát, a gondot? A válasz az, hogy "**a Magyar Honvédség nagysága, összetétele és vezetési rendje nem áll összhangban a honvédség feladatrendszerével és védelmi költségvetésével.**"

A Stratégiai Felülvizsgálati koncepció tehát arra irányul, hogy megoldja azokat a stratégiai feladatokat, amelyek kapcsolatosak:

- **Először:** a Magyar Honvédség finanszírozásával;
- **Másodszor:** a reális képességek hiányosságával;
- **Harmadszor:** a szervezeti felépítéssel és a vezetéssel;
- **Negyedszer:** a személyi állomány egzisztenciális helyzetével, moráljával és motiváltságával, továbbá
- **Ötödször:** a hadkötelezettséggel.

A fentiekből következik, hogy:

- Új lesz a felsőszintű vezetés (HM és VK integrációja);
- Átalakul a szervezeti vezetés (például megszűnnek a hadosztályparancsnokságok);
- Új lesz a gazdálkodás és a logisztikai biztosítás.

Összességében elmondható az, hogy a:

- Magyar Honvédségben csökkenek a vezetési szintek;
- 45000 fős lesz a létszám, tehát a létszámcsökkenés 16000 fő lesz;
- Nőni fog a harcoló erők aránya;

- Átalakul a logisztikai biztosítási rendszer;
- Felújítják a laktanyákat;
- Új lesz a hadkiegészítési, toborzási és az előmeneteli rendszer, végezetül pedig
- Módosítják a jogszabályokat.

A fenti feladatokra kimunkálásra, kidolgozásra kerül a *"tíz éves fejlesztési program"*.

A "tíz éves fejlesztési program" három ütemet foglal magában. Nevezetesen:

Az **első ütemet**, amelynek célja az élet- és munka körülmények javítása és a NATO együttműködés biztosítása.

A **második ütem** feladata a kiképzés hatékonyságának növelése.

És végül a **harmadik ütem** a honvédség haditechnikai fejlesztését foglalja magában.

Jelenleg készítik a szükséges dokumentumokat és a döntéshozó fórumok elé terjesztik.

A magyar haderőreformok tapasztalatainak bemutatása után az általánosítható, összegző tapasztalatokra irányítanám a figyelmet.

Először: a magyar honvédség haderőreformjai kötődnek a magyar társadalomhoz.

Másodszor: a NATO csatlakozással új geopolitikai és geostratégiai helyzetbe került országunk, új feladatok elé került a Magyar Honvédség.

Az új feladatok többek között a Washingtonban elfogadott *"Szövetségi Stratégiai Konceptióból"* és más okmányokból fakadnak.

Harmadszor: az eddigi haderőreformok nagy intenzitással indultak, majd a politika és a társadalom érdeklődésének csökkenése és a pénz szűkössége, illetve hiánya miatt kifulladásra kerültek.

Negyedszer: a kormány eltökéltsége, hazánk gazdaságának kilátásai és a Szövetség támogatása (lásd az új NATO főtitkár budapesti látogatásán támogatta az új koncepciót) garancia lehet a Magyar Honvédség eredményes átalakítására. Biztos vagyok abban, hogy hazánk a NATO-ban a biztonság előállítók és nem a fogyasztók táborát növeli. És ez így lesz a jövőben is.

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 2000. június 20.-án elfogadta a "**Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányai**"-ról szóló hosszú távú határozatai javaslatot, valamint a létszámcsökkentési módosítást. Ezzel megkezdődött az átalakítás gyakorlati végrehajtása.

LÉTSZÁM ÉS KÖLTSÉGVETÉS

1989-1999 KÖZÖTT

Megnevezés	Létszám fő	Költségvetés M rd Ft	GDP százalékában
1989	155.700	45,5	2,9
1990	143.200	46,5	2,5
1991	121.600	54,4	2,3
1992	100.000	60,8	2,3
1993	100.000	64,5	1,88
1994	98.400	66,5	1,72
1995	93.155	75,3	1,4
1996	74.463	78,9	1,32
1997	63.768	96,8	1,22
1998	63.461	112,5	1,31
1999	61.500	164,05	1,4

ISMERKEDÉS A TÖBBNEMZETISÉGŰ ÖSSZHADERŐNEMI LOGISZTIKAI KÖZPONT MŰKÖDÉSÉVEL

Báthy Sándor 1

Ez év szeptemberében immár kilencedik alkalommal hajt végre közös gyakorlást a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Logisztikai szaka és a Brit Logisztikai Hadtest Királyi Logisztikai Iskolája a "MAGLITE" Logisztikai Információs Kiképzési Program keretében.

A gyakorlatozás során évről-évre közelebb került egymáshoz a brit és magyar elgondolás; a kapcsolatban egyre inkább a kölcsönös előnyök és a szimbiózis jegyei mutatkoztak. Szerencsére sikerült magunk mögött hagyni azt a kezdeti időszakot, mikor a magyar hallgatók csak alájátszó szerepet kaphattak a brit törzstisztek hadijátékában, amelyben a brit béke-teremtő erők Magyar Köztársaság területére történő átcsoportosítását, helyszíni kiképzését, valamint a logisztikai támogatás megszervezését gyakorolták. A gyakorlatok során sikerült nélkülözhetetlen partnerré fejlőd-nünk, elfogadtatni partnereinkkel, hogy a befogadó nemzeti támogatás lehetőségeire támaszkodni az még egy olyan nagymultú hatalom esetében is, mint Nagy-Britannia, természetes és elengedhetetlenül szükséges. Az összekötő tisztjeink alapos felkészítésével a befogadó nemzeti támogatást koordináló csoport hadszíntéri ismereteinek növelésével, melyhez nélkülözhetetlenül fontos támogatást nyújtottak a **Katonai Közlekedési Központ** és a **Logisztikai Igazgatóság** munkatársai, bebizonyítottuk partnereinknek, hogy az általuk csak térképről ismert hadszíntér valódi gazdáit mi vagyunk és csak rajtunk keresztül képzelhető el a hadszíntéri logisztikai kapacitások igénybevétele.

További jelentős előrelépésnek tekinthető a NATO *logisztikai törzstiszti tanfolyam* hallgatóiból kialakított "*brit típusú szindikátus*", ahol a britek feladatára építve az övékhez hasonló törzskari szervezettel dolgoztuk fel az átcsoportosítás, majd pedig a szétbontakozás logisztikai támogatási feladatait.

1. Prof. Dr. Báthy Sándor ezredes, ZMNE Vezetés- és Szervezéstudományi Kar logisztikai tanszék, tanszékvezető egyetemi tanára.

A feladat továbbfejlesztésére ebben a formában már kevés lehetőség nyílik, ezért tűztük ki célul a **Többnemzetiségű Összhaderőnemi Logisztikai Központ**, illetve ennek bizonyos elemei működtetését a két nemzet logisztikai szakos hallgatói gyakoroltatása során. A probléma azért újszerű, mivel csak doktrinális szintű anyagok állnak rendelkezésünkre a nevezett törzs működtetésére vonatkozóan, nevezetesen az **AJP-4 Szövetséges összhaderőnemi logisztikai doktrína** (végleges) 1999-től, valamint a **Többnemzetiségű összhaderőnemi logisztikai központ doktrína (MJLC) AJP-4.6** negyedik tervezet 2000. március 13. A probléma feldolgozását mégis fontos és aktuális feladatnak érezzük, hiszen a NATO-integráció talán legfontosabb logisztikai feladata a multinacionális központok kialakítása lesz, amely nagyobb lehetőséget biztosít a NATO-parancsnokoknak a nemzeti logisztikai erők vezetésében.

Urbán Rudolf a Vyskovi (Cseh) egyetem Gazdasági és Szervezéstudományi Kar dékánja utal² az integráció régióbeli szükségességére és kifejezte készségét tanárai és hallgatói részvételére a "MAGLITE" program ilyen irányú kiszélesítése esetén.

A vállalkozás sikerét előmozdíthatja az is, hogy együttműködési megállapodás jött létre a logisztikai szak és a AFSOUTH CJ-4 képviselőjében Dr. Szenes Zoltán dandártábornok között, amelynek értelmében "az AFSOUTH vállalja, hogy térítésmentes konzultációt, és részvételt biztosít, néhány a szak által javasolt személynek a nápolyi törzs által szervezett konferenciákon és fórumokon, támogatva ezzel az egyetemi képzést és a szak fejlődését.

A logisztikai szak kötelezi magát, hogy széles körben hasznosítja a megszerzett ismeretanyagot az egyetemi képzésben, a tanfolyami hallgatók, valamint a doktoranduszok felkészítésében. A hazai és külföldi konferenciák és tanulmányutak között évente rendszeresen tervezi az AFSOUTH által felajánlottakat.

Mindkét fél kifejezi abbéli reményét és igyekezetét, hogy az együttműködés keretében bővüljenek a magyar logisztikai tisztek "NATO ismeretei", elmélyüljön együttműködési és kommunikációs készségük."

2. Nemzetvédelmi Egyetem Közlemények 2000.4. évfolyam 2. szám

"Kérdőjelek a NATO logisztikában" című cikkében Logisztikai Évkönyv' 2000 Dr. Szenes Zoltán felhívja a figyelmet a NATO-ban zajló változásokra, ezen belül pedig az integrált logisztikai funkció erősödésére. Úgy gondolom, hogy ezek a körülmények egyértelműen azt indokolják, hogy a Nemzetvédelmi Egyetem logisztikai szakán a hallgatók lehetőségeket kapjanak a rendszer működésének megismerésére és a brit kollégáikkal együttműködve keressék a megoldásokat a nemzeti és az integrált logisztikai támogatás célszerű arányainak kialakítására.

Az oktatás szervezése szempontjából a problémát elsősorban az okozza, hogy a feldolgozandó kérdések sorában, azaz a működtetett funkcionális csoportok között tisztázatlan, hogy milyen szerepkörrel helyezhető el a logisztikai központ. Ha a doktrína szellemében klasszikus értelemben dolgozzuk fel a *többnemzetiségű összhaderőnemi logisztikai központ (MJLC), feladatait és jogállását, akkor azt kell mondanunk, hogy az a többnemzetiségű összhaderőnemi kötelék NATO-parancsnokának alárendeltségében van, amit azzal a céllal kell létrehozni, hogy az integrált NATO-erők logisztikai támogatásáért való nemzeti és a NATO egyetemleges felelősségből származó NATO-parancsnoki kötelezettséget testessé meg, illetve realizálja.* A problémát nem az okozza, hogy MJLC-t elhelyezzük a vezetés hierarchiájában, hiszen erre az AJP-4 pontos választ ad, amikor a többnemzetiségű összhaderőnemi logisztikai törzs és logisztikai központ viszonyát és kapcsolatrendszerét tisztázza, hanem az, hogy mely szerepkörök ruházhatók át a hallgatói törzsre úgy, hogy azok ne sértsek a brit fél érdekeit saját nemzeti törzse gyakoroltatása során.

Ha általánosságban vizsgáljuk csak az MJLC-t akkor világos, hogy jogosítványai semmiben nem terjedhetnek túl a CJ-4 törzsén (*I. sz. ábra az AJP-4.6-ból*), ugyanakkor maga a koordináló szerepkör feltételezi, hogy a hadszíntéren lévő országok és a hadszíntérre érkező küldő nemzeti erők között sajátos NATO integrációs funkciót lássanak el. Ha sorra vesszük a funkcionális központokat, melyek e koordinációra hivatottak, láthatóvá válik, hogy ezek legtöbb esetben a küldő-fogadó nemzetek és a NATO érdekek közti koordináció színterei is. Itt példának szeretném említeni azokat a területeket, amelyeket eddigi tapasztalataink alapján a magyarországi hadszínteret figyelembe véve célszerű működtetni és amire hallgatóink előképzettsége is predesztinált bennünket. Ilyen lehet az összhaderőnemi szállítási koordinációs központ (JTCC), a fogadó nemzeti támo-

gatást koordináló központ (**HNSCC**), a regionális szövetséges szerződő iroda (**RACO**).

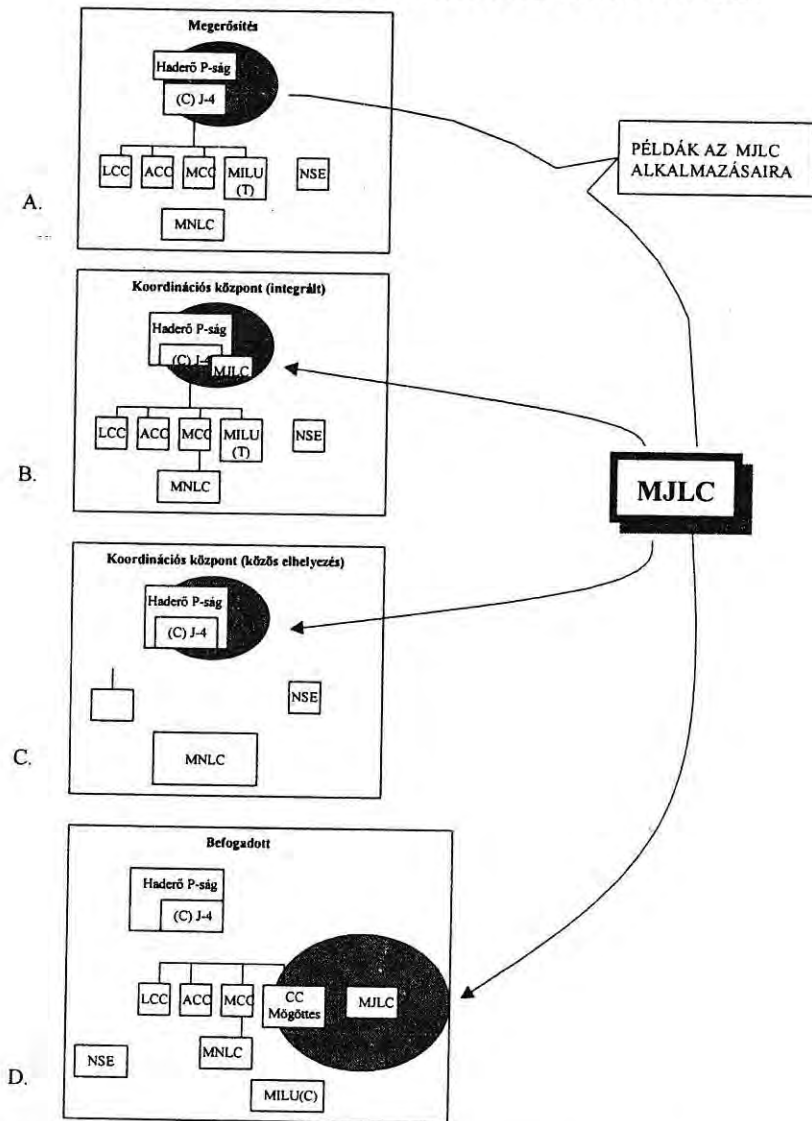
Ezek működtetése azonban azt feltételezi, hogy a brit fél részéről is egy-egy fő részt vegyen munkájában, megtestesítve ezzel a küldő országok érdekeit; másrészt feltételezi, hogy a küldő ország és a befogadó ország egyaránt pontos információt szolgáltat a többnemzetiségű összhaderőnemi logisztikai központnak, amely így valós adatok alapján képes teljesíteni szervező és döntéselőkészítő munkáját.

További kérdésként merül fel, hogy milyen mélységű és szintű hadműveleti és logisztikai feladatot állítson be a gyakorlatvezetőség, akinek ebben az esetben célszerű a NATO regionális parancsnokság szerepkörében működnie. Valószínűleg ez az a pont, ahol a hitelesség érdekében feltétlenül szükséges támaszkodni az előzőekben jelzett együttműködés keretében a **NATO Dél-európai Parancsnokság** ezirányú tapasztalataira. Természetesen még egy ilyen támogatás mellett sem követelhető meg az **MJLC-től**, hogy mondjuk egy hadszíntéri szintű Többnemzetiségű Integrált Logisztikai Egység (**MILU**) részére a J-4 nevében szabjon feladatot. Ez nem csak azért túlzott igény, mert a **Többnemzetiségű Összhaderőnemi Logisztikai Törzs** mellett több olyan törzs (például J-3) van, akivel az **MJLC** a feladat megoldásához feltétlenül együttműködésre kötelezett, hanem azért sem, mert a hallgatói állomány létszáma egy ilyen szerteágazó törzskari munkát már nem tesz lehetővé. Ha az általam megnevezett fogadó nemzeti támogatást koordináló osztályt és a szállítási koordinációs osztályt, valamint a szerződést kötő irodát működtetjük, ez a nemzeti támogatás koordinációjánál mintegy 5 főt, a szállításnál mintegy 6 főt, a szerződéskötésnél 3 főt jelent.

A jelzett nehézségek ellenére úgy érzem, helyes úton járunk, amikor erre a járatlan útra lépünk és kísérletet teszünk arra, hogy hallgatóink saját bőrükön is tapasztalják a többnemzetiségű logisztikai támogatás vitathatatlan előnyei mellett azokat a nehézségeket, amelyekkel a megszervezés során kell szembesülniük (mint gyakorló NATO-törzsnek) a fogadó nemzet, a küldő nemzet és a NATO-parancsnokság harmonikus együttműködése érdekében.

Remélem, hogy a gyakorlás befejezése után viszonylag rövid idő múlva nem csak a kételyeimről és reményeimről, hanem az elért eredményekről is beszámolhatok a Katonai Logisztika tisztelt olvasóinak.

A MJLC ALKALMAZÁSI VÁLTOZATAI

- LCC** - Szárazföldi Haderőnemi Komponens Központ
- ACC** - Légierő Haderőnemi Komponens Központ
- MCC** - Haditengerészeti Haderőnemi Komponens Parancsnokság
- MILU** - Többnemzetiségű Integrált Logisztikai (támogató) Egység
- MNLC** - Többnemzetiségű Logisztikai Parancsnokság
- NSE** - Nemzeti Támogató Elem
- CC** - Haderőnemi Komponens Parancsnokság

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS

A NATO CSATLAKOZÁSRA TÖRTÉNŐ FELKÉSZÜLÉS, MAJD A NATO TAGSÁG EDDIGI IDŐSZAKÁNAK ÁLTALÁNOS ÉS LOGISZTIKAI TAPASZTALATAI

Jároscsák Miklós¹

Bevezető gondolatok

1989/90. évek demokratikus átalakulási hulláma a kelet-európai szocialista országok szövetségét széttörte. A szabadon választott magyar Parlament új válaszokat fogalmazott meg az ország biztonságát fenyegető veszélyek elhárítására, amely kapcsán 1993-ban megalkották a társadalom egészét átfogó Honvédelmi Törvényt.

Ennek kapcsán megkezdődött és napjainkban is tart a támadó jellegű haderő lebontása. A közvetlen ellenségkép megszűnése a NATO országok stratégiájának újragondolását, annak kiegészítését eredményezte. A dél-szláv válság hosszú távú megoldásának igénye életre hívta a békepartnerségi mozgalmat, amelybe hazánk az elsők között kapcsolódott be. Ebben az időszakban vált stratégiai célkitűzéssé az európai demokratikus szervezetekhez, azok intézményeihez, többek között a NATO-hoz való csatlakozási szándékunk és kezdtük meg céltudatos felkészülésünket. Ennek eredményeként 1999. március 12-én NATO tagok lettünk, aminek társadalmi igényét az eredményes népszavazás is megerősítette.

A rendkívül rövid idő alatt történelmi lépést tettünk meg, mely számos összetevője közül most a katonai logisztikai szféra szerepével, változásaival szeretnék foglalkozni és azon belül átfogóan érinteném részvételünket a PFP mozgalomban, kapcsolatainkat a NATO képviselőkkel, ellátási ügynökségeivel, valamint különböző szakmai bizottságaival, továbbá a NATO alapidokumentumok feldolgozásának jelentőségét, a békefenntartó-béketámogató műveletek valós logisztikai támogatásának tapasztalatait és a honvédség logisztikája előtt álló főbb feladatokat összegezném.

1. Jároscsák Miklós ezredes, MH Logisztikai Főigazgatóság hadműveleti főnök

1.) Részvételünk jelentősége a PFP mozgalomban

A NATO csatlakozásra történő felkészülés alapfeltételét 1995-ben a PFP mozgalomba történő bekapcsolódásunk képezte. Már ekkor világosan láttuk, hogy a NATO csatlakozásunk előkészítése nem elsősorban katonai, hanem ösztársadalmi feladat, ahol a politikai és a gazdasági szempontok az elsődlegesek. A politika elsődlegességét az anyagi erőforrások elosztásán túlmenően *az alábbi területeken kellett érvényesíteni:*

- stabil, demokratikus az európai normákkal harmonizáló intézményrendszer kiépítése,
- civil kontrol és az átlátható katonai költségvetés megteremtése,
- a szomszédos államokkal fennálló viszonyok rendezése, alapszerződések megkötése.

Mint PFP tagország lehetőséget kaptunk a legmagasabb szintű tárgyalásokon történő részvételre, betekintheztünk a NATO politikai és katonai vezető szervei munkájába, a döntéshozatali mechanizmusokba. Ezt a különböző képviseletek életre hívásával értük el. Brüsszelben hazánkat nagykövetségi szinten, a SHAPE-nél, Mons-ban katonai csoport szinten képviselik 1996. óta. Ezen képviseletek révén szereztük az elsődleges tapasztalatokat a NATO eljárási, tervezési módszerekről, valamint ők továbbították számunkra a létfontosságú NATO dokumentumokat, illetve ezek a szervek komoly diplomáciai tevékenységet folytattak érdekünkben.

Számos rendezvény volt ebben az időszakban, melyeken teljes mértékben nem tudtunk részvételt biztosítani, ami elsősorban a nyelvileg-szakmailag felkészült állomány korlátozott száma miatt vált hátrányossá számunkra. A PFP program keretében hazai bázist kellett teremteni a felkészítéshez, ami a nyelvképzés mellett a békefenntartó tevékenységek részletes elsajátítását, a NATO kötelekekkel való együttműködést, a műveleti területeken NATO parancsnokságok vezetésével történő feladat végrehajtást foglalta magába. Különösen az IFOR, majd később SFOR tevékenységekben mutatkoztak meg

azok a szervezeti-, technikai hiányosságaink, melyek többnyire a gazdasági lehetőségeink, vezetési - irányítási struktúránk korlátozottságából eredtek.²

Ezek a problémák hasonlóan a többi PFP országhoz fokozatosan oldódtak meg. Lényeges felismerést jelentett, hogy a Békepartnerségi Programban is a bevonható erőforrások mértékéig vegyünk részt és ne vállaljuk túl magunkat. Mint azt az IFOR, SFOR kötelékben működő Magyar Műszaki Kontingens példája igazolja ezt a hibát sikerült elkerülni és a honvédségi erőforrások koncentrálásával a feladatot eredményesen oldottuk meg.

PFP tagként konkrétan megtapasztalhattuk mit jelent a NATO felkészítési rendezvényeken (konferenciák, gyakorlatok) való részvétel a kijelölt személyek, illetve alegységek részéről. Ezeken a rendezvényeken megszerzett tapasztalatok értéke attól függően változott, hogy milyen felkészültségű állomány került kijelölésre, az érintettek mennyire értették meg és fogadták be az átadott ismeretanyagot.

A felkészülést nagyban elősegítették a Békepartnerségi Kiképző Központ, az Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport, a ZMNE-n folyó NATO törzstiszti képzés, valamint a kiképzés rendszerébe beépített továbbképzési és önképzési foglalkozások. A Honvéd Vezérkaron belül működő Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoportnak köszönhetően valamennyi lényeges NATO alapidokumentum lefordításra és közreadásra került a J blokkok és a különböző szintű parancsnokságok számára.

Magyar vonatkozásban a PFP gyakorlatilag korlátlan lehetőséget biztosított arra, hogy minden szempontból felkészüljünk a NATO tagságra, de el kell ismerni, hogy a lehetőségeket - saját korlátaink miatt - csak töredékében tudtuk kihasználni. Ez azt jelentette, hogy nem tudtuk feltölteni teljesen a felajánlott szakmai képviselési helyeket, nem tudtunk minden fontos NATO meghívásnak eleget tenni, nehézséget okozott a felajánlott közgazdasági, pénzügyi erőforrások hasznosítása, lassan alakult a többnemzetiségű kötelékek létrehozása. Nem haladtunk kellőképpen a nyelvi felkészítésben, a NATO ismeretek intenzív elsajátításában, a felkészítés (elsősorban a kvalifikált tiszthelyettesi állomány megjelenítése tekintetében) átstrukturálásában, bár az **1. Magyar-Amerikai logisztikai szeminárium, a TRILOG-98 gyakorlat, a ZMNE és angol partnerintézete részéről rendszeresen**

2. Itt a felajánlott kötelék típusára, nagyságára és összetételére, továbbá az állomány NATO normák szerinti felszerelésére, váltására, ellátási rendszerének kiépítésére gondolunk, azok költségvetési vonatásával együtt.

ismétlődő MAGLITE gyakorlat, a NATO törzstiszti képzés, a logisztikai összekötő tisztek felkészítése, valamint a FOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS (HNS) gyakorlati végrehajtása számos, jövőre előremutató tapasztalatot hozott.

Az Egyéni Partnerségi Programok (EPP) szervezését és végrehajtását folyamatosan összhangba hoztuk a Védelemtervezési Kérdőív (DPQ) súlyponti kérdéseivel, a hosszú távú haderőfejlesztési célkitűzésekkel (TFG) és javaslatokat dolgoztunk ki a regionális együttműködés fejlesztésére.³ A *"déli preferenciák" jegyében e program fejlesztése során kiemelt feladatként kezeltük:*

- A NATO /PFP és a "PFP szellemű" gyakorlatok tapasztalatainak közös megosztását;
- A korábban megalapozott haditechnikai együttműködés további folytatását;
- A határmenti katasztrófahelyzetek megoldásában való közös fellépést;
- A régió országai szakállományának magyar felsőoktatási intézményekben megvalósítható tanfolyam rendszerű felkészítését;
- A magyar-román békefenntartó zászlóalj, a magyar-ukrán katasztrófaelhárító kontingens létrehozására vonatkozó Technikai Megállapodás elkészítését.

A NATO felvételünket követően a PFP szakmai rendezvények, illetve a regionális együttműködési feladatok - a tervezési elgondolásokhoz viszonyítva - mennyiségében csökkenő számban, de növekedő minőségi színvonalon valósultak meg.

3.A DPQ-t érintő kérdések részletesen később kerül kifejtésre.

2.) Főbb képviselőink a NATO Parancsnokságokon

Mint ismert nemzeti képviselőink vannak többek között Monsban (SHAPE), Norfolkban (SACLANT), Madridban és Veronában, valamint Nápolyban (AFSOUTH). A kiválasztott személyek a követelményeket teljesítették és megfelelő elfogadottsággal bírnak. Tevékenységükről a kiépített információs csatornákon keresztül megfelelő ismeretekkel rendelkezünk.

A magyar katonai vezetés kifejezetten nagy jelentőséget tulajdonít a kiküldésre tervezett állomány felkészítésére és kiválasztására, aminek természetesen később érik be az eredménye.

A NATO beosztásokba delegált, illetve a nemzeti képviselőkön keresztül kaptuk meg a legfrissebb információkat a NATO-n belül tervezett változtatásokról - koncepciókról, melyek dokumentumait szintén ők továbbították részünkre. Egyes területeken - külön megbízás, felhatalmazás alapján - a képviselőink részt vesznek a különböző bizottsági üléseken, szakértői megbeszéléseken, ami egyrészt kényszerű megoldás, másrészt az itthoni állomány tehermentesítését jelenti.

1999. évre a kihelyezésekre fordított mintegy 800 M Ft felhasználásával a beosztások közel 40 %-át sikerült feltölteni. Ezt teherbíró képességünkhöz viszonyítva jelentős eredménynek tekinthetjük, amit még alátámaszt a 3 évenkénti szükséges rotáció biztosítása is. A részünkre felajánlott és elfogadott beosztások száma mintegy 100.

Tapasztalatunk szerint döntő jelentősége van a NATO-n belüli nemzeti beosztások feltöltésének, a megfelelő képviselő fenntartásának, de csak a feladatra alkalmas és felkészített állománnyal. Ez a személyek elfogadottságát és hatékony tevékenységét eredményezi, ami természetesen együtt jár a hasznosítható ismeretanyag, információ átadásával.

3.) Az MH szervezeti átalakítása

Az 1990-es évek elejétől folyamatosan kiemelt feladatként van jelen a haderő létszámának, fegyverzetének csökkentése, feladatrendszerének módosítása.

NATO taggá válásunk időpontjára

- 50 %-kal, mintegy 60.000 főre csökkent a honvédelmi tárca létszáma;
- Szervezetükben korszerűsödtek a harcoló-, harcbiztosító és logisztikai csapatok;
- Kialakult a Honvéd Vezérkar NATO kompatibilis struktúrája, valamint ahhoz kapcsolódva a haderőnemi vezérkarok, a hadosztályok és a dandár törzsek felépítése;
- Elkezdődött a NATO felajánlott erők felkészítése;
- Létrehoztunk egy gyors reakálású szervezetet;
- Előkészítettük a haderőfejlesztési célok megvalósításával együttjáró szervezeti-, díszlokációs változásokat.

Az elmúlt év tavaszán kirobbant koszovói válság azonban újra ráirányította a figyelmet képességeink korlátozottságára. Ennek hatására a politikai vezetés egy újabb - haderőt érintő - stratégiai felülvizsgálatot rendelt el, mely végrehajtását követően elhatározás született a haderő létszámának további csökkentésére (15.000 fővel) és szervezetének átalakítására. Jelenleg a béke- és M szervezetek átalakításának kezdeti szakaszában, a megvalósítás stádiumában tartunk, mely eredménye várhatóan egy létszámában kisebb, technikai felszereltségét tekintve korszerűbb, NATO műveletekben alkalmazható és az ország által finanszírozható haderő jön létre. Az új haderő kevesebb vezetési szintet tartalmaz (hadosztály tagozat megszüntetése) és állományarányait tekintve is közelíti a szövetségesekhez.

4.) NATO alapidokumentumok feldolgozása, saját okmányok átdolgozása

Egyik legfontosabb feladatot a NATO doktrinális kiadványok, szakutatisítások, szabályzatok, útmutatók és segédletek, valamint a különböző eljárás módokat rögzítő **STANAG-k** megismerése, feldolgozása, majd lehetőség szerinti adaptálása jelentette.

A dokumentumok hozzáférhetősége adott volt, mert a képviseliteink folyamatosan megküldték a dokumentumokat, amelyek elosztását és a különböző szervezeteknél történő feldolgozását kellett megszervezni. A honvédség vezető szerveit a **NATO Euro-Atlanti Integrációs Munkacsoport** tevékenysége segítette, ahol az alapvető dokumentumok fordítását és terítését elvégezték. Szakterületünkön az ez irányú munka a **NATO Logisztikai Kézikönyv** fordításával, tanulmányozásával kezdődött, amely folytatódott az **MC 319, MC 334, AJP-01, AJP-4**, valamint más szakági segédletek feldolgozásával és a **NATO STANAG-k** megismerésével.

Külön kiemelést érdemel a **NATO törzsszolgálati segédlet**, vagy utasítás, valamint a **logisztikai jelentési rendszer (LOG REP)** adaptálása. Erre a feladatra külön munkacsoportok nem kerültek létrehozásra, a kijelölt személyek saját feladataik mellett, plusz időráfordítással oldották meg a kivitelezést.

Az elkészült fordításokat, illetve adaptált dokumentumokat a központi logisztikai tagozatban a törzsek részére biztosítottuk, továbbá megszerveztük azok feldolgozását a törzsfoglalkozásokon.

Erőfeszítéseink ellenére - bár a NATO ismereteket tartalmazó dokumentumok a végpontokig eljutottak - azok nem kellő hatékonysággal kerülhettek feldolgozásra, viszonylag szűk kör szerzett belőlük alkalmazható tudást. Éppen ezért van szerepe a gyakorlatoknak és a célirányos törzsfoglalkozásoknak, ahol a résztvevő állomány szinte rá van kényszerítve a NATO eljárások alkalmazására. Alapigazsággént jeleníthető meg, hogy minél nagyobb számú a felkészítési rendezvények száma, annál többen sajátíthatják el az alapismereteket, mellyel az adaptációs folyamat hossza is csökkenhet.

A honvédségi jogharmonizáció, szabályzóink átdolgozása terén van a legnagyobb elmaradásunk, hiszen még a NATO tagságunkat megelőző időszak szabályzatai vannak érvényben. Logisztikai szakmai téren a helyzet még rosszabb, mivel a több évvel ezelőtt íródott béke és minősített időszaki szakutasítások szerint dolgozunk. Ezek merőben más tartalmaznak, mint a NATO szövetségesek logisztikai rendszereinek leírásai, ha másra nem utalunk, mint a készletképzési előírásokra, az ellátási csoportosításokra, melyek természetesen összefüggnek a kompatibilitással. Az érintett nehézséget sem

a gyakorlatokon, sem a műveleti területen alkalmazott SFOR, KFOR kontingensek esetében maradéktalanul nem tudtuk leküzdeni.

A NATO dokumentumok feldolgozására célszerűnek látszik a haderőnemi törzsekben külön ezzel a feladattal foglalkozó munkacsoportokat létrehozni, hiszen a kiadványokat csak szakszerű fordítás és lektorálás után lehet közzétenni. Ismerve a NATO szabályzók kidolgozásának és szinte állandó felülvizsgálatának, pontosításának rendszerét, a dokumentumok feldolgozása folyamatos munkát adhat a kijelölt állománynak. Ugyanakkor gondoskodni kell arról is, hogy a nemzeti szabályzóban a kompatibilitás érdekű elvek és követelmények megjelenjenek, ezáltal biztosítva a szükséges harmonizációt. Erre a feladatra szintén kvalifikált állomány szükséges, akik képesek a központi, illetve haderőnemi szintű szakmai szabályzók kidolgozására, a STANAG-k megértésére, adaptálhatóságuk megítélésére. Eddigi tapasztalatok arra utalnak, hogy éppen az ismeretlen dokumentumok feldolgozása, illetve adaptálásuk előkészítése, majd a meglévő nemzeti szabályzók (logisztikai szabályzatok, szakutasítások) átdolgozása olyannyira komoly feladat, amit csak a legfelkészültebb állomány - minden egyéb tevékenységtől mentesítve - képes eredményesen végrehajtani.

5.) Kapcsolatunk a NATO ellátási ügynökségeivel (NAMSO, NAMSA)

A **termelői logisztika** legfontosabb ügynökségei a **NAMSO** és a **NAMSA** szervezetek, melyekben eddig az **MH logisztikai főigazgató úr** és annak helyettese képviselte a Magyar Honvédséget. (Ez a képviselet az újonnan alakuló felső szintű logisztikai vezető szervek létrehozásával természetesen módosulni fog).

Főbb feladatai:

- A NATO Logisztikai Értéktőzsde működtetése;
- A Raktári Készletek és Eszközigények Cseréje (SHARE);
- A Közös Felhasználású Termékek Anyaggazdálkodása (CIMMIT);

- Termékek Nyilvántartásból Történő Biztosítása (PROFIT);
- A NATO Lőszer Adatbázis Kezelése (NADB);
- Egyetértési nyilatkozat (MOU) aláírása az érintett partnerországokkal;
- Segítségnyújtás a kodifikáció területén;
- Az SFOR, KFOR tevékenységek logisztikai támogatása.

Magyarország esetében - még mint meghívott ország - 1997. novemberében **Luxemburgban**, az **Egyetértési nyilatkozat** aláírásra került. A **NAMSO - NAMSA** szervezetébe a teljes jogú tagsági státuszba történő felvételünket a Honvédelmi Minisztérium kezdeményezte a NATO főtitkár úrnak megküldött levelében, melyet elfogadtak. A teljes jogú tagság egyidejűleg lehetőséget nyújt számunkra a NATO műveletek logisztikai biztosítása során a **NAMSA** által nyújtott szolgáltatások és támogatások (technikai kiszolgálások, alkalmazási rendszerek, utánpótlás tervezési rendszerek, fegyverzeti partnerségi programok stb.) igénybevételére.

Folyamatosan aktív szakmai tevékenységet folytatunk:

- A Raktári Készletek és Eszközigények Cseréje (SHARE);
- A NATO Lőszer Adatbázis Kezelése (NADB);
- A kodifikáció területén.

Az al csoportok közül az igazgatói csoportban (NAMSO BOD) a logisztikai csoportban (NAMSO LOG) és a költségvetési, pénzügyi munkacsoportban (NAMSO F&A), az informatikai csoportba (NAMSO NEIS) tevékenykedünk.

Említésre méltó még a **NAMSA által szervezett 3 hónapos logisztikai szaktanfolyamok rendszere**, melyen való részvétel országonként évente 1-2 fővel ajánlott. A szaktanfolyamok témáit - a jelentkező országok igényei-

nek maximális figyelembevételével - az előzőekben tárgyalt fő tevékenységek részletes ismertetése határozza meg.

A tanfolyamon résztvevő állománynak képesnek kell lennie az önálló munkavégzésre és ügyintézésre. Folyamatosan kéri a két ügynökség a szervezetben való állandó magyar képviselőt, de eddig a felsőfokú angol és középfokú francia nyelv, vagy a szükséges szakmai ismeretek hiánya gátat szabott a lehetőségeinknek.

6.) Részvétel a NATO rendezvényeken

A nemzetközi együttműködési feladatok végrehajtása két fő területre terjed ki. Az egyik a NATO bizottságokban, munkacsoportokban végzett tevékenységek, a másik a két- és többoldalú katonai kapcsolatok területe.

A NATO bizottságokban és munkacsoportokban (98 db)⁴ 1997. szeptembere óta a felső szintű logisztikai vezető szervek állományának 20 %-a (mintegy 51 fő) érintett közvetlenül. Részvételüket speciális nemzetbiztonsági vizsgálatoknak kellett megelőznie, melynek elmaradása lassította a minőségi munkavégzést.

A fő- és alcsoportok évente 2-4 alkalommal üléseztek. A találkozókön való képviselő az 1997. bázisévhez képest háromszorosára nőtt.

Kiemelt figyelmet fordítottunk az alábbi szervezeteken belüli szaktevékenységeinkre:

- **Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Értekezlete (CNAD, AC-259)**, melyben HM helyettes államtitkár (HÁT) szintű képviselővel rendelkezünk. Ez a szakmai fórum jelenleg a legmagasabb szintű, 28 főcsoport tartozik ide. Brüsszelben az államtitkár urat állandó, ezredesi szint (NADREP) képviseli;
- **Logisztikai Vezetők Értekezlete (SNLC, AC-305)** jelenleg a HVK J-4 blokk vezetője tábornoki szinten képviseli a Magyar Honvédséget;

4. 2000. október 01-i helyzet alapján

- **Védelem Polgári Tervezési Főbizottság (SCEPC)** az ország stratégiai védelmét koordináló irányító főbizottság, mely NATO főtitkár helyettesi szinten a főosztályokkal tart kapcsolatot;
- **BI-SC** a főbb NATO parancsnokságok közös logisztikai koordinációs testületében végzett tevékenységben ideiglenesen képviseljük magunkat;
- **Csővezeték Főbizottság (NPC)** - melyben az európai üzemanyag és gázvezeték rendszerek működtetését érintő adatbázisok kezelése történik - szintén igényli a magyar képviselést;
- **Infrastrukturális Főbizottságban (IC) és a Tudományos Főbizottságban (SC)** főigazgatóságunk nem érintett, MOD szintű képviseléssel rendelkezünk.

A legfontosabb szakmai tevékenységeinket a **Védelmi Támogató Főosztály alárendeltségébe tartozó két igazgatóság (DS / air, DS / arm.) és egy Elvi és Koordinációs Törzs alárendelt főbizottságaiban** hajtjuk végre.

Ezen belül kiemelést érdemelnek:

- **AC-92 IFF** idegen / barát felismerési rendszerek és másodlagos célfelderítő rádiólokációs tevékenységek;
- **AC-224 (NAAG)** légi fegyverzeti főcsoport (6 alcsoporttal);
- **AC-225 (NAFAG)** szárazföldi, fegyverzeti főcsoport (19 alcsoporttal);
- **AC-135** kodifikációs igazgatói csoport (3 alcsoporttal);
- **AC-258** lőszeres és robbanóanyagok szállítása és tárolása kérdéseivel foglalkozó főcsoport (4 alcsoporttal);
- **AC-310** lőszeres és robbanóanyagok biztonsági, használhatósági és osztályozási kérdésével foglalkozó főcsoport.

Ezekben a főcsoportokban részletesen kerül kimunkálásra a közös szabványok előkészítése a 2-3 éves ciklusidő figyelembevételével, a közös fejlesztések, vagy például a hidak osztályozása és a közelmúltban jelentkezett DCI feladatok feldolgozása is.

A szabványosítás mellett a hadműveleti kérdések (pl. harceljárások egységesítése) a **MILITARY AGENCY for STANDARDIZATION (MAS)** szervezet **három haderőnemi csoportjában történik:**

- Légierő csoport (2 alcsoport);
- Szárazföldi haderőnemi csoport (12 alcsoport);
- Haditengerészeti csoport (nem veszünk részt).

Mint látható fő tevékenységünket a szárazföldi haderőnemi csoportban fejtjük ki, mely eddig a **HVK Védelmi Tervezési Főcsoportfőnökség irányítása mellett:**

- A szárazföldi erők lőszer csereszabotossága és szabványosítása;
- A haditechnikai eszközök harctéri karbantartása;
- Összhaderőnemi robbanóanyag hatástalanítás;
- Szárazföldi erők logisztikai doktrínája;
- Mozgatás, szállítás és készletképzés rendje;
- NBC szaktevékenységek;
- Hadszíntéri eszközkövetési rendszerek témaköreire terjedt ki.

A SHAPE, illetve a Brunsum és Nápoly székhelyű NATO regionális parancsnokságok időszakos konferenciái és rendezvényei a legaktuálisabb ismereteket nyújtják a meghívott résztvevők számára. Ezeken a felkészítési fórumokon a tervezés, valamint az időszerű események tapasztalatainak feldolgozása mellett jelentős súlyt helyeznek az elméleti felkészítésre, az új

elvek, vagy szervezeti elemek (MJLC), (MLU) megismertetésére. Különösen a valós béketeremtő-, békefenntartó műveletek, továbbá a nemzetközi gyakorlatok és más felkészítési rendezvények értékelésére fordítanak figyelmet.

Ezek a felkészítési fórumok adják a legtöbb hasznosítható információt a résztvevők számára.

7.) A DPQ, TFG, FP, DCI jelentősége

a.) A korábban tárgyaltaknak megfelelően DPQ vonatkozásában már a NATO tagságunkat megelőzően 1997. évben elvégeztük a feltett kérdések megválaszolását, melyek a felajánlott erők állapotára, fejlesztésére, valamint a haderő különböző képességei megítélésére irányultak.

A válaszok több ütemben egyeztetésre és pontosításra kerültek, majd a dokumentum minden évben elkészült. Tartalmában több jövőre előremutató elem jelent meg, melyre többek között a haderőfejlesztési célkitűzések épültek.

A DPQ kitöltése, a válaszok megfogalmazása során legfőbb tapasztalatként élhettük meg a pontosság, hitelesség, konkrétság elveinek való megfelelés jelentőségét. NATO szövetségeseink természetes komolysággal fogadták válaszainkat és az általunk megadott adatokkal, állapottal terveztek. Ha a válaszoknál hibáztunk, annak következményei nagyon súlyosak és kellemetlenek voltak.

Megtapasztaltuk, hogy a DPQ kitöltése katonai szférán jóval túlmutató feladatot jelent, de abban a katonai vezetés felelőssége megkérdőjelezhetetlen. Tény, hogy minden időpont, minden feladat rögzítését megelőzően tárca szintű, illetve tárcaközi egyeztetéseket szükséges lefolytatni annak érdekében, hogy a megalapozottság követelményének eleget lehessen tenni.

A honvédség folyamatos szervezeti átalakítása és az újabb haderő reformok kétségtelenül befolyásolják a védelmi képességek fejlesztésére vonatkozó tervek kimunkálását, amit még fokozhat, ha az adott ország éves védelmi költségvetése - különböző nem várt események miatt - gyakorta változik.

Ez a két tényező - a haderő struktúra változása és az éves költségvetés

bizonytalansága - okozhatja a DPQ tartalmának időszakos korrekcióját és az azzal járó átütemezéseket.

Különböző kényszerítő körülmények hatására az MH stabilizációja még napjainkban is aktuális, ami igencsak megnehezíti a DPQ tervezési tevékenységet.

Ide tartozik, hogy sikeresen álltunk át a NATO tervezési mechanizmusára a 2+2+1 éves tervezési ciklusokra. Ma már számot adhatunk arról, hogy rendelkezünk 2010-ig szóló hosszú távú fejlesztési programmal és 2006-ig szóló középtávú tervvel, melynek egy része 2003. évig önálló dokumentumként szerepel.

b.) A haderőfejlesztési célkitűzések (TFG, FP) egy részről a DPQ dokumentumban rögzített és elfogadott tényeken, másrésztől az időszakos tervek szerinti feladatokon, az elfogadott STANAG-kon alapulnak és legáltalánosabban a különböző programok formájában öltenek testet. A különböző célkitűzések prioritásuk szerint kerülnek sorolásra, és megvalósításuk ütemezetten, a tervezett költségráfordításokat megjelölve szerepel a vonatkozó dokumentumokban.

E téren számunkra a legnagyobb gondot az jelentette, hogy az adott fejlesztési célkitűzésekhez adott évre tervezett összegek folyamatosan változtak - leginkább csökkentek -, mely miatt az átütemezések módszeréhez kellett nyúlnunk.

Prioritást élvező haderőfejlesztési célkitűzéseink:

- Nyelvi felkészítés programja;
- Híradó eszközök korszerűsítési programja;
- Gépjármű program;
- T-72-es BMP modernizációs program;
- 3 dimenziós radar program;

- Repülőgépek teljes interoperabilissá tétele;
- Egységes üzemanyagok F-34 rendszeresítése;
- Másik üzemanyagtöltő eszközök átalakítása;
- Fogadó Nemzeti Támogatás (HNS).

Tapasztalat az is, hogy a logisztikai ágazatokhoz van kapcsolva a költségfedezet viszont az alkalmazók többször más csatornákon terveztek, amit az együttműködés javításával szükséges kiküszöbölni.

c.) A DCI feladatokat a Magyar Honvédség a NATO-tól kapott javaslatok feldolgozását követően a különböző területek szerint elosztotta, amelyből a logisztika területét két téma érinti:

- Fenntartás és logisztika;
- Mozgatás és szállítás.

Mindkét feladat végrehajtása érdekében *külön munkacsoportot hoztunk létre*, amelyek megvizsgálták a NATO javaslatok végrehajthatóságát és megfogalmazták azokat a válaszokat, amelyek a végrehajthatóságra, illetve az elutasítások okaira vonatkoznak.

A vizsgálat eredményét az érintett felső szintű NATO Vezetői Csoport részére megküldtük, amely a soros SNLC üléseken azokat értékelte és ajánlásokat dolgozott ki a DCI feladatok folytatására. Törekvésük a többen-zetiségű logisztika szervezeti hátterének kiépítése, az MJLC koncepció tartalommal történő megtöltése. Az említett szervezetbe valamennyi tagország részéről megtörtént a személyi kiválasztás és megkezdődött az állomány felkészítése.

A mozgatás és szállítás egyik leglényegesebb követelményét a légi szállítási képesség megteremtése jelenti, amelyet annak rendkívüli jelentős költségkihatása miatt az ország nem tud felvállalni.

Külön témaként foglalkozunk a Fogadó Nemzeti Támogatás feladatainak előkészítésével, annak országos jellege és jelentősége miatt a vezetési- és szervezeti háttér kiépítésével. Ezen a téren a katonai vezetés, mintegy katalizátor van jelen és a honvédség ez irányú feladatait, meglévő képességeit már felmérte, sőt a felkészítés rendszerébe beépítette és a való-ságban is lemodellezte.

A DCI feladatokat valamennyi témafelelős szakmai tartalommal opti-málisan megtöltve kezeli, az adott témákat részleteiben kibontotta és folya-matos egyeztetéssel műveli.

8.) Az IFOR, SFOR, KFOR erők valós biztosításának tapasztalatai

Békefenntartó feladatra létrehozott ideiglenes kontingenseink megalakítása nem kis nehézségekbe ütközött, ami a haderő általános állapota és az ország gazdasági teherbíró képessége közötti viszonyból fakadt. NATO STANAG-k szerint a személyi állomány felszerelése, az anyagi készletek megalakítása, továbbá a nemzeti támogatás rendszerének kiépítése mind erő-források elvonásával járt a többi katonai szervezet, illetve feladat rovására. Új beszerzéseket kellett eszközölni a személyi állomány védettségét fokozó lövedék és repeszálló mellények, a vegyivédelmi eszközök, a gépjárművek és más ruházati felszerelések vonatkozásában.

Létre kellett hozni egy **Nemzeti Támogató Elemet**, ami szintén a ha-derő létszáma terhére történt meg. Ebbe a Nemzeti Támogató Elembé kellett az anyagi készletek csoportosítását, szállításra történő előkészítését, a szállító lépcső megalakítását ötvözni, melynek a kialakított szervezet mind az SFOR, mind a KFOR vonatkozásában maradéktalanul megfelelt, ugyan-akkor kevésnek bizonyult, ha a felajánlott erőket vesszük figyelembe.

Döntő jelentőségű a felkészítés hazai bázisokon, ami szintén sok tapasztalatot hozott a műveleti területen, illetve annak körzetében végrehaj-tott szemrevételezés mellett. A szakszerűen elvégzett helyszíni szem-revételezés a kitelepülés megtervezése, megszervezése, a lehetőségek igény-bevétele (beszerzési források, épületek, közüzemi hálózat, infrastruktúra), a költséghatékony-ság szempontjából elengedhetetlenül fontos.

Gazdaságossági szempontból leginkább a helyszíni források igénybevétele a legkifizetőbb, a helyi infrastruktúrára való rákapcsolódás számos előnnyel jár. Ebben az esetben csak a kifejezetten nemzeti ellátási körbe tartozó cikkek utánpótlását kellett megszervezni és biztosítani.

A műveleti területen lévő kontingensek ellátásában a honvédségi erőknön, a nemzetgazdasági szervezeteken kívül részt vesznek a NATO szövetségesek helyszínen kiépített elemei, valamint a fogadó ország beszállítói. Ezeket a lehetőségeket ajánlott mind teljesebben használni és a leggazdaságosabb megoldásokat célszerű preferálni.

Eddig a műveleti területek viszonylagos földrajzi közelsége miatt nem voltunk rákényszerülve a **Nemzeti Támogató Elem harmadik - külhoni - lépcsőjének létrehozására és a műveleti terület közelében történő telepítésére**, mivel a nemzeti ellátás körébe tartozó cikkek utánpótlását, illetve a mosatásokat, a heti-kétheti utánszállítások rendszerében hajtottuk végre. Ez a feladat döntően a csapattagozatra hárult, a központi szervek a valós logisztikai támogatás szervezésében, a feltételek biztosításában vettek részt.

Tapasztalatunk, hogy az érintett katonai szervezetek támogatási rendszerében helye van a katonai és nemzetgazdasági szférát összekötő - erre a feladatra szakosodott - polgári szervezetnek. Ezt a szerepet nálunk egy HM háttérintézmény, a **HM Elektronikai Igazgatóság RT tölti be, melynek Logisztikai Igazgatósága többek között a Fogadó Nemzeti Támogatás honvédségi és nemzetgazdasági feladataiban is fontos tényező.** Ez a megoldási módszer ajánlott és alkalmazható más relációkban is.

A Fogadó Nemzeti Támogatás katonai feladatait ismerjük és tervezzük, sőt a NATO orientációs felkészítési rendszerünkben az kiemelt helyet foglal el. Mint korábban már arra utalás történt a Fogadó Nemzeti Támogatás országos feladat, ahol a minisztériumoknak és országos hatáskörű szervezeteknek egymással összehangolt tevékenységi rendje kívánatos.

Az előkészítő munka jogszabályi előkészítések hiányában igazából még nem indult el, **nincs még kijelölve a Fogadó Nemzeti Támogatás vezetésére hivatott szervezet** (Miniszterelnöki Hivatal, vagy Gazdasági Minisztérium), bár a **HM Védelmi Hivatala** hosszabb ideje kezdeményező szerepet játszik ezen a területen és a folyamat előmozdítójává vált.

Elmaradásunk van mind a **W. Sz. 5. cikkelye**⁵, mind az azon kívüli tevékenységek során felmerülő **Fogadó Nemzeti Támogatási** igények tervezése, visszaigazolása tekintetében.

A szervezeti háttér hiánya mellett nincs aki létrehozza azt a minden területet átfogó adatbázist, mely naprakészen használható fel az átadott igények pontos megválaszolásához.

Ez irányú munka szervezeti háttérének megteremtésével, a képességek fejlesztésével elvi síkon foglalkozunk, de az mellett a gyakorlatok, illetve a valóságos helyzetek is előremozdító jelentőségűek. A gyakorlatban tehát már kialakultak a Fogadó Nemzeti Támogatás rendszerei, melyek minden egyes alkalommal, ideiglenesen és az adott feladatnak megfelelően működtek, így azokra teljes mértékben építeni lehet.

9.) MH logisztikája előtt álló feladatok

a.) A logisztikai támogatás rendszerének átalakítása, NATO komform-má tétele:

- Új szabályzók megalkotásával;
- A funkcionális működési rendre történő áttéréssel;
- A termelői és a fogyasztói logisztika szétválasztásával;
- A napi átlag fogyási mutatók (DOS) bevezetésével;
- A készletképzés átalakításával;
- A normák és normatívák NATO STANAG-k figyelembevételével történő átalakításával;
- A gazdálkodás átláthatóságával.

5. Washingtoni Szerződés

b.) A felajánlott katonai szervezetek logisztikai önállóságának megteremtése, felszerelésük korszerűsítése, mobilitásuk növelése.

c.) A logisztikai fejlesztési célkitűzések ütemezett megvalósítása.

d.) Az új törzsszolgálati vezetési eljárások elsajátítása, a logisztikai jelentési rendszer bevezetése.

e.) A honvédség stratégiai átalakításával együtt járó támogatási feladatok végrehajtása.

f.) A hadrendi felesleget képező technikai eszközök és anyagok átadásának előkészítése - átadása.

g.) Az új központi logisztikai szervezetek - összevont ellátó központok - működési modelljeinek megalkotása, a szükséges feltételek biztosítása.

h.) A logisztikán korábban kívül álló ágazatok beintegrálása, a vezető és végrehajtó szervezeti elemek összecsiszolása.

i.) A Fogadó Nemzeti Támogatás katonai logisztikai feladatainak további előkészítése, a honvédségi adatbázis létrehozása, a kijelölt szervezetek (szervezeti elemek) felkészítése.

j.) Szakmai tanintézeti képzéshez az igények és követelmények megadása.

k.) Az új logisztikai vezető szervek működési feltételeinek megteremtése, a jog- és hatásköri kérdések pontosítása.

l.) A logisztikai, gazdasági, információs rendszer kiépítése, kapcsolódása a költségvetési gazdálkodási információs rendszerhez

m.) A haderőfejlesztés logisztikai erőforrás szükségletének biztosítása, az alkalmazók és az ágazatok tevékenységének harmonizálása.

A megjelölt legfőbb feladatok végrehajtásának ütemezése, a megvalósításhoz szükséges feltételek biztosítása elsősorban a felső szintű logisztikai vezető szervek feladatát képezi. A logisztikai vezetési rend módosítását követően minél előbb szükséges elvégezni a vezető szervek működésének összehangolását, ezzel valamennyi szakmai területen a szabályozott tevékenység biztosítását.

A HADITECHNIKAI BIZTOSÍTÁS ÚJ RENDSZERE

Gáspár Tibor ¹

BEVEZETÉS

A Magyar Honvédség átalakításának részeként 2000-2001-ben sor kerül a logisztikai rendszer átalakítására. A haderőátalakítás első szakaszában megtörténik a termelői és fogyasztói logisztika szétválasztása; az MH Logisztikai Főigazgatóság átalakítása MH Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Parancsnoksággá és azon belül az MH Haditechnikai Csoportfőnökség MH Üzembentartási Főnökséggé; a szakági ellátó központok összevonása haditechnikai és harcanyag ellátó központokba; a jelenlegi haditechnikai biztosítási rendszer bővül a kiképzés technikai, az állandó híradás, a szoftver és az ezekhez kapcsolódó szolgáltatások feladataival és csökken a személyi felszerelés körébe tartozó anyagok ellátási feladataival; továbbá csökken a központi tagozat saját javítókapacitása és bővül a nemzetgazdaság felé irányuló javítási, szolgáltatási igény; és az MH inkurrens technikai eszközei és anyagi készletei átadásra kerülnek az Állami Privatizációs és Vagyongkezelő Rt. részére.

A hadműveleti, harcászati logisztikai tervezés a törzsekben történik, míg a valós logisztikai támogatás feladatait a csapatok szervezetszerű logisztikája, a központi logisztikai tagozat, valamint az érintett HM háttérintézmények valósítják meg. A csapatszintű logisztikai szervezetek készenléte és feltöltöttsége megegyezik az ellátandókkal.

A fenti feladatok jelentős létszám, állományarány és szervezeti átalakulást is magukban foglalnak. A változások szükségessé teszik az MH haditechnikai biztosításának átalakítását.

Tanulmányom célja a logisztikai biztosítás megváltozott feltételein és szervezeti keretein belül felvázolni a haditechnikai biztosítás egy lehetséges modelljét, vitaalapot szolgálva a végső működési modell megalko-

1. Dr. Gáspár Tibor mk. ezredes, MH Logisztikai Főigazgatóság haditechnikai csoportfőnök helyettes

tásához. Az új rendszer működtetése szükségessé teszi a tervezési, szabályozási, elszámoltatási, működtetési utasítások és egyéb okmányok teljeskörű átdolgozását. Ezen kidolgozói tevékenységet kívánom elősegíteni a haditechnikai biztosítás működési modelljének kialakításával. Újólaj előtérbe kerül és tartamában megerősödik a szakmai előjárói jogkör gyakorlata. Nem új kategóriáról van szó, de ezen gyakorlat az elmúlt időszakban jelentősen visszaszorult.

I. A haditechnikai biztosítás jelenlegi struktúrája

A Magyar Honvédségben a haditechnikai biztosítás felső szintű szervezete az MH Logisztikai Főigazgatóság szervezetében működő MH Haditechnikai Csoportfőnökség.

Rendeltetése:

Az MH egésze béke és minősített időszakai technikai biztosításának ágazati rendben történő tervezésének, szervezésének és irányításának koordinálása, komplex megvalósítása, valamint az MH csapataira, a HVK közvetlenekre és külön HM-i felhatalmazással a HM háttérintézményekre kiterjedően a műszaki fejlesztéssel, a rendszeresítésekkel, a rendszerbeállításokkal, az üzemeltetéssel, a mérésüggyel kapcsolatos tevékenységek és a technikai szolgálati ágak feladatainak szabályozása.

Főbb feladatai:

Részt vesz az MH szervezeti és technikai fejlesztésére és a haditechnikai eszközök beszerzésére vonatkozó elgondolások, tervek kialakításában, az ipari üzemek háborús gyártásra történő felkészítési követelményeinek kidolgozásában.

Koordinálja a technikai biztosítás rendszerének fejlesztését. Részt vesz az MH alkalmazása technikai biztosításának megtervezésében. Végzi az ágazatok, a szakcsapatok és az intézetek szervezeti és technikai fejlesztésére vonatkozó javaslatok kialakítását.

Az MH-ra vonatkozóan részt vesz a haditechnikai kutatás és műszaki fejlesztés tervezésében, szervezésében és ellenőrzésében.

MH egészében szabályozza, a technikai ágazatokra kiterjedően szervezi a haditechnikai eszközök rendszeresítésével, rendszerbeállításával és kivonásával kapcsolatos tevékenységeket.

Ellátja az MH-ban folyó mérésügyi tevékenység irányítását, koordinálja az MH Közlekedésbiztonsága érdekében folyó tevékenységet.

Részt vesz az MH harckészültsége és mozgósítása követelményeinek és terveinek kidolgozásában, szakterületén biztosítja azok megvalósítását.

Javaslatot tesz a szakcsapatok, intézetek és szakanyagai készletek diszlokációjára, a szakterületét érintő anyagi tartalékképzésére, lépcsőzésére, az előírt tartalékkészletek kialakítására.

Szervezi a szolgáltilag alárendelt szervezetek alkalmazási terveinek kidolgozását, a szakállomány, a szakcsapatok és a szakszolgálatok béke és háborús felkészítését.

Kidolgozza a szakkiképzés követelményeit, szervezi és ellenőrzi a végrehajtást, részt vesz a kiképzéssel kapcsolatos felsőbb szintű utasítások és intézkedések, valamint a katonai elő- és utóképzés feladatainak kidolgozásában.

Szakfelügyeletet gyakorol a tiszti és a tiszthelyettesi szakkiképzés felett, tervezi szakterülete utánpótlásának biztosítását.

Követelményeket ad a szakterületére vonatkozó időszakos anyagi-pénzügyi tervek kidolgozásához.

Szabályozza, tervezi, szervezi és ellenőrzi szakanyagainak üzemeltetését (üzembentartását, technikai kiszolgálását, javítását, tárolását), meghatározza a szakági információs rendszer és a nyilvántartás létrehozásának és működésének az elveit.

Részt vesz a nemzetközi haditechnikai együttműködési feladatok végrehajtásában.

Szakterületének megfelelően, az MH Logisztikai Főigazgatóság szerveivel együttműködve részt vesz az ellenőrző tevékenység végrehajtásában.

Az MH LFCSF-ség működéséhez szakmai háttérrel biztosít, irányításával részt vesz a tervezési, szabályozási, felügyeleti feladatok végzésében.

Szakterületére vonatkozó kérdésekben közvetlenül együttműködik a vezérkari szinten lévő alkalmazó szervezetekkel, leadott jogkör alapján kapcsolatot tart a tárcák, illetve a nemzetgazdaság szerveivel, szervezeteivel.

Alárendeltjei részére parancsokat, intézkedéseket ad ki.

A technikai biztosítási tevékenység MH szintű szabályozására szakintézkedéseket ad ki.

Jelenleg az MH Haditechnikai Csoportfőnökség alárendeltségében (a technikai szolgálati ágak közvetlen alárendeltségeiben) az alábbi szervezetek biztosítják a haditechnikai biztosítás központi feladatainak végrehajtását:

- 1. Kijelölt Állandó raktár (MH HTCSF közvetlen alárendeltségében);
- Tápió Fegyverzettechnikai Ellátó Központ (MH FVTSZF alárendeltségében), melynek szolgálati alárendeltjei Fegyverzettechnikai Raktár, kettő lőszerraktár és kettő inkurrencia tároló raktár;
- MH Fegyverzetjavító Üzem (MH FVTSZF alárendeltségében);
- MH Lőszerjavító és Bevizsgáló Üzem (MH FVTSZF alárendeltségében);
- 9. Lőszerraktár (MH FVTSZF alárendeltségében);
- MH Páncélos- és Gépjárműtechnikai Ellátó Központ (MH PCGT-SZF alárendeltségében), melynek szolgálati alárendeltje egy területi raktár;
- MH Légijármű Javítóüzem (MH RMSZF alárendeltségében);
- MH Repülőanyag Ellátó Központ (MH RMSZF alárendeltségében);

- MH Elektronikai Anyagi-Technikai Ellátó Központ (MH ESZF alárendeltségében), melynek szolgálati alárendeltje három területi raktár;
- MH Műszaki Technikai Ellátó Központ (MH MÜTSZF alárendeltségében), melynek szolgálati alárendeltje egy területi raktár;
- MH Vegyivédelmi Anyagellátó Központ (MH VVTSZF alárendeltségében).

A fenti szervezetek, az alaprendeltetésükből adódó feladatok végrehajtása érdekében az alábbi fő folyamatokat működtetik:

- Anyagi és pénzügyi tervezés;
- Beszerzés;
- Rendszeresítés;
- Anyagnyilvántartás;
- Tárolás;
- Ellátás;
- Gazdálkodás, elemzés és ellenőrzés;
- Felhasználás figyelés, norma karbantartás;
- Selejtítés;
- Rendszerből kivonás;
- Inkurrens anyagok átadása.

Ezen folyamatokat a következő feladatok végrehajtásával biztosítják:

- Kapcsolatot tartanak a nemzetgazdasági ellátó, javító és szolgáltató szervezetekkel;
- Átvesszik a nemzetgazdaságból és külföldről érkező eszközöket és anyagokat;

- Nyilvántartják a tárolt eszközöket és anyagokat, vezetik a Magyar Honvédség egészére vonatkozó, katonai szervezetenkénti főnyilvántartást;
- Kiállítják a szükséges mozgásbizonylatokat;
- Kiadják a tárolt eszközöket és anyagokat a csapatok részére;
- Bevonják és átveszik a csapatoktól a felesleges eszközöket és anyagokat;
- Végrehajtják a csapatoktól visszavett eszközök és anyagok bevizsgálását;
- Végzik a központi javításokat, illetve a javításba adásokat katonai, HM érdekeltségű és polgári szervek részére;
- Elvégzik az elhasználódott eszközök és anyagok selejtítését, a ki-selejtezett és inkurrens eszközöket és anyagokat előkészítik átadásra az APV Rt részére;
 - Felkészülnek és anyagi készleteiket felkészítik háborús alkalmazásra;
 - Ellenőrzéseket hajtanak végre csapatoknál, javaslatokat készítenek az üzemeltetés rendjére, a normákra vonatkozó előírások korszerűsítése érdekében.

A haditechnikai biztosítás a haderőnemeknél és csapattagokban a haditechnikai főnökök koordinálásával ágazati rendszerben valósul meg az erre a feladatra rendszeresített technikai szolgálattelátások (személyek) - mint vezető szervek - , javító és ellátó alegységek - mint végrehajtó szervezetek - útján. Ezen szervezetek felépítése, létszáma eltérő a haderőnemi és fegyvernemi sajátosságoknak megfelelően.

II. A haditechnikai biztosítás új struktúrája

A haderőátalakítás részeként végre kell hajtani a következő feladatokat:

- A termelői és fogyasztói logisztika szétválasztása;

- Az MH Logisztikai Főigazgatóság átalakítása MH Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Parancsnoksággá és ezen belül az MH Haditechnikai Csoportfőnökség bázisán az MH Üzemben tartási Főnökség létrehozása;
- Az MH Haditechnikai Ellátó Központ (MH HTEK) és az MH Harcanyag Ellátó Központ (MH HEK) megalakítása az MH Haditechnikai Csoportfőnökség alárendelt szervezeteinek és a más szervektől átvett raktárak bázisán;
- A jelenlegi haditechnikai biztosítási rendszeren kívül lévő kiképzés technikai, az állandó híradás és az ezekhez kapcsolódó szolgáltatási feladatok átvétele;
- A személyi felszerelés körébe tartozó feladatok átadása;
- Az új technikai biztosítási rendszer működési rendjének kialakítása.

1.) A termelői és fogyasztói logisztika szétválasztása

A NATO elvek szerint ezen területek meghatározása a következő:

a.) Termelői logisztika:

A logisztikának ez a része a kutatással, a tervezéssel, a fejlesztéssel, a gyártással és az anyagi eszközök átvételével (elfogadásával) foglalkozik. Ebből adódóan a termelői logisztika körébe tartoznak: *a szabványosítási és interoperabilitás, a szerződéskötések, a minőség biztosítása, a tartalék készletek beszerzése, a megbízhatóság és a hibaelemzés, az eszközök - felszerelések biztonsági szabványai (munkavédelmi előírások), a specifikációs és gyártási folyamatok, az üzemi próbák és tesztek (ideértve az ehhez szükséges létesítmények biztosítását is), a kodifikáció, az eszközök dokumentációja, a konfiguráció-ellenőrzés és módosítások.*

b.) Fogyasztói logisztika:

A logisztikának az a része, amely az első termékek átvételével, a tárolással, a szállítással, a karbantartással (beleértve a javítást és az üzemképességet is), az üzemeltetéssel és az anyagok elosztásával foglalkozik. *Ebből adódóan a felhasználói logisztikához tartozik a készletgazdálkodás,*

a számára szükséges létesítmények biztosítása vagy építése (nem értve ide azokat az anyagokat, eszközöket és a létesítményeket, amelyeket a termelői logisztika támogatásához szükségesek), mozgatás irányítása, a megbízhatósági és meghibásodás-jelentési rendszer működtetése, a tárolás biztonsági szabályai, a szállítás és az anyagkezelés, valamint az ehhez kapcsolódó kiképzés.

Más megközelítésben a fogyasztói logisztikai rendszer feladatai a következők:

- Ellátni a hadsereg erőit a termékek és szolgáltatások meghatározott körével;
- Fenntartani és biztosítani a működés, a felkészítés (kiképzés) feltételeit;
- Megfelelő tartalékokat (készleteket) képezni, fenntartani a hadianyagok hadihasználhatóságát;
- Fenntartani és helyreállítani a haditechnikai eszközök üzem- és harckésztségét (technikai hadrafoghatóságát);
- Felkészülni a hadsereg kiegészítésére, mozgósítására és harc-készsé tételére, támogatni a fegyveres küzdelem, a harc sikeres megvívását;
- Kidolgozni a logisztikai irányelveket, terveket, támogató eljárásokat;
- Létrehozni és begyakorolni a szervezeti-, vezetési struktúrákat;
- Kidolgozni és érvényesíteni a tevékenységek, folyamatok szabályozottságát;
- Biztosítani a követelményeket kielégítő és a működéshez szükséges információk feldolgozását;
- Kialakítani a követelményeket kielégítő és a működéshez szükséges infrastruktúrát.

A fogyasztói logisztikai rendszer alapvető funkcionális elemei:

- Ellátás;
- Üzemfenntartás;
- Szállítás;
- Infrastruktúra;
- Egyéb szolgáltatások.

A haditechnikai biztosítás szempontjából a fogyasztói logisztikai rendszer két legfontosabb alapelemének az **ellátást és az üzemfenntartást** tekintem.

Az ellátás azoknak a tevékenységeknek és rendszabályoknak az összessége, amely biztosítja a katonai szervezetek mindennapi (béke és háborús) tevékenységéhez szükséges eszközöket, anyagokat és szolgáltatásokat a kellő időben, helyen és a szükséges mennyiségben (formában).

Az ellátási folyamat funkciói:

- Tervezés (elemzés, szükséglet megállapítása, előrejelzés);
- Elosztási (szállítási) kommunikáció szervezés;
- Beszerzés, ártevékenység;
- Ellátás;
- Készletgazdálkodás;
- Tárolás (konzerválás, csomagolás, megóvás);
- Anyagmozgatás, szállítás, visszarúkezelés;
- Selejtezés, értékesítés;
- Nyilvántartás, elszámolás.

Az üzemfenntartás a hadfelszerelés teljes élettartam-ciklusának egyik, a rendszerbe (szervezetbe) állításától a rendszerből (szervezetből) történő kivonásáig terjedő szakasza, amely az üzemeltetés (a használat), a tárolás

és az üzemfenntartás folyamatait, azokon belül mindazon tevékenységeket foglalja magában, amelyeket annak érdekében végeznek, hogy a hadfelszerelés rendeltetés szerinti feladatai ellátására alkalmas és képes, azaz technikailag hadrafogható, üzem-, illetve harcászati legyen.

Az üzemfenntartási folyamat funkciói:

- Tervezés;
- Üzemeltetés (használat), tárolás szakmai felügyelete;
- Karbantartás, technikai kiszolgálás;
- Felkészítés igénybevételre, harci alkalmazásra;
- Helyreállítás;
- Műszaki-, hatósági vizsgálatok, mérések és hitelesítések;
- Selejtítés, továbbhasznosítás;
- Nyilvántartás, elszámolás.

A felsorolásokból látható, hogy a termelői és fogyasztói logisztika szétválasztása nem egyszerű, de éles elkülönítése nem is szükséges feladat, mivel a két terület szervesen kapcsolódik egymáshoz.

A két logisztikai szakterület szétválasztásának következtében módosul az MH Haditechnikai Csoportfőnökség (MH Üzemfenntartási Főnökség) feladatrendszere. A feladatsor pontosítása a termelői logisztikai feladatok tételes átadásának folyamatában, a Honvédelmi Minisztérium Főosztályai és háttérintézményei, valamint az MH ÖHD LTP közötti egyeztetés folyamatában alakul ki.

Az MH Üzemfenntartási Főnökség (MH ÜF-ség) főbb feladatai a következők lehetnek:

a.) Javaslatot tesz (illetve véleményez) a termelői logisztikai szakterület felelősségi körébe tartozó alábbi kérdésekben:

- A haditechnikai eszközök beszerzésére vonatkozó elgondolások, tervek;

- Technikai fejlesztésre vonatkozó javaslatok;
- Haditechnikai kutatás és műszaki fejlesztés;
- Nemzetközi haditechnikai együttműködés feladatai;
- Szabványosítás.

b.) *Koordinálja a technikai biztosítás rendszerének fejlesztését.* Részt vesz az MH alkalmazása technikai biztosításának megtervezésében. Végzi az ágazatok, a szakcsapatok és az ellátó központok szervezeti és technikai fejlesztésére vonatkozó javaslatok kialakítását.

c.) *Az MH egészében szabályozza, a technikai ágazatokra kiterjedően szervezi* a haditechnikai eszközök rendszerbeállításával és kivonásával kapcsolatos tevékenységeket.

d.) *Részt vesz az MH harckészültsége és mozgósítása követelményeinek és terveinek* kidolgozásában, szakterületén biztosítja azok megvalósítását.

e.) *Javaslatot tesz a szakcsapatok, intézetek és szakanyagi készletek díszlokációjára,* a szakterületét érintő anyagi tartalékok képzésére, lépésőzésére, az előírt tartalékkészletek kialakítására.

f.) *Szervezi a szolgálatilag alárendelt szervezetek alkalmazási terveinek kidolgozását,* a szakállomány, a szakcsapatok és szakszolgálatok béke és háborús felkészítését.

g.) *Javaslatot tesz a szakkiképzés követelményeire,* részt vesz a képzéssel kapcsolatos felsőbb szintű utasítások és intézkedések, valamint a katonai elő- és utóképzés feladatainak kidolgozásában.

h.) *Szaksfelügyeletet gyakorol* a tiszti és tiszthelyettesi szakkiképzés felett, tervezi szakterülete utánpótlásának biztosítását.

i.) *Követelményeket ad* a szakterületére vonatkozó időszakos anyagi-pénzügyi tervek kidolgozásához.

j.) *Szabályozza, tervezi, szervezi és ellenőrzi* szakanyagainak üzemeltetését (üzembentartását, technikai kiszolgáltatását, javítását, tárolását),

meghatározza a szakági információs rendszer és a nyilvántartás létrehozásának és működésének az elveit.

k.) Ellátja az MH-ban folyó mérésügyi tevékenység irányítását, koordinálja az MH Közlekedésbiztonsága érdekében folyó tevékenységet.

l.) Szakterületére vonatkozó kérdésekben közvetlenül együttműködik a vezérkari szinten lévő alkalmazó szervezetekkel, a HM illetékes főosztállyal és háttérintézményeivel.

m.) Alárendeltjei részére parancsokat, intézkedéseket ad ki.

n.) A haditechnikai biztosítási tevékenység MH szintű szabályozására szakintézkedéseket ad ki.

A logisztika két szakterületének szétválasztása megítélésem szerint egy hosszabb folyamatot igényel és teljes mértékben, élesen nem is választható szét. A kapcsolódó pontok pontos szabályozása szükséges az eredményes együttműködés biztosítása érdekében. Ez a körülmény mindkét fél részéről többlet munkát jelent a kezdeti időszakban.

2.) Az MH Üzembentartási Főnökség létrehozása

Az MH ÜF-ség az MH HTCSF-ség bázisán jön létre a meglévő szolgálatfőnökségek szervezeti és létszám módosulásával, Tervezési és szervezési osztály kialakításával és az MH kiképzéstechnikai alosztály beintegrálásával.

A jelenlegi szolgálatfőnökségek feladat és hatásköre az alábbiakban változik:

- Leválasztásra kerülnek a termelői logisztikai feladatok;
- Megszűnnek a közvetlen csapatvezetési funkciók;
- Az általános, több szolgálati ághoz kapcsolódó kidolgozói tevékenységet átveszi a Tervezési és szervezési osztály.

A Tervezési és szervezési osztály feladatai:

Az osztályvezető az MH ŰF helyettese.

Az osztály önálló kidolgozói, koordináló, összegző és elemző feladatot lát el a következő területek vonatkozásában:

- Tervezési feladatok (éves, technikai fejlesztési, NATO feladatok tervezése);
- Költségvetési tervek,
- Kiképzés, felkészítés;
- Nemzetközi együttműködés;
- HKSZ kérdések;
- Szervezési feladatok;
- Alárendeltek tevékenységének koordinálása;
- Beszámolók, jelentések összeállítása;
- Több szolgálati ághoz kapcsolódó véleményezések.

Az MH Kiképzéstechnikai alosztály az MH technikai szolgálati ágakhoz hasonlóan, az MH ŰF-ség fő feladatainak szellemében, saját szakterületén végzi az MH kiképzéstechnikai biztosításának szakfeladatait a vonatkozó utasítások, parancsok és szabályzatok alapján.

3.) Az MH Haditechnikai Ellátó Központ és az MH Harcanyag Ellátó Központ megalakítása

A két ellátó központ az MH ŰF alárendeltségében és szakmai irányításával működik. A technikai szolgálatiág főnökök - külön szabályozás szerint - a technikai biztosítás és anyagellátás területén intézkedési joggal bírnak.

Az ellátó központok alapvető - MH-ra kiterjedő - szakmai szervezetei a következők:

a.) MH Haditechnikai Ellátó Központ

- Gazdálkodást és üzembentartást tervező részleg;

- Haditechnikai anyagellátást tervező részleg;
- Központi nyilvántartó részleg;
- Közlekedésbiztonsági részleg (MH üzembentartási főnök közvetlen alárendeltségében);
- Járművizsgálati részleg (MH üzembentartási főnök közvetlen alárendeltségében).

b.) MH Harcanyag Ellátó Központ

- Harcanyag ellátó részleg,
- Gazdálkodási részleg;
- Központi nyilvántartó és adatfeldolgozó részleg.

A fenti szervezetek - az MH ÜF-ség irányításával, szakmai utasításai alapján - végzik az MH haditechnikai biztosításának középírányítói központi feladatait az ellátó központoknak alárendelt raktárak szakmai irányítása útján.

Az előttünk álló hónapokban nagyon fontos feladat lesz ezen szakmai szervezeti elemek személyi állományának kiválasztása, felkészítése és működési rendjének kidolgozása, begyakoroltatása.

Az ellátó központok szervezetét a vonatkozó állománytáblák rögzítik. A jelenlegi ellátó központok átalakulásával párhuzamosan - pontosan szabályozott rendben - az új ellátó központok 2001. június 30-ig érik el a teljes szervezeti készenlétüket. Mivel az átalakulás folyamán is biztosítani kell az MH működőképességét, ezért ezt az átalakítást csak lépésről - lépésre, a feltételek biztosításának ütemében lehet végrehajtani.

4.) A jelenlegi haditechnikai biztosítási rendszeren kívüli feladatok átvétele, a személyi felszerelés körébe tartozó feladatok átadása

Ezen feladatok végrehajtása érdekében a következőket kell elvégezni:

- A területek pontos körülhatárolása az érintett szervezetekkel (a feladatot jelenleg végző, illetve átvevő);

- a feladatokat szabályozó felsőszintű utasítások (pl.: főanyagnem felelős kijelölése, stb.) módosításának kezdeményezése;
- az átadás-átvétel rendjének kidolgozása, az átadás-átvételtre vonatkozó előjárói intézkedés kiadása;
- az új működési rend MH szintű szabályozása.

III. Ahaditechnikai biztosítás rendje

1.) Az ellátás alapelvei, rendszere, gyakorisága

A Magyar Honvédség katonai szervezeteinek a központi biztosítású haditechnikai eszközökkel és anyagokkal történő ellátása az úgynevezett *"egytagozatos"* ellátási rendszerben - a katonai szervezetek igényei alapján - a felhasználó által történő vételezéssel, illetve a felhasználóhoz történő kiszállítással kerül végrehajtásra.

Az ellátási rendszer irányultsága szerint kétféle:

- Az ellátó központok raktáraiból a katonai szervezethez;
- Katonai szervezettől katonai szervezethez.

Az ellátási rendszer elemei:

- Ellátó központ és raktára (intézkedési és jelentési kapcsolat);
- Katonai szervezet;
- Utalt katonai szervezet.

Az MH haditechnikai biztosítási kapcsolatrendszerét az *1. számú ábra* tartalmazza.

A katonai szervezetek központi biztosítású haditechnikai eszközökkel és anyagokkal történő ellátását, valamint elszámoltatását - MH ÜF-ség irányításával - az ellátó központok alárendelt raktáraik útján hajtják végre az MH ÖHD LTPK által jóváhagyott utaltsági rend alapján.

A haditechnikai eszközök és anyagok központi készletből katonai szervezetek részére történő kiadására, katonai szervezetek közötti átcsoportosításra, valamint központi készletbe történő leadásra az alábbi esetekben kerül sor:

- Új eszközök rendszerbeállításakor az eszköz rendszerbeállításra készített **"intézkedési terv"** alapján;
- Szervezési időszakonként, az ellátási tervek, illetve az anyagmozgatásra jogosultak utasításai alapján;
- Központi készletből történő eszközcsere, hibafelvételi, kártérítési okmányok alapján;
- Központi javításra tervezett eszközök bevonása, cseréje esetén;
- Eszközkiadás vagy bevonás állománytábla módosítás esetén igénylés alapján;
- Soron kívüli eszközkiadás vagy bevonás, előjáró intézkedése alapján.

A haditechnikai fenntartási anyagok központi készletből történő kiadására az alábbi esetekben kerül sor:

- A katonai szervezetek igénylése alapján évente 1-2 alkalommal;
- Kiképzési lőszer, harcanyag igénylés alapján évente egy alkalommal;
- Rendkívüli anyagigénylés esetén soron kívül.

2.) Az igénylések esetei, módjai, soron kívüli igénylések

2.1. Az igénylések elkészítése:

a.) A szükséges eszközök és anyagok igénylése az **"MH új határidős jelentési rendszerében"** meghatározott jelentési és elszámolási úton, illetve külön szervezési intézkedések alapján történik.

b.) A nem tervezett feladatokhoz szükséges eszközöket, anyagokat a haditechnikai biztosítási kapcsolati úton soron kívül lehet igényelni az illetékes ellátó központtól.

c.) A haditechnikai eszközök harcászultságát befolyásoló rendkívüli meghibásodás elhárításához szükséges eszközöket és anyagokat FAX-on az ellátó központtól soron kívül kell igényelni.

2.2. Az igények összeállítása során:

a.) Az állománytáblás és hadinormás eszközökről és anyagokról a katonai szervezetek számvetést készítenek és ennek alapján szakanyagokként "**Hiány-felesleg jelentés**"-t terjesztenek fel a haditechnikai biztosítási kapcsolati úton az ellátó központokhoz.

b.) A fenntartási anyagok igénylése mágneses adathordozón, illetve utalványon történik.

A békében nem élő katonai szervezetek részére ezen feladatokat az utaltsági rendben kijelölt katonai szervezetek hajtják végre.

c.) Az SZFVK és LEVK logisztikai ezredeihez beérkező igényeket a szakszolgálatok összegyűjtik, értékelik, intézkednek a kötelékükön belüli rendezésre, amennyiben ez nem lehetséges, tovább küldik az ellátó központokhoz.

d.) Az ellátó központok a beérkezett "**Hiány-felesleg jelentés**"-ek alapján egyeztetik, pontosítják meglévő adataikat és megtervezik az ellátást, illetve a feleslegek bevonását.

2.3. Soron kívüli javítási igény esetén:

Abban az esetben, ha az üzemeltető katonai szervezetnél valamelyik haditechnikai eszköz meghibásodott és a kijavításához szükséges felszereléssel vagy szakértelemmel a katonai szervezet nem rendelkezik, akkor soron kívüli javítási igényt kell a haditechnikai biztosítási kapcsolati úton felterjeszteni az MH ŰF-ségre. Az igénylésnek tartalmaznia kell a meghibásodott berendezés megnevezését, típusát, gyári számát, a meghibásodás helyét, idejét és a meghibásodás leírását.

Az igénylés alapján az MH ŰF-ség illetékes technikai szolgálata intézkedik a javításra az MH HTEK szakmai szervezete útján **az alábbiak szerint:**

- A rendelkezésre álló anyagi fedezet és megfelelő szerződés ese-

tén javítási megbízást ad a megfelelő javító szervezet részére (HM Rt, nemzetgazdasági javító szervezet, stb.);

- a fenti feltételek hiányában javaslatot tesz az MH ÜF-nek a megoldásra.

3.) Az ellátás tervezése és végrehajtása

Az ellátó központok a beérkezett igények és a meglévő készletek egyeztetése után elkészítik az ellátási tervüket a katonai szervezetek ellátásának végrehajtására.

Az ellátási terv elkészítésénél figyelembe kell venni a technikai szolgálati ágak által meghatározott fontossági sorrendet.

Az ellátási terveket az MH ÜF hagyja jóvá.

Az ellátó központok az alárendelt raktárak útján a katonai szervezeteket haditechnikai eszközökkel és anyagokkal a jóváhagyott ellátási tervek alapján látják el.

Soron kívüli igény estén - amennyiben az illetékes raktárban kiadható anyag van - az ellátó központ intézkedik az anyagkiadásra.

Az ellátás alapvetően vételezéssel történik, indokolt esetben alkalmazható a kiszállítás (gépkocsival, vasúton) is.

4.) A katonai szervezeteknél nem javítható haditechnikai eszközök bevonásának és cseréjének rendje

4.1. Tervezett javítás esetén:

A katonai szervezeteknek megküldött - éves javítási tervek alapján készült - javítási tervkivonatokat, visszaigazolt javítási ütemezés alapján, az MH HTEK által kiadott csere, illetve bevonási utalványok alapján kerülnek végrehajtásra a javítások.

4.2. Rendkívüli meghibásodások javítása esetén:

A tömeg eszközök (lövészfegyver, műszer, stb.) meghibásodása esetén - amennyiben a meghibásodott eszköz darabszám a harckészültségi

előírásokat nem befolyásolja - cserére kért eszköz adatait tartalmazó jegyzéket évente két alkalommal a katonai szervezetek megküldik az MH HTEK-nek.

A jegyzéknek tartalmaznia kell a szükséges azonosító adatokat és csatolni kell hozzá a "*Hibakimutatás*"-t, illetve ha nem természetes elhasználódás következménye a meghibásodás, akkor a "*Bizottsági jegyzőkönyv*"-et, amelyen már igazolva van a kártérítési eljárás lefolytatása.

Más haditechnikai eszköz rendkívüli meghibásodása esetén a katonai szervezetek a meghibásodás körülményeiről felvett "*Bizottsági jegyzőkönyv*"-et, és "*Műszaki állapot jegyzőkönyv*"-et a haditechnikai biztosítási kapcsolati úton azonnal felterjesztik az MH ŰF-ségre.

5.) Nyilvántartás (adattárolás), a bizonylatkészítés és kiadás rendje

Ebben a kérdésben a haditechnikai szolgálati ágak alapvetően egységes elvek, de több ágazati sajátosság és többnyire eltérő számítástechnikai támogatás mellett végzik feladataikat. Az ellátó központok új szervezeti felépítése megköveteli az egységes rendszert maximálisan közelítő megoldások alkalmazását a nyilvántartás és a mozgásbizonylatok kitöltése, kezelése területén.

Ez a terület az előttünk álló integrációs feladatok legnehezebb része.

IV. Következtetések, feladatok

1.) A Magyar Honvédség logisztikai rendszerében a haderőátalakítás részeként jelentős változások következnek be, ami alapvető változásokat követel a haditechnikai biztosítás rendszerében is.

2.) A rendszer fő elemei, szervezeti keretei kialakultak, ezek a további mozgástervet behatárolják.

3.) A haditechnikai biztosítás rendszerének a kialakítása (a régi működési rend pontosítása) sürgető feladat. *Ennek érdekében a következő feladatok elvégzése szükséges:*

- A működési rend alapjainak meghatározása (ehhez kiindulási alap a jelen tanulmány);

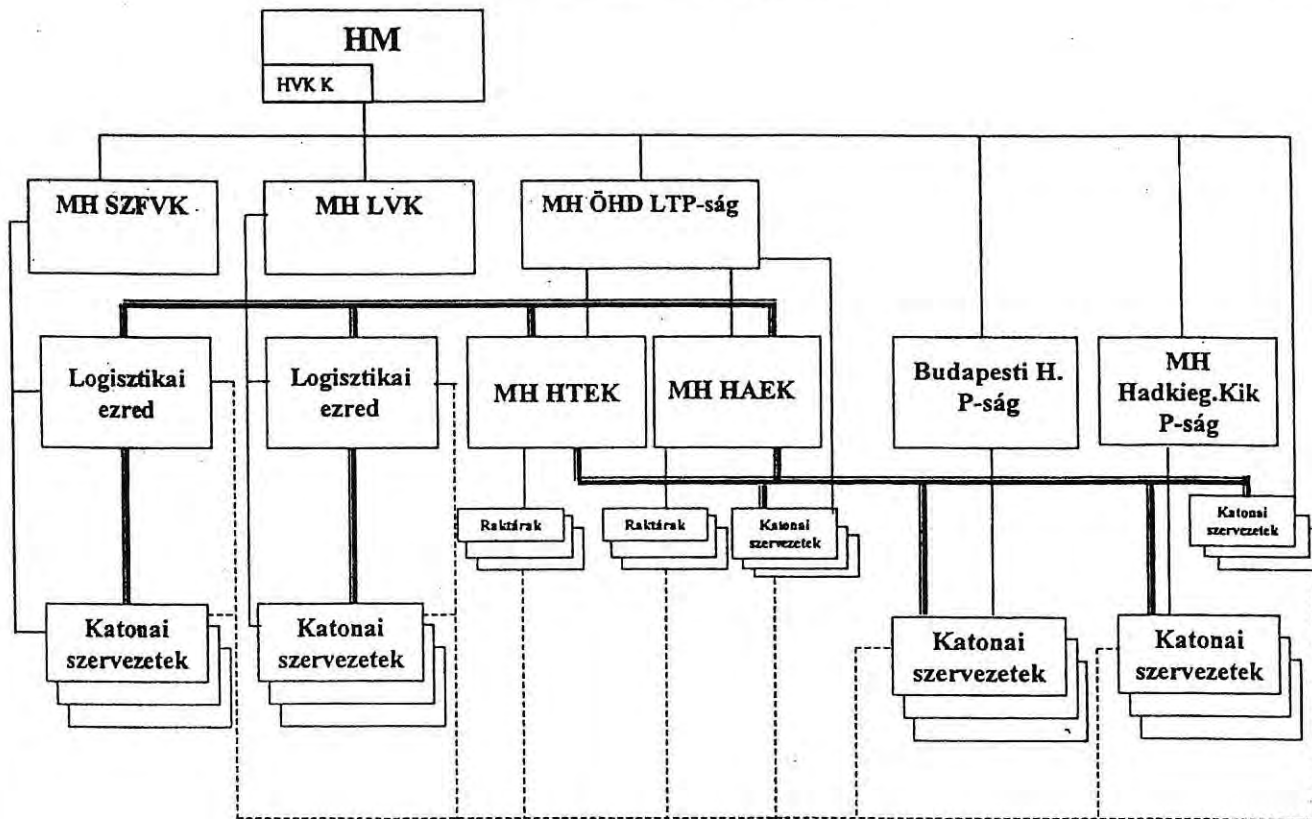
- A működést alapvetően befolyásoló utasítások, intézkedések, parancsnok számbavétele, módosításuk, átdolgozásuk (törlésük) kezdeményezése;
- A Szervezeti és Működési Szabályzat kidolgozása az MH ÜF-ség és az ellátó központok részére;
- A megalakulással, átalakulással kapcsolatos feladatok végzése;
- A legfontosabb kérdések (pl.: nyilvántartás, ellátó központok szakmai szervezeteinek működési, szakágak intézkedési jogköre, stb.) külön munkacsoportokkal történő kidolgozása;
- A szakállomány kiválasztása, felkészítésének megfelelő formái kialakítása, a felkészítés végrehajtása;
- A működési feltételek kialakítása;
- A legfontosabb szabályzó intézkedések kidolgozása és kiadása;
- A működési tapasztalatok gyűjtése és a korrekciók kezdeményezése, végrehajtása.

Felhasznált irodalom:

- 1.) **Dobó Péter:** A Magyar Honvédség logisztikai rendszere modernizációjának néhány kérdése. *Katonai Logisztika* 1999/4. szám - 3. oldal
- 2.) **Dr. Gáspár Tibor:** A haditechnikai eszköz, harc- és fenntartási anyagellátás rendszerének módosítása. Tanulmány 1996.
- 3.) **Geller István:** Ajánlás a haderőfenntartási logisztikai rendszer kiépítésére. Tanulmány 1994.
- 4.) NATO Logisztikai Kézikönyv. A HVK Logisztikai Főcsoportfőnökség kiadványa, 1998.

A haditechnikai biztosítás új rendszere

1.sz. ábra

A PÉNZÜGYI - GAZDASÁGI ELLENŐRZÉS MEGFELELÉSE AZ INTEGRÁCIÓS KÖVETELMÉNYEKNEK

Takács László, Juhász József Gábor¹

A Magyar Köztársaság NATO-hoz történt csatlakozása, továbbá az Európai Unióba (EU) való integrálódási törekvései szükségessé teszik, hogy a követelmények ismeretében áttekintsük a költségvetés honvédelmi fejezetén belüli pénzügyi-gazdasági ellenőrzés rendszerét. Felmerül a kérdés, hogy a jelenleg meglévő és működő ellenőrzési rendszer és ellenőrző szervezetei mennyiben felelnek meg a NATO és az EU követelményeknek, miben kell és szükséges változtatni, korszerűsíteni. Az már most is bizonyos, hogy el kell mozdulnunk az eddig végzett kizárólag szabályszerűségi ellenőrzésektől a teljesítményvizsgálatok irányába.

Fayol szerint az ellenőrzési funkció - a vezetés többi eleméhez: a tervezéshez, szervezéshez, közvetlen irányításhoz (parancsnokláshoz) és koordináláshoz hasonlóan - kiemelt figyelmet érdemel, és ellátása művészetet követel². Általánosan érvényes ez a megállapítás a pénzügyre, a gazdaságra, a közigazgatásra, mely egyet jelent az eredmények összevetésével az előre meghatározott célokkal, feladatokkal. Az ellenőrzés tehát a társadalmi, a pénzügyi és gazdasági élet minden területén előforduló tevékenység. Az ellenőrzés a követelményekhez viszonyítja a meglévő állapotokat.

Az ellenőrzés valaki, vagy valamely szervezet tevékenységének elbírálás céljából történő megvizsgálása, figyelemmel kísérése. Mozzanatai: a tények megállapítása, ezek viszonyítása valamely mércéhez, kritériumhoz (törvény, sztenderd, szabály, cél, terv, stb.) és az eltérés értékelése, okainak feltárása, következtetések levonása.

1. Takács László mk. alezredes, MH LFI Ellenőrzési osztályvezető.

Juhász József Gábor alezredes, MH LFI Ellenőrzési osztályvezető helyettes.

2. H.Fayol, a vezetéselmélet egyik klasszikusa a vezetés többi összetevője között utolsóként az ellenőrzést említi: "Az ellenőrzés célja: jelezni a hibákat, a tévedéseket azok kijavítása, illetve megismétlésük elkerülése érdekében."

H.Fayol: Ipari és általános vezetés Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1984.

Az ellenőrzési tevékenység rendszert alkot. *"A rendszer egymással kölcsönhatásban, kapcsolatban lévő elemek, dolgok együttese, bizonyos egymásra ható összetevők summája."*³ Az ellenőrzések hatnak egymásra, összefüggésben vannak egymással, ezért kezelhetőek összességükben rendszerként. Mint minden ellenőrzési rendszernek is több struktúrája van, amelyek áthatják egymást. Annak érdekében, hogy több ellenőrzési szervezet ne egy időben végezzen ugyanazon szervezetenél pénzügyi-gazdasági ellenőrzést, koordinációra van szükség.

Hazánk 1996. tavaszán a világ legfejlettebb országait tömörítő OECD, 1999. március 12-től a NATO tagállama lett. Ezek az örvendetes események éppúgy, mint az Európa Unióba való törekvésünk az ellenőrzési rendszerünk egész problematikájának, terminológiájának újbóli áttekintésére kell, hogy készítse az összes ellenőrzési szervezetet.

A Magyar Honvédség megfelelése a NATO és az EU pénzügyi-gazdasági ellenőrzési rendszerének

Az EU-ban a pénzügyi ellenőrzés fogalmát tágabb, átfogóbb értelemben használják, mint az Magyarországon jelenleg elfogadott.

Az EU pénzügyi ellenőrzése minden olyan elemet (kötségvetés tervezése, gazdálkodás ellenőrzése, teljesítményvizsgálat...) magában foglal, amely a költségvetés pénzalapjainak bevételi és kiadási folyamatait szabályozza és egyben kontroll alatt is tartja. Ebbe beletartozik a bevételek és kiadások törvényességének, szabályszerűségének, a pénzügyi irányításnak és a teljesítményeknek az ellenőrzése, függetlenül attól, hogy azt mely ellenőrző szervezet végzi.

Az Európai Bizottság 1995. januárjában határozatot hozott a *"pénzügyi irányítás és ellenőrzés javításáról és továbbfejlesztéséről"*. Az erre vonatkozó program a *"Megbízható és hatékony irányítás - 2000"* (Sound and Efficient Management - 2000), rövidítve SEM-2000. A SEM-2000 program fő célja a *"pénzért értéket"* elv érvényesítése a költségvetési gazdálkodás minden területén. (A *"pénzért értéket"* elv tartalmát részletesen a későbbiekben tárgyaljuk.)

3. L. von Bertalanffy: A rendszerek általános elmélete Korunk 1966. 1. szám.

A fő cél a tagállamok által ténylegesen kezelt EU pénzalapok felhasználásának, a felhasználás kontrolljának javítása. Ennek keretében a tagállamok jelentős figyelmet kötelesek fordítani az Európai Számvevőszék megállapításaira és javaslataira, a közösség részükre biztosított saját forrásainak szabályos és hatékony felhasználására, a költségvetés megalapozott tervezésére és végrehajtására. Nem kevésbé fontos a folyamatok állandó elemzése és értékelése, a kiadások megalapozottságának és nyilvántartásának rendszeres pénzügyi és számviteli ellenőrzése, valamint a korrupció megelőzése.

Az EU tagállamok pénzügyi ellenőrzését az **Európai Bizottság** és irányításával döntő mértékben az **Európai Számvevőszék**, kisebb mértékben az **Európai Parlament** végzi az adott tagállam feladatokra jogosult ellenőrzési szervezetével szoros együttműködésben.

Az előbbieken felsorolt szervezetek a "Legfőbb Ellenőrzési Intézmények Nemzetközi Szervezete (International Organisation of Supreme Audit Institutions) rövidítve INTOSAI" tagjai, melynek elveit elfogadták, ennek megfelelően módosították jogállásukat és ezen elvek alapján végzik munkájukat.

A Magyar Köztársaság legfőbb ellenőrző szervezete az Állami Számvevőszék (ÁSZ), mely az alkotmányban foglaltaknak megfelelően a parlament irányítása alatt áll. Tevékenységét, hatáskörét, - mely kiterjed az államháztartás egészére - a számvevőszékről szóló 1989. évi XXXVIII. törvény szabályozza. Az ÁSZ tagja az INTOSAI-nak.

A NATO "*Nemzetközi Számvevő Testülete (International Board of Auditors for NATO)*", rövidítve IBA, az Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council) javaslatára 1991-ben elfogadta az INTOSAI elveit, mint az IBA általános ellenőrzési elveit. Ezek alapján az IBA átdolgozta eljárási szabályait, valamint a NATO szervezetek pénzügyi ellenőrzéséről szóló kézikönyvet.

Az IBA alapszabálya szerint a Testület elsődleges feladata, hogy "*ellenőrzése által tegye lehetővé a Tanács, valamint állandó képviselőik útján a tagországok kormányai részére, hogy megbizonyosodjanak a közös pénzek megfelelő, az engedélyezett kiadások keretein belül maradó felhasználásáról*".

Könnyű észrevenni, hogy a fenti előírás a NATO legfőbb döntéshozó szervezetének (Tanács), továbbá a közös pénzeket rendelkezésre bocsátó befizető szerveknek (a tagállamok kormányainak) korrekt, egyértelmű tájékoztatását határozza meg. Talán nem tűnik erőltetettnek, párhuzamba állítani az ÁSZ és az IBA elsődleges feladatát, mivel nemzeti keretek között is alapvető elvárás lehet egy számvevőszéktől a döntéshozó szerv (Országgyűlés), valamint a "*befizetők*", (adófizetők) megbízható tájékoztatása a költségvetés teljesítéséről.

Az IBA feladatának lényege a szükséges ellenőrzési tevékenység végzése annak érdekében, hogy a NATO és a tagországok a számvevői (ellenőri) beosztást betöltőkön keresztül biztosítva érezzék magukat afelől, hogy a közpénzek valóban az előírtaknak megfelelően lettek felhasználva.

A Testület ellenőrzései alapvetően az alábbi kategóriákba sorolhatók:

- pénzügyi ellenőrzések a NATO szervezeteit illetően,
- pénzügyi ellenőrzések az infrastruktúra fejlesztése terén,
- teljesítmény-ellenőrzések.

Az IBA szervezete közvetlenül csak az **Észak-atlanti Tanácsnak** köteles munkájáról beszámolni.

Az eddigiek alapján megállapíthatjuk, hogy az EU és a NATO erre felhatalmazott pénzügyi ellenőrzési szervezetei, valamint az ÁSZ tagjai az INTOSAI-nak, így a pénzügyi ellenőrzésnek is az EU-val és a NATO-val azonos egységesített elven kell megvalósulnia a Magyar Köztársaságban, ezen belül a Honvédelmi Minisztérium (HM) és a Magyar Honvédség (MH) ellenőrzési szervezeteinél is.

A pénzügyi ellenőrzés rendszere és tartalmi elemei

A magyar pénzügyi ellenőrzési rendszer (*1. sz. vázlat*) alapjaiban megfelel az EU-ban és a NATO-ban elfogadott elveknek és intézményi rend-

szernek. Az EU 1999. májusában átvilágította hazánk pénzügyi ellenőrzési rendszerét. Ennek kapcsán - az eredmények ismeretében - országunk ki nyilvánította, hogy *nem kér derogációt* (ideiglenes felmentést az EU szabályok alól). Ez természetes reakció volt ebben a kérdésben, hiszen milyen alapon várható el bármely EU csatlakozásra készülő ország esetében a csatlakozást elősegítő EU pénzügyi támogatás, miközben az ellenőrzés rendszere nincs összhangban az EU ellenőrzési rendszerével, és a kapott támogatás felhasználása nem ellenőrizhető.

Az ország rászorultságát a támogatásra jól jellemzi, hogy az egy főre jutó GDP vonatkozásában Magyarország jelenleg jócskán alatta marad az EU átlagának, és alig éri el a legkevesbé fejlett EU tagállamok (Görögország, Portugália) egy főre jutó GDP értékének 60%-át. Ez önmagában is mutatja, hogy fejlődésünk záloga az EU csatlakozás.

A csatlakozással kapcsolatos előkészületek során, a fejlődés érdekében az ÁSZ twinning (iker) kapcsolatot alakított ki az angol számvevőszékkel. Az angol számvevőszék eddigi tevékenysége eredményeként ma Európa (s talán a világ) legtekintélyesebb ilyen intézménye. Az együttműködés elsődleges célja a legjobb európai gyakorlat megismerése, elsajátítása és honosítása az ellenőrzést végző szervezeteinknél.

Az INTOSAI IX. kongresszusán 1977. októberében elfogadott Limai Nyilatkozat megfogalmazása szerint az **állami ellenőrzés fő feladata**: *"Feltárni az elfogadott szabványoktól - sztenderdektől - való eltérést, valamint a jogszerűség, hatékonyság és a forrásokkal való takarékos gazdálkodás elveinek megsértését"*. Az ellenőrzések végrehajtására ellenőrzési sztenderdeket alakítottak ki. A sztenderdek alapelveit és rendszerét a **2. sz. vázlat** tartalmazza.

A pénzügyi ellenőrzésnek az EU-ban két fő típusa van, a **szabályszerűségi ellenőrzés** (financial audit, regulatory audit) és a **teljesítményellenőrzés** (performance audit). E két fő típus reprezentálja az ellenőrzés tartalmát.

A törvényességi, szabályszerűségi ellenőrzés és ezen belül a pénzügyi elszámolások pontosságának, teljeskörűségének és valódiságának ellenőrzése több évszázados múltra tekint vissza. Ezzel szemben a teljesítmény-

ellenőrzés a legutóbbi évtizedekben kezdett nagy ütemben terjedni. Magyarországon az utóbbi néhány évben ismertük fel a teljesítményellenőrzés jelentőségét.

A magyar ellenőrzési terminológiában leggyakrabban a pénzügyi-gazdasági ellenőrzés kifejezést használjuk. (A HM fejezet központi és intézményi gazdálkodásának rendjét szabályozó HM utasítás a gazdasági-pénzügyi ellenőrzés megnevezést alkalmazza.) Az EU és NATO terminológiában a *pénzügyi ellenőrzés* az elfogadott, annak a tevékenységnek a jelölésére, mely a *pénzben kifejezett gazdasági eseményeket* elbírálás céljából vizsgálja.

Az EU tagországaiban változatos formában végzik a pénzügyi ellenőrzést. **A pénzügyi ellenőrzés két fő elemének - a külső- és belső ellenőrzésnek - tudatos egymásra építése**, a szabályszerűség és a hatékonyság elbírálására irányuló vizsgálati tartalommal való megtöltése jelenti az EU és a NATO pénzügyi ellenőrzési rendszerének és elvárásainak való megfelelést. A korszerű és hatékony *ellenőrzéseknek európai országokban két formája különböztethető meg:*

1.) A szabályszerűségi ellenőrzés (financial audit, regulatory audit, vagy compliance audit) amely a korszerű pénzügyi ellenőrzés gerincét jelenti, minden európai országban megtalálható. Ez lényegében minden közcélú, közös alapból származó pénz felhasználásának ellenőrzését foglalja magába. A jelenlegi hazai gyakorlatban a pénzügyi ellenőrzések során szinte kizárólag ezt az ellenőrzési formát alkalmazzák.

2.) A teljesítményellenőrzés (performance audit) a szabályosság mellett a felhasználás hatékonyságát is figyeli, hogy a tervezett pénzeszközöket mire fordították, és hogy a felhasználásukkal elérték-e az előre meghatározott célokat.

Az EU-val és a NATO-val megvalósuló közös ellenőrzési folyamatok csak részben alakíthatók ki addig, amíg nem születik döntés az egységes finanszírozási pályákról. Jelenleg az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény rendelkezik a bevételi és a kiadási oldal központi költségvetésben való szerepeltetéséről, és a kifizetéseket a Magyar Államkincstár (MÁK) végzi. Mivel a megnevezett törvény csak a hazai forrá-

sokról rendelkezik, szükségessé válik olyan kiegészítése, mely lehetővé teszi, hogy az EU és a NATO források is megjelenjenek a költségvetésben. **A külső források megjelenítésével együtt a MÁK-nak és a HM tárcának, ezen belül a HM Költségvetési Ellenőrzési Hivatalnak (HM KVEH) és a HM Pénzügyi Számviteli Szolgálatának (HM PSZSZ) ellenőrző szerveinek is új feladatai jelennének meg.** Ezek az új feladatok magukkal hozzák a HM és az MH ellenőrzési szervezetei számára a NATO és az EU ellenőrzési rendszereinek, munkamódszereinek átvételét és honosítását. A források elosztásának rendszerét, az ellenőrzés és monitoring rendjét, az ellenőrzési rendszer már meglévő és javítandó elemeit, a szükséges fejlesztéseket és a létrehozandó ellenőrzési szervezeteket a **3. sz. vázlaton** szemléltetjük.

A korszerű pénzügyi teljesítményvizsgálatok területén fokozatosan terjed az ún. **"Három E"** módszer. (Economy - gazdaságosság; Efficiency - hatékonyság; Effectiveness - eredményesség)

A **gazdaságosság** (economy) vizsgálata azt jelenti, hogy a kívánt célt a megfelelő minőség biztosítása mellett a lehető legkisebb ráfordítással sikerült-e elérni.

A **hatékonyság** (efficiency) a kitűzött cél megvalósításának hatásfokát meghatározó mutató. A hatékonyság egyik egyszerű definíciója: **"a lehető legtöbbet előállítani az adott ráfordítás mellett"**, vagy másképpen **"egy adott célt a legkisebb költségráfordítással elérni"**. A hatékonyság tehát nem mondja meg, hogy hogyan közelítsük meg a célt, csupán azt, hogy a legkevesebb erőfeszítéssel érjük el azt. Ebből következik az, hogy a hatékonyság nem cél, de segítségével több szerezhető meg az értékkel bíró javakból. A hatékonyság az input és output, az erőfeszítés és eredmény, a kiadás és jövedelem, költség és haszon arányát mutatja, melyek segítségével meghatározható a legelőnyösebb cselekvési út. A hatékonyság, mint mutató a meghatározott és kitűzött cél elérésének hatásfokát jelöli.

Hatékonyak azok az emberek, akik sokat végeznek kevés idő alatt. Hatékonyak azok a szervezetek, melyek a legkevesebb anyagi ráfordítással, pazarlás nélkül, a feladatok ismételt elvégzésének elkerülésével, a meglévő erőforrásaikból, a cselekvés hatékony útja kiválasztásának eredményeként a lehető legtöbb hasznot hozzák a legkisebb költségráfordítással.

A hatékonyság-vizsgálat lehet a legvonzóbb megoldás azokban a helyzetekben, amikor különböző alternatívák közül kell kiválasztani a kitűzött cél elérésének legjobb módját.

A közgazdászok szerint bármely tevékenység költségei közé tartoznak a kifizetett pénzen felül az elszalasztott lehetőségek is. **Ebben a megvilágításban a kérdés így merül fel: Mi lett volna elérhető ugyanazzal a befektetéssel?** Felmerül a kérdés, hogy az elszalasztott lehetőségek melyikét kell költségként figyelembe venni a *hatékonyság számításánál*?

A hatékonyság elemzésébe épített kérdések nem mások, mint az egyén(-ek), illetve a szervezet(-ek) vezetői által megfogalmazott célkitűzések és a megvalósítás érdekében támasztott elvárások. A személyek és a szervezetek között meglévő kapcsolatok elemzése alapján kimondhatjuk, hogy az egyik személy, vagy szervezet hatékonysága összefüggésben van a másik veszteségével.

Mindenki elismeri a pénzügyi erőforrások optimális kihasználásának elvét, de ezzel együtt a hatékonyság mérése a konfliktusok egész sorát veti fel, melyek hatására a mérési módszerek állandóan változnak, fejlődnek, emiatt örökérvényű receptet adni nem lehet.

Az EU és kisebb mértékben hazai tapasztalatok alapján a hatékonysági vizsgálatok után a vizsgált szervezeteknél mérhető javulást mutattak ki, amely esetenként jelentős pénzügyi megtakarításokban, szolgáltató szervezeteknél az ügyfelek jobb kiszolgálásában és általában az ügyek, problémák hatékonyabb megoldásában jelentkezett.

Az **eredményesség** (effectivness) vizsgálata arra a kérdésre ad választ, hogy a pénzfelhasználás elérte-e a célját, vagyis a tevékenység tényleges és szándékolt hatása közötti kapcsolatot mutatja ki.

Magyarországon a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) rendelkezik a legnagyobb tapasztalattal a teljesítmény vizsgálatok területén. A minisztériumok - így a HM is - csak most kezdik mélyebben megismerni, és a közeljövőben tervezik alkalmazni ellenőrzéseik során a gyakorlatban is ezeket a vizsgálati módszereket.

Az EU általános előírásokra épülő rendelete (az Európai Bizottság 1997. Október 15-i rendelete a strukturális alapokból társfinanszírozott pénzügyi ellenőrzést illetően) szerint a tagországoknak **ellenőrzési nyomvonalat (audit trail)** kell létrehozni (ez egy újszerű feladat). Ennek az új ellenőrzési alrendszernek biztosítania kell, hogy az Európai Bizottság felé igazolt egyedi kiadási számlák és az ezeket alátámasztó dokumentumok egyeztethetőek, a rendelkezésre álló közösségi és nemzeti alapok felhasználása a különböző szinteken ellenőrizhető és igazolható legyen.

Az **ellenőrzési nyomvonal** egyrészt az ellenőrzést végző szervezetek hierarchikus rendjét, másrészt az ellenőrzés tárgyát jelentő tervezési, finanszírozási, a végrehajtásra és más lényeges elemekre vonatkozó, az adott szintnek megfelelő kapcsolódási rendjét jelenti. Ez másképpen a tagországok (a felvételre váró országokat is beleértve) számára azt vonja maga után, hogy ellenőrzési erőfeszítéseiket a legalsó szintekre, a belső- és felügyeleti ellenőrzésekre kell koncentrálniuk. **Ez nem csökkenti ugyanakkor az ÁSZ, a KEHI, valamint a honvédelmi tárca vonatkozásában a HM KVEH, a HM Központi Pénzügyi és Számviteli Hivatal (HM KPSZH) és az MH Gazdasági Ellenőrzési Hivatal (MH GEH) rendszerellenőrzési tevékenységének fontosságát.** A feladat végrehajtására való felkészülés, az erőforrások koncentrációja a végrehajtó ellenőrzési szintek létrehozását kell, hogy szolgálja, mivel ezek nélkül az elvárt pénzügyi ellenőrzési rendszer megteremtése nem lehetséges.

Az eddigi elemzésekből és összehasonlításokból is megállapítható, hogy az államháztartás korszerűsítésére, az intézményrendszer egyszerűsítésére a reform továbbvitele nélkül aligha van lehetőség. Az ellenőrzési rendszer érdemi fejlesztése és hatékonyabbá tétele nem mennyiségi kérdés, nem az ellenőrzések gyakoriságának fokozása útján, hanem új megoldások alkalmazásával érhető el. A meglévő ellenőrző szervezeteknek szorosabban kell ráépülniük a döntési, a pénzügyi és az információs folyamatokra. Ezt a mi esetünkben az **ellenőrzési nyomvonal** kiépítése jelenti.

A különböző szintű ellenőrzési szervezetek jól körvonalazható feladatai szakmai szempontból is alátámasztottak a felügyeleti és belső ellenőrzésekre vonatkozó EU szabályozórendszerrel. Ennek fényében a jelenlegi feladatokban is csak kismértékű módosításokra van szükség, hogy a

rendszer EU kompatibilis legyen. Ebbe a körbe tartozik például az eredményességi, hatékonysági és gazdaságossági vizsgálatok széleskörű elterjesztésén túl, az ellenőrzések gyakoriságának megfelelő előírása.

A jelenlegi hazai ellenőrzési infrastruktúrát hozzá kell igazítani a kapott támogatások felhasználásának ellenőrzéséhez, illetve az EU csatlakozásunkat megelőzően az előcsatlakozási alapból várt pénzforrások felhasználásának rendszeres vizsgálatához.

Belső és külső ellenőrzés

A belső ellenőrzés rendszere az egyes költségvetési szervezeteken belül kerül létrehozásra, ezzel szemben a *külső ellenőrzés* szervezetileg különáll, nem része az adott szervezetnek. Az ellenőrzési szervek, intézmények hierarchiájában a legfőbb ellenőrzési intézmények a külső ellenőrző szervek.

A belső ellenőrzési szervezet szükségszerűen azon költségvetési szervezet vezetésének az alárendeltje, melyen belül azt létrehozták. Ugyanakkor tevékenységében és szervezetileg egyaránt, a vonatkozó jogszabályi kereteken belül, amennyire az csak lehetséges biztosítani kell a függetlenségét.

Külső ellenőrzés keretében a legfőbb ellenőrzési intézmény feladata, hogy vizsgálja és értékeli a belső ellenőrzések hatékonyságát, eredményességét.

A belső és külső ellenőrzésről ennek ellenére különböző vélemények alakultak ki a közsférában:

1.) Az egyik álláspont szerint a közsférában az ÁSZ vizsgálatainak kivételével valamennyi ellenőrzés, beleértve a KEHI ellenőrzéseit is, belső ellenőrzésnek számít.

2.) Egy másik vélemény szerint belső ellenőrzés az egy adott szervezeten belül lefolytatott ellenőrzés. Az ellenőrzött szervezet szempontjából egy más szervhez tartozó, vagy ugyanazon szervezeten belül működő, de

függetlenített ellenőrzési szervezet által végzett bármely ellenőrzés már külső ellenőrzésnek tekintendő.

A különböző (külső és belső) ellenőrzési tevékenység összehasonlítása alapján kimondható az, hogy bármely véleményt fogadjuk is el, a belső és a külső ellenőrzések célkitűzése minden esetben ugyanaz.

Egy teljesen más megközelítés szerint, azért, hogy a jogok érvényesíthetőek, a kötelezettségek pedig kikényszeríthetőek legyenek, kerültek meghatározásra a hatáskörök és az illetékesség figyelembevételével a különböző ellenőrzési szintek.

Véleményünk szerint a mindennapi életben, egy adott szervezet esetében, a szervezethez nem tartozó ellenőrzési szervek által végzett minden ellenőrzés külső ellenőrzésnek tekinthető.

Az ellenőrzési szervezetek egyik legnehezebb feladata megértetni az ellenőrzöttökkel, hogy az ellenőrzések célja az egyes ember által nem láttható, nem követhető pénzügyi rendszerek és folyamatok vizsgálata annak érdekében, hogy az alkotmányos jogok és kötelezettségek keretein belül a közfeladatok ellátására biztosított pénzügyi források felhasználása miképpen felel meg az eredetileg elhatározott céloknak.

Az ellenőrzés jogszabályi háttere

Az előzőekben felvázolt eltérő vélemények is alátámasztják azt a tényt, hogy az ellenőrzés, mint feladat és rendszer a magyar jogrendben nincs egységes szerkezetbe foglalva, Több éve várat magára egy ellenőrzési törvény kidolgozása és kiadása.

Mivel nem célunk teljes keresztmetszetében áttekinteni az ellenőrzések hazai jogi megalapozását, ezért csak fő vonalaiban érintve *azt megállapít-hatjuk*: az ellenőrzésekre vonatkozó felhatalmazások és az ellenőrzés feladatainak megfogalmazása az államháztartásról, a számvitelről, a közbeszerzésről, az önkormányzatokról, a honvédelemről etc. szóló törvényekben és a végrehajtásukra kiadott kormány- és miniszteri rendeletekben lelhetők fel.

A jogi megalapozás terén jelentős előrelépést jelentett a 15/1999. (II. 5.) Kormányrendelet, amely a költségvetési ellenőrzés rendszerét, tartalmi és formai szabályait foglalja egységes szerkezetbe.

A magasabb szintű jogszabályok kivétel nélkül, kötelező jelleggel előírják a helyi szintű szabályozásokat. Ebből következően további **"jogforrások"** keletkeznek. Jó példa erre az előzőekben említett kormányrendelet 42. § (3) bekezdése: **"E rendelet 5. §-ában foglalt szabályzatokat, szabályzásokat 1999. március 31-ig kell elkészíteni, illetve módosítani."** Az 5. § így szól: **"Az ellenőrzési kötelezettséget, az ellenőrzési szervezet jogállását, feladatait és eljárási szabályait, a vezetői és a munkafolyamatba épített ellenőrzés ellátásának rendjét a szervezeti és működési szabályzatban kell előírni, a részletes szabályokat az ügyrendi és munkaköri leírások tartalmazzák."**

Az ellenőrzés módszerét valamennyi e tárgyban fellelhető jogszabály megfogalmazza, azonban oly módon, hogy azokat függetlenített, vezetői, illetve munkafolyamatba épített ellenőrzésként kezeli. Ilyen körülmények és feltételek között nem könnyű feladat az ellenőrzés hatékony működtetése. Gyakorta sem az ellenőrzést végző szakember, sem az ellenőrzött szervezet vezetése, de még az ellenőrzés eredményeit hasznosítani kívánó szervezet vezetője sincs naprakész ismeretek birtokában. Óhatatlanul folynak egymást átfedő, párhuzamos ellenőrzések, melyek mellett egyes fontos területek ellenőrzése elmarad.

Haderő átalakítás és ellenőrzés

A honvédelmi szervezeteknél a belső ellenőrzés folyamatos megléte elengedhetetlen, ennek megszervezése és fenntartása vezetői (parancsnoki) kötelezettség. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy a 2000-ben megkezdett haderő átalakítás keretein belül hogyan lehet az ellenőrzés rendszerét megőrizni, feladatait hatékonyabban, gazdaságosabban és eredményesebben megoldani.

A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség ellenőrzési rendszerét, a rendszernek az ország ellenőrzési hierarchiájában való elhelyezkedését és nemzetközi kapcsolatait a **4. sz. vázlat** mutatja be.

A továbbfejlesztés egyik lehetséges irányának tartjuk a kialakítandó új honvédelmi szervezeteknek megfelelő lépcsőzésű és létszámú ellenőrzési szervezetek kialakítását, a párhuzamosságok és átfedések elkerülésével, a jogok és kötelezettségek pontos meghatározásával. Ezt a NATO ellenőrzési rendszerének elmélyült tanulmányozása, a hasznosítható tapasztalatok átvétele útján tartjuk elérhetőnek.

Egy másik lehetséges irány a korábbi átszervezések tapasztalatainak feldolgozása, a következtetések levonása, az előnyök továbbhasznosítása, a negatívumok kiszűrése lehet.

Megfontolásra érdemes, hogy a haderő átalakításával egyidejűleg nem kellene-e egy egységes magas szintű jogszabályban (miniszeri rendeletben vagy utasításban) rendezni az ellenőrzés céljait, normáit, feladatait, rendszerét és módszereit. Ez önmagában is szolgálná az ellenőrzésnek, mint a vezetés elengedhetetlen, fontos elemének a magasabb szintű elismertetését.

Az ellenőri függetlenség

Az ellenőrzések során szerzett fontos tapasztalatunk, hogy egy szervezeten belül működő ellenőr, vagy ellenőrzési szerv hatékonyságát nagyban befolyásolja annak függetlensége. Nyilvánvaló, hogy egy független ellenőrzési szervezet tényszerű vizsgálata csak nehezen befolyásolható. A szervezet részeként működő ellenőr munkája során ki van szolgáltatva a szervezet minden olyan vezetőjének, aki előljárója. Ebből következően gyakran a szervezethez való lojalitás, vagy valamilyen vezetői ráhatás miatt megalkuvásra kényszerül.

A HM-en és az MH-n belül ma egyre felkapottabbá válik, és gyakran igényként is megfogalmazódik *a független külső ellenőrző szervek - HM KVEH, HM KPSZH, MH GEH és az MH Logisztikai Főigazgatóság (MH LFI) ellenőrzési osztály* - felkérése különböző ellenőrzésekben való részvételre. A *"népszerség"* oka elsősorban abban keresendő, hogy ezek a szervezetek a kívülálló jogán hatékonyabb és objektívebb vizsgálat elvégzésére képesek, mint a belső ellenőrök. Az ilyen egyedi felkérések jelentős mértékben megnövelik az említett szervezetek leterheltségét, mivel el kell végezniük az éves terveikben szereplő ellenőrzési feladataikat is. Ezek a felkérések gyakran elaprózott céllenőrzések végrehajtását jelentik,

melyek rendszerint távol esnek az eredeti, éves ellenőrzési tervekben megfogalmazott céloktól és követelményektől. Ezekben az esetekben ezen független ellenőrző szervezetek hatékonysága is csökken, mivel nem arra használják fel lehetőségeiket, amire azok hivatottak, vagyis komplex vizsgálatok végzésére, a pénzügyi- gazdasági folyamatok értékelésére, minősítésére.

Mindenképpen szükséges az ilyen bejelentésekre, előjárói utasításokra végzett, sokszor egy-egy elmulasztott belső ellenőrzés miatt kialakult problémák utólagos vizsgálatát célzó ellenőrzések, számának minimálisra csökkentése. Ennek megoldására a legkézenfekvőbb módszer a megelőzés, azaz a munkafolyamatba épített és a vezetői ellenőrzés hatékonyabb, kisebb hibaszázalékú végzése.

Ezeknek a belső ellenőrzéseknek a módszereit az egyes költségvetési (honvédelmi) szervezeteknek a saját belső működésük rendjét szabályozó okmányokban (SZMSZ, munkarendek, munkaköri leírások) kell megfogalmazni, és végrehajtását a szervezet vezetésének kell következetesen számonkérni. Az így megfogalmazott belső ellenőrzési feladatok végrehajtását, a végrehajtás hatékonyságát a külső ellenőrzési szervezetek, ellenőrzéseik során kellő mélységben tudják vizsgálni. A vizsgálatok során megállapíthatóvá válik, hogy az egyes bekövetkezett szabálytalanságokért személy szerint is kit terhel a felelősség.

A hatékonyan működő munkafolyamatba épített és vezetői ellenőrzés sem nélkülözheti az adott szervezeten belül kialakított *függetlenített belső ellenőrzést*. Ez a fajta ellenőrzés az adott szervezeten belül az előjárói, vezetői intézkedések végrehajtását, a végrehajtás hatékonyságát vizsgálja, segít felderíteni a megoldásra váró problémákat, szolgálja a vezetői döntések előkészítését.

A függetlenített ellenőrző szervezetek - sajátos szakmai irányultságukra és tevékenységi körükre figyelemmel - a HM és az MH vezetése számára makroszintű, általános érvényű tapasztalatokat közvetítenek.

Összességében a különböző szintű vezetők, az ellenőrzést végző szervezetek és ellenőrök függetlenségének biztosításával elősegíthetik a pártatlan, tényszerű megállapítások kialakításának, a valódi felelősök kiszűrésének lehetőségét.

Cikkünkben arra kívántuk felhívni az olvasó figyelmét, nincs szükségünk rá, hogy minden egyes jó, máshol már alkalmazott, ellenőrzési módszert újra kitaláljunk és azt keserves, sok nehézséggel járó kipróbálás után vezessük be. Sok költség és idő takarítható meg, ha az előttünk járó országok tapasztalatait, saját viszonyainkra alkalmazva átvesszük.

A nemzetközi tapasztalatokat, sikereket és kudarccokat megismerve kialakíthatunk egy jól funkcionáló, a nemzetközi és a hazai jogszabályi követelményeket egyaránt figyelembe vevő, optimális, a honvédelmi szervezetek sajátosságainak is megfelelő ellenőrzési rendszert. Egy ilyen rendszer létrehozása és folyamatos korszerűsítése nem új feladat, az ellenőrzés kialakulásának kezdeteitől állandó igény van rá.

Felhasznált irodalom:

- 1.) Glosszárium (Állami Számvevőszék Budapest, 1997).
- 2.) Az Ellenőrzési Figyelő c. szaklapban 1999. december 31-ig megjelent cikkek.
- 3.) Európai Szövetséges Hatalmak Parancsnoksága (ACE) 60-100-as útmutatója a pénzügyi és belső ellenőrzésről.
- 4.) NATO kézikönyv 1999.
- 5.) Pénzügyi ellenőrzés a NATO-ban (Állami Számvevőszék Budapest, 1999.).
- 6.) Az Állami Számvevőszékről szóló 1989. évi XXXVIII. törvény.
- 7.) A számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény.
- 8.) Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény.
- 9.) A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény.

10.) 15/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a központi, a társadalombiztosítási és a költségvetési szervek kormányzati, felügyeleti, valamint belső költségvetési ellenőrzéséről.

11.) 9/1998 (HK 4.) HM utasítás a HM fejezet központi és intézményi gazdálkodásának rendjéről.

Magyarország ellenőrzési rendszere

1. sz.vázlat

1.) Államhatalmi ellenőrzés

- 1.1. Országgyűlés és bizottságai, országgyűlési biztosok
- 1.2. Köztársasági elnök
- 1.3. Alkotmány Bíróság
- 1.4. Legfelsőbb Bíróság
- 1.5. Legfőbb Ügyész
- 1.6. Helyi önkormányzatok
- 1.7. Állami Számvevőszék

2.) Államigazgatási ellenőrzés

- 2.1. Kormány
- 2.2. Kormányzati Ellenőrzési Hivatal
- 2.3. Minisztériumok fejezeti felügyeleti ellenőrzési szervei
- 2.4. Központi Monitoring Bizottság (1998-tól)
 - 2.4.1. Fejezeti Monotoring Bizottság
 - 2.4.2. Területi Moitoring Bizottság
- 2.5. Adóellenőrzés
 - 2.5.1. Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és szervei (állami adóhatóság)
 - 2.5.2. Vám és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága és szervei (vámhatóság)

2.5.3. Fővárosi-, a főváros kerületei-, és a községi önkormányzatok (fő)jegyzői (önkormányzati adóhatóság)

2.5.4. Fővárosi és megyei illetékhivatal

2.6. Felügyeleti ellenőrzések

2.6.1. Állami pénz és Tőkepiaci Felügyelet

2.6.2. Állami Biztosítás Felügyelet

2.6.3. Szerencsejáték Felügyelet

2.6.4. Gazdasági Versenyhivatal

2.6.5. Cégbíróságok (a cégek törvényességi felügyelete) ellenőrzései

2.6.6. Ágazati funkcionális hatósági ellenőrzések

2.6.6.1. Fogyasztóvédelmi ellenőrzések

2.6.6.2. Munkavédelmi- és munkaügyi ellenőrzések

2.6.6.3. Közlekedési felügyeleti ellenőrzések

3.) Tulajdonosi ellenőrzés

3.1. Gazdasági társaságok

3.1.1. Közgyűlés, taggyűlés

3.1.2. Felügyelő Bizottság

3.1.3. Választott könyvvizsgáló

3.2. Szövetkezeteknél

3.2.1. Közgyűlés (tagság)

3.2.2. Felügyelő Bizottság (Belső ellenőrzés)

3.3. Állami (önkormányzati) tulajdonban lévő vállalkozások ellenőrzése

3.3.1. Állami Privatizációs és Vagyongazdálkodási Rt.

3.3.2. Államigazgatási felügyelet alatt álló vállalat

4.) Pénzüntézetii ellenőrzés

- 4.1. Jegybanki (MNB) ellenőrzések
- 4.2. Hitelintézetii ellenőrzések
- 4.3. Magyar Államkincstár
- 4.4. Nemzetközi Valutaalap (IMF) és pénzüntézetii az Újjáépítési és Fejlesztési Bank (közismerten : Világbank).

5.) Független könyvvizsgálói ellenőrzés

- 5.1. Választott (bejegyzett, állandó) könyvvizsgáló (vállalkozásoknál, önkormányzatoknál)
- 5.2. Eseti megbízás alapján végzett könyvvizsgálói tevékenység
- 5.3. Igazságügyi könyvszakértői tevékenység

6.) Belső ellenőrzés (rendszere)

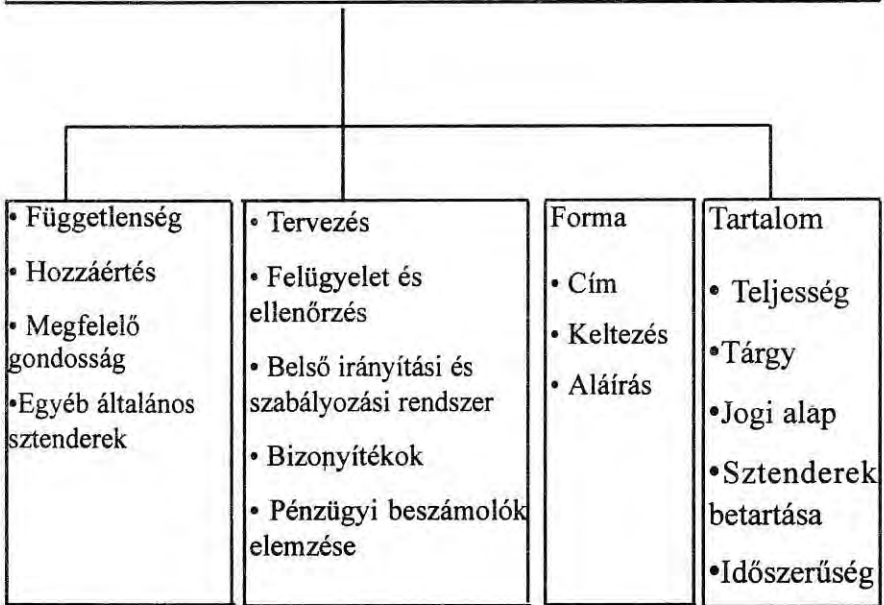
- 6.1. Vezetői ellenőrzés
- 6.2. Tevékenység folyamatában
- 6.3. Függetlenített ellenőrzés

Megjegyzés:

4.4. A Nemzetközi Valutaalap és a Világbank ellenőrzési tevékenysége ugyan nem része a Magyar Köztársaság ellenőrzési rendszerének, de a magyar gazdasággal való kapcsolata miatt célszerű röviden ismertetni a Világbank ellenőrzési tevékenységét!

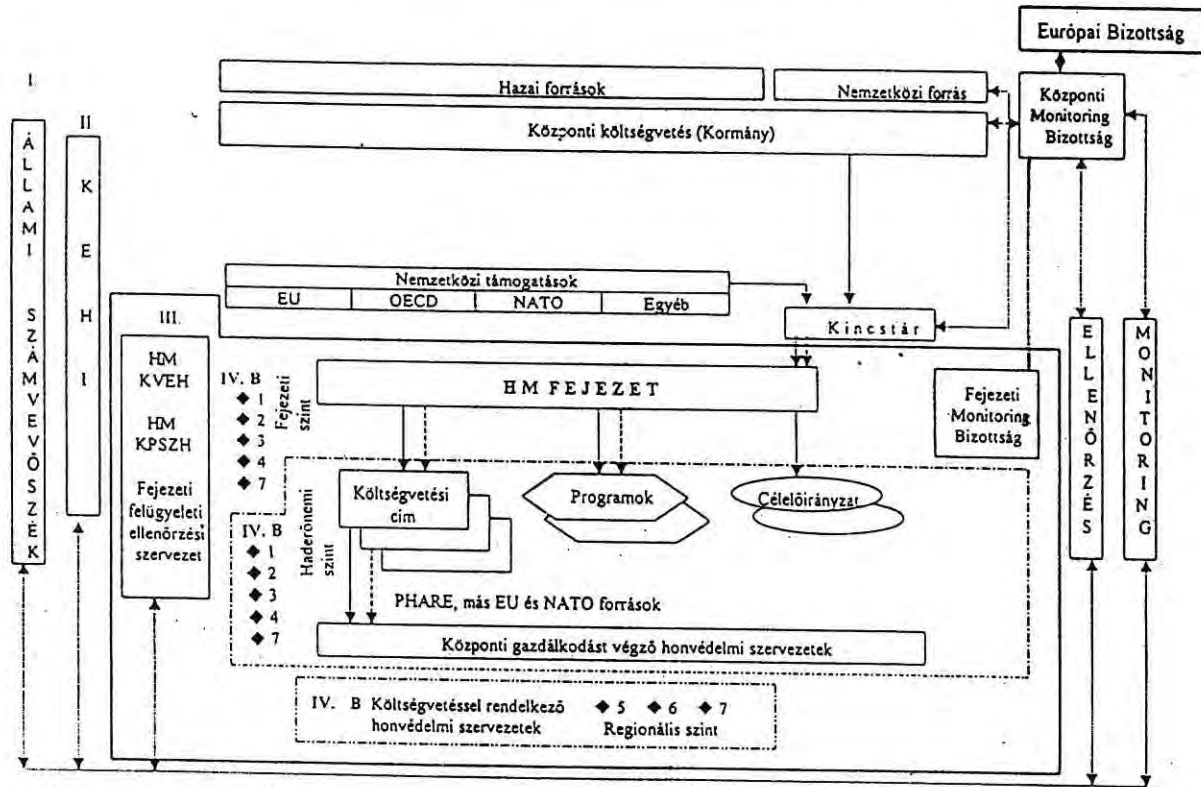
ALAPELVEK

• Elfogulatlan ítélet • Állami elszámolási kötelezettség • A vezetés felelőssége • A sztenderek bevezetése	• A sztenderek következetessége • Belső irányítási és szabályozási rendszer • Adatokhoz való hozzáférés • Ellenőrzendő tevékenységek • Az ellenőrzési módszerek javítása •Érdekek ütközésének kerülése

A források elosztása, ellenőrzése és monitoringja

3.számú vázlat

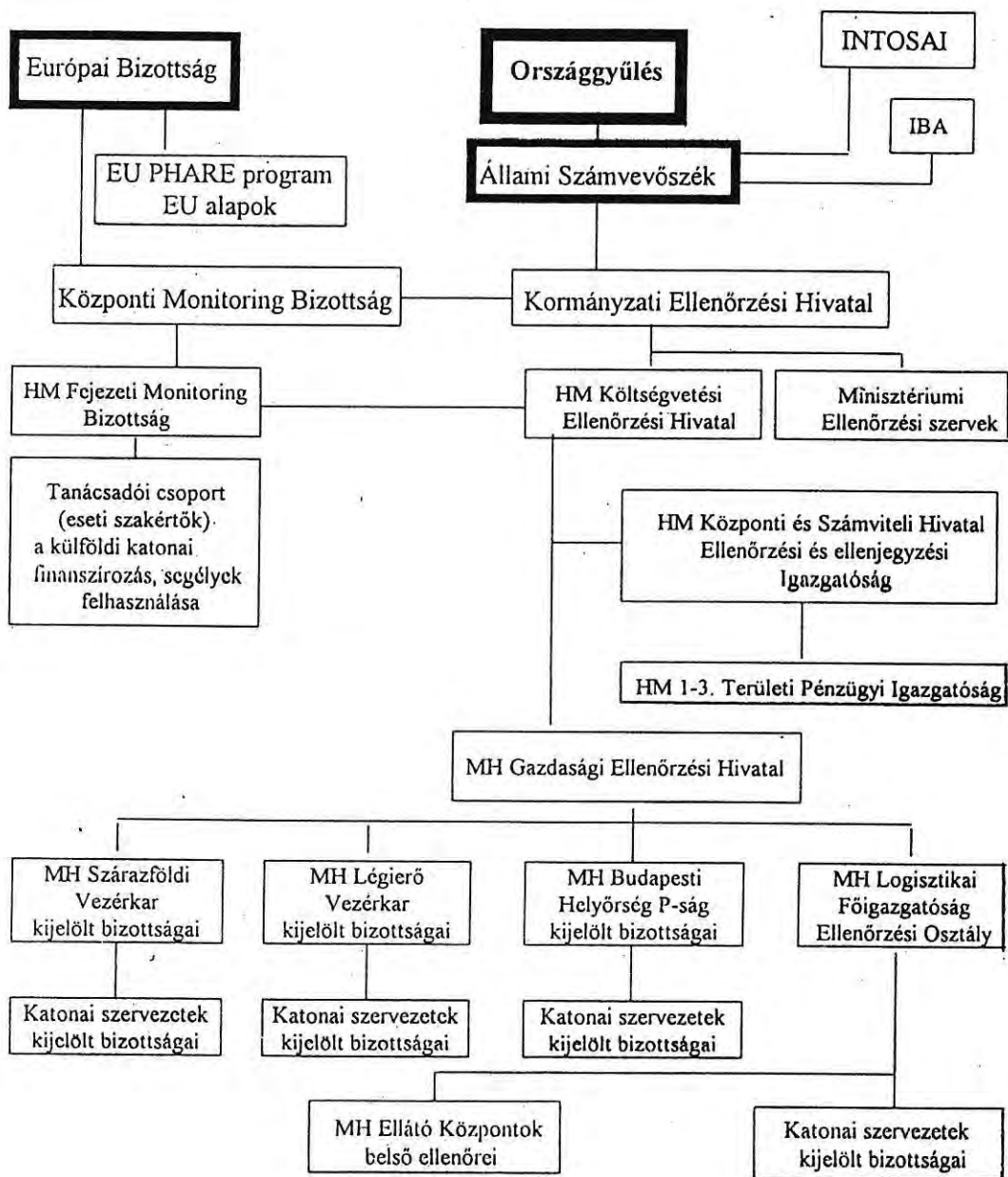
Jelmagyarázat:
 → hazai forrás
 - - - nemzetközi forrás
 ↔ kommunikáció

Meglévő, de javítandó ellenőrzés
 I. Számvevőszéki
 II. Kormányzati
 III. Fejezeti felügyeleti
 IV. B Beiső

Fejlesztendő, létrehozandó ellenőrzés
 1.) ♦ monitoring az összes hazai és EU forrás
 2.) ♦ EU ellenőrzés (KEHI akkreditáció)
 3.) ♦ kiterjesztett hazai ellenőrzés
 4.) ♦ előzetes ellenőrzés kincstári
 5.) ♦ bevételek fejezeti ellenőrzése
 6.) ♦ regionális ellenőrzés

A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség pénzügyi - gazdasági ellenőrzési rendszere az ország ellenőrzési hierarchiájában

4.számú vázlat

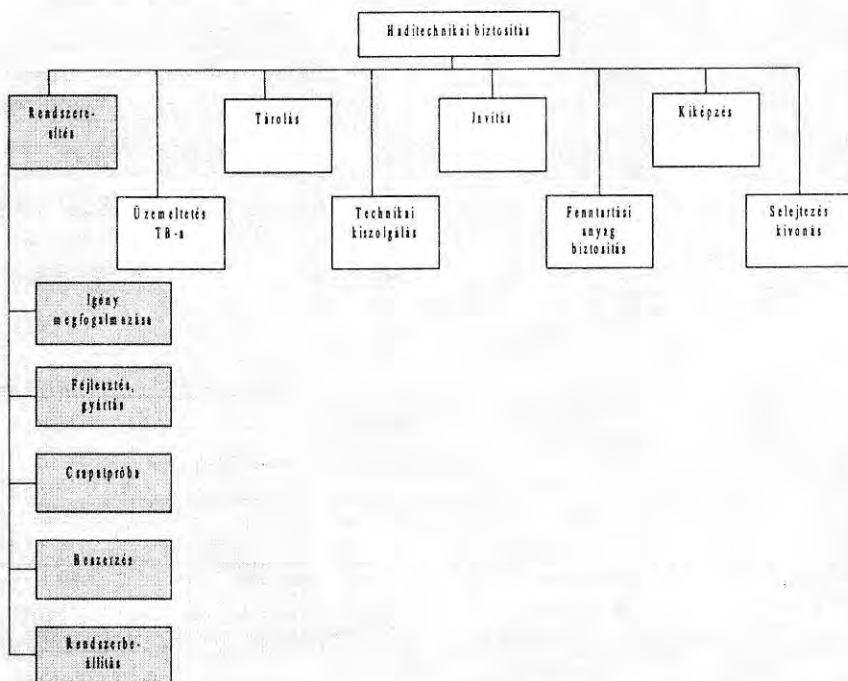

RENDSZERESÍTÉS, RENDSZERBEÁLLÍTÁS, CSAPATPRÓBA

Virágh Béla¹

A katonai logisztika teljes élettartam modellje szerint, következésképpen a haditechnikai eszközök teljes életciklusának értelmezése alapján éppúgy, mint a haditechnikai biztosítás rendszerében, a folyamatok jól meghatározható és sajátos tartalommal rendelkező része a rendszeresítés. A rendszeresítés, mint valamelyik folyamatban történő szemléltetésére, a haditechnikai biztosítás rendszerében elfoglalt helyének bemutatását használom fel.

A haditechnikai biztosítás rendszere

1. Virágh Béla mk. alezredes, ZMNE, Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola karának főiskolai docense. Páncélos, Gépjármű és Közlekedési tanszékvezető helyettes.

A rendszeresítés az új eszközöknek a fegyveres erők rendszerébe való felvételét, illetve az e döntéssel kapcsolatos eljárások összességét jelenti. Napjainkban a fontosságának megfelelő hangsúlyt kiérdemlő, haderőfejlesztést szolgáló kormányzati szándéknak is markáns elemét képezi a haditechnikai fejlesztés. A haditechnikai fejlesztés magába foglalja a meglévő haditechnikai eszközök egy részének korszerűsítését és fejlesztését, illetve más eszközök kellőképpen átgondolt és szakmailag megalapozott beszerzését, amit minden esetben meg kell, hogy előzzön egy mozzanat, amely a rendszeresítésről hívatott dönteni.

A jelenlegi elgondolások alapján, amelyek a figyelembeveendő prioritásokat is tartalmazzák, kerül sor **a haditechnikai fejlesztést érintő olyan feladatok megvalósítására, - hogy néhány gyakorlati példát megemlítsék -, mint:**

- a lokátorok és kapcsolódó berendezéseik beszerzésére,
- a híradás korszerűsítésére,
- az informatikai szakanyagok teljes körű fejlesztésére,
- a repülőgép-park módosítására,
- a gépjármű-technikai-, tüzérségi- és légvédelmi eszközök cseréjére.

A haditechnikai fejlesztés során alkalmazandó rendszeresítési eljárás során, különböző okok miatt módosítani szükséges, néhány eddig alkalmazott elméleti és gyakorlati kérdést. **Ennek a változtatás, módosítás igényének az indokaként, bármikor is kerül sor rá azt lehet megfogalmazni, hogy:**

1.) A rendszeresítéssel kapcsolatos feladatok meghatározására az érvényben lévő 76/1987 számú HM-i utasítás, illetve 206/1987 számú HM FVTFCSEF-i intézkedés egy korábbi más struktúrát működtető időszakban született.

2.) Az előző pont tartalmához kapcsolódik az, hogy a lezajlott átalakulások során szervezetek, beosztások szűntek meg, amelyeknek ebben az eljárásban valamilyen konkrét feladatuk volt.

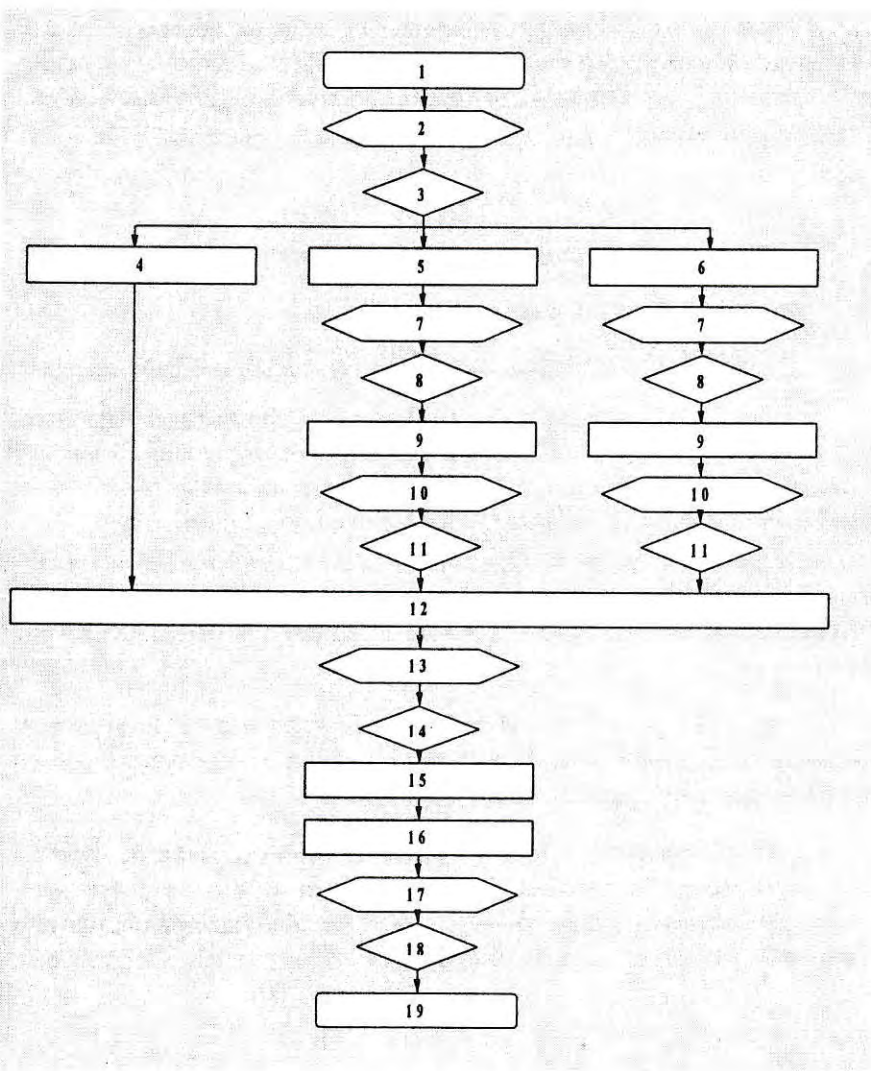
3.) Az államháztartási reform részeként 1995-ben hatályba lépett a XL. törvény a közbeszerzésekről (Kbt) és ezen kívül az említett tevékenységet illetve annak lebonyolítását érintő, az államháztartásról illetve a kincstárról szóló törvények is tartalmazznak néhány olyan ellentmondást

(mint, például a saját K+F alapján kifejlesztett termékek és beszerzésük helyzete) amit kezelni szükséges.

4.) Természetesen, mint a NATO tagjai nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szövetség ilyen irányú gyakorlatát sem.

A rendszeresítés folyamata

A rendszeresítés folyamatának ábrázolását a következő módon szemléltetem.

Az alkalmazott számozás alatti feladattartalom, a következő:

- 1.) Rendszeresítés
- 2.) Rendszerbe állítási terv elkészítése
- 3.) Döntés a rendszeresítés módjáról
- 4.) Beszerzési határozat meghozatala
- 5.) Rendszeresítési Bizottsági határozat meghozatala
- 6.) Alkalmazási határozat meghozatala
- 7.) A csapatpróba végrehajtási feltételeinek vizsgálata
- 8.) Döntés a csapatpróbát végrehajtó katonai alakulat kijelöléséről
- 9.) Csapatpróba
- 10.) Csapatpróba értékelése
- 11.) Javaslat kialakítása
- 12.) Rendszerbe állítás
- 13.) A további igények teljesítésének a vizsgálata
- 14.) Döntés a már rendszerbe állított eszközök mennyiségi változtatásáról, vagy annak átcsoportosításáról
- 15.) Szervezetbe állítás
- 16.) Rendszerben tartás
- 17.) Az eszköz elhasználódásának vagy rendeltetés szerinti megszűnésének a vizsgálata

18.) Döntés a kivonásról

19.) Kivonási határozat meghozatala

Rendszerbe állítás, szervezetbe állítás, rendszerből történő kivonás

A Magyar Honvédségben a beszerzés történhet beszerzési határozattal, rendszeresítési bizottsági határozattal, esetleg alkalmazási határozattal. Beszerzési határozattal rendszeresítik azokat az importeszközöket, amelyeket más hadseregben már rendszeresítettek. Az ilyen eszközökre vonatkozó költségvetési tervek jóváhagyása egyben a beszerzési határozat meghozatala is. Rendszeresítési bizottsági határozatot szükséges hozni azokban az esetekben, amikor a beszerzésre kerülő eszközök hazai fejlesztésből vagy hazai polgári termelésből, illetve nem a beszerzési határozat körébe tartozó importból származnak és hatásuk a Magyar Honvédség, vagy haderőnemei egészére kiterjed. Szintén rendszeresítési bizottsági határozat alkalmazandó a már rendszeresített eszközökre, amennyiben azokat olyan mértékben modernizálták, amely az eszközök harcászati-műszaki tulajdonságai alapvetően megváltoztatta. Ilyen határozatra az eredményes csapatpróba végrehajtása után a Rendszeresítési Bizottság javaslata alapján a honvédelmi miniszter vagy az MH vezérkari főnöke jogosult. Alkalmazási határozatot kell hozni a beszerzési, illetve rendszeresítési határozat körébe nem tartozó egyéb központi ellátású eszközök vonatkozásában. Erre a saját hatáskörben lefolytatott eredményes csapatpróba (vizsgálat) alapján az illetékes alkalmazó szerv főnöke jogosult.

A rendszeresített eszközök első alkalommal rendszerbe állítási, további ellátás alkalmával szervezetbe állítási eljárással kerül a Magyar Honvédség állományába. A folyamat ábra is és a haditechnikai eszközök teljes életciklusa is tartalmazza az elavult eszközök rendszerből történő **kivonását**, amely vonatkozik azon eszközökre, amelyek a kivonási eljárás útján kerülnek ki véglegesen a rendszerből. A rendszerbe állítás folyamatával teremődik meg a Magyar Honvédség rendszerében való alkalmazás, illetve a katonai szervezeteknél a folyamatos, rendeltetés szerinti alkalmazására való felkészítés minden alapvető feltétele. A szervezetbe állítás folyamatával kell a már rendszerbe állított eszközök mennyiségi

növelése vagy átcsoportosítása esetén a katonai szervezeteknél a rendeltetés szerinti alkalmazás feltételeit megteremti.

A rendszerből kivonással kell megteremteni a kivont eszközök további felhasználásának feltételeit. Kivonási határozatot akkor kell hozni, amikor egy adott eszköztípust az elhasználódása esetén más típusal pótolnak, illetve az adott eszközök rendeltetés szerinti alkalmazása megszűnik. A kivonási határozatot a beszerzési, illetve rendszeresítési határozattal rendszeresített eszközökre a Rendszeresítési Bizottság javaslata alapján a Honvédelmi Miniszter, vagy a Magyar Honvédség parancsnoka (VKF), az alkalmazási határozattal rendszeresített eszközökre az illetékes alkalmazó szerv főnöke jogosult meghozni. A rendszerbe állításért az alkalmazó szerv főnöke, illetve általánosan alkalmazott eszközök esetében az anyagfelelős szerv főnöke felelős.

A rendszeresítésre és kivonásra kerülő minden eszközre a rendszerbe állításért felelős főnöknek intézkedési tervet kell készítenie az érintett szervek főnökeinek bevonásával. Az intézkedési tervben fel kell tüntetni minden olyan tevékenységet, illetve feladatot, amely az adott eszközök rendeltetés szerinti alkalmazására való felkészítésének (kivonásának) feltételeit biztosítja.

Csapatpróba

A csapatpróbával kapcsolatos ismeretek összefoglalása során, annak bemutatására és azzal összefüggésben a haditechnikai eszközök közül a gépjárművet, mint a haditechnikai eszközök egyikét választom ki, hiszen ez a témakör jelenleg az egyik legégetőbb és legtöbb nyilvánosságot "szenvedő" téma. A feldolgozás során ismertetem a gépjárművek csapatpróbájára vonatkozó konkrétumokat és azokat az általános érvényű elemeket, amelyek más eszközökre is vonatkoznak, úgy mint a csapatpróba folyamata, vagy az elkészítendő dokumentációk.

Mint ahogy a rendszeresítés folyamatában láthattuk, csapatpróbára a beszerzési döntés valamelyik formájának meghozatala után és a rendszerbe, vagy a szervezetbe állítás előtt kerül sor.

A gépjárművek (terepjáró gépjárművek) vizsgálatára általában a Haditechnikai Intézetnél kidolgozott *"Az MH részére alkalmazásra felajánlott gépjárművek katonai célú felhasználásának technikai vizsgálati metodikájá"*-t alkalmazzák. A vizsgálatot két részben, egyrészt a Haditechnikai Intézetnél, másrészt a kijelölt katonai szervezeteknél úgynevezett csapatpróbán hajtják végre.

A tartós üzemi vizsgálatot, a *csapatpróbát a "Csapatpróba vizsgálati szempontok"* alapján végzik el, amely részét képezi a Haditechnikai Intézetnél kidolgozott vizsgálati metodikának. A csapatpróba csak az ipari (üzemi) vizsgálatok és a Haditechnikai Intézetnél végrehajtott haditechnikai ellenőrző vizsgálatok után kerülhet sor.

A tartós üzemi vizsgálatot a csapatpróba terv alapján szükséges elvégezni, amely tartalmazza:

- a csapatpróba kerülő minta rendeltetését és főbb harcászati-műszaki adatait,
- a csapatpróba célját, ezen belül a csapatpróba során megvizsgálandó és gyakorlatilag igazolandó harcászati adottságokat, valamint a műszaki adatokat,
- a kipróbálás módszerét, azaz a mintákon, illetve annak egyes részein elvégzendő vizsgálatok sorrendjét, módszerét, a méréseket stb., valamint a hozzá szükséges személyeket, anyagot, időt,
- a csapatpróba bizottság személy szerinti összetételét.

A csapatpróbáról naplót vezetnek, amelybe be kell jegyezni a csapatpróba tervben előírt vizsgálatok helyét, idejét, egyéb körülményeit, a vizsgálatok eredményeit, a próbát végrehajtó észrevételeit és javaslatait. A csapatpróba befejeztével a csapatpróba naplóba a bejegyzések alapján összesített véleményt és javaslatot kell írni. A csapatpróba napló vezetését a csapatpróba végrehajtásért felelős személy végzi.

A csapatpróba, mint vizsgálat célja:

A Magyar Honvédségnek próbára vagy beszerzésre felajánlott gépjárművek tényleges műszaki paramétereinek és gazdasági mutatóinak a meghatározása és katonai célú felhasználási lehetőségeinek a vizsgálata műszaki-technikai szempontból megtörténjen.

A vizsgálatok során ellenőrzésre kerül az, hogy a gépjárművek milyen mértékben felelnek meg a rájuk vonatkozó műszaki dokumentációnak, valamint az érvényben lévő műszaki előírásoknak és szabványoknak. Itt kerül meghatározásra a gépjárművek tényleges üzemeltetési és műszaki kiszolgálási jellemzői is.

A vizsgálat feltételei:

A vizsgálatok elvégzése előtt vagy alatt a gépjárműveket a gyártó előírásai szerint be kell járattatni abban az esetben, amennyiben a próbára kerülő gépjármű új állapotban kerül vizsgálatra.

A vizsgálatok végrehajtása során a gépjárműveket a gyártó által előírt hajtó- és kenőanyagokkal kell feltölteni. Ha a vizsgálat időtartama meghaladja a 6 hónapot, akkor a honvédségnél rendszeresített kenő- és üzemanyagot kell alkalmazni.

A vizsgálatok ideje alatt a járműveken az előírt karbantartási és kiszolgálási feladatokat az előírt ciklusnak megfelelő módon szükséges végrehajtani.

A vizsgálatokat végző részére az alábbi dokumentációkat kell biztosítani:

- a rajzdokumentációk (fő összeállítási rajzok, a fő egységek és szerelvények rajzai),
- műszaki leírás, amely részletesen tartalmazza a jármű összes műszaki jellemzőit és különleges specifikációkat,
- kezelési és karbantartási utasítás,

- javítási utasítás,
- esetleg a már rendelkezésre álló előzetesen elvégzett üzemi vizsgálatok, fékpadi mérések eredményeit,
- egyéb cégekkel elvégzetett vizsgálatok (mozgékonyági modell) eredményeit.

Gépjárművek esetében alkalmazott vizsgálati szempontok a következők lehetnek:

1.) A gépjármű konstrukciós kialakításánál és a terhelhetőségénél fogva milyen fegyvernemenkénti, katonai feladatra használható.

2.) A számításba vehető alkalmazási területeken milyen katonai vontatmányok továbbítására alkalmas, milyen a vonószerkezetek, elektromos és fékrendszerek összekapcsolhatósága.

3.) Alkalmas-e a gépjármű a kategóriájával megegyező sérült másik gépjármű vontatására terhelve, illetve terheletlenül, különböző útviszonyok esetén, illetve a vizsgált eszköz vontatható-e a kategóriájával megegyező másik gépjárművel.

4.) A vontatást el lehet-e végezni a honvédségnél rendszeresített autómotó gépjárművel emelve, illetve hátra egyaránt.

5.) A gépjármű menetdinamikai tulajdonságainak értékelése (gyorsulás, lassulás, úttartás, stabilitás, terepen és közúton, terhelve és terheletlenül, vontatmánnyal és a nélkül különböző időjárási viszonyok között, különböző év- és napszakokban).

6.) A gépjármű lejtő, gázló, árokáthidaló és lépcsőmászó képességének vizsgálata.

7.) A terepjáró ergonómiai tulajdonságainak vizsgálata:

- a vezető és utas ülések (rakfelületen is) elhelyezése, kényelme, állíthatósága,

- mozgásjelenségek fellépése és hatása a vezetőre, a szállított személyekre és a szállítmányra,
- kilátás a vezetőfülkéből, a forgalom követhetősége a különböző irányokból és különböző időjárási viszonyok között,
- a világító és fényjelző berendezések (külső, belső), műszerfal megvilágítás hatékonysága,
- a műszerfal és visszajelző fények láthatósága nappal és éjszaka,
- a fűtés, szellőzés hatékonysága, különös tekintettel a párásodás megszüntetésére,
- a kezelőszervek elhelyezése, elérhetősége, a működtető erők nagysága, az erőátviteli szervek biztonságos kapcsolhatósága,
- a vezetőfülke (személyszállítás esetén a rakfelület is) hó- és zajszigetelése, vízmentessége,
- a vezetőfülkében és a rakfelületen a kapaszkodók megléte, a fel- és leszállás biztonsága,
- a fegyverek és személyi felszerelések elhelyezése, biztonságos rögzítése,
- ablaktörlő és ablakmosó berendezés alkalmassága.

8.) A gépjármű kormányozhatóságának, fordulékonyságának értékelése közúton és terepen, terhelve és terheletlenül, vontatmánnyal és a nélkül.

9.) A fékberendezés hatásosságának vizsgálata, a fékerő adagolás lehetősége a lábpedálon, a rögzítő fék és az esetleges további fékek (lassító) értékelése terhelt és terheletlen gépjárművön.

10.) Az osztómű és differenciálzár(ak) alkalmazhatóságának és kapcsolhatóságának, biztonságos működésének értékelése.

11.) A gumiabroncsok mintázata és minősége kielégíti-e a vele szemben támasztott követelményeket különböző út- és időjárási viszonyok esetén.

12.) A gépjármű indíthatóságának vizsgálata különböző évszakokban.

13.) Az akkumulátor kapacitásának, elhelyezésének, védettségének (mechanikus hatások és vízbehatolás elleni védettség), rögzítésének, hozzáférhetőségének, ki- és beszerelhetőségének értékelése. Itt kell megvizsgálni a főkapcsoló elhelyezését és alkalmazhatóságát.

14.) Az üzemanyagtartály(ok) elhelyezése, védettsége, űrtartalma, a beöntőcsonek elhelyezésének és a gyors feltöltés lehetőségének az értékelése. Az üzemanyagtartály szellőzőrendszerének, a tartályok teljes kifogyaszthatóságának, több tartály esetén a tartályok átkapcsolhatóságának és annak ellenőrizhetőségének vizsgálata. A fogyasztás alapján a jármű hatótávolságának meghatározása.

15.) A kerékcseré végrehajthatóságának értékelése.

16.) A jármű felülete vegyi mentesíthető-e és hogyan.

17.) A gyártó által kiadott üzemeltetési útmutatóban előírt kiszolgálási műveletek végrehajthatóságának, idő- és szerszámszükségletének, szakképzettségi igényének értékelése. A biztosított szerszámkészlet elegendő-e a műveletek végrehajtásához.

18.) A gépjármű üzemanyagainak, kenőanyagainak és egyéb munkafolyadékoknak feltöltési, utántöltési, csere és szintellenőrzési lehetőségeinek és végrehajthatóságának az értékelése.

19.) Az üzemeltetés során esetleg tapasztalt olaj és munkafolyadék folyások és szivárgások ellenőrzése.

20.) A próba során tapasztalt ismétlődő meghibásodások gyakoriságának és valószínűsíthető okainak vizsgálata.

21.) A próba során elvégzett szerviz, illetve saját javítások előmunka és anyagráfördítésnek az értékelése.

A vizsgálatok értékelésének módja:

A csapatpróba végén a csapatpróba naplóba bejegyzett adatok alapján értékelni szükséges a vizsgálat tapasztalatait. Az esetleges módosító javaslatokat a pontonkénti értékelés során kell megtenni.

Az értékelést a csapatpróba bizottság végzi a bizottság ülésén, ahol jegyzőkönyvet készítenek, amely tartalmazza az ülésen elhangzott vélemények lényegét és a bizottság javaslatát a haditechnikai eszköz további sorsára vonatkozóan, amely a következő lehet:

- az eszközt módosítás nélkül rendszeresítésre javasolja,
- az eszközt módosítás nélkül további csapatpróbára javasolja,
- az eszközt rendszeresítésre javasolja a szükséges módosítások utólagos végrehajtásával,
- az eszközt a szükséges módosítások végrehajtása után ismételt teljes, vagy részleges csapatpróbára javasolja,
- az eszköz rendszeresítését nem javasolja.

E jegyzőkönyv figyelembevételével születik meg a döntés a haditechnikai eszköz (terepjáró jármű) rendszeresítéséről.

A vizsgálat során a már ismertetett utasításon és rendelkezésen kívül a következő előírásokat szükséges figyelembe venni és betartani:

- 256/320 nyt. sz. Kézikönyv a páncélos- és gépjárműtechnika szakfeladatok végzéséhez,
- Ált./60 Katonai Általános Baleset-elhárító és Egészségvédő Szabályzat,
- 6/1990. KÖHÉM rendelet,

A vizsgálatok értékelése szubjektív elemeket is tartalmaz, hiszen annak elvégzését befolyásolja a vizsgálatot végző személy(ek) ilyen irányú tapasztalata és szaktudása. Nincs előírás a vizsgálatok elvégzésének technológiájára, az alkalmazandó mérés technikai eszközökre és határértékekre. Eből következik, hogy objektív összehasonlításra nincs lehetősége.

Általában a vizsgálatot több katonai szervezet végzi el egymás után és az egyes szervezeteknél elvégzett vizsgálatok után csapatpróba bizottsági ülést tartanak, ahol a vizsgálatok értékelésére mindig sor kerül.

Az ülésen elkészült jegyzőkönyv tehát nem az egyes területek vizsgálatainak összegzésére, hanem több katonai szervezet által elvégzett ugyanazon vizsgálatok tapasztalatainak, eredményeinek az összesítése.

Természetesen tudatában vagyok annak, hogy az itt összeállított anyag nem oldja meg a felvetett témával kapcsolatos problémákat, ellentmondásokat, azonban hiszem azt, hogy e felvetések okot adhatnak a témával kapcsolatos kutatások, elemzések és fejlesztések elvégzésére, kidolgozására és természetesen annak megvalósítására is. Mindezt szükséges megtenni annak érdekében, hogy a beszerzési szükségletek hatékony és pontos meghatározásával, megalapozottabbá és kiszámíthatóbbá tessük saját magunk és partnereink számára is a rendszeresítési igényeket azzal együtt, hogy a külső feltételrendszer felismerje és vegye figyelembe a honvédelmi tárca gazdálkodási sajátosságait. Adjon segítséget olyan döntési eljárásrend kialakítására, amely segíti tisztázni a rendszeresítés eldöntése előtt a beszerzés módját, helyét, körülményeit és amelyhez a szükséges mértékben igazítja hozzá a vonatkozó törvényeket, rendelkezéseket.

Reményeim szerint a meglévő és felvetett pénzügyi és szakmai ellentmondások felismerése és megoldása után ("M" kapacitások, saját fejlesztési tevékenység meghatározása, nemzetbiztonsági érdekek megfogalmazása, szövetségi előírások és gyakorlatok alkalmazásának ismerete és figyelembevétele), a rendszeresítés folyamata valós tartalommal lesz megtöltve a haderőreform megvalósítása során és annak végrehajtása után, egyaránt.

MAGYAR HONVÉDSÉG LŐSZERKÉSZLETÉNEK ELEMZÉSE, KORSZERŰSÍTÉSÉNEK LEHETSÉGES MÓDJAI

Nagy István¹

I. RÉSZ

A LŐSZERKÉSZLETEK ELEMZÉSE

A Magyar Honvédség (MH) haditechnikai fejlesztésének érdekében elkészült a 2015-ig szóló hosszú távú haditechnikai fejlesztési és korszerűsítési program, amelynek tükrében és szerves részeként szükségessé válik az MH lőszerkészletének korszerűsítése is.

A korszerűség és a korszerűtlenség megítélése érdekében elengedhetetlenül szükséges a lőszerkészletek mennyiségi és minőségi (technikai állapot, szavatossági idő, hatékonyság stb.) elemzése.

Az elemzés során csak a hagyományosnak tekinthető lőszerkészletek megítélésére kerül sor, így nem értékelem az irányított páncéltörő- és légvédelmi rakéta készleteket.

1. Az MH lőszerkészletének mennyiségi és minőségi mutatói

A lőszer mennyiségi analízise során figyelembe kell venni, hogy a jelenlegi készlet szintek a Varsói Szerződés keretében a Magyar Néphadsereg részére meghatározott támadó rendeltetésű feladatok végrehajtásához szükséges lőszer mennyiségen alapszanak, másrészt pedig a MH 1999. március óta a NATO teljes jogú tagja.

1.1. A lőszerkészletek mennyiségi mutatói

Jelenleg a MH lőszerkészletével, melynek megoszlását az *1.sz. grafikon* mutatja, úgy számolunk, hogy az a NATO 30 napos készletkép-

1. Nagy István mk. alezredes, MH Logisztikai Főigazgatóság Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség

zési elvének megfelelő mennyiség, azonban 2000. augusztusában kiadásra került a **NATO új készletképzési elve** (Bi-Strategic Command Stockpile Planning Guidance 2000 - Két Stratégiai Parancsnokság Tartalékkészlet Tervezési Útmutató 2000), amely a feltételezett hadszíntéren található célok megosztásán alapszik. Ezek alapján elképzelhető, hogy a MH bizonyos löszertípusokból nagy mennyiségű felesleggel, míg más típusokból esetleg hiánnyal rendelkezik. A készletképzési elvek MH-ra történő alkalmazásáig a jelenleg is érvényben lévő normatívák alapján kell a MH lőszerkészleteinek mennyiségét számvetni.

A lőszerkészletek javadalmazásban vannak számvetve, amelynek alapját az egy fegyver után biztosított lőszer mennyiség képezi. Az MH lőszerkészlet képzésének elvei szerint az eszközök után számított löszertípusokból felhalmozási készleteket kell létrehozni, amelyek biztosítják egy esetleges védelmi hadművelet során a harcoló csapatok lőszerfelhasználási szükségletét (kb. védelmi hadműveletre elegendően).

A jelenlegi lőszerkészlet-képzés elvei alapján kialakított mennyiségeket figyelembe véve megállapítható:

- a lőszer mennyiségi mutatóit tekintve az előírt szerint biztosított;
- egy löszertípuson (pl.: 125 mm-es harckocsi löszer) belül bizonyos fajtákból (pl.: 125 mm-es űrméret alatti páncéltörő löszer) hiányok mutatkoznak, azonban helyettesíthetők más löszertípusokkal (pl.: 125 mm-es kumulatív löszer);
- a mennyiségek előírt szinten tartásához a gazdasági feltételek (költségvetés, hazai hadiipar stb.) nem állnak rendelkezésre.

Az utóbbi években lecsökkentek a kiképzési löfeladatok számai, kevesebb lett az ilyen célra felhasznált löszertípusok (löszertípusok) mennyisége, de ennek ellenére új lőszer beszerzésére minimális költségvetési fedezet jutott.

Ennek következménye, hogy a fogyások pótlása nem történt meg és bizonyos löszertípusok esetében kritikus helyzet alakult ki. ***Ezek az alábbiak:***

- kézigránátok,
- 122 mm önjáró tarack lőszer,

- 152 mm D-20 ágyútarack löszerek,
- PG-7, PG-9 löszerek,
- PG-15, OG-15 löszerek,
- 125 mm harckocsi ágyú löszerek,
- jelzőtöltények.

Új problémaként jelentkeznek az orosz államadósság fejében beszerzésre került BTR-80A harcjárművek 30 mm-es gépágyújának kiképzési löszerral történő ellátása.

A pótlások végrehajtására anyagi okok (kölségvetési alulfinanszírozottság) miatt a közeljövőben sem kerülhet sor, ezért sürgősséggel el kell végezni a MH löszerkészleteinek az új NATO követelmények alapján történő meghatározását, amelynek során láthatóvá válik, hogy nem minden löszertípusból és fajtaból szükséges fenntartani a jelenleg elrendelt készleteket.

A védelmi koncepció jellegéből adódóan megváltoztak az egyes löszertípusok egymáshoz viszonyított arányai, így a csapatok löszerszükséglete eltolódik a légvédelmi-, repülő- és páncéltörő löszerek irányába. Ennek és a NATO elveknek megfelelően a szükségleti számvetéseket is át kell dolgozni.

1.2. A löszerkészletek minőségi mutatói

A mennyiségek meghatározásakor feltétlenül figyelembe kell venni a löszerek minőségi mutatóit. A minőségi mutató egyik alapvető összetevője a **korszerűség foka**. A MH összkészletében lévő löszertípusok közül csak mintegy 20 % mondható korszerűnek, míg a döntő többsége a 70-es évek színvonalát képviseli, az akkori követelményeknek megfelelő hatékonysággal.

A löszerek hatékonysági mutatói nagymértékben befolyásolják a szükséges mennyiség meghatározását, mivel a hatékonyság fokozásával, jóval kevesebb (30-50 %-al is) löszermennyiség is elegendő azonos feladatok megoldására.

A minőség másik mutatója a **lőszer**ek **technikai állapota**, melyet alapvetően befolyásol azok **életkora**. A MH lőszerkészletének kor szerinti megoszlását az **1.sz. táblázat** mutatja.

Jelenlegi lőszerkészleteink mintegy 80 %-a 20 évnél fiatalabb, a többi 20-50 év közötti, azonban ez az arány csak abban az esetben felel meg a valóságnak, ha nem a lőszerek beszerzési idejét vizsgáljuk. A lőszerek beszerzési idejét tekintve az arány úgy alakul, hogy a készletek 62 %-a 20 év alatti, 10 %-a 21-25 év közötti, míg a fennmaradó része 25-50 éves (**lásd: 2.sz. grafikon**). A valóságban figyelembe vesszük a lőszerek minőségének egy másik nagyon fontos mutatóját, a **szavatosságot**, amelyet a gyártó üzemek években adnak meg. **Ezek általában az alábbiak:**

- lövész lőszereknél 25 év; (20-25)
- tüzérségi, harckocsi és páncéltörő lőszereknél 20 év. (15-20)

A szavatossági idő általában az egyes lőszerelemek előregedési idejétől függ, többek között a löportól, robbanóanyagtól, a gyújtóktól stb.

Az alkatelemek többsége cserélhető, így a lejárt szavatossági idejű lőszereket fel lehet újítani, át lehet szerelni. Az MH is ezt a módszert alkalmazta, mivel nagy felhalmozott készletek állnak rendelkezésre és ez a megoldás kevésbé költséges.

A felújítás és átszerelés területén is nagy lemaradás tapasztalható, mivel az elmúlt évtized során a MH létszáma és technikai eszközeinek mennyisége drasztikusan csökkent, ezzel egyidőben központi tagozatú lőszertároló bázisok szűntek és szűnnek meg és az így feleslegessé vált készletek megsemmisítése vált elsődleges feladattá a tárolás szűk keresztmetszetének csökkentése érdekében. Azonban a megsemmisítési feladat végrehajtására is csak szűkös kapacitás áll rendelkezésre, így a jelenlegi megsemmisítési ütemmel számolva a felesleges készletek mintegy 30 év alatt kerülhetnek megsemmisítésre.

További gondot okoz, hogy a kumulatív elven működő és az eléggő hűvelő lőszerek felújításához, illetve átszereléséhez nem rendelkezünk a szükséges technológiával (dokumentáció, megfelelő gyártósor). A tüzérségi, a harckocsi és a páncéltörő lőszerek esetében az MH felújításra rendezkedett be. Ilyen módszerrel a felújított, illetve átszerelt lőszerek szavatossági ideje egy újabb ciklusidővel megnövelhető.

A minőség további befolyásoló tényezője a **lőszerkészletek tárolása**. A lőszerkészletek mintegy **20 %-a a különböző csapattagozatokban 80 %-a központi szakraktárakban** található. A központi szakraktárakban tárolt lőszeres technikai állapota, a tárolás minősége megfelel a követelményeknek, de egyre nagyobb gondot okoz a tárolókapacitás csökkenése miatt a tárolás körülményeinek megfelelő szintű biztosítása. Jelenleg még a lőszeres folyamatos karbantartásával, ellenőrzésével a megfelelő minőség biztosítható.

A csapattagozatban tárolt lőszeres igénybevétele nagyobb, a tárolási feltételek a raktárak 60 %-ánál nem érik el az előírt szintet, így az ott tárolt lőszeres minősége, főleg a nem hermetikusan zárt csomagolással ellátott lőszeres (nem lövészlőszeres) tekintetében rosszabb a központi készletű lőszeresekénél. Ezért szükséges a lőszeres műszaki állapotának folyamatos figyelemmel kísérése és a leromlott műszaki állapotú lőszeres bevonása és cseréje a hadrafoghatóság folyamatos biztosítása érdekében.

Ezeknek a folyamatoknak a következetes végrehajtásával lenne biztosítható az MH lőszer-szükségletének - a legkisebb anyagi ráfordítással - a minimálisan elégséges szinten tartása.

A költségvetési támogatás hiánya miatt a lőszeres cseréje évek óta húzódik és a lőszer-típusok mennyisége az idő múlásával egyre nő, ami még több anyagi ráfordítást fog igényelni.

Összességében megállapítható, hogy a mennyiség és a minőség analízise egy egységet alkot, a lőszeres mennyiségi és minőségi mutatói szoros kapcsolatban állnak egymással, egymástól elválaszthatatlanok. A szükségletek meghatározásánál mindig figyelembe kell venni a rendelkezésre álló lőszeres jellemzőit, hatásadatait.

2. A lőszeres technikai állapota

Egy haditechnikai fejlesztési és korszerűsítési program kidolgozását meg kell, hogy előzze egy olyan felmérő elemző tevékenység, amely reális értékelést ad a meglévő haditechnikai eszközök és anyagok helyzetéről, technikai állapotukról, rendszerben tarthatóságuk feltételéről. Ezt a felmérést a lőszeres esetében is el kell végezni, hiszen a jelenlegi technikai állapotuk alapján lehet csak eldönteni az MH lőszer-korszerűsítésével kapcsolatos kérdéseket, annak szükségességét, sorrendiségét, időbeni ütemezését és természetesen költségkihatásait.

Ezen prioritások kialakításához a lőszertechnikai szakanyagok vonatkozásában egyfajta elemzés szükséges.

Az elemzés tárgyát az alábbi lőszercsoportok képezik:

- lővész löszerek;
- tüzérségi (aknavető, páncéltörő, sorozatvető) löszerek;
- harckocsi löszerek;
- légvédelmi löszerek;
- PG-OG típusú löszerek;
- repülő fedélzeti löszerek.

A lőszercsoportok százalékos és a készletek kor szerinti megoszlását az **1-2.sz. grafikonok** szemléltetik.

2.1. A rendszeresített löszerek szavatossági ideje

A gyártási évtől számolva a löszerek szavatossági ideje lőszertípustól és konstrukciótól függően változik; általában 10-25 év között. A pirotechnikai anyagoké általában 5-10 év.

Ennek megfelelően - a végrehajtott átszereléseket és új löszerbeszerzéseket is figyelembe véve - az MH löszerkészlete mintegy 33 %-ának szavatossága 1995-ig, 47 %-ának szavatossága 1996-2000 között lejárt. Mindössze 20 %-a tartható javítás, felújítás nélkül 2000 után is rendszerben.

A löszerek szavatossági ideje bázisjavítással, illetve átszereléssel hosszabbítható meg. A bázisjavítás 5-10 év szavatossági időnövelést, az átszerelés általában újabb szavatossági ciklusidőt biztosít.

A javítás költsége általában a vételár 30-35 %-áig terjedhet, míg az átszerelés 50-70 % között ingadozik. A löszerkészlet műszaki állapota alapján 1995-től fokozódott a javítási igény, melynek végzésére ipari háttérrel nem rendelkezünk, felfuttatása pedig nagyon költséges.

A javítások csak néhány lőszer típusnál kerültek végrehajtásra, mivel a feleslegessé vált, illetve rendszerben nem tartható löszerek megsemmisítése került előtérbe és az egyetlen MH alárendeltségbe tartozó üzem kapacitása nem tette lehetővé ezen feladatok párhuzamos végzését.

2.2. A lőszer típusok rendszerben tarthatóságának megítélése

Az egyes lőszer típusok rendszerben tarthatóságának, illetve rendszerben tartásának megítéléséhez elengedhetetlenül szükséges a szavatosság és a technikai állapot, ezen belül a löszerek korának vizsgálata.

Az MH lőszerkészletének kor szerinti megoszlását (2.sz. grafikon) összességében vizsgálva megállapítható, hogy 10 év alatti életkorú lőszer csak minimális mennyiségben található (lásd: 1.sz. táblázat), amely elsősorban lövész-, tüzéségi, légvédelmi és repülő fedélzeti lőszer. A döntő többséget a 11-15 éves (40 %) és a 16-20 év közötti életkorú löszerek teszik ki, amelyek a szavatossági idejük végén járnak, illetve túlhaladták azt, így javítást, átszerelést igényelnek. Ide sorolhatók még a 21-25 éves (10 %) löszerek, míg a lőszerkészlet többi része ennél öregebb, azonban a 41-50 év és 51 év feletti löszerek elsősorban csak lövész-, tüzéségi és repülő fedélzeti löszerekből áll.

2.2.1. Lövészlőszer

A MH lőszerkészletének 16 %-a lövészlőszer (lásd: 1.sz. grafikon).

A lövészlőszer döntő többségét, mintegy 66 %-át a 7,62 mm-es löszerek teszik ki (lásd: 3.sz. grafikon). Ezen lőszer típus alapvető ürméretnek számít az MH-ban, hiszen a kézfegyverek (gépkarabély, géppuska, távcsöves puska) ezen lőszer típusal működnek.

A 14,5 mm-es géppuska löszerek (15 %) az MH-ban rendszeresített páncélozott szállító harcjárművek (BTR-80) fő fegyverének löszere.

A lövészlőszer életkor szerinti megoszlását a 9.sz. grafikon szemlélteti, amelynek alapján megállapítható, hogy a löszerek mintegy 72 %-a 25 évnél fiatalabb, vagyis a szavatossági időn belül van. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a löszerek 40 %-a 11-15 év közötti életkorral rendelkezik, ami jelentős szavatossági idő tartalékot jelent.

A lövész kategóriájú lőszerknél a felújítási (átszerelési) folyamat nincs meg, így a szavatossági idő növelését az anyagok tárolási feltételeinek javításával - hermetikus csomagolással - lehet növelni. A lövész lőszer (7,62 mm - 14,5 mm) a rendszeresített légcserementes csomagolásban hosszú ideig megbízhatóan tárolhatók (30-35 év).

A lőszerkészletek cseréje (frissítése) nincs megoldva az alábbiak miatt:

- az utóbbi években az MH-ban végbement szervezeti változások (radikális csökkentés) azt eredményezték, hogy a kiképzési lőszerfelhasználás olyan minimális szintre csökkent, hogy régebbi gyártású lőszerket nem képes az MH elhasználni;
- az MH költségvetési keretei nem teszik lehetővé a hadászati készletek cseréjét, pedig egyes fajtákból elengedhetetlen - nagy mennyiségű új lőszer beszerzése;
- vannak olyan lőszer típusok, amelyek működése teljesen bizonytalanná vált (pl.: 42M kézigránát égőgyújtók, PG-7V típusú lőszer).

A kézigránatok közül a 42M nyeles támadó és védő kézigránatok javítását és égőgyújtóinak cseréjét 1975. évtől kezdődően elvégezték. Az égőgyújtó azonban 15 év után ismételen csereköteles. Mivel a hazai égőgyújtó gyártás leállt és a kézigránát is elavult típus (40 éves konstrukció), ezért hazai fejlesztések történtek. Az elmúlt években döntés született a 42M kézigránatok cseréjére. Az új típusú 93M NF védő és 96M NF támadó kézigránatok rendszeresítése megtörtént azonban nagyobb mennyiség beszerzése csak a védő kézigránatból került sor a szűkös költségvetési támogatás miatt.

Az 58-K-100 kumulatív kézigránatok szavatossági ideje (égőgyújtó miatt) lejárt. A konstrukció korszerűtlen, ezért csak végső megoldásként célszerű átszereléssel felújítani. Nagyobb ráfordítást eszközölni, alacsony harcászati hatékonysága és korszerűtlensége miatt nem célszerű.

A 30 mm-es világító jelzőtöltények 1978-tól kezdődően az akkori NDK gyártású lecserélésre kerültek. Az újonnan beszerzett jelzőtöltények légcserementes csomagolásban vannak, de a vizsgálatok és lövészetek is

azt igazolják, hogy 15 év után ismételtlen frissíteni kell. A frissítés ki-képzési felhasználással és új beszerzéssel biztosítható.

A 30 mm-es vegyiriadót jelző töltények szavatossága lejárt, működésük megbízhatatlan. Cseréjük a hazai gyártás újraindításával folyamatosan biztosítható lenne.

2.2.2. Tüzérségi löszerek

A tüzérségi löszerek teszik ki az MH löszerkészletének majdnem felét, azaz 49 %-át (*1.sz. grafikon*). Ezen belül is a tüzérségi löszerek 24 %-a 122 mm-es tarack löszer, 33 %-a 152 mm-es ágyútarack löszer és 14 %-a 122 mm-es sorozatvető rakétalöszer (*lásd: 4.sz. grafikon*). Ez a két űrméret a meghatározó űrméret a tüzérségünkénél.

A tüzérségi löszerek életkor szerinti megoszlását (*10.sz. grafikon*) tekintve megállapítható, hogy 43 %-uk 20 év alatti (ebből 30 %-uk 16-20 év közötti), 33 %-uk 21-25 éves, amely összességében azt jelenti, hogy a 15-20 éves szavatossági időt figyelembe véve felújítást, átszerelést igényelnek.

A 122 mm 38M tarack repeszgránáttal szerelt löszerei átszerelésre kerültek. Ezeknél a löszereknél alapanyag hiány miatt a lőportöltet korigálásra került, de nem lett újra lecserélve. További igényként jelentkezik a löszerekbe szerelt RGM-2 típusú gyújtó cseréje is. A löveg egyéb löszertípusai 2000-ig hadrafoghatóak. A löveg rendszerből történő kivonása 2000 - 2001-ben megtörténik.

A 122 mm önjáró és a 152 mm D-20 ágyútarack löszerek szavatossága nem veszélyeztetett. Javításuk az igényeknek megfelelően megoldható volt azonban az átszervezési feladatok során a javítást végző szervezet megszűnik, így a további technikai állapot fenntartása hosszú távon nem biztosítható.

A 82 mm-es 37M repesz és a 120 mm-es 43M repesz-romboló aknagránátok átszerelésre kerültek 1974-től kezdődően. A központi készletben tárolt 120 mm-es és 82 mm-es aknavető löszereknél az indítótöltények és a hajító töltetek cseréjével kell számolni, azonban a 120 mm-es 43M aknavetők a távlati tervekben nem szerepelnek, míg a 82 mm-es 37M aknavetők igen kis mennyiségű utáni löszerkészlet felújítással biztosítható.

A **85 mm-es D-44 páncéltörő ágyúk** valamennyi löszertípusának mintegy 60 - 65 %-a szétszereléssel megsemmisítésre került. A megsemmisítés további folytatására az MH szervezeteinél nincs lehetőség.

A **100 mm-es MT-12 páncéltörő ágyú** löszerei gyári csomagolásban még huzamos ideig tárolhatóak. A jelenlegi haderő átalakítási terv szerint a páncéltörő ágyú az MH szervezeteiből kivonásra kerül, további alkalmazásáról (területvédelmi erők, nemzetőrség stb.) döntés még nem született. Amennyiben a további alkalmazás várható, akkor a löszerek frissítése szükséges, illetve javításukat tervezni kell.

Az **M-21-OF (9M22U) sorozatvető** löszerek jelentős része frissítésre került. A lejárt szavatosságú mennyiség (mintegy 12 000 db) javítása, átszerelése külföldi javítóbázison megtörtént.

2.2.3. Harckocsi löszerek

Az MH löszerkészletének második legnagyobb részét, mintegy 23 %-át a **harckocsi löszerek** teszik ki (*lásd: 1.sz. grafikon*).

A harckocsi löszerek megoszlását az **5.sz. grafikon** mutatja. Az MH-ban rendszeresített két típusú harckocsi löszér megoszlásából egyértelműen látható, hogy a régebbi típusú 100 mm-es harckocsi löszér van túlnyomó többségben (79 %).

Ez a százalékos arány látszik a harckocsi löszerek életkor szerinti megoszlásán is (**11.sz. grafikon**), amely szerint mintegy 25 %-uk 20 év alatti, míg a többi 21-40 év közötti életkorral rendelkezik. Mintegy 43 %-uk pedig 30 évnél öregebb löszér.

A **100 mm harckocsi ágyú löszerei** általában ötévente bázisjavításra kerülnek a harcjárműbe málházás okozta erőteljes rongálódás miatt. A löszerek lőpora, robbanóanyaga stabil. E típusból mintegy 90 e db készletfelesleg, melynek kivonása - a legrégebbi gyártási évekből (1962) - megtörtént. A löszerek teljes készletfeleslegként jelentkeznek 2000-től.

A **125 mm harckocsi ágyú löszerei** gyári csomagolásban még huzamos ideig tárolhatóak. Egyes löszersorozatokon azonban a rossz tárolási körülmények miatt javítási igény jelentkezett. Az eléggő hüvelyű löszerek javítására az MH még nem készült fel, de a javítás lehetőségét kutatni szükséges.

2.2.4. Légvédelmi löszerek

A légvédelmi löszerek az MH készletének 7 %-át képezik (*1.sz. grafikon*) és megoszlásuk szerint (*lásd: 6.sz. grafikon*) a döntő többséget az 57 mm-es gépágyú löszer (73 %) teszi ki, valamint a 23 mm-es gépágyú löszer (24 %).

A légvédelmi löszerek 27 %-a 20 év alatti, 18 %-a 21-25 év közötti, míg a nagyobb része (55 %) 26-40 év közötti életkorral rendelkezik (*lásd: 12.sz. grafikon*).

A 23 mm légvédelmi gépágyú löszerek jelentős részének szavatossága 1996-ig lejárt. Javításuk még 1988-ban megkezdődött. A laboratóriumi vizsgálatok eredménye alapján, javítással a szavatossági idejük 8-10 évvel meghosszabbításra került, azonban tehát a közeljövőben újra lejár, illetve lejárt.

Az 57 mm könnyű légvédelmi ágyú (Sz-60) löszereinek javítása megoldott. A lejárt szavatosságú fényjelzők cseréje 1986-tól folyamatosan elvégezték. A löszerekben lévő lőporok és robbanóanyagok stabilak, huzamosabb ideig hadihasználhatóak, azonban a lövegek rendszerből történő kivonása miatt a löszerek 2000-től feleslegként jelentkeznek.

2.2.5. PG-OG típusú löszerek

A PG-OG típusú löszerek az MH löszerkészletének 3 %-át adják (*1.sz.grafikon*), azonban ezen löszerek egy része (PG-15, OG-15) a BMP-1 gyalogsági harcjármű fő fegyverének (73 mm-es simacsövű ágyú) löszerei és jelentős mértékben befolyásolják annak hadrafoghatóságát, alkalmazhatóságát.

A PG-OG típusú löszerek megoszlása (*lásd: 7.sz.grafikon*) alapján látható, hogy a BMP-1-hez rendszeresített löszerek teszik ki a készletek 54 %-át, az SzPG-9D állványos gránátvetőhöz, illetve az RPG-7 kézi gránátvetőhöz rendszeresítettek közel azonos mértékben (PG-7 - 24 %, PG-OG-9 - 22 %) teszik ki a fennmaradó részt.

A PG-OG típusú löszerek életkor szerinti megoszlása (*lásd: 13.sz.grafikon*) azt mutatja, hogy a löszerek 7 %-a 11-15 év közötti, döntő többségük 16-20 év (37 %) és 56 %-uk 21-40 év közötti életkorú, ami a szavatossági idők végét jelentik.

A reaktív páncéltörő löszerek (PG-9V, OG-9V, PG-15V, OG-15VM) többségének szavatossága lejárt és minden típusnál jelentkezik javítási igény, melynek lehetősége jelenleg nem biztosított.

A PG-7V kumulatív páncéltörő gránát több mint felének szavatossága lejárt, illetve rövidesen lejár. A löszerek indító- és hajító töltetei, valamint a rakétahajtóművek működése megbízhatatlan, a fej piezo áramkörei nagy százalékban meghibásodtak. Jelenleg az Magyar Honvédség a PG típusú löszerek javítására nincs felkészülve. Ennek hiányában és az eddigi vizsgálati eredmények alapján típuscserével kell számolni.

2.2.6. Repülő fedélzeti löszerek

A repülő fedélzeti löszerek a löszerkészlet 2 %-át jelentik (*1.sz. grafikon*), amelyből 41 % a gépágyú löszer, 28 % a nem irányítható rakéta és 27 % bomba (*8.sz. grafikon*).

Az életkor szerinti megoszlást (*lásd: 14.sz. grafikon*) vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a löszerek mintegy 36 %-a 15 évnél fiatalabb, 45 %-uk 16-25 év közötti életkorú, de vannak 51 évnél öregebb löszerek is (4 %). Ezek az 51 évnél öregebb löszerek elsősorban a MIG-21 repülőgépek 12,7 mm-es löszertípusában jelennek meg.

Az **Sz-8KO (KOM) NIR** rakéták korszerűek és a MI-24V helikopterrel és a MIG-29 repülőgéppel együtt üzemeltethetőek. A rendszerben tartásuk várható ideje 2010.

Az **SZ-5 (KO, M, MO) NIR rakéták** elavultak és az SZ-5MO típus kivételével, amely 2006-ig üzemeltethető, az összes rakéta üzemideje lejárt, rendszerből ki kell vonni.

A nem irányítható rakéták beszerzését a harcászati repülőgépekhez 2005-től, míg a harci helikopterekhez 2010-től kell megkezdeni.

Összességében a haditechnikai eszközök perspektivikus korszerűsítési lehetőségeit alapul véve megállapítható, hogy a honvédség löszerkészletének döntő többségét a szükséges tárolási feltételek fenntartásával, optimális ráfordítást igénylő tervszerű javítással az erkölcsi elöregedésig hadrafogható állapotban lehet és kell tartani. Ennek szükségességét a hadrafoghatóság folyamatos fenntartása és a gazdaságossági tényezők indokolják.

Ezek alapján a technikai állapotuk miatt a hadrafoghatóság érdekében le kell cserélni:

- a 42M támadó és védő kézigránátok teljes mennyiségét;
- a 30 mm vegyiriadót jelző töltényeket és több fajtájú 30 mm-es jelzőtöltényt;
- az 1965.év előtt gyártott RGM-2 típusú gyújtókat;
- a 82 mm-es 37M aknavető aknagránátok indító és hajtó tölteteinek egy részét;

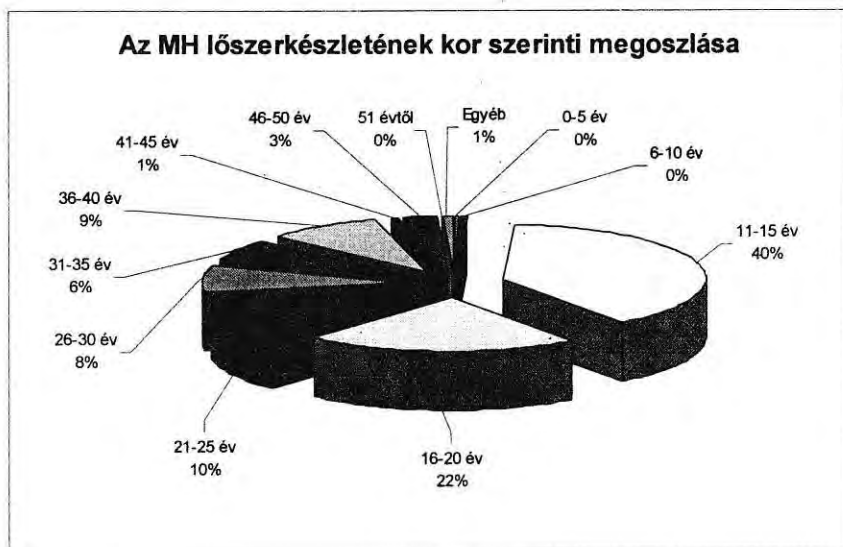
Le kell cserélni, vagy átszereléssel fel kell újítani:

- a PG - OG típusú löszerek jelentős hányadát;
- a 23 mm-es légvédelmi gépágyú löszereket.

1.sz. grafikon

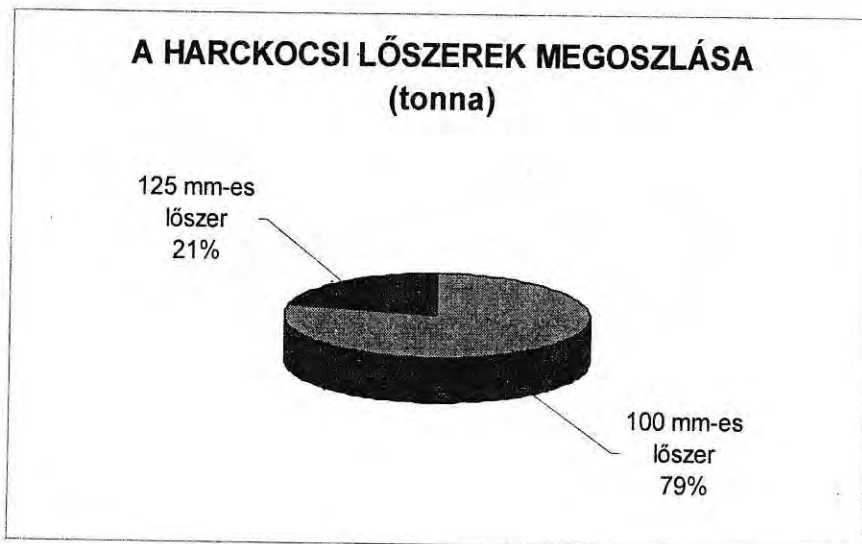

2.sz. grafikon

3.sz. grafikon

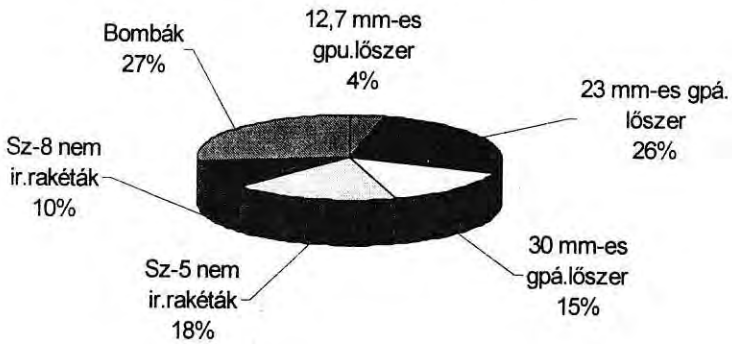
6. sz. grafikon

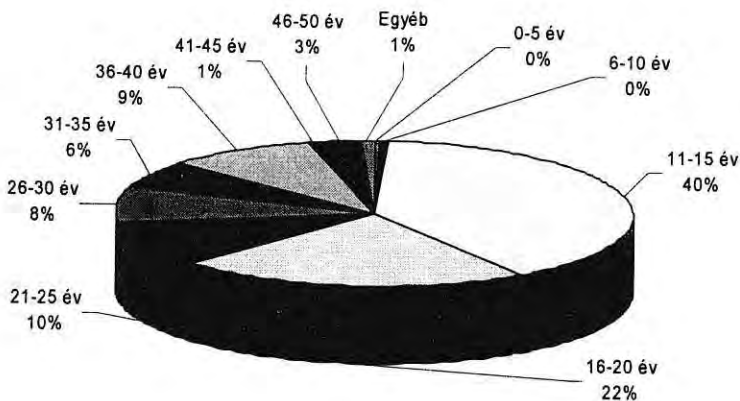
7. sz. grafikon

A REPÜLŐ FEDÉLZETI LŐSZEREK, RAKÉTÁK, BOMBÁK MEGOSZLÁSA (tonna)

Lövészlőszer kor szerinti megoszlása

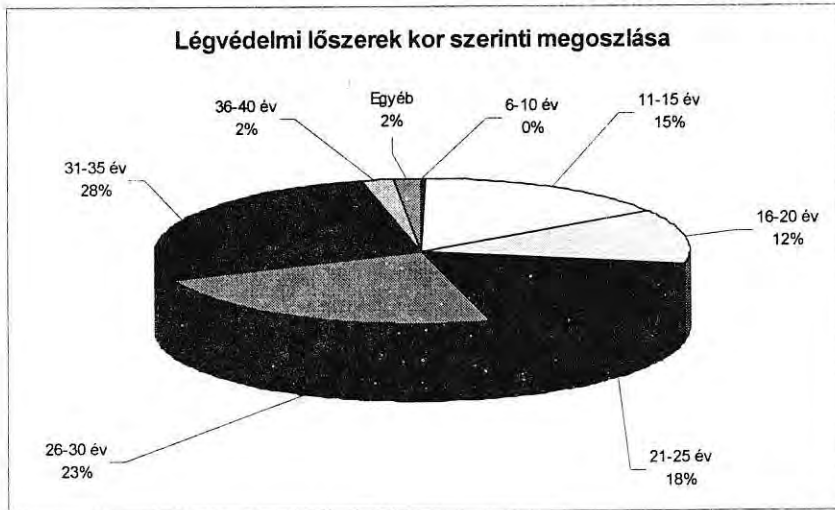

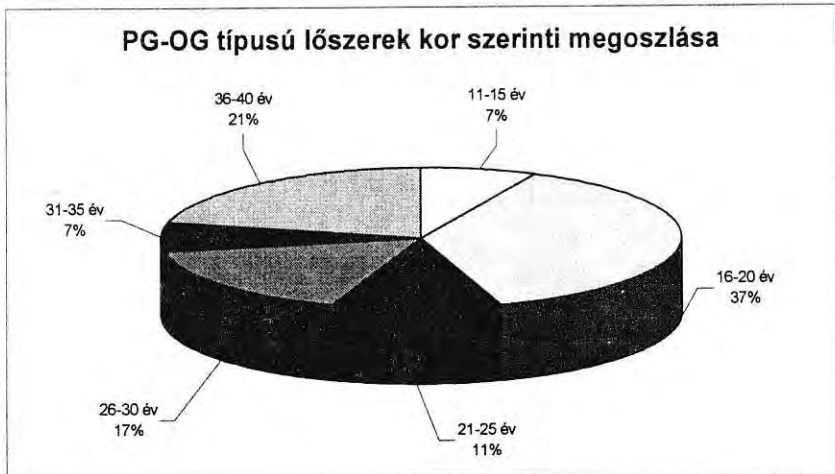
11. sz. grafikon

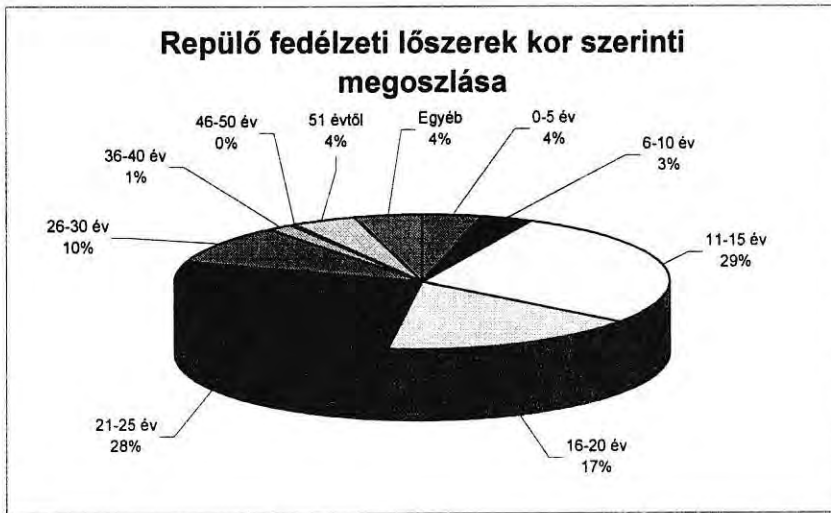

12. sz. grafikon

13. sz. grafikon

KÖRNYEZETVÉDELEM

KÁRELHÁRÍTÁS KOMPLEX FELADATAI VESZÉLYES ÁRUK KÖZÜTI SZÁLLÍTÁSA SORÁN BEKÖVETKEZETT BALESETEKNÉL

Földi László, Nagy Lajos¹

1.) Bevezetés

Országúton felborult tartálykamion, sűrűn lakott területen rakományát szóró veszélyes hulladékot szállító tehergépkocsi, esetleg balesetet szenvedett, savas ballonokkal megrakott autó. Ezeket a képeket gyakran láthatjuk tévés híradók elrettentő felvételein vagy napilapok címlapjain. Megkönnyebbülten hallgatjuk, olvassuk a "szerencsésebb" esetek kommentárjaiban: "személyi sérülés nem történt, de az anyagi kár és a környezetet ért károsodás mértéke jelentős". A 2000. év elején történt igen súlyos tiszai környezetszennyezés azonban rávilágított, hogy az ipari termelés és az ezzel összefüggő tevékenységek (tisztítás, szállítás, raktározás, stb.) olyan súlyos környezeti veszélyeket rejtenek, amelyeket nem lehet egy kézlegyintéssel elintézni. A természet (és ne felejtjük, hogy vele együtt Mi, az emberek) már nem képes tolerálni a pusztításnak azt a mértékét, amit vele szemben folytatunk. A "majd lefolyik, elillan, kitisztul" szemlélet idejét múlta, komoly törvények, rendeletek és azok szigorú betartatása kell, hogy védje a természetet, a környezetet, ily módon a lakosságot és minden embert.

A veszélyes anyagok közúti szállításának veszélyei nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon súlyos problémát jelentenek a lakosság, a környezet és az esetleges balesetek felszámolásában résztvevő szervek számára. A gondot nemcsak a rakomány nem megfelelő előkészítése, a szállítmányok rögzítésének hiányosságai vagy a szállító fegyelmetlensége okozza, hanem sok esetben a rakomány nem megfelelő okmányolása, a szállítmány tartalmára vonatkozó szándékos megtévesztés és a közúti közlekedési és szállítmányozási fegyelem megsértése. Természetesen ezen okokon kívül még számos létezik, csak a legjellemzőbbeket emeltük ki.

1. Földi László mk.százados, ZMNE Vegyi és Környezetbiztonsági tanszék, egyetemi tanársegéd
Nagy Lajos tűzoltó mk. ezredes, Magyar Köztársaság Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

A veszélyes anyagok közúti szállítására az ADR nemzetközi veszélyesáru szállítási szabályzat előírásai vonatkoznak. Ez magában hordozza azokat a biztonsági előírásokat, melyek betartása mellett az előre nem látható (külső) behatásokat leszámítva a szállítás alapvetően biztonságosan végezhető. Mindezek ellenére előfordulnak kisebb-nagyobb balesetek. *Hazánkban a műszaki mentést igénylő közúti balesetek mennyisége az elmúlt években jelentősen nőtt és jelenleg is növekvő tendenciát mutat.* A kárelhárítók szemszögéből tekintve az alapvető baj az, hogy a bekövetkezett baleseteknél információhiányt okozhat a szállítmányra vonatkozólag akár a jármű vezetőjének sérülése, eszméletvesztése vagy elhalálása is, mert a megfelelő jelölési és okmányolási adatok hiányában Ő az egyetlen, aki a segítségünkre lehet. Ennek hiánya a megfelelő beavatkozás módjára, a szükséges védőfelszerelések használatára vonatkozó intézkedést teszi kétségesé.

*Veszélyes áruk szállításakor bekövetkezett események szállítási forma szerinti megoszlása 1993. január 01-től - 1998. december 31-ig
(forrás: BM TOP)*

Előfordulás éve	Szállítási forma		
	Közúti	vasúti	összesen
1993.	30	8	38
1994.	27	5	32
1995.	20	4	24
1996.	23	3	26
1997.	20	5	25
1998.	27	3	30
Összesen:	147	28	175

A veszélyes anyagokkal dolgozók munkáját segítik a veszélyesanyag jegyzékek számítógépes nyilvántartása és például az időszakonként felülvizsgált és rendszeresen kiegészített **HOMMEL: Veszélyes anyagok** c. könyvsorozat. A szakállomány ezirányú rendszeres oktatása a kezelésre, alkalmazásra vonatkozóan lehetővé teszi, hogy balesetek esetén kellő információhoz jussanak az anyagok jellemzőiről, beavatkozás esetére a biztonsági előírásokról, stb.

A jelenleg érvényben lévő hazai törvényi szabályozás alapján a közúti vegyi balesetekkel kapcsolatos kárelhárítási feladatok egyértelműen a

Belügyminisztérium szerveinek feladatkörébe tartoznak. A nemrégiben megalakult **Katasztrófavédelmi Főigazgatóság** hivatott összefogni a tűzoltók és polgári védelmi szakemberek ezirányú feladatait. A Magyar Honvédség a korábbi időszakhoz képest kisebb mértékben vesz részt ilyen jellegű tevékenységben, alapvetően akkor, ha egy adott esemény közvetlen hatással lehet bármilyen honvédségi objektumra, szervezetre vagy érdekelt-ségre. Esetleges felkérés alkalmával természetesen segítséget nyújt, hiszen jó néhány szempontból a legerősebb képességekkel rendelkező hazai szervezet (élőerő, technikai eszközök, mentesítő felszerelés, stb.).

A beavatkozás mellett alapvetően figyelmet kell fordítani az események megelőzésével kapcsolatos lehetőségekre és ezek szükségességére. Az eddigi eredmények biztatóak, de további erőteljes fejlődésre van szükség.

2.) A prevenció lehetséges eszközei

Napjainkban, főként a hétfégi *kamionstop* idején a határátkelőhelyeken az **ADR** előírásainak szigorú betartatása mellett megfelelő biztonsággal, ún. *kamionterminálokban* történik a kényszerpihenő idején a parkolás. A *tűzoltóság a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságával* a tavalyi év folyamán írt alá *együttműködési megállapodást*, amely a *veszélyes szállítmányok* be- és kilépésével kapcsolatos *kölcsönös adat-szolgáltatást* biztosítja.

Sajnálatos módon Magyarország területén a veszélyes anyag szállítmányok útvonalának nyomon követésére a más országokban már működő és bevált **GPS nyomkövető jelzőrendszer** még nincs kiépítve, így közvetlen információval egy szállítmány be- vagy kilépéséről, a lefutott nyomvonalról, annak esetleges szándékos megváltoztatásáról nem rendelkezünk.

2.1 Szállítmányok követése

A jövőre vonatkozó elképzelések egy lehetséges változata a következőképpen fest:

- A nemzetközi relációban közlekedő veszélyesanyag-szállító gépjármű az országhatáron, a belföldi szállítmány pedig a fuvar megkezdése előtt előzetes igénybejelentés alapján útvonaltervet illetve útvonalengedélyt kap.

- A járműveket az útvonal kiindulási pontjában ellátják egy GPS nyomkövető berendezéssel, valamint egy ütemtervvel.
- Az erre hivatott szerv (Közlekedési Főfelügyelet) országos figyelőközpontjában a folyamatosan érkező jelek alapján egy számítógépes program digitális térképen megjeleníti és folyamatosan nyomon követi a szállítmányok helyzetét. Összeveti a pillanatnyi helyzetet az ütemtervben meghatározott elméleti pozícióval. Az eltérés mértékét regisztrálja, küszöbérték túllépése esetén riasztja a központ kezelőjét. Ezzel a módszerrel kiküszöbölhető a szállítmány "*szem elől tévesztése*", az önkényes útvonal-módosítás, eltévedés vagy elakadás következményeképpen.
- A rendszer továbbfejlesztéseként elképzelhető a GPS kiegészítéseképpen a szállítmány mellé egy vagy több vegyi érzékelő telepítése. Ezek megfelelő specifikum és jól megválasztott telepítési pont (tartályszelepek, csapok, stb közelében) esetén a rendszerbe kapcsolva megbízható, automatikus riasztó jelet küldenének a központnak. Ez értékes percekkel rövidítheti a riasztásig eltelt időt, gyakorlatilag már akkor értesíti a kárelhárítókat a balesetről, amikor a sofőr még nem is tud róla.

A veszélyes anyagok szállításával kapcsolatosan a *CTIF* (Nemzetközi Tűzoltószövetség) legutóbbi szimpóziumán közzétették a Magyar Tűzoltóság által kidolgozott *Veszélyesanyag Balesetelhárítási Stratégiát*, melynek **három fő eleme: információs, képzési és málházási stratégia**. Ezek közül az információs stratégia jelentős befolyással bír a másik két irányra, továbbá ehhez kapcsolódnak a kárelhárítási tevékenységet is befolyásoló *ADR* előírásainak ez évtől érvényes változásai is.

2.2. Információs stratégia

Az információs stratégia két alapvető kérdésre próbál választ találni:

- A beavatkozás különböző időpontjaiban, szakaszaiban milyen anyagspecifikus információk szükségesek;

- Mennyi idő kell, illetve áll rendelkezésre a bevetés-irányítónak a kapott/nyert információk kiértékeléséhez.

Tapasztalati tény, hogy a kárelhárítási idő előrehaladtával nő a szükséges információk terjedelme. A leképezett információs stratégiának tehát figyelembe kell vennie, kezelnie kell az egyes kárelhárítási (idő)szakaszokat éppen úgy, mint azt a tényt is, hogy a kárhelyparancsnoknak időkényszer alatt kell az adatokat értékelni egy biztonságos kárelhárító munka érdekében.

3.) Felkészülés az ismeretlenre

Mindig nehéz feladatot jelent felkészülni egy olyan feladatra, amelynek a pontos körülményeit előre lehetetlen rögzíteni. Nyilvánvaló, hogy nincs két egyforma esemény, baleset, katasztrófa. A szállítási módszerek, formák, csomagolások sokfélesége, de elsősorban a közúton rendszeresen szállított veszélyes anyag és hulladék fajták igen nagy száma (Magyarországon ma mintegy negyvenezer féle veszélyes anyagot tartanak nyilván) szinte *elképzelhetetlenné teszi*, hogy elmondhassuk: *"Mi mindenre fel vagyunk készülve!"*. De azért törekednünk kell rá.

A felkészülés alapvetően a képzésre alapszik, az annak során valósul meg. A kárelhárításban, az esemény felszámolásában elsősorban a **Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóság** egységei, a szállítmányozó vagy gyártó cégek speciális csapatai vesznek részt.

A felkészülés másik fontos eleme a technikai eszközök, egyéni és csapatvédő eszközök, védőfelszerelések beszerzése, készenlétben tartása. Napjainkban a piacon rengeteg jó színvonalú eszköz található, de beszerzésük legtöbb esetben anyagi fedezet hiányában nem kerül megvalósításra.

3.1. Kárelhárító erők

Az esetlegesen bekövetkező balesetek elhárítása csak akkor folyhat szervezeten, hatékonyan és szakszerűen, ha azt egy erre a célra felállított, kiképzett és megfelelően felszerelt, összeszokott állandó állomány hajtja végre. Ennek elfogadása igen lényeges szempont, hiszen sokak szemébe kidobott pénznek és energiának tűnhet egy folytonosan *"csak"* készenlétet adó szervezetet fenntartani eseti célokra. Igen egyszerű lenne, gondol-

hatják sokan, például az önkéntes tűzoltóság mintájára egy alkalom-szerűen összehívható és bevezethető csoportot létrehozni. **Ebben az esetben ez nem fog működni.** Ugyanis, pontosan a feladat lehetséges sokféle-ségéből, komplexitásából és nem utolsósorban veszélyességéből adódóan csak az a személy képes effektív kárelhárító munkára, aki ismeri az eszközeit és készség szinten képes alkalmazni, felhasználni azokat. Nem adhatunk például nehéz védőruhát olyan emberre, aki azt még nem próbál-ta, nem szokott hozzá és nem végzett benne munkát. Előzetes orvosi vizs-gálatokkal és gyakorlatokkal lehet csak kiszűrni pl. a klausztrófóbiát, amiről igen kellemetlen, ha csak egy baleseti munka során derül ki. Még az olyan egyszerű munkafolyamatok is, mint **"fogd meg!"**, **"emeld fel!"** vagy **"nézz körül!"**, átértékelődnek ilyen körülmények között. Köztudott például, hogy nehéz, izoláló védőöltözetben az egyszerű séta is köze-pes/nehéz munkavégzésnek minősül.

Ezek után nézzük a baleset-elhárításban résztvevő erők összetételét! Alapvetően két csoportba sorolhatók:

- Központi ügyelet;
- Helyszíni erők.

3.1.1. Központi ügyelet

Ők adják a kárelhárításhoz szükséges információkat, riasztják és bizonyos szintig irányítják a helyszíni erőket, felveszik és tartják a kap-csolatot a társszervekkel, szervezik a munkafolyamatot, a helyi erők ellá-tását, pihentetését, váltását, utánpótlását azok igénye szerint. Munka-helyük állandó, nevezzük azt központi ügyeletnek, ahol feladatukat jellemzően 24 órás szolgálat formájában látják el.

A tűzoltóság és a polgári védelem központi és területi szerveinek összevonását követően az ügyeleti feladatok is összevonásra kerültek. Országos szinten a **BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság Főügyelete** három szerv (BM OKF, Pest Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, Budapest Főváros Polgári Védelmi Parancsnokság) feladatát látja el. A területi szerveknél történt összevonást követően a megyei tűzoltó és a polgári védelmi parancsnokságok összevonásából létrejött a katasztrófavédelmi igazgatóság, melynek ügyelete továbbra is felügyeleti jogkörében ellátja az alárendelt szervek tűzoltás, műszaki mentés, kárfel-számolási tevékenység szakmai felügyeletét.

3.1.2. Helyszíni erők

Ők az úgynevezett beavatkozók, akik a baleset helyszínén végzik a munkát. Jellemzően szintén 24 órás szolgálatot adnak, ami azonban készütségi szolgálat, és szolgálati helyükről riaszthatóak baleset esetén. Állandó felszerelésüket szintén a készütség helyén, készenléti gépjármű(vek) fedélzetén tárolják. Több, feladatuk alapján jól elkülöníthető csoportba oszthatók:

1. kárhelyi vezető szervek: A kárhelyparancsnok és "*törzse*", feladatuk a helyszíni kárelhárítási tevékenység irányítása, kétoldalú kapcsolat a központi ügyelettel, munkamegosztás szervezése a helyszíni társszervekkel, információ-áramoltatás (pl. a média felé).

2. helyszíni szakértők: Feladatuk a kárhelyszínre érkezve a lehető legtöbb információ összegyűjtése, vegyifelderítés, szükség esetén mintavétel, azonosítás, parancsnoki döntéshozatal segítése. Javaslat a kárelhárítás legcélszerűbb módjára, eszközeire. A baleset elhárításának időtartama alatt az érintett veszélyes anyag nyomon követése. Az esetlegesen szabadba jutott szennyezés koncentrációjának és területi eloszlásának mérése. Az elsődleges kárelhárítás befejezése után a résztvevő állomány ellenőrzése, mentesítési eljárás előírása. Javaslat az utólagos, részletes környezetellenőrzésre, minták és ellen-minták vétele és konzerválása.

3. kármentesítők: Feladatuk a kárhelyparancsnok utasításai alapján a mentési, műszaki mentési és mentesítési feladatok végrehajtása. Ezt a feladatot végezheti civil szervezet is, aki rendelkezik megfelelő felszereléssel, technikával és kiképzett emberekkel.

4.) Tevékenység baleset során

Minden készütségi és ügyeleti szolgálat célja, hogy megfelelő készenléti állapotban lévő személyzetet lehessen munkára fogni, ha egy váratlan esemény bekövetkezik. Nincsen ez másképpen a vegyi balesetek esetében sem, amikor is egy nyugodtnak ígérkező szolgálat közben egyszerűen bekövetkezik ...

4.1. A riasztás

A közúton bekövetkezett baleset általában igen hamar bejelentésre kerül,

"látványossága" folytán, és sokkal ritkábban marad rejtve, mint egy háztartási vagy esetleg ipari baleset. Ily módon az esemény jelentése leggyakrabban telefonon történik, általában valamelyik országos szerv (mentők, rendőrség, tűzoltóság) segélyhívó számán. A bejelentés természetesen érkezhethet hivatalos úton vagy automatikusan is, ha a **2.1. pontban** leírt vegyi érzékelő és riasztó berendezés van telepítve a szállítmányon.

4.2. Kérkezés a helyszínre

Ideális esetben a kárelhárításban résztvevő helyszíni erők egyidőben érkeznek a baleset helyszínére. A modern hírközlés segítségével nem gond az információk gyűjtését már menet közben megkezdeni. *Ily módon a parancsnok már út közben tájékozódhat:*

- A baleset pontos (!) helyszínéről;
- A megközelítés lehetséges iránya(i)ról, út- és forgalmi viszonyokról;
- A baleset körülményeiről, a rendelkezésre álló első információkról;
- Meteorológiai helyzetről.

A helyszínt megközelítve az első beavatkozók vannak a legnehezebb helyzetben. Nyilvánvaló, hogy őket még senki sem irányítja, nem figyelmezteti a biztonsági távolságra. Alapszabály, hogy a területet lehetőség szerint szél alól kell megközelíteni, a megállás helyét pedig úgy kell megválasztani, hogy a biztonságos távolság 2-3-szorosát kell alkalmazni. A letelepülés helye legyen könnyen megközelíthető mind a baleset, mind a kérés irányából. Szélviszonyok megváltozása vagy a veszélyes anyag kijutásának hevesebbé válása esetére előre ki kell jelölni egy tartalékletelepülési pontot.

4.3. Tevékenység sorrendje

A vegyi anyagokkal bekövetkezett balesetek sokfélesége folytán lehetetlen olyan algoritmust megalkotni, amely minden körülmények között hibátlan listáját adja a teendőknek. Nem mindegy, hogy történt-e személyi sérülés, veszélyeztetve van-e további ember(ek) élete vagy egészsége, kijutott-e a veszélyes anyag a környezetbe, milyenek az anyag(ok)

fizikai/kémiai tulajdonságai, milyenek a meteorológiai viszonyok, stb. Tételezzünk fel azonban egy olyan súlyos esetet, ahol mindenből a legrosszabb helyzet állt elő, így egy valószínű helyzetben ennél csak kedvezőbb körülményekkel találkozunk.

A területre megérkezve a legfontosabb feladat az elsődleges felderítés elvégzése. Ez hivatott megállapítani, hogy:

- Vannak-e áldozatok és/vagy sérültek?
- Veszélyben vannak-e további személyek?
- Veszélyben vannak-e nagy értékű anyagi javak?
- Kijutott-e a veszélyes anyag a környezetbe?
- Van-e reális veszélye a szennyezés gyors terjedésének?
- Lehet-e gyorsan tenni valamit a szennyező anyag kijutásának, terjedésének megfékezésére?
- Milyen információk állnak rendelkezésre, illetve mikre van még szükség az intézkedések meghozatalához?

Ezen elsődleges információk birtokában a kárhelyparancsnok utasítást ad a beavatkozó állománynak a ***maximális biztonság elvének betartásával*** elsődlegesen az emberi élet, majd az anyagi javak mentésére. ***Megfelelő védőöltözet hiányában még a sérültek mentése is tilos!*** (Nincsen szükség újabb áldozatokra.) Ezzel párhuzamosan megkezdődik a baleset teljes körű felszámolását célzó terv összeállítása.

4.4. A kárhelyparancsnok feladatai

- A katasztrófa előzetes prognózisának elkészítése, melynek tartalma a követelmények méreteinek, veszélyességének, a várható szükségletek/veszteségek meghatározása;
- A baleseti helyzet tisztázása és értékelése, melynek tartalma a szakértő alegység felderítési feladatainak meghatározása, majd a

kiértékelt adatok és a hozzájuk csatolt szakértői vélemény alapján a várható helyzet előrejelzésének elkészítése; a helyzetben bekövetkező változások ellenőrzésének megszervezése; a közvetve veszélyeztetett útvonalak, körzetek folyamatos felderítésének megszervezése a beavatkozó állomány, a lakosság, a technikai eszközök és anyagok szükséges mentésítésének, illetve annak hatékonyságának megállapítása érdekében;

- A szakfeladatok (és esetleges tüzek) lokalizálásához (oltásához) szükséges erők meghatározása;
- Az értékelt adatok alapján a helyzetről szóló információk továbbítása a meghatározott vezetési szintekre;
- A bevonásra kerülő kárelhárító erők feladatainak kidolgozása és elosztása rövid (napi) és hosszabb távra;
- A felderítésben, a mentésben és mentésítésben résztvevő, a közvetlenül és közvetve veszélyeztetett személyi állomány védelmével kapcsolatos feladatok (védőeszközök és tartalékok) meghatározása;
- A kárelhárító alegységek felvonultatása, váltásának megszervezése;
- Szükség esetén további alegységek kijelölése és felkészítése a várható feladatokra;
- A végrehajtott feladatok tapasztalatainak gyűjtése, általánosítása és ez alapján új eljárási módszerek kidolgozása és meghatározása;
- A helyszínen a szakfeladatok irányítása;
- A végrehajtás ellenőrzése.

A felderítés során szerzett információkat, adatokat értékelve kell a beavatkozást végrehajtani, melynek során a felderítést folyamatosan végezni kell. A feladatok ismeretében a rendelkezésre álló erők, eszközök birtokában a sürgősség figyelembe vételével kell meghatározni a végrehaj-

tandó feladatokat. Tűz és robbanás, valamint mérgezés esetén az életmentést és a veszély csökkentését, megszüntetését lehetőség szerint párhuzamosan kell végezni. *Veszélyhelyzet megszüntetése érdekében intézkedni kell!*

- Az anyagkiáramlás megakadályozására;
- A szabadba került veszélyes anyag lokalizálására;
- Az elhárító szakszemélyzet biztosítására;
- Közművek lezárására, gyújtóforrások megszüntetésére;
- A kiömlött veszélyes folyadék letakarására, felitására, közömbösítésére, a szétfolyás, csatornába jutás megakadályozására;
- Szükség esetén a szállítmány hűtésére;
- A légtérbe jutott gázfelhők lecsapatására;
- A tartályos járművek sérülésekor a veszélyes anyag átmentésére, helyezésére;
- A veszélyes hulladék biztonságba helyezésére;
- Forgalmi akadályok megszüntetésére;
- Veszélyes anyag tulajdonságaitól függően, mentesítés végrehajtására, a lakosság értesítésére.

Ez a terv egy olyan keret, melynek kitöltésével lépésről-lépésre haladva a parancsnok képes végigvezetni a kárelhárítás teljes folyamatát. Ehhez azonban folyamatosan szüksége van a szakértői, illetve az effektív kárelhárító alegységek részeredményeinek ismeretére, azok függvényében az újabb intézkedések kiadására. Nem szabad elfelejteni, hogy a szakértői és a kárelhárító alegységek egyidőben, mégsem egymással párhuzamosan dolgoznak. Bizonyos esetekben egymás eredményeire támaszkodnak, így gyakran előfordul, hogy például a beavatkozóknak várniuk kell a részletes szakértői felderítő jelentésre, mert a konkrét veszély ismerete nélkül nem

határozható meg számukra az optimális személyi védelem szintje és eszközei, illetve esetenként a szakértőknek kell megvárniuk, hogy a beavatkozók a műszaki mentés eszközeivel hozzáférhetővé tegyék számukra a terepet.

5.) Utómunkálatok

Egy nagyméretű közúti vegyi baleset felszámolása után röviddel helyreáll a forgalmi rend, de a baleset nyomai általában még hosszú ideig látványosan megmaradnak. Az utak felülete elszíneződik, az út menti növényzet kifakul, esetleg kipusztul. Ezek a jelek arra utalnak, hogy a veszélyes anyagokat nem sikerült maradéktalanul eltávolítani, illetve nem gondolhatunk a balesetre annak felszámolása után úgy, mintha meg sem történt volna. A környezetet ért káros hatásokat utólag kell felmérnünk, ami sokszor igen nehéz feladat.

Az első probléma az úgynevezett nulla szint ismeretének hiánya. Általában nem rendelkezünk az adott terület környezetvédelmi méréseinek alapadataival, hiszen előre nem lehet tudni, hol következnek be egy baleset. Így aztán az, akinek a helyreállítás anyagi költségeit kell fedeznie, bátran állíthatja, hogy *"az a szennyezés nagyrészt már ott volt"*, így Ő nem hajlandó fizetni. Ilyen esetekben a környező, de a balesetben nem érintett területek vagy távolabbi, hasonló környezetű helyszínek szennyezettségi adatai lehetnek irányadók.

Az alapadatok felvétele azért fontos, mert az ebben a mátrixban bekövetkezett változás mutatja a baleset okozta szennyezést (ezeket kell úgymond *"kivonni"*). A baleset környezetre gyakorolt hatását környezetvédelmi laboratóriumok akkreditált eljárásokon alapuló utólagos méréseivel kell meghatározni, mert csak így lehet vitás jogi esetekben felhasználni őket.

A szennyezés megállapított mértékét ezek után összehasonlítva a hazai és nemzetközi környezetvédelmi szabványok, normák értékeivel (immissziós határértékek), megállapítható a részleges vagy teljes környezet-helyreállítás szükségessége. *Ez jelentkezhethet olyan formában is, hogy például "csak" a sérült, szennyezett növényzetet kell eltávolítani, de bekövetkezhethet a teljes talajcsere vagy a talajvíz réteg átmosásának szükségessége is.*

Itt kívánjuk hangsúlyozni, hogy ezek az utómunkálatok már nem tartoznak a baleseti kárelhárító egységek feladatai körébe (Hacsak nem követtek el bizonyítottan valamilyen súlyos hibát vagy vétséget a felszámolás során). Ezt a feladatot az országos környezetvédelmi hatóság(ok)nak kell elvégez(tet)niük, a költségeket pedig a balesetért felelős személynek, szervezetnek, cégnek kell állnia.

6.) Összegzés

Tanulmányunk megírásakor nem foglalkoztunk olyan alapvető kérdésekkel, mint például a helyszín lezárása, a forgalom elterelése, helyszínbiztosítás, stb. Ezeket alapvetően a rendfenntartó tevékenységek körébe soroltuk, amely érinti ugyan a kárelhárítást és hatással is van a tevékenységre, mégsem éreztük logikailag a címhez tartozónak.

Nem tértünk ki a feladatok végrehajtásához szükséges eszközök, felszerelések listájára. Felsorolhattunk volna korszerű műszaki-mentő, tűzoltó és kémiai analitikai berendezéseket, de úgy gondoltuk, hogy ebben a tanulmányban a tevékenységekre helyezzük a hangsúlyt.

Jelen tanulmány összeállításakor nem vezérelt az a cél, hogy az eddig is számos gonddal, túlterheltséggel, pénzhiánnyal és még ki tudja mennyi problémával küszködő katasztrófa-elhárítók életét még inkább megnehezítsük sok-sok szabály, logikai végrehajtási sorrend és szükségtelen plusz munka összeírásával. Mivel a szerzők maguk is számos alkalommal vették ki a részüket a helyszíni kárelhárításból, úgy gondoltuk, hogy ez az összeállítás inkább segédeszköz, egyfajta mankó lehet. Tapasztalatok alapján súlyos gond, hogy az együttműködő szervek különböző ismeret- és képzettségi szinttel rendelkeznek, más a felszerelésük és a kommunikációs képességük. Például a rendőröknek nincs semmilyen védőfelszerelése, csakúgy, mint a mentősöknek.

Felhasznált irodalom:

1.) **Cziva Oszkár:** A fegyveres erők és a rendvédelmi szervek hazai együttműködésének lehetőségei természeti és ipari katasztrófák felszámolásakor, fejlesztési lehetőségek a "**katasztrófavédelmi**" törvény hatálybalépése előtt. (PhD értekezés, ZMNE, 1999.).

2.) **Nagy Károly, Nagy Lajos, Földi László:** Veszélyes anyagok közúti szállítása (112 Magazin, Németország), (elfogadva, megjelenés alatt).

3.) **Nabilek Pál:** Segédlet a veszélyes anyagok szállítása során bekövetkezett káresek felszámolásához. (BM TOP, 1994.).

KATONAI MINŐSÉGÜGY

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYZATI MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI TEVÉKENYSÉGÉNEK SZABÁLYOZÁSA

Mikula László¹

1. Fogalmak

1.1. Kormányzati minőségbiztosítás

Tevékenységi sorozat, eljárás, amelynek keretén belül a Magyar Köztársaság hon-és rendvédelmi feladatait végző szervezetek hon-és rendvédelmi feladataik végzéséhez szükséges haditechnikai termék és szolgáltatás beszerzésekor speciális minőségbiztosítási feladatok kerülnek végrehajtásra, amely a megfelelés tanúsításának megállapítására irányul.

1.2. Hon-és rendvédelmi szervezetek:

- a.) a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség, valamint költségvetési szervei;
- b.) a Belügyminisztérium és költségvetési szervei;
- c, a nemzetbiztonsági szolgálatok;
- d.) a védelmi célú tartalékolást szolgáló szervezetek;
- e.) a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága és költségvetési szervei.

1.3. Haditechnikai eszköz

A Kormány 152/1999. (X.22.) Kormány rendelete melléklete szerint.
(1. számú melléklet)

1. Mikula László mk. alezredes, MH Haditechnikai Intézet minőségbiztosítási igazgató

1.4.Szövetségi Minőségbiztosítási Kiadványok

(Allied Quality Assurance Publications-AQAP's)

A NATO minőségpolitikáját leíró dokumentumok, amelyek haditechnikai eszközök beszerzésekor iránymutatást adnak a minőségbiztosítási és tanúsítási tevékenység tartalmi és formai követelményeire.

1.5.Sorozat megfelelőség

A sorozatgyártás eredményeként előállított haditechnikai termék minden darabja egyforma műszaki és biztonsági jellemzőkkel rendelkezik, amely az alkalmazó igényeit kielégíti. A sorozat megfelelőség megállapítását a haditechnikai eszköz speciális szakértője (főiskolai vagy egyetemi végzettség) végzi, amely kiegészül katonai minőségügyi felkészültséggel (polgári és katonai minőségügyi rendszermodell ismeret - ISO900x és AQAP-1xx).

2. Probléma felvetés

A hon-és rendvédelmi szervezetek által beszerzésre kerülő haditechnikai eszközök megfelelőség-(típus megfelelőség és sorozat megfelelőség) megállapításának elvei és módszerei nem teljes körűen szabályozottak hazánkban.

A Honvédelmi Minisztériumban és a Magyar Honvédségnél szakmailag és szervezetenként rendelkezésre állt és áll katonai minőségbiztosítási szervezet ***(jelenleg: Honvédelmi Minisztérium Haditechnikai Intézet Minőségbiztosítási Igazgatóság (HM HTI MBI)***, amely a 80-as évek végéig végezte a hon-és rendvédelmi szervezetek részére is a haditechnikai tárgyú beszerzések minőségbiztosítását és a megfelelt termékek tanúsítását.

A 90-es évek elejétől ez a szabályozott együttműködés megszűnt a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség drasztikus létszámcsonkítása miatt, amelynek során a továbbiakban a társmisztériumok ilyen irányú igényeit kapacitás hiánya miatt nem volt képes kielégíteni.

Napjainkban a hon- és rendvédelmi szervezetek haditechnikai tárgyú beszerzéseiben minőségbiztosítási tárgyú tevékenység a HM és MH kivételével nem folyik. Tehát úgy kerülnek az alkalmazók kezébe ezek az eszközök, hogy sorozat megfelelőségüket csak a gyártók tanúsítják.

A hon-és rendvédelmi szervezetek felhasználóinak élet és vagyónbiztonságát kiemelten szem előtt tartva fogalmazza meg ez a **cikk a Kormányzati Minőségbiztosítási** elképzeléseket.

3. Jogszabályi háttér elemzés

3.1. Bevezető

Az áruk és szolgáltatások csak akkor áramolhatnak akadálymentesen az Európai Unió egységes **belső piacán**, ha harmonizálják a termékek forgalomba hozatalát és biztonságát szabályozó műszaki előírásokat, és az egyik tagországban jogszerűen bevizsgált és tanúsított termékeket nem kell alávetni ismételt vizsgálatoknak egy másik tagországban.

Az EU **minőségügyi alapelve**, hogy csak azon termékeket kell kötelezően bevizsgálni, amelyek a fogyasztók életét, egészségét vagy vagyónbiztonságát veszélyeztethetik, vagy környezetvédelmi szempontból lehetnek kockázatosak. A megfelelőség tanúsításának tartalma, hogy a tanúsítást végző megbízható vizsgálatok alapján felelőséggel megállapítsa, hogy a tanúsított termék megfelel-e a vonatkozó és a tanúsítványon feltüntetett előírásoknak.

Mindazon termékeknél, amelyek nem jelentenek közvetlen potenciális veszélyforrást a fogyasztó számára (például textíliák, cipők, órák, dísz tárgyak, fa- és üvegárúk), nincs előírva kötelező vizsgálat és tanúsítás. A piaci mechanizmus szelektálja az árukat.

A termékek **önkéntes** tanúsítása a gyártók és kereskedők azon felismerésén alapul, hogy a fogyasztók bizalmát megnyerjék, és folyamatosan jó minőségű termékek szállításával piaci előnyre teyenek szert. Ugyanakkor a tanúsítás biztonságot jelent a gyártó és kereskedő számára reklamációk, jogviták esetén.

A **kötelező** megfelelés tanúsítás jogszabályi háttere lehet közösségi jogforrás, vagy nemzeti szabályozás. Leggyakrabban ***Iránylevek formájában szabályozzák*** a termékekre vagy eljárásokra vonatkozó biztonsági követelményeket; határozat, rendelet vagy ajánlás és állásfoglalás ritkábban fordul elő.

A ***horizontális iránylevek*** átfogóan szabályozzák a követelményeket, több termékre, előállítási, forgalmazási, ellenőrzési és megfelelés igazolási eljárásra vonatkoznak.

A ***régi megközelítésű iránylevek (old approach directives)*** részletesen, műszaki paraméterekre és vizsgálati módszerekre lebontva szabályozzák a termékekkel szemben támasztott követelményeket. Alkalmazási területük: járművek, vegyipari termékek, élelmiszerek.

Az ***új megközelítésű iránylevek (new approach directives)*** azokat a lényeges biztonsági követelményeket fogalmazzák meg, amelyeknek meg kell hogy feleljenek a termékek. Nem tartalmaznak részletes műszaki előírásokat; a termelő vagy a forgalmazó felelőssége, hogy a jogszabályban előírt követelmények teljesülését biztosítsa. Az új megközelítésű irányleveket műszaki területen alkalmazzák, többségüket már Magyarországon is bevezették, ill. megjelentették. Ide tartoznak a kis feszültségű elektromos készülékekre, gépekre, játékokra, gázkészülékekre, építési termékekre, orvosi készülékekre, nem automata mérlegekre, boilerekre vonatkozó iránylevek.

A direktíváknak való megfelelést az új megközelítésű irányleveknél ún. termék tanúsítási ***modulrendszerrel (global approach)*** lehet bizonyítani. A modulrendszer egy eljárási rend, amely a megfelelési vizsgálat során szabályozza a gyártónak, a vizsgáló tanúsító szervnek a tevékenységét. Amennyiben a termék az előírásoknak megfelel, és teljes körű dokumentációval rendelkezik, a gyártó deklarálni tudja a megfelelést. A modulrendszer A-H modulokra terjed ki, attól függően, hogy a vonatkozó iránylev mely modul alkalmazását írja elő a megfelelés igazolására.

A modulok egymással kombinálhatók, és a termékek veszélyességének arányában egyre összetettebb vizsgálatokat, független és kijelölt vizsgáló és tanúsító intézetek (***notified body***) bekapcsolását írják elő. Az A

modul eljárása során (belső gyártás-ellenőrzés) a gyártó írásos megfelelőségi nyilatkozatban jelenti ki a termékek direktívának való megfelelését, gondoskodik a szükséges vizsgálatok elvégzéséről és a dokumentáció összeállításáról. A **G modul** (egyedi igazolás) egyedi termékek megfelelőségi vizsgálatához kell alkalmazni. A modul átfogja a tervezést és a gyártást. A megfelelőség tanúsításába kijelölt szervezetet kell bevonni.

A kijelölt szervezetek hatásköre az adott direktíva által lefedett területre terjed ki. A gyártó szabadon választhat az EU - ban kijelölt szervezetek közül.

A termékek megfelelőségének vizsgálatánál és tanúsításánál széles körben alkalmazzák a harmonizált európai (EN) szabványokat.

A termékek direktívának való megfelelőségét általában a szabványoknak való megfelelés alapján igazolják, de lehet a megfelelőséget a szabványtól eltérő módon is bizonyítani. A szabványok alkalmazása önkéntes.

Az EU és az EFTA közös szabványügyi szervezete a CEN, a CELENEC (villamosság szabványok) és az ETSI (távközlési szabványok). A CELENEC és ETSI hatáskörébe nem tartozó valamennyi szabványosítási feladattal a CEN foglalkozik.

A **Magyar Szabványügyi Testület** jelenleg megfigyelői státuszban kapcsolódik be az európai szabványügyi szervek munkájába.

A CEN/CELENEC tagországai kötelesek az európai szabványokat saját nemzeti szabványrendszerükbe bevezetni és mindazon szabványt visszavonni, amelyek ezekkel ellentétesek. Az irányelvek nem hivatkoznak a szabványokra, de néhány esetben előírják, hogy azokról a termékekről, amelyek a harmonizált szabványok követelményeit kielégítik, el kell ismerni, hogy a direktíváknak is megfelelnek.

A gyártó ill. importáló kötelessége a fogyasztót tájékoztatni, hogy a terméke kielégíti az irányelvekben megfogalmazott biztonsági követelményeket. Az új megközelítésű irányelvek esetében ez a CE jel feltüntetésével történik.

A CE jelölés nem kereskedelmi jel, hanem a szállító joghatályos nyilatkozata arról, hogy saját maga, vagy valamilyen szervezet közreműködésével kiértékelte a termékének az előírásoknak való megfelelését, a kiértékelési eljárást dokumentálta, és a műszaki dokumentációt hatósági felszólításra be tudja mutatni, s kiállította a terméktípusra vonatkozó **"Megfeleléségi Nyilatkozatot"**.

A gyártó felelőségét húzza alá a termékfelelősségről szóló irányelv, melyet 1985-ben fogadtak el az EK-ban. Ennek értelmében a gyártó/importáló felelős mindazokért a károkért, melyet a termék másokban (személyekben vagy javakban) okozott. Hazánkban a termékfelelősségi törvény (1993. évi X. tv.) 1994-től hatályos. A termékfelelőség intézménye segíti a fogyasztók érdekvédelmét, előmozdítja a termék korszerűsítését és a minőség folyamatos fejlesztését.

3.2. Szabályozottság

Az EU minőségügyi alapelve, hogy csak azon termékeket kell kötelezően bevizsgálni, amelyek a fogyasztók életét, egészségét, vagy biztonságát veszélyeztetik, vagy környezetvédelmi szempontból kockázatosak. Ez az alapelv nem torzul, hanem eltérő tartalmú követelményeket fogalmaz meg a haditechnikai eszközökre vonatkozó szabályozásra:

a.) EU római szerződés 223 cikkely 1(b) pont:

"minden tagállam hozhat olyan intézkedést, amely véleménye szerint alapvető biztonsági érdeke megőrzése szempontjából fontos, ha fegyverek, lőszer és hadianyag gyártására, vagy azokkal folytatott kereskedelemre vonatkoznak; ezek az intézkedések a közös piacon érvényes, nem közvetlenül hadi célokat szolgáló termékekre vonatkozó versenyszabályozást nem befolyásolhatják hátrányosan".

b.) Az EU direktívák közül:

- EU 93/15/EEC, 1993 április 5-i *"A polgári használatú robbanóanyagok felügyelete...."*

- EU 1999/5/EC, 1999. március 9.-i *"A rádió berendezések és telekommunikációs rendszerek kölcsönös megfelelőségének igazolása"*;

c.) *A Magyar Köztársaság által harmonizált EU direktívák közül:*

- IKIM 21/1998 (IV.17.) rendelet *"a gépek biztonsági követelményeiről és megfelelőségének tanúsításáról"*;
- 31/1999 (VI.11.) GM-KHVM együttes rendelet *"az elektromágneses összeférhetetlenségéről"*

nem írnak elő biztonsági és megfelelőség tanúsítási követelményeket a haditechnikai eszközökre vonatkozóan.

Az EU tagországi biztonságpolitikai elveinek megfelelően piacorientált szabályzást vezetett be nemcsak a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítására, hanem minden olyan termékre, amely az EU minőségügyi elveivel konform.

A Magyar Köztársaság, amelynek elkötelezett célja az EU - hoz való teljes jogi tagként való csatlakozás, 1994 évi I. törvény, az EU minőségügyi elveit elfogadva tervszerűen harmonizálja az EU direktívákat. Mivel a haditechnikai eszközökre vonatkozó megfelelőség tanúsítás szabályozás az EU direktívákban nem történik meg, az Országgyűlés az 1993 évi CX törvény - A honvédelemről, **10 §-sa:**

"A honvédelmi miniszter a honvédelmi tevékenység szakmai irányítása körében":

d.) *pont:*

"összehangolja a honvédelemben résztvevő szervek honvédelmi és ország mozgósítási feladatokra való felkészülését;"

e.) pont:

"együttműködik az illetékes miniszterekkel

- *a haditechnikai eszközök és hadfelszerelési anyagok gyártásában, a hadiipari kapacitások biztosításában;*
- *a katonai és a polgári védelem szempontjából fontos létesítmények elhelyezésében, továbbá az egészségügyi, a közlekedési, a hírközlési hálózat, valamint a légi, a vegyi és sugár-figyelő jelző - és riasztási rendszer működőképességének - a kiépítettségétől elvárható módon történő - biztosításában,*
- *a szövetségi kötelezettségből eredő védelmi feladatok végrehajtásában";*

11§ (1):

"A honvédelmi miniszter a honvédség működésének irányítása keretében

*f.) irányítja a haditechnikai eszközök és hadfelszerelési anyagok beszerzését, valamint....."*szabályozta a honvédelmi miniszter és társminiszterek hon-és rendvédelmi feladatait a haditechnikai eszközökre vonatkozó követelmények meghatározásában a belső és a szövetségből adódó védelmi feladatok vonatkozásában.

Minden EU tagország, így a Magyar Köztársaság is kidolgozta, vagy ki kell, hogy dolgozza a haditechnikai eszközök megfelelőségének megállapítására vonatkozó jogszabályi és szervezeti kereteket. Ez az igény 1999 március 12. után megnövekedett, mivel a Magyar Köztársaság a NATO tagországa lett.

Az EU direktíváiban a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítására vonatkozó joghézagot a NATO töltötte ki azzal, hogy:

- **létrehozta a NATO AC/250 CPG-Alliance Committee/250**

CNAD Partnership Group of Nationale Directors for Quality Assurance - Szövetségi Bizottság/250 CNAD a Nemzeti Minőségbiztosítási Igazgatók Partnersoportját.

- **meghatározta feladatait:** a haditechnikai eszközök teljes élettartamára a minőségbiztosítási szabályozók kidolgozása és alkalmazása. E feladatkörből adódóan meghatározza a beszerzésre kerülő haditechnikai eszközökre vonatkozó minőségbiztosítási követelményeket; előállításuk folyamatában az elvégzendő ellenőrzések körét, a típus-és sorozat megfeleléség formai és tartalmi előírásait; a tanúsítás elvi és gyakorlati előírásait.

Az EU szabályozás elérte azt, hogy az egységes belső piacon a jogszerűen bevizsgált és tanúsított termékeket nem kell alávetni ismételt vizsgálatoknak.

Az NATO hasonló elvet dolgozott ki a **STANAG-4107 (Standartization Agreement) szabvány kibocsátásával, amelynek címe: Mutual Acceptance of Government Quality Assurance, Usage of the Allied Quality Assurance Publications (AQAP) - Kormányzati Minőségbiztosítási Kölcsönös Elfogadása és a Szövetségi Minőségbiztosítási Kiadványok Alkalmazása).**

A NATO minőségbiztosítási gyakorlatában az AQAP dokumentumok ugyanolyan súllyal szerepelnek a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítására, mint az EU-ban a különböző **direktívák.**

Ezzel párhuzamosan a Magyar Köztársaság is az **1993 évi CX törvény - A honvédelemről 10 §:**

"A honvédelmi miniszter a honvédelmi tevékenység szakmai irányítása körében".

0) pont: *"gondoskodik a szövetséges fegyveres erőkkel kapcsolatos egységes védelmi előírások és szabványosítási egyezmények kidolgozásáról".*

beemelte a NATO STANAG-kat és AQAP-kat (meghatározott eljárásrendszeren keresztül) a magyar jogrendbe.

Mind az **EU direktívák**, mind a **NATO STANAG-k** és **AQAP-k** átfogják és szabályozzák a fogyasztók élet, egészség, vagy biztonságot, illetve a környezetre káros termékek és haditechnikai eszközök megfelelőség tanúsításának elveit és gyakorlatát.

A STANAG - 4107 magyarországi ratifikációja és bevezetése után pedig elérhető az az EU elv, hogy

- *"az egyes tagországokban jogszerűen bevizsgált és tanúsított terméket nem kell alávetni ismételt vizsgálatoknak egy másik a tagországban",*

mivel a STANAG-4107 egyezmény alapelve ugyanez csak haditechnikai eszközökre vonatkozóan. Ennek az elvnek az alkalmazása során jelentősen csökken a beszerzés költsége.

3.3. Szervezeti háttér biztosítás

Az EU minőségügyi alapelve, hogy csak azokat a termékeket kell kötelezően bevizsgálni, amelyek a fogyasztók egészségét vagy biztonságát veszélyeztetik vagy környezetvédelmi szempontból kockázatosak. A Magyar Köztársaság közigazgatási, majd piacialapú tanúsító szervezeteken keresztül ezt a követelményt megoldotta. A **jogszabályi feltételek létrejöttek:**

- 1.) A 47/1968. (XII. 18.) Kormányrendelet *"A termékek minőségének tanúsításáról."*
- 2.) Az 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről.
- 3.) Az 1995. évi XXIX. törvény a laboratóriumok, a tanúsító és az ellenőrző szervezetek akkreditálásáról.
- 4.) Az 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről.
- 5.) A 182/1997. (X. 17.) Kormányrendelet a műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló ellenőrző és tanúsító szervezetek kijelöléséről szabályozók megjelenésével.

A haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítására vonatkozó szabályozás az **1993. évi CX. törvény a honvédelemről 10 §:**

"A honvédelmi miniszter a honvédelmi tevékenység szakmai irányítása körében"

Vhr 4 §, (3):

- A honvédelmi miniszter a minőség (megfelelőség) tanúsításáról és az akkreditálásról szóló jogszabályokkal összhangban meghatározza a Magyar Honvédség minőségügyi rendszerét és az annak működtetésére vonatkozó követelményeket.

- megjelenésével a legfelső szintű szabályozás - úgy tűnik - megtörtént.

A jogszabályi hivatkozás - Vhr 4 §, (3) pontja azonban nem illeszkedik a 3.2. pontban felvázolt azon elvhez, amelyben az EU és a NATO a "saját" termékkörére határozza meg a tanúsítás elveit, szabályozóit (Római Szerződés - STANAG-4107), dokumentumait (direktívák - AQAP-k) és tanúsító szervezeteit (piacorientált tanúsító szervezetek - Kormányzati Minőségbiztosítási Hatóság).

E téves törvényi szabályozásból adódóan a Magyar Köztársaságban az EU és a NATO közötti munkamegosztás nem érvényesül: azaz a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítása területén.

1993-ig a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítását végző Magyar Honvédség Minőségtanúsító Intézet 180 fős kvalifikált szakembergárdája 2000. októberéig 17 főre csökkent, abból a hibás szemléletből kiindulva, hogy a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítását piaci alapokra lehet helyezni.

A válasz erre a helyzetre egyszerű és kézenfekvő:

A NATO a haditechnikai eszközök megfelelőség tanúsításának a szabályozását a 3.2. alapján végzi. A Magyar Köztársaságnak - a hibás törvényi szabályozást megváltoztatva - törvényalkotói mechanizmusában kezdeményeznie kell ennek az összeférhetlenségnek a megszüntetését.

Egy példát emelek ki:

A 182/1997. (X.17.) Kormányrendelet: *"a műszaki termékek megfelelőségét vizsgáló, ellenőrző és tanúsító szervezetek kijelöléséről"* rendelkezik.

Jelen rendeletben:

1.) a *"műszaki termékek"* fogalomkör nincs definiálva, így a joggyakorlóra van bízva annak megítélése, hogy milyen termékkört tekint műszaki termékeknek.

Természetesen a Magyar Értelmező Szótár szerint a haditechnikai eszköz is műszaki termék. A jelen rendelet eltekint az EU direktívákban a haditechnikai eszközök tanúsítására vonatkozó szabályozástól (azaz nem szabályozza). Következésképpen a rendelet piaci alapokra helyezte a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítását, ami sérti a NATO ilyen irányú szabályozását.

Kiegészítésül hozzá kell tenni, hogy a rendelet szerinti szabályozás mindaddig nem sérti a NATO ilyenirányú elveit, amíg a hazai hadiipar csak belső piacra termel, hiszen a belső piaci szabályozás minden ország belügye.

Azonban, ha a hazánkban előállított hadiipari eszköz NATO tagország részéről kerül megvásárlásra és/vagy alkalmazásra, akkor figyelembe kell venni a NATO szabályozást a hadiipari eszközök megfelelőségének tanúsítására vonatkozóan.

Következésképpen a csekély mértékű hazai hadiipar számára célszerűbb egyfajta szabályozást érvényesíteni, amely a belső piacot és a NATO igényeit is kielégíti, így támogatva a versenyképességüket a nemzetközi piacon.

2.) Az 1 § (1) *"amennyiben nemzetközi megállapodás arról nem rendelkezik - ..., hatósági jogosítványokkal nem rendelkező szervezetet jelölhet ki."* Ez a szabályozás ellentétes a NATO STANAG-4107 előírásaival, amely nevesíti, hogy a Kormányzati Minőségbiztosítási Hatóság végezzen haditechnikai termékellenőrzési és termék tanúsítási feladatokat.

Másik példa:

Az 1995. évi XXIX. törvény a laboratóriumok, a tanúsító és ellenőrző szervezetek akkreditálásáról 1 §, (2) pont:

"A tanúsítványok kölcsönös elfogadása érdekében lehetővé kell tenni a tanúsítást végző szervek felkészültségének igazolását, elismerését"

- csak azokra a szervezetekre vonatkozik, amelyek nem haditechnikai eszköz megfelelőségét tanúsítják, mert a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítása a NATO STANAG-4107 és a NATO AQAP-k alapján történik, amelyekre az 1995. évi XXIX. törvény nem hatályos.

Tehát felmerülhet:

Ki végezze ma a Magyar Köztársaságban a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítását és milyen szervezeti háttérrel?

A Magyar Köztársaság az 1994. évi I. törvény alapján kinyilvánította szándékát, hogy az Európai Unió gazdasági szövetséghez csatlakozik.

A gazdaság dinamizmusa és a Kormány gazdaságpolitikai célkitűzése lehetőséget kínál ennek az eseménynek bekövetkezésére, várhatóan, 2002-ben.

A Magyar Köztársaság 1999. március 12-vel tagja az Észak-Atlanti Szövetségnek, elfogadva és egyetértve a szövetség politikai és katonai céljaival.

Tárcaközi szinten leszabályozta a NATO Biztonsági Beruházási Programba bekapcsolódni kívánó magyar "NATO minősített beszállító"-val szembeni követelményeket, amely követelményekből sajnálatos módon a *NATO minőségpolitikája kimaradt*. Még nem késő ezeket pótolni, nem kellene megvárni, míg a NATO felhívja a magyar fél figyelmét, hogy az idevonatkozó dokumentumok már rég megfogalmazásra kerültek.

E két szövetségi forma lehetőségeket és kötelezettségeket fogalmaz meg számunkra, amelynek része, habár csak kis szegmense, a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsításának kérdése.

4. Következtetések

4.1. A Magyar Köztársaság tagja a NATO szövetségnek és tagja kíván lenni az Európai Uniónak. A termékek és ezen belül a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítása annak ellenére fontos, hogy jelen években a hazai hadiipar nem a felszálló ágban van. Ez a tény nem bátoríthat senkit arra, hogy szabályozatlansággal veszélyeztesse a NATO irántunk érzett bizalmát és megkérdőjeleződjön EU tagságunk realitása is.

4.2. A haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítására a fejlett nyugati demokráciák speciális képzettségű, speciális szervezeti keretekben alkalmazott szakembereket foglalkoztatnak a haditechnikáról a bizalmas és különböző titkossági fokozatú ismeretek és információk megőrzése miatt. A NATO ezeknek az információknak megőrzésére nagy hangsúlyt fordít. Ezeknek meg kell feleljünk.

4.3. Nagyon divatos kifejezés és a reklámokban sokszor visszaélnék vele, hogy az a cég, amely polgári minőségbiztosítási rendszermodellt működtet, (ISO; QS; stb.) tanúsítva van, az jó - esetenként - kiváló minőségű terméket gyárt. Sajnos ez nem így van. Több ellenpéldát is tudnék ennek cáfolatára felhozni.

A lényeg: a minőségügyi rendszer-modell működtetése azt jelenti, hogy a termék, amelyet ilyen feltételek megléte mellett előállítanak, egyforma minőségű lesz. Tehát lehet egyforma jó, de lehet egyforma rossz is. Persze mi az, hogy **"jó"** és mi az, hogy **"rossz"**. Ez azt jelenti, hogy a vevőnek megfelel, tehát **"jó"**, ha nem felel meg, akkor **"rossz"**. Mi következik ebből? A haditechnikai eszköz különösen veszélyes az élet, egészség vagy vagyoni biztonságára, illetve környezetvédelmi szempontból kockázatos lehet. Nem engedhető meg, hogy az előállító által működtetett minőségügyi rendszer és a termékekről a megfelelőségi nyilatkozat kielégítse a katonai alkalmazót. Jelen esetben a haditechnikai eszköz megfelelőségét tanúsító az alkalmazó fogyasztó védője, tehát felel az életéért, hogy rendellenes működés esetén ne okozzon személyi sérülést vagy halált.

Epilógus

A fenti gondolatok abból a természetes igényből fogalmazódtak meg, hogy a polgári demokratikus berendezkedés adta mozgástér, a haditechnikai eszközök megfelelőségének tanúsítása igény egy a nyugat-európai elveknek teljes egészében megfelelő, de mégis a magyar hagyományok és eddigi pozitív eredmények lehetséges adoptálásával Kormányzati Minőségbiztosítási Szervezetet (Hatóságot) hozzon létre, amely elismerést vált ki a tekintetben, hogy a polgárok adóforintjaival a Kormány jól sáfárkodik és a NATO, illetve az Európai Unió szabályozási elveivel konform.

A FIZIKAI BIZTONSÁG, MINT AZ ADATBIZTONSÁG PILLÉRE

Kassai Károly ¹

"Bármely szinten és bármely tevékenységben minden parancsnok legfőbb kötelessége, hogy a biztonságról gondoskodjék."

FM 100-5 (2. fejezet; a megóvás)

Hazánk 1999 márciusától teljes jogú NATO tagállammá vált. Ez a tagság nemcsak politikai, katonai biztonságot nyújt, hanem kötelezettségeket is jelent a Magyar Köztársaság számára. A kötelezettségek között szerepel a NATO minősített adatok biztonságának - azaz, az illetéktelen megismerés elleni védelem - garantálása a Szövetség általános, minimális (adat) biztonsági követelményei szerint.

Azokon a helyeken, ahol NATO minősített anyagokat, tárolnak, kezelnek vagy elektronikusan továbbítanak, ki kell alakítani a minimum követelményeknek megfelelő munkahelyeket, irodákat. Távolatokban nem képzelhető el, hogy két, eltérő biztonsági rendszert tartunk fenn a nemzeti és a NATO minősített adatok védelme érdekében, így a két biztonsági rendszer közelítése érdekében érdemes minél alaposabban megismerni a NATO minimális adatbiztonsági rendszerét. Ez az ismeretszerzés alapot adhat egy olyan korszerű adatbiztonsági rendszer kialakításához, amely eleget tesz a kor követelményeinek, valamint érvényesíti a szövetséges és a nemzeti érdekeket is. Az adatbiztonság fontosságát jelzi, hogy hazánkban ez a feladat kormányzati szintűvé vált. ²

1. Kassai Károly mk. őrnagy, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kommunikációs rendszerszervezői szak, doktorandusz.

2. Az új információs technológiák veszélyeit elfogadható szintre csökkentő biztonságpolitika kialakítása az információs társadalom megvalósításával összefüggő feladatokról, az informatikai kormánybiztos feladatairól és hatásköréről szóló 100/2000.(VI.23.) Kormányrendelet 1. § értelmében a Kormány feladata.

A biztonság megközelítése a NATO értelmezése szerint

A minősített adatok védelmét a NATO más megközelítésben taglalja, mint eddig a Magyar Honvédség tette. Ez a megközelítés egy több állam által, hosszú idő alatt kialakított közös működési rend, amely lényegesen korszerűbb anyagi-technikai háttér támogatását élvezzi, mint hazánk lehetőségei.

A fizikai-, a személyi- és az eljárás biztonsági pillérek alapozzák az általános adatbiztonságot. A minősített információ megjelenési formája szerint ez a védelem vonatkozhat dokumentumra, elektronikusan feldolgozott, tárolt, továbbított információra, vagy szóban elhangzottakra (tehát írásban, vagy egyéb módon nem rögzítettek)³. Ezeket a különböző megjelenési formájú adatokat a dokumentum biztonság (DOCumentum SECurity, DOCSEC) és az (elektronikus) információ biztonság (INFOrmation SECurity, INFOSEC) különböző védelmi elemei és feladatai óvják az illetéktelen megismerés ellen. Az egyértelműség érdekében néhány *pontosítást kell tenni*:

- A NATO terminológia a különböző területeken **"biztonság"**-ot említ, ami nem azonos a **"védelem"** kifejezéssel, inkább a védelmi rendszabályok összességét, az ezzel foglalkozó szervezetek folyamatos tevékenysége által kialakított *állapotot* jelöli.⁴
- A **"dokumentum"** nem csak a papír (és más hasonló) alapú, nyomtatott, vagy kézzel írt, rajzolt (és egyéb módon előállított) anyagot jelent, hanem szélesebb körben értelmezendő.⁵

3. Minősítette adat: a szóban közölt államtitkot vagy szolgálati titkot képező információ, információt hordozó objektum, technikai eszköz, nem tárgyasult formában megjelenő államtitkot vagy szolgálati titkot képező információ, eljárási mód vagy más ismeretanyag (1995. évi LXV2. (1)).

4. A Magyar Honvédségben ezen a területen eddig jellemzően a védelem kifejezést használtuk, ami nem jelent tartalmi ellentmondást a NATO által elmondottakkal. Ezt a gyakorlatot még a szervezetek megnevezése is mutatja (pl. információvédelem, titokvédelem).

5. Ez a megközelítés megegyezik hazánk szabályozásával, tartalmazva a magnetofonszalagot, filmet, video kazettát, mágneslemezt, kivehető merev lemezt, makettet, falitáblát, fényképet és egyebeket.

- Az (elektronikus) **információ biztonság** az általános adatbiztonság általános rendszabályain túlmenően további fizikai-, személyi-, dokumentum- és eljárás biztonsági előírásokat tartalmaz. Ezek a rendszabályok nem az alap védelmi rendszer megismétlődését, hanem **egy újabb védelmi szintet jelentenek** (külön biztonsági szabályokkal), amelyek az információ biztonsági szakterület elkülönítettségét biztosítják (többek között a dokumentum védelemtől is). Az újabb védelmi szint megoldásai és feladatai - a védelmi funkciók maradéktalan megvalósulása érdekében - nem nyilvánosak.

A fizikai biztonság (physical security)

A **hadműveleti biztonság**⁶ rendszabályai között (védelmi rendszabályok) található a **fizikai biztonság**,⁷ amelynek célja, hogy megvédje a minősített információkat az erővel, vagy rejtett módon történő behatolás-, illetve a belső, valamilyen hozzáférési joggal rendelkező ellenséges szándék ellen.

A védelmem mellett a fizikai biztonság az **elrettetés, a behatolás lassítása** és a **riasztás** feladataiban is résztvesz.

A fizikai biztonság védelmi szintjét meghatározó tényezők

1.) a tárolt (kezelt) információk mennyisége és formája (kemény kivitelű példány, számítógép adattároló stb.);

2.) a minősítés szintje;

3.) a betekintésre jogosultak személyi biztonsági szintje (nemzetbiztonsági ellenőrzés, biztonsági tanúsítványát, betekintési engedély) és a munkavégzéshez szükséges megismerésre feljogosítottak köre, tekintettel a **"szükséges, hogy tudja"** elvre;

6. Hadműveleti biztonság: olyan folyamat, amely aktív és passzív eszközök felhasználásával megfelelő biztonságot nyújt egy katonai hadművelet, vagy gyakorlat számára az által, hogy megfosztja az ellenséget a saját csapatok elhelyezkedésének, képességeinek, és szándékainak ismeretétől (2).

7. (4).1812.pont. (2).

4.) az illetékes biztonsági szervek által megállapított helyi fenyegetettség (amelyeknek célja a Szövetség és/vagy annak tagországai), szabotázs, terrorizmus, más felforgatóktól és bűncselekményektől való védelme.

A fizikai biztonság területei

A fizikai biztonság összetett funkció, amelynek egymáshoz kapcsolódó védelmi feladatai vannak *a fizikai (mechanikai) védelem, a technikai védelem és az őrzés-védelem* területén.

A fizikai (mechanikai) védelem feladatai

1.) A minősített adatok tárolására szolgáló helyiségek határoló felületei masszívak, ellenállóak legyenek. A vészkijárat, rakodás számára kialakított nyílászárók is feleljenek meg a biztonsági követelményeknek.

2.) Az elemek egységes szintű védelmet jelentsenek (az ajtó, ablak, fal, padló stb. azonos nehézséget jelentsen a behatolónak, vagyis ne legyen *"gyenge láncszem"* a védelemben).

3.) Az alkalmazott műszaki megoldások támogassák a behatolási kísérletek detektálását, akadályozzák a rejtett bejutást (hozzáférést).

4.) A fizikai védelmi elemek ne csak béke állapotban, hanem kényszer- és veszélyhelyzet esetén is támogassák a munkavégzést.

5.) A helyiségek elhelyezése (biztonsági távolságok különböző szempontok szerint) a fizikai védelem elemei mellett támogassák az elektronikus támadás és a megfigyelés, lehallgatás elleni védelmet is.

6.) A fizikai védelmi elemek segítsék a hatékony technikai védelem kialakítását (csövezés, rögzítő konzolok stb.).

7.) Az alkalmazott megoldások támogassák a biztonsági őrség tevékenységét.

8.) Az alkalmazott eszközök rendelkezzenek automatikus biztonsági funkciókkal (ajtóbehúzó mechanizmus, szekrényajtó zárásának tiltása amíg fiók nincs zárva stb.).

A felsorolt feladatok környezeti biztonságra, infrastrukturális feladatokra és hozzáférést korlátozó berendezésekre csoportosíthatók, amelyek eltérő módszerekkel és eszközrendszerrel biztosítják a minősített adatok védelmét.

A minősített adatok védelme már ezen a részterületen is bonyolult problémákat vet fel. Új épületek, helyiségek kialakításakor nincs gond, mert a biztonsági elvek tervezésbe történő beépítésével sok későbbi probléma előzhető meg. Ilyenkor csak arra kell figyelni, hogy a későbbi változtatások (esetleg fejlesztések), lehetősége ne legyen kategorikusan, előre kizárva.

A Magyar Honvédségnél jelenleg gyakoribb megoldás, amikor meglévő épületek, helyiségek biztonságát kell kialakítani. A több évtizedes épületek, a laktanya belső kialakítása, az egymáshoz képest szétszórta elhelyezkedő irodablokkok biztonsági szempontból komoly fejtörést okoznak a biztonságért felelős személyeknek, szervezeteknek.

A megfigyelés elleni védelem

Ahol a minősített anyagokkal kapcsolatos információk illetéktelen megfigyelésének lehetősége fennáll, megfelelő rendszabályokat kell alkalmazni ezen kockázat ellen nappali fényben és mesterséges világítási körülmények között egyaránt.

A lehallgatás elleni védelem

Azokat az irodákat és területeket, ahol rendszeresen NATO SECRET, vagy annál magasabb minősítésű (vagy rejtjelzéssel kapcsolatos) információt tárgyalnak - és a biztonsági kockázat azt megköveteli - védeni kell aktív és passzív lehallgatási támadás ellen.

A technikai védelem feladatai

1.) A védelmi elemeket egységes biztonsági szemlélet alapján kell kialakítani (minden ellen nem lehet egyszerre védekezni, a folyamatosan kiegészített védelmi rendszer elemei közötti együttműködési gondok, elté-

rő minőségű kialakítások hosszú távon erőforrás pazarláshoz, vagy elégtelen biztonsági szinthez vezetnek).

- 2.) A biztonságért egy felelőst (felelős szervezetet) kell kijelölni.
- 3.) A különböző védelmi elemek biztosítsanak megkerülhetetlen részleges, vagy teljes lefedettséget.
- 4.) Többfajta, egymást kiegészítő védelmi megoldást kell alkalmazni.
- 5.) A védelmi rendszer létesítése során csak ellenőrzött cégtől származó, ellenőrzött termék (szolgáltatás) használható fel. A technikai védelmi elemek karbantartását, javítását csak a megfelelő engedélyekkel rendelkező, ellenőrzött személlyel szabad végezteni.
- 6.) A berendezések, védelmi mechanizmusok üzemképességét visszatérő jellegű, rendszeres szakértői ellenőrzésnek kell alávetni.
- 7.) A védelmi műveleteket naplózni, szükség szerint archiválni kell.
- 8.) A védelmi elemek biztonsági kódjait időszakosan cserélni kell. A távozó munkatársak belépőkártyáit, biztonsági kulcsait azonnal be kell vonni, a jelszavakat, kódokat is azonnal le kell cserélni.
- 9.) A biztonsági rendszer eszközeit, a rájuk végzett javításokat, változtatásokat nyilván kell tartani.
- 10.) Az őrseget a helyi sajátosságoknak megfelelően kell kiképezni, a beavatkozási műveleteket pontosan meg kell tervezni, gyakoroltatni és ellenőrizni.
- 11.) A felhasználókat is ki kell képezni a rájuk tartozó védelmi funkciókból (pl. tevékenység riasztás esetén, védelmi elemek működtetési szabályai).
- 12.) A biztonsági rendszer/elemek működésének leírását, egyéb technikai dokumentációkat megfelelően minősíteni kell és a hozzáférést a legszükségesebbekre korlátozni.

13.) Megfelelő tartalék megoldásokat kell kialakítani (áramellátás, főbb egységek, kijelzési/riasztási mód).

14.) A védelmi elemeket el kell látni szabotázs elleni védelemmel (vezérlő, kijelző áramkörök, áramellátás).

15.) A személyzetnek felülbírálati lehetőséget kell biztosítani a hibás működés kiküszöbölésére (pl. beléptető, automatikus azonosító rendszerek).

16.) Blokkoló, gátló mechanizmusokat kell kialakítani, amelyek az illetéktelen bejutás utáni távozást nehezítik.

Gyakorlati tapasztalat (és célszerűség), hogy a várható ár/eredmény konfliktus miatt először a technikai védelem célját kell tisztázni (mi ellen, mit, mennyire stb.), majd a rendelkezésre álló erőforrásokra támaszkodva egy lépésben kell a védelmi elemeket kialakítani a lépésenkénti változtatás (kiegészítés) stratégiája helyett.

Őrzés-védelem

Az őrök feladata a biztonsági területek őrzése, a minősített anyagok sértetlenségének biztosítása. Az őröknek megfelelően ellenőrzött, kiképzett, szükséges engedélyekkel rendelkezőnek kell lennie, amely képes a beléptetések ellenőrzésére, az őrhelyek ellátására, az őrjáratozásra, a biztonsági ellenőrzésre és a vezérlőpont felügyeletének ellátása és az incidensekre történő reagálásra.

Az őrök feladatát részletesen, írásban kell meghatározni, tevékenységét rendszertelen időközönként ellenőrizni kell. Szolgálatváltáskor ellenőrizni kell a feladatra való alkalmasságot, és eligazítást kell tartani. A biztonsági területen belül dolgozó biztonsági őröknek legalább olyan szintű betekintési engedéllyel kell rendelkezni, mint amilyen anyagokhoz hozzáférhetnek (nem fordulhat elő, hogy az őr kompromittáljon minősített anyagot, amit egyébként ő őriz).

Az őrök tevékenységét támogatja a megfelelően kialakított munkahely, a pontosan kialakított feladatrendszer és a várható veszélyek alapján modellezett, ellenőrzött beavatkozási terv.

Őrjárat és reagáló erők

Az I. és II. osztályú biztonsági területen munkaidőn kívül őrjáratozást kell tartani, amelynek gyakoriságát a helyi körülmények alapján kell meghatározni. A létszámot úgy kell kialakítani, hogy a riasztási helyszínre kivonuló erők ne gyengítsék a védelmet.

Olyan biztonsági őrsegre van szükség, amelyik képes a meghatározott feladatok pontos elvégzésére, a fizikai és technikai védelmi rendszerek képességeinek kiegészítésére, valamint ismeretlen helyzetben is a meghatározott védelmi szempontok szerinti önálló tevékenységre.

A fizikai biztonság három területének hatásossága a következőkben foglалható össze:

- egységes védelmi szintű elemek alkalmazása;
- a biztonsági területek arányainak rugalmassága;
- nyílt és rejtett védelmi elemek alkalmazása;
- a védelmi elemek és megoldások megbízhatósága;
- a kényszer- és veszélyhelyzeti tevékenység védelmi elemek általi támogatottsága;
- a hozzáférési jogok szoros felügyelete;
- a biztonsági műveletek rögzítése, szükség szerint archiválása.

A fizikai biztonság megvalósítása⁸

A minősített adatok védelmének megvalósítása a ***zónakoncepció*** alapján történik. Ennek lényege, hogy az adatokhoz való hozzáférés koncentrikusan elhelyezkedő körök (zónák) mentén más-más védelmi eszközökkel (és eljárásokkal) történik.

⁸. Terjedelmi okokból a cikk nem tartalmazza a védelmi elemek fizikai paramétereinek ismertetését (rácsok, falvastagság, nyílászárók stb., ezen feladatok felsorolása megtalálható a kormányrendeletben (5).

A hozzáférési sorrend kívülről befelé haladva a következő fontosabb lépcsőket tartalmazza: adminisztratív zóna - biztonsági terület - helyiség (iroda, raktár, pánccélterem, technikailag biztonságos terület stb.) - biztonsági tároló - csomagolás (fedőlap, adathordozó stb.).

A biztonsági terület

NATO minősített anyagokat csak biztonsági területeken belül szabad tárolni. A biztonsági terület két kategória szerint alakítható ki, amelyek között az alapvető eltérés:

1.) Az ***I. osztályú biztonsági területnél*** a belépés tényével már megvalósulhat a minősített adatok megismerése (pl. hadműveleti ügyeletek, vezetési pontok stb.), míg a másik esetben ez nem lehetséges. Ezek a helyek olyan kialakításúak, ahol általában csoporttevékenység folyik (jellemző a folyamatos üzem), az összes résztvevőnek azonos betekintési jogosultságai vannak, az információhordozók zárása (takarása) a folyamatos üzem, vagy a hordozó jellegzetessége miatt nem megoldható (falitérképek, nagyméretű táblázatok, kimutatások, folyamatos üzemű kivetítők stb.).

2.) A ***II. osztályú biztonsági területen*** a minősített adatokat további biztonsági megoldások (fizikai, személyi védelmi megoldások) védik, így a betekintés csak akkor valósulhat meg, ha további engedélyezés történik (pl. ajtónyitás, őr által történő beengedés). Ezen eltérés miatt a II. osztályú biztonsági területre történő belépés (a megfelelő felhatalmazás után) megtörténhet kísérő nélkül is, míg a másik esetben ez csak kísérővel lehetséges.

Az eltérések mutatják, hogy nem az a lényeg, hogy milyen minősítésű anyagok vannak tárolva a biztonsági területen, hanem az, hogy ***a belépéssel egy időben megtörténhet a megismerés, vagy nem.***

A védelem hatékonyságát növeli - a nyilvánvaló elrettentés mellett -, hogy nemcsak a belépés, hanem a távozás is ellenőrzött körülmények között történik.

Adminisztratív zóna (administrative zone)

A biztonsági terület körül adminisztratív zóna létesíthető, amelynek feladata, hogy a közvetlen környezetben a személyi és gépjárműmozgás ellenőrizhető, szükség esetén korlátozható legyen. Az adminisztratív zóna a megközelítés ellenőrzése mellett jól szolgálja a megfigyelés és lehallgatás elleni védelmet is. Ezen túlmenően elsődleges segítséget nyújt az elektronikus információvédelemnek is, mivel a jól méretezett biztonsági távolságok lényegesen egyszerűsítik az elektronikus eszközök kompromittáló kisugárzás elleni védelmét is.⁹

Technikailag biztonságos területek (technically secure area)

Ahol rendszeresen tárgyalnak COSMIC TOP SECRET információkat - vagy különösen érzékeny titkos anyagokat, és ahol a kockázat megköveteli - technikailag biztonságos területeket kell létrehozni. A technikailag biztonságos területért felelős vezetőt kell kijelölni, aki a fizikai, technikai, eljárásbeli biztonsági intézkedések betartásáért felelős. A technikailag biztonságos területekkel kapcsolatos szabályozás többkötetnyi irodalommal rendelkezik, ami mutatja, hogy ezt a fontos kérdést nem lehet barkácsolással megoldani, a szükséges feladatok komoly technikai apparátust és hozzáértést igényelnek.

Biztonsági tárolók, páncéltermek és záruk

NATO minősített anyagokat csak biztonsági tárolókban szabad tárolni, amelyek három osztályba soroltak:

- **"A" osztály:** az illetékes felügyelet által jóváhagyott biztonsági tároló COSMIC TOP SECRET információ tárolására I. vagy II. osztályú biztonsági területen belül;
- **"B" osztály:** az illetékes felügyelet által jóváhagyott biztonsági tároló NATO SECRET és NATO CONFIDENTIAL információ tárolására I. vagy II. osztályú biztonsági területen belül;

9. Az elektronikus eszközök kompromittáló kisugárzás elleni védelmével az INFOSEC-en belül található COMSEC (COMmunication SECurity; kommunikációs biztonság) egyik szakterülete az EMSEC (EMission SECurity; kisugárzás bizottság) foglalkozik. Ez a szakterület feladatát az elektronikus végberendezés milyenségétől függetlenül (rádió, számítógép, távbeszélő készülék, fax, stb.) végzi.

- **"A" osztály:** az illetékes felügyelet által jóváhagyott biztonsági tároló COSMIC TOP SECRET információ tárolására I. vagy II. osztályú biztonsági területen belül;
- **"B" osztály:** az illetékes felügyelet által jóváhagyott biztonsági tároló NATO SECRET és NATO CONFIDENTIAL információ tárolására I. vagy II. osztályú biztonsági területen belül;
- **"C" osztály:** irodai bútor, ami csak NATO RESTRICTED információ tárolására alkalmas.

A NATO minősített információt tartalmazó biztonsági tárolókhoz és helyiségekhez használt biztonsági zárnak a biztonsági tárolókhoz hasonló besorolású zárok tartoznak. Fontos védelmi rendszabály, hogy a biztonsági zárok jelszavai, kulcsai ugyanolyan védelmet igényelnek, mint az általuk védett adat minősítése.

A nyílt polcokon tárolt (vagy állandóan kirakott) NATO CONFIDENTIAL, vagy ennél magasabb minősítésű anyagok számára pánccélterem létesítése szükséges, amelyekre külön biztonsági rendszabályok vonatkoznak.¹⁰

A biztonsági tárolók védelmétől függetlenül a helyiségek zárainak a megóvandó minősített anyagoknak megfelelőnek kell lennie, ami két, azonos erősségű védelmi lépcsőt jelent.

BEFEJEZÉS

A fizikai biztonsági területek áttekintése után érzékelhető, hogy ez a feladatkör nem szemlélhető a többi biztonsági feladatrendszerrel elkülönítetten.¹¹

10. Tartalmilag zavaró a pánccélterem kifejezés (ami, kialakítását tekintve nemcsak fém konstrukciót jelent, inkább a biztonság fokát jelzi) a "strong room"-ot megerősített irodának fordítani, ami más jelentéssel bír, ráadásul nincs feljogosítva minősített anyag polcon történő tárolására.

11. Például az informatikai termékek és rendszerek biztonsági értékelésének követelményrendszeréből a védelmi profil (protection profile) fő kérdésein belül a fizikai biztonságnak kiemelt szerepe van.(I-4.1.2.)/6/.

12. A Magyar Honvédség hosszútávú átlalkításának irányairól szóló 61/2000.(VI.21.) Országgyűlési határozat 8. pontja szerint prioritást élveznek a vezetési, irányítási és informatikai eszközökkel kapcsolatos fejlesztések, amelyekbe az információ biztonsági kérdések - beleértve szervezeti kérdéseket - is beletartoznak.

Kialakíthatunk bármilyen pontosan illeszkedő védelmi feladatrendszert, ha a felhasználók nem ismerik a biztonsági rendszabályokat, vagy - pl. kényelmi szempontok miatt - nem használják azokat. Emiatt meg kell állapítani, hogy a pontosan kialakított fizikai biztonsági környezet mellett legalább ilyen fontos az érintett állomány képzése.

A korszerű megoldások nem vastagabb falakat, nehezebben feltörhető nyílászárókat és ellenállóbb záratokat, hanem számítógéppel vezérelt érzékelő- és riasztó elemeket, a műveletek elektronikus tárolását, és a védelmi akciók programozott végrehajtását jelenti.

Az adatbiztonsági feladatok összetettsége és a feladatok egymástól való függése támogatja az egységes biztonsági szervezetek létrehozásának szükségességét. A biztonsági igény fontosságát jelzi, hogy 2000. októberétől a Honvéd Vezérkar vezetési csoportján belül biztonsági osztály kezdi meg működését az alapvető biztonsági szakterületek összefogására.

Felhasznált irodalom:

- 1.) Common Criteria 1.0.
- 2.) NATO glossary of communications security terms (AMSG-524 (E))
- 3.) NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye, 2. módosított változat (AAP-6 (U)).
- 4.) Security within the North Atlantic Treaty Organisation (C-M (55) 15 (final)).
- 5.) Szövetséges összhaderőnemi doktrína (AJP-01(A)).
- 6.) 56/1999 (IV. 2.) Kormányrendelet a nemzetközi szerződés alapján átvett, vagy nemzetközi köteletségvállalás alapján készült minősített, valamint a korlátozottan megismerhető adat védelmének eljárási szabályairól.

KIKÉPZÉS - FELKÉSZÍTÉS

GONDOLATOK A LOGISZTIKAI TISZTKÉPZÉSRŐL

Szűcs László¹

Korábbi beosztásom időbeni közelsége miatt is élénken élnek még bennem azok a tapasztalatok, amelyek a "megrendelői oldal" szempontjait tükrözik a kibocsájtott szaktisztekkel kapcsolatban. Természetes az, hogy a "fogadó" oldalon olyan tiszteket várnak, akik magas szintű elméleti felkészültséggel és bizonyos gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek, tehát az adott beosztást képesek átvenni (és előljárói, valamint munkatársi - pl. szaktiszthelyettesi) segítséggel zökkenőmentesen továbbvinni az adott ágazat vagy alegység tevékenységét, ezzel együtt beilleszkedni az egység és a logisztikai törzs kollektívájába. Csakhogy a felkészítés alapvető része a haderő alaprendeltetéséhez kapcsolódó tananyagot tartalmazza és kevésbé készíti fel a béke-időszaki tevékenységre, holott egy tiszt megítélésében ma már ez az oldal válik dominánssá, mert alig van olyan lehetőség (kiképzés, gyakorlat ahol a fiatal tiszt bizonyíthatná képességeit.

E tekintetben más NATO-tagok logisztikai tisztjeinek helyzete csapat-szintű (tehát kezdő) beosztásokban nagymértékben különbözik a mi tisztjeink helyzetétől, mert nem a békegazdálkodással, hanem az alaprendeltetés szerinti feladatokra való felkészüléssel, alegységeik felkészítésével kell foglalkozniuk. Ez a különbség az eltérő logisztikai támogató rendszerből származnak, tehát (egyenlőre) objektív oka van.

A vázolt elvárások második része, nevezetesen a gyakorlati tapasztalatszerzés lehetőségei a tanintézeti oktatás során több okból is mélypon-ton vannak:

- Az MH tevékenységének, ezen belül a logisztikai támogatásnak a szabályozottsága nem kellően időtálló, e miatt nehezen oktatható (példákkal való illusztrálás, gyakorló feladatok megoldása, stb.);

1. Dr. Szűcs László nyá. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, egyetemi docens

- A hallgatói csapatgyakorlatnak alig van megfelelő bázisa a logisztika tábori folyamatainak bemutatására és gyakorlására.

Általános problémának tekinthető a tiszti pályamodell hiánya, hozzá kapcsolódóan a tiszthelyettesi (altiszti) *szerepváltozás*, amely hatást gyakorol a tisztképzésre is.

Az oktatás jövőformáló szerepe és a 4-5 éves átfutási idő is szükségessé teszi az előrelátást, amelyhez viszont szilárd sarokpontok kellenének. Világos az, hogy ilyen tekintetben is átmeneti időszakot élünk (a NATO elvek adaptációja kezdeti stádiumban van, a haderőreform még nem futott le, a hadügy *"forradalma"* iránti igény már megjelent, de még nem alakult ki az új katonai erő és tevékenység viszonylag szilárd jövőbeni képe).

Miként látom az egyetemi oktatás helyzetét egy docens szemével?

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, csakúgy, mit az MH-ben, jelen van a bizonytalanság érzete, amely a szervezeti hovatartozás és a tisztképzés rendszerének kérdésében eddig elhangzott, gyakran egymásnak ellentmondó felsővezetői nyilatkozatok, valamint annak a kettős szorításnak a következménye, amely egyrészt az egyetemi szintnek (az erre vonatkozó törvényi előírásoknak) való megfelelés és a katonai sajátosságok elismertetésének, a katonai érdek harmonizációjának helyenkénti ellentmondásos követelményrendszeréből származik. Találkozunk olyan nézetekkel, hogy a magyar tiszt túlképzett, más vélemény szerint nem NATO-kompatibilis (kvázi alulképzett). *A valóság pedig a nemzetközi (együttműködési) tevékenységek tapasztalatai szerint azt mutatja, hogy a magyar tiszt magas fokú problémamegoldó és alkalmazkodó képességgel rendelkezik, és ha képes idegen (angol) nyelven kommunikálni, akkor helytáll. Ez pedig nagyrészt a képzés eredménye.*

A bizonytalanságot az is gerjeszti, hogy a megrendelői oldal nem alakított ki végleges stratégiát a *tiszti pályamodell* tekintetében (erre már utaltam). Ez a logisztikai területen még inkább problémát okoz, mert sok szakma van jelen, amelyek - bármely szervezeti formát is alkalmaznak, bármely funkcionális csoportosítást hoznak is létre, a speciális szakértelm igénye miatt mindig is fennmaradnak. **Konkrétan:** a fegyverzettechnikai (ezen belül egy sor további speciális szakértelmet igénylő) beosztásra vagy katonai közlekedési (azon belül az alágazatokra szakosodó) beosztásra nem alkalmazható általános logisztikai tiszt, ugyanakkor a magasabb beosztású (a szakágakat irányító) logisztikai vezetőnek sajátos, az irányított

ágazatok tekintetében egyenszilárd szemlélettel és tudásanyaggal kell rendelkeznie. Az olyan elképzelés, mely szerint a dandár logisztikai törzsbe (G4) a **"nagy"** logisztikai vezető (pl. törzsfőnök helyettes) köré 4-5 **"kicsi"** általános logisztikai tisztet ültetünk, törvénytörően kudarchoz vezet, mert nincs meg a szükséges ágazati szakmai felkészültségük (még akkor is, ha egyes elképzelések szerint a G4 (J4) ellátási felelősséget nem viselne).

A logisztikai tiszti pályamodell megalkotását tehát a honvédelem felső vezetésétől (a logisztikai felsővezetéstől) várjuk, természetesen közös elméleti munka eredményeként. Bizonytalanok jelenleg a várható beiskolázási keretszámok is. (A keretszám katonai találmány, amely valós, előre prognosztizálható személyi igényeken alapul. A katonai tanintézetek nem képeznek potenciális **"munkanélküli"** tiszteket, szemben a polgári tanintézetekkel, amelyek mögött nem áll egy központi humán vagy személyügyi terv, durván fogalmazva, a civil tanintézetet nem érdekli a kibocsájtott diplomások sorsa).

Amikor tehát a logisztikai tisztképzés modelljét megalkotjuk, mindezeket figyelembe kell vennünk.

Az egyetem helyzetét illetően kiemelt jelentőségű oktatási törvénynek való megfelelés, amely igen szigorú feltételeket támaszt - az egész felsőoktatás korszerűsítésére, minőségfejlesztésére irányuló kormányzati munka keretében. A **Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB)** amely az egyetemet 2002-ben újra minősíti, a korábbinál magasabb követelményeket támaszt (pl. az 5 éves egyetemi logisztikai vezetői képzés beindításával) és véleményezési jogot kapott az egyetemi tanári kinevezések tekintetében, elsősorban a tudományos tevékenység magasabb szinten, nemzetközi elismertséget is felmutató művelésében. ***Ez a követelmény ellentmond az óraterhelés, mint alapvető oktatói kapacitás kihasználási mutató (és szervezési mérőszám) alkalmazásának, mert a tudományos kutatásra, közéleti tevékenységre és publikálásra, valamint a tananyag korszerűsítésre fordítható időt szűkíti.***

A ZMNE Logisztikai Tanszék tevékenysége, eredményei

A tanszék 1997-től a **Vezetés- és Szervezéstudományi Kar (VSZTK)** keretében a Kormány által kiadott Képesítési Követelmények szerint képez logisztikai vezető szakembereket az MH és más fegyveres testületek, valamint a védelmi rendszerhez kapcsolódó polgári szervek részére főiskolai végzettség alapuló 2 éves nappali és 3 éves levelező kie-

gészítő egyetemi alapképzés keretében.

A logisztikai szakon belül több szakirány akkreditált, de csak az **általános katonai logisztikai vezetői** szakirány működési feltételei vannak meg. A tanszék részt vesz a doktori képzésben (az "F" alapprogramban) továbbá kutatóhelyként működik (e téren kezdeti lépéseknél tartunk). Rendszeressé vált a NATO logisztikai törzstiszti tanfolyamok levezetése, amelyek iránt nagyfokú érdeklődés és igény mutatkozik.

Szélesedő nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezünk. Jóváhagyott együttműködési szerződésünk van a **Brit Királyi Logisztikai Szervezet Logisztikai Kiképző Központjával**. Ennek keretében évente két alkalommal együttműködési (béketámogató) feladatot hajtunk végre a két intézmény hallgatóinak bevonásával (MAGLITE gyakorlatok).

Rendszeres kapcsolatot tartunk a **Cseh Szárazföldi Haderő Viskovy Logisztikai Főiskolával**.

Kialakulóban van a kapcsolat a **Francia Szárazföldi Haderő Logisztikai Igazgatóságával is**.

A megrendelői oldalról rendelkezésre álló információk szerint a szak tananyagának elfogadottsága alapvetően pozitív, ezt támasztja alá a nagyfokú érdeklődés, illetve a felvételre jelentkezők létszáma.

A tanári állomány a NATO-logisztikai támogatási elvei és módszerei folyamatos (a rendelkezésünkre bocsátás ütemében) feldolgozását és tananyagokba építését, adaptációját végzi.

Kijelölt állomány részt vesz a HVK által irányított logisztikai doktrína kidolgozásában, valamint a terminológia harmonizációs munkában, továbbá a NATO-logisztikai tárgyú szabványok adaptációjához kapcsolódó munkában.

A képzési kör szélesítése érdekében folyamatban van a "**Hadászati katonai közlekedési szak** logisztikai vezető szakirányú továbbképzési szak képzési követelményeinek kidolgozása egyetemet és szakirányú főiskolát végzett közlekedési tisztek és a védelem polgári támogatása terén dolgozó polgári szakemberek részére.

A tanszék ösztönzi az állomány tudományos továbbképzését. Ennek

alapján a tanszékvezető az Akadémia Doktora, 2 fő pedig PhD (egyik levelező, másik nappali) doktorandusz hallgatóként készül a tudományos fokozat megszerzésére. Számolunk a külföldön szolgálatot teljesítő, tudományos fokozattal rendelkező tisztek visszatérésére, elsősorban a tervezett angol nyelvű oktatásban.

Ösztönözzük a munkatársakat a polgári tudományos közéletben való aktív részvételre. Igen jelentős arányban veszünk részt tudományos konferenciákon, előadóként is gyakori a közreműködésünk. Rendszeresen értékeljük az oktatói tevékenységet a hallgatói értékelési rendszer bevezetésével.

A munkatársakkal való dialógus fóruma a **Tanszéki Értekezlet** (havonta), az **Oktatói Értekezlet és Módszertani Napok**, amely egyben a szakmai továbbképzést illetve új információk megvitatását és megoldások kialakítását is szolgálja. Külső szakértők bevonásával működik a **Szakfejlesztési Fórum**, amely ez évben jelentős munkát végzett a tananyag korszerűsítés terén.

A logisztika tudományának tanszéki műveléséhez - amely alapul szolgál a tananyagok folyamatos korszerűsítéséhez, a szükséges információk rendelkezésre állnak elsősorban a polgári tudományos kapcsolatok, a katonai folyóiratok tanulmányozása révén. Ugyanakkor a megrendelői oldal részéről alig érzékelhető a tanszék tanári állományának nemzetközi együttműködési rendezvényekbe (konzultációkba) való bevonására vonatkozó törekvés is.

A tanszék a **Logisztikai Vezetői** képzéshez alapvetően a Bolyai szak-tanszékein végzett állományból merít (katonai gazdasz, páncélos és gépjármű, fegyverzeti, közlekedési szaktisztekből).

Jövőképünk

*Oktatási stratégiánk alapfilozófiája legyen a katonai sajátosságok és a belőlük származó előnyök összeötvözése a polgári oktatási módszerekkel, ennek bázisán egy tervezhető, belátható igényen és pályamodellen (karriermodellen) alapuló a polgári oktatás **előnyös tulajdonságait**: nevezetesen a rugalmasságot, a világba való kitekintés lehetőségét és az élenjáró tudományon alapuló iskolateremtő tanári autonómiát biztosító oktatási rendszer kialakítása, amelynek eredményeként kiemelkedő problémamegoldó képességekkel rendelkező katona-értelmiség kerül kibo-*

csátásra.

Küldetésünknek tekintjük olyan logisztikai vezető szakemberek képzését, akik korszerű tudományosan megalapozott és nemzetközileg elfogadott elméleti és gyakorlati, valamint vezetői ismereteik, erre épülő problémamegoldó és innovatív képesség és magatartás birtokában felkészülnek az MH, más fegyveres testületek és a honvédelmi szférához kapcsolódó a védelem polgári támogatásában érintett szerveknél feladataik ellátására.

Célul tűzzük a béke-partner és a NATO-tagságra aspiráló haderők részére logisztikai vezető szaktisztek képzését. Ezen elgondolás realitását a magyar gazdaság fejlődése, a polgári logisztika erősödő nemzetközi hírneve támasztják alá. Ugyanakkor ez jelentős fejlesztést igényel elsősorban a tanári és kutatói bázis, a tananyag valamint néhány kulcstantárgy angol nyelvű oktatási feltételeinek létrehozása terén.

Fejleszteni kívánjuk tudományos szolgáltató képességünket, az állami feladatok támogatását szolgáló előkészítő kidolgozó munkát. Ez azért is reális célkitűzés, mert a HM és a HVK önmagát "fejnehéz" szervnek minősítve jelentős mértékben leépíti szellemi/kidolgozó kapacitását. Azért is ajánljuk ezirányú közreműködésünket, mert a nyilvánosságra került logisztikai szervezeti elképzelések nagy része köszönőviszonyban sincs a NATO vagy az általános logisztikai támogatási elvekkel.

Mind az oktatói tevékenység, mind a működés támogatására szükségesnek ítéljük egy **Intézményi Működést és Oktatást Támogató Szoftver** rendszerbeállítását.

Oktatási stratégiánkat olyan új kihívások motiválják, amelyek a haderőreformból, a NATO-tagságból, továbbá a társadalmi igények változásaiból következnek. Mindezek szükségessé teszik a képzés korszerűsítését. A legfontosabb kihívások közül kiemelhető a haderőreform kapcsán tervezett *tiszt-tiszthelyettes aránymódosítás*, amely azt eredményezi, hogy egy sor jelenlegi logisztikai tiszti beosztásba tiszthelyettesek kerülnek, tehát fajlagosan és összlétszámában is csökken a logisztikai tisztek iránti igény, ugyanakkor növekszik a velük szembeni képzettségi követelmény. Különösen fontos az információs társadalomba illeszkedés képessége. NATO-csatlakozásunk kapcsán alapvető feladatunk lesz a logisztikai szakismeret harmonizálása a NATO logisztikai támogatási elveinek, valamint a logisztikai folyamatszervezést és a multinacionális együttműködést támogató eljárási szabványok tananyagba történő integrálásával.

Abból kiindulva, hogy a **Logisztikai Vezetői**, mint beosztási kategó-

ria a logisztika funkcionális területeit irányító, integráló, magasabb beosztási körbe tartozó szaktiszt (a **funkcionális területek**: anyagi vagy ellátó, haditechnikai, közlekedési, elhelyezési vagy infrastruktúra, haditevékenység során az egészségügyi ágazatok) **vezetőinek szakmai felettese vagy parancsnoka**, (ezért megfelelő vezetői tapasztalattal kell rendelkeznie) a képzés során egyenszilárdságot kell elérni mind szemléletben, mind pedig tudásanyagban az irányított ágazatok tekintetében, illetve deklarálni szükséges, hogy a (csúcs) logisztikai vezető a funkcionális területek tehetséges szaktisztjei közül, a magasabb, szakirányú egyetemi végzettséget biztosító **Logisztikai Vezetői Szak** elvégzése után legyen csak kinevezhető. Ennek érdekében a 2 éves képzési ciklust egy ún. **nulladik** évfolyamnak kellene megelőznie a különbözőzeti vizsgák és az előírt nyelvvizsgák letételére. A különbözőzeti vizsgákra való felkészítést **távoktatás** formájában képzeljük el. A növelt képzési időtartam nagyobb rugalmasságot tenne lehetővé más tanintézeteknél való áthallgatást vagy külföldi stúdium/szakdolgozat előkészítését célzó külföldi kutatói szemináriumok végrehajtását.

Szükségességnek tartjuk az egyetem különböző karain a "Logisztika alapjai" címmel oktatott tantárgy harmonizációját az ismeretek egymásra épülése érdekében. Ennek alapfeltétele lehet az oktató állomány tanszékünkre való koncentrálása.

Néhány éven belül megvalósíthatónak tekintjük meghatározott tantárgyak angol nyelvű oktatási feltételeinek kialakítását. Ennek érdekében, de az oktatói állomány felkészültségének fejlesztése céljából is szélesíteni kell a külföldi továbbképzés lehetőségét.

Fejleszteni kívánjuk a tanszék kutatóhelyi képességeit, szellemi kapacitásunk bázisán részt kívánunk venni az MH logisztikai fejlesztési elképzelési kimunkálásában.

A **Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola** egyetemünkre integrálását követően létrejött **Katonai Közlekedési Tanszék és a Logisztikai Tanszék**re akkreditált katonai közlekedési logisztikai vezető szakirány bázisán célul tűztük az 5 éves katonai közlekedési szak indítását.

A logisztikai tisztképzés egyik alapvető dilemmája az első tiszti beosztásra való felkészítés tudásanyaga. Az a kérdés, hogy egy adott szakmára kapjon felkészítést a tiszt, vagy a civil (egyetemi) képzésnek megfelelően egy egész életpályához alapul szolgáló ismereteket nyerjen. **Csak-hogy ez utóbbi a logisztika területén mindaddig lehetetlen lesz, amíg**

fegyverzeti, páncélos, gépjármű, üzemanyag, élelmezési, szállító, stb. szak-tiszti beosztásra szükség van. Ezek mind olyan szakterületek, amelyeket kezdő általános logisztikai tisztek nem képesek ellátni, illetve ennyi szak- ismeret nem fér bele egy 5 éves képzési időintervallumba, más szóval, több tanszéknyi anyag nem préselhető bele egy ember fejébe. **Tehát két fokoza-tú képzés szükséges:** szakági alapképzés, ezt követően gyakorlati munka, majd a tehetséges és törekvő szaktisztek általános logisztikai, vagy az adott szakági magasabb beosztásokhoz szükséges kiegészítő szakirányú egye-temi képzés.

A katonatiszt felkészítésének követelménye eltér a civil igényektől, mert:

- 1.) Rendelkeznie kell a szintnek megfelelő értelmiségi ismeretekkel.
- 2.) Rendelkezzen az adott szakra jellemző élenjáró tudásanyaggal. (Ezen felsoroltak megegyeznek a civil igényekkel.)
- 3.) Többet a civilekkel szemben a hadtudományi ismeretanyag. Tehát a többet tudásnak a képzési időben is tükröződnie kellene. A civil szfé-rában ez a szakorvossá válás, a jogászok gyakorlata, a mérnök-közgazda képzés, stb. precedensül szolgálhatnának a katonáknak is.

Ennek az elvi alapnak, e *hárm*as követelménynek széleskörű tár-sadalmi elismertséget kellene biztosítani az **Oktatási Minisztérium (OM)** is akceptálná, mert a két első igény (az értelmiségi és a szakmai) egybeesik az OM törekvéseivel. Mindez hozzájárulhatna a tiszti pálya presztízsének emeléséhez is.

Külön is az 5 éves egyetemi logisztikai alapképzésről

Már említettem azt a MAB elvárást, amely erre ösztönzi (kényszerí-ti?) a tanszéket. A képzés beindítása tulajdonképpen nem okozna problé-mát, *mert rendelkezünk az 5 éves képzés akkreditált Szakalapítási és jó-váhagyott Szakindítási kérelmével.*

Ezzel szemben felmerül az első tiszti beosztás dilemmája olyan szem-pontból, hogy mely beosztásokban lehet igény az 5 éves képzésből kike-rülő okleveles logisztikai vezetőkre (akik nem rendelkeznek gyakorlati ta-paszlatokkal).

Az új logisztikai szervezetekben (nem vitatva azt, hogy ez jó-e vagy rossz) **várhatóan** csökkenni fog a szaktiszték aránya és megnövekszik az általános (korábbi megnevezéssel **tervező-szervező** vagy **hadműveleti**) logisztikai beosztott tiszti arány. Valós igény mutatkozhat, tehát kezdő általános logisztikai tisztekre és ezen a bázison lehet az 5 éves képzést bevezetni. Célszerű lesz hivatalosan felkérni a Logisztikai Csoportfőnökséget (J 4), hogy szolgáltatson adatokat a várható létszámviszonyokról. Egyébként van arra precedens, (orvos, jogász), hogy a kezdő beosztás is egyetemi végzettséghez van kötve. Nagyon lényeges lesz itt a kiválasztás, ne váljék kontraszelektációs eszközzé az 5 éves képzés, ne jelenjék meg az eleve elrendeltetés, hogy integrált (csúcs) logisztikai vezető csak az 5 éves kurzust végzettek közül lehet. Létszámigényt generálhat a mozgósítási tartalék (amely ugyan jelentős mértékben csökkenni fog) logisztikai tisztisükséglete, valamint a távlati elképzelésekben szereplő **Nemzeti Gárda** vagy **Polgárőrség** is. A tartalékos logisztikai vezető ugyanazt a képzést kapná, (esetleg HM finanszírozásban), mint a hivatásos, de fakultációkkal (marketing, üzem és vállalat gazdaságtan, gyártási logisztika) felkészíthető lenne a polgári munkakörökre is.

A lehetséges szakirányok

Az **általános logisztikai** vezetői **szakirány** magától érthetődik, nem képezheti vita tárgyát. A meglévő **Szakalapítási Kérelemben** az 5 éves logisztikai tisztképzés tantárgystruktúrája képezi az alapot a jelenlegi kiegészítő egyetemi képzéshez is.

A másik, reálisan beindítható szakirány a **közlekedési** lehet. A katonai közlekedési tisztképzés iránti igény markánsan megváltozott NATO-tagságunk kapcsán. Ma már minden közlekedési alágazat igénybevételére fel kell készülni, ezért nem elegendő a mostani gépjárműtechnikai bázisú gépkocsiszállítói tudásanyag elsajátítása, hanem a technikai ismereteket és a közlekedési üzemtant ki kell terjeszteni a többi alágazatra is, kiemelten kezelve a nemzetközi szállításszervezési és szállítmányozási ismereteket. Mindez a többlet a főiskola 4 éves időtartamába nem építhető be, ez is indokoltá teszi az 5 éves képzést. Az így kibocsájtott tiszt **"katonai közlekedési logisztikai vezető"** vagy **"katonai közlekedés logisztikai mérnök"** kezdő beosztása a zászlóalj logisztikai századparancsnok, a dandár logisztikai zászlóaljban szállító századparancsnok, a központi közlekedési szerveknél beosztott szállítástervező lehet.

Jelentős a civil érdeklődés is. A korábban említett tartalékos tiszt igény a logisztikai ágazaton belül a közlekedésnél a legmagasabb, majdnem annyi, mint a többi ágazatnál együttvéve.

Alternatíva

Az előzőekben vázolt elképzelések mellett lehetőség van egy olyan megoldásra is, hogy a **Bolyai Főiskolai Kar** tanszékein a 4. év befejezésekor a legjobbak lehetőséget kapjanak arra, hogy az addigi szaktiszti tanulmányaikra az egyetemen tehessék fel a koronát 1 vagy 2 éves kiegészítő képzéssel, amely kifejezetten *logisztikai vezetői* ismereteket oktatta. Ezzel eleget tennék az egy helyen, *megszakítás nélküli* képzés követelményének és a szelektálódás is realisabb alapokon állna, mint amit egy felvételi eljáráskor biztosítani lehet. Ez a gordiuszi csomó átvágása! (És az oktatási törvényé is!)

Összefoglalásképpen a bizonytalanságok ellenére a magam szintjéről úgy ítélem meg, hogy igenis a magasabb képzettségi szint felé vigyük a képzést, mert a szellemi potenciál nagyon sokszor erővé konvertálható és győzelemhez vezethet. Ha egy hadsereg képtelen fenntartani a saját oktatási intézményeit, az megérett a szétesésre. A Nemzetvédelmi Egyetem (milyen szép és kifejező elnevezés) adhatja csak meg azt a kohéziót, amely a testületi szellem újbóli kialakulásának alapja lehet, és azt a magyar nemzet iránti elkötelezettséget, amelyet sem más hazai, és főként külföldi tanintézetben nem kaphat meg a tisztjelölt.

SZAKTÖRTÉNET

A HAZAI KATONAI GÉPJÁRMŰVEK GYÁRTÓI ÉS JÁRMŰVEIK

Kiss Attila¹

Bevezetés

A megváltozott általános nemzetközi és katonai politikai helyzet és a magyarországi rendszerváltás maga után vonta az MH felépítésének és küldetésének ártértékelését. Célunk az ország gazdasági teherbíró képességéhez igazodó, megfelelő méretű és felszereltségű, a kor technikai követelményeinek megfelelő, professzionális jegyekkel bíró haderő. A célul kitűzött korszerű hadsereg egyik alapvető összetevője a haditechnikai felszerelés.

A hadsereg katonai gépjárműellátása a csapatok egyik legfontosabb harci tulajdonsága, a mozgékonyaság szempontjából meghatározó jelentőséggel bír. Ma a katonai feladatellátás olyan sokrétű tevékenységek összehangolt együttese, amelyben a harc, annak közvetlen biztosítása és a logisztikai támogatás egyaránt helyet kap. A mozgékonyaság tényleges harcászati, hadműveleti és hadászati jelentősége az alapvető oka annak, hogy a XX. században a hadseregek gépesítettsége robbanásszerűen megnövekedett. Ez a folyamat napjainkban is tart, és ez lesz a jellemzője az elkövetkező évtizedeknek is.

A mozgékonyaság biztosítása végett ma a világ korszerű haderői nagy mennyiségű és jó terepjáró képességű gépjárműállományt üzemeltetnek. Jelentős részben ezek teszik lehetővé a harcoló csapatok, továbbá a harc-biztosításhoz nélkülözhetetlen logisztikai támogató erők és eszközök manővereit is.

Bármely nemzet hadserege valamennyi gépjármű kategóriában nagyszámú eszközt üzemeltet. Természetes az a törekvés, hogy a katonai gépjárműigényt minél nagyobb mértékben a hazai nemzetgazdaság elégítse ki. Ehhez mind katonai, mind nemzetgazdasági szempontból jelentős érdekek fűződnek.

1. Kiss Attila százados, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtechnikai menedzser szakos hallgatója

A katonai nagyhatalmak - Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország stb. - ezen a téren teljes autarchiára törekszenek, a hazánkhoz hasonló kisebb államok többnyire csak részleges önellátásra képesek.

A gépjárműgyártás komoly ipari háttérrel és termelési kultúrával rendelkezik. Nagyságánál, összetettségénél és értéktermelésénél fogva kihat a nemzet iparára egésze. Magyarország azon nemzetek sorába tartozik, ahol vannak hagyományai és nemzetközi összehasonlításban is helytálló korabeli eredményei a katonai gépjárműgyártásnak.

Hazánkban 1960-tól az 1980-as évek végéig mennyiségében egyenletes, az igényeket nagy részben kielégítő járműbeszerzés történt. Eközben a hazai gyártmányok fokozatosan háttérbe szorultak és jelentősen megnőtt a rendszerbe került típusok száma. *A rendszerben lévő gépjárművek "elhasználódását" - az alacsony éves futásteljesítmény ellenére - jelentősen felgyorsította a túlzemeltetés, a rossz tárolási körülmény, a technikai kiszolgálás rendszertelen végrehajtása és fokozatosan romló minőségi színvonala, a javítóanyag ellátottság elégtelensége stb. is.*

Ebből eredően egyre több gépkocsinál jelentkezik váratlan meghibásodás. Az időközben megszűnt hazai gyártás, valamint az import javítóanyag-beszerzés elégtelensége miatt a karbantartási munka lelassult, majd leállt. Figyelembe véve a járműpark általános állapotát, a rendszerbentartási időnormákat, az adott műszaki színvonalat, az új közlekedési műszaki követelményeket, a túlzemeltetett és javításokkal szinte másikkra cserélt eszközöket, mindezek azt támasztják alá, hogy a jelenlegi gépjárműállomány felújítása sem műszakilag, sem gazdaságilag nem lehetséges. Az MH béke időszaki járműigényei, melyek az alaprendeltetés biztosításához elengedhetetlenek csak új járművek fokozatos beszerzésével elégíthetők ki.

Új, korszerű konstrukciójú és technológiával készült gépkocsik beszerzésével a fenntartási költségek jelentősen csökkennének és magas szintű hadrafoghatóságot biztosítanának.

Várhatóan 2001-től kezdődhet a gépjárművek cseréje. Ehhez elkészült a gépjárművekkel szemben támasztott követelményrendszer, ami felöleli a személygépkocsiktól a különleges, nagy teherbírású szállító-rakodó járművekig bezárólag a Magyar Honvédség egész gépjárműparkját.

A korszerű katonai járművekkel szemben támasztott követelmények

A korszerű katonai járművekkel szemben a szakirodalom általában három fő követelménycsoportot határoz meg. *Ezek a következők:*

- Feleljenek meg a polgári közúti járművekre előírt valamennyi műszaki, forgalmi és közlekedésbiztonsági előírásoknak;
- Megfelelő terepjáró képességgel rendelkezzenek;
- Felszereltségük elégítse ki a speciális katonai igényeket.

A polgári közúti járművek előírásai

A századvég uralkodó elve az, hogy a katonai szállító járművek egyaránt feleljenek meg mind polgári, mind katonai célokra. Az elv mögött nyilván az a józan megfontolás áll, hogy a katonai szállítóeszközökben megtestesülő szállítókapacitás békeidőben a nemzetgazdaság céljait szolgálja, de rendkívüli helyzetben azonnal bevethető. Ily módon lehetővé válik, hogy nem szükséges a rendkívüli költségigényes tartalékállomány konzerválása, meghatározott elévülési idő utáni cseréje, vagyis újabb beruházási összegek elvonása a gazdaság más területeiről.

A terepjáró képesség

Ha egyetlen módon próbálnánk meghatározni a normál közúti tehergépkocsik és a katonai járművek közötti különbséget, akkor legcélszerűbben a terepjáró képességet lehetne használni.

A terepjáró gépjárműveknek képeseknek kell lenniük az utakról leterve, a harcoló csapatok harcrendjében, vagy annak közelében a terepen tevékenykedni, a harcanyagellátásban, az élelem kiszállításában, a fenntartási anyagellátásban, az egészségügyi biztosításban és a logisztika más területein szállítási, ellátási és biztosítási feladatokat megoldani. Ebből az igényből ered a terepjáró képesség, ami tömören azt jelenti, hogy a terepjáró gépjárműnek le kell küzdenie minden olyan menetakadályt - biztonsággal kell haladnia minden olyan terepen -, ahol embercsoportok együttes és folyamatos mozgása még lehetséges. Ehhez a gépjárműnek fenn kell maradnia a talaj felszínén, és elő kell állítania a haladáshoz szükséges vonóerőt.

A speciális katonai igények

Mellőzve a speciális igények tételes felsorolását, olyan elvárásokat szeretnék kiemelni, amelyek mentén a járműtervezőknek figyelembe kell venniük, a katonai szakemberek által meghatározott követelményeket.

Ilyen követelmény a mellékhajtás, a cserefelépítmény, a vezetőfülke szerkezeti kialakításának szempontjai, a magas plató, a csörlő, a speciális gumiabroncs rendszerek, a gázlómélység, üzemanyagtartályok speciális kialakítása, a lökhárítók kialakítása, az alvázvédelem, a korrózióvédelem, a festés stb.

A gyártókkal szemben támasztott követelmények

- A gyártóknak folyamatos képzést kell biztosítaniuk az általuk gyártott termékek felhasználói részére.
- Egy korszerű hadsereg nem foglalkozik az alapjárművek nagy és középjavításával. Ma már léteznek olyan példák, ahol a gyártók felelőségi körébe tartozik mindkét feladat. (Németország, Izrael, USA stb.). Így csökkenthető az alkatrész és eszközpark, amelyet decentralizáltan kell a javításokhoz, karbantartásokhoz biztosítani.
- A mai modern járművekre az jellemző, hogy kevés speciális úti szerszámigénnyel rendelkeznek, elektronikai rendszereik komputerizáltak, az elhasználódó alkatrészek tönkremenetel előtt jelzéseket adnak a felhasználóknak.
- A polgári járművek tekintetében arra kell törekedni, hogy azok kiegészítésekkel feleljenek meg a fegyveres testületek számára is.

A hazai katonai gépjármű ipar és perspektívái

A katonai gépjárművek gyártói

A haszonjárművek gyártásának hazánkban megközelítőleg 100 éves tradíciója van. A három meghatározó jelentőségű járműgyártó vállalkozás közül a RÁBA és az IKARUS a közelmúltban töltötték be működésük 100. évét és a harmadik jelentős járműgyártó, a CSEPEL AUTÓ is - a szak-

mai jogelődjének működését is figyelembe véve - több mint félszáz éves múltra tekinthet vissza.

A haszonjármű gyártással párhuzamosan, - annak bázisán - a RÁBÁ-nál és főleg a CSEPEL AUTÓ -nál jelentős volt a védelmi célú járművek gyártása is. A RÁBA főleg a 40-es években gyártott nagyszámban (Rába Botond) védelmi célú járműveket. Ezt követően az 50-es évek elejétől kezdve a védelmi célú járművek gyártásának bázisa a CSEPEL AUTÓ lett. Kezdetben a 300-as, 130-as, 350-es típusokból kifejlesztett speciális járművek lettek nagyszámban rendszerbe állítva, majd a 450-es, 452-es, 344-es és 346-os típusváltozatú normál és speciális felépítményes (tartálykocsi, műhelykocsi, darus kocsi, stb.) járműveket - összesen több mint 5500 db-ot - gyártottak hazai védelmi célokra.

A 70-es évek első felében - amikor a KGST szakosodásnak megfelelően a kis- és középkategóriájú haszonjárművek fejlesztését, gyártását a CSEPEL AUTÓ-ban le kellett állítani - katonai szakértő mérnökök (HM, HTI), a gyár konstruktőrei és az AUTÓKUT szakértői közösen kifejlesztették az akkor korszerűnek számító, sok műszaki újdonságot bevezető 566-os tehergépkocsi típust. Csak védelmi célokra gyártott típusból a kezdeti nehézségek és a konstrukciós problémák megoldását követően mindössze kb. 3000 db. készülhetett, mert a VSZ-ből adódó kötelezettségek más típusok rendszerbe állítását írták elő.

Az elmúlt években a védelmi célú járművek fejlesztése a létező gazdasági nehézségek ellenére sem szűnt meg. A RÁBA kifejlesztette a megfelelő terepjáróképességű, H- típusjelű járművek széles választékát, 4-20 t közötti hasznos terhelhetőséggel. Ennek megfelelően elkészültek a H9-es, H14-es, H18-as, H22-es, H25-ös típusváltozatok. Annak ellenére, hogy a kifejlesztett korszerű védelmi célú járművek több változata is sikeresen vizsgázott a csapatpróbában, ezekből a járművekből említésre méltó mennyiséget (110 db-ot) csak a H9-esből vásárolt a Határőrség.

A CSEPEL AUTÓ is kifejlesztett néhány korszerű terepjáró kivitelű szállító járművet a 750-es, 752-es és 755-ös járműcsaládok bázisán. Ezek közül a 745-ös sikeresen kiállta a csapatpróbákat, de beszerzésükre, ill. rendszerbe állításukra nem került sor.

A két jelentős hazai haszonjármű gyártó cég - a RÁBA és a CSEPEL AUTÓ - termékszerkezete alapján a múltban és a jelenben egyaránt tekinthető részegység ill. főegység beszállító (kooperációs) vállalkozásnak is

és a felhasználók szempontjából végtermék gyártójának is. A hazai közúti járművekben a két nagy vállalat főegységeinek választéka általában jól kiegészítik egymást. A járművek között, - a különböző tehergépkocsik és újabban a gépészetileg készre szerelt, "önjáró" busz alvázak esetében is - kisebb, nagyobb átfedések vannak.

A RÁBA Rt. jelenlegi katonai járműgyártási tevékenysége két fő alappilléren nyugszik. Ezek közül az egyik a polgári járműgyártás, a másik a német MAN céggel megkötött együttműködési megállapodás.

A MAN -nel történt megállapodás 1992-ben jött létre abból a célból, hogy a RÁBA a saját technikai bázisán, lehetőségek adaptálásával, korszerű katonai célú járműválasztékkal rendelkezzen, mind a honvédségi, mind a határőrségi feladatok ellátásához.

A járműpaletta szélesítésére a 3-3,5 t hasznos teherbírású terepjáró katonai járművek kooperációban történő gyártásáról és a részegységek vizsontszállításáról előkészítő tárgyalások folynak európai gyártókkal. A katonai körülmények között kipróbált konstrukciók rövid felkészülési időt követően már gyárthatóak.

A kisebb teherbírású járművek kategóriájában - hazai főegységgyártás hiányában - nemzetközi kooperációval kívánja a CSEPEL AUTÓ a hazai gyártást megvalósítani. Megrendelés esetén lehetőség van osztrák vagy olasz kooperációban a járművek gyártására. Az 1,5-2 t hasznos terhelésű kategóriákban (rajkocsi) a külföldi cégekkel az előzetes megállapodások megtörténtek.

Az elmúlt húsz évet áttekintve megállapítható, hogy egy olyan környezetben, ahol a nagytömegben gyártott haszonjárművek megjelentek (pl. IFA, Kamaz, ZIL) akaratlanul is hátrányba szorultak azok a gyártók, melyek ugyan technikai szempontok alapján jobb, korszerűbb termékekre lettek volna képesek, de kapacitásuk nem volt elegendő a teljes rendszer kiszolgálására. Elsősorban azokat a fejlesztéseket vették előtérbe, melyeknél nemcsak a hadiipari felhasználás volt a cél.

Ilyen fejlesztési tevékenység több hazai intézményben is folyt, pl. az Autóipari Kutató és Fejlesztő Vállalatnál, amely intézmény a különböző járművek motorjainak (elsősorban RÁBA) korszerűsítésével foglalkozott, de születtek speciális részegységek, pl. felezőművek, csörlőművek stb.

A RÁBA-nál különösen a futóműrendszerek korszerűsítése folyt ki-

emelt fontossággal. A polgári élet szorító körülményeinek feloldására több motorgyártási, megújítási program indult el. A jelenlegi D10 TTL motorok megfelelnek a nemzetközi követelményeknek. A fejlesztés irányát a nagy szállító vállalatok (Hungarocamion, Volán) igénye, továbbá az exportlehetőségek (Szíria, Kína stb.) határozták meg. A terepjárójárműveket a polgári célra kifejlesztett járművek bázisán a katonai követelmények figyelembevételével 6x4, 6x6, és 8x8 kerékképletű változatokban fejlesztették ki, amelyek csapatpróbák során, ill. export területeken eredményesen vizsgáztak.

A tehergépjárművek és a főegységek körében a CSEPEL AUTÓ-nál is történtek fejlesztések. Talán a véletlennek köszönhető, hogy a CSEPEL AUTÓ a kisebb kategóriákat választotta. Az 1990-es években az aggregátfejlesztések is a középső kategória felé tolódtak el a szervókormány, a sebességváltó és a kuplung gyártás területén egyaránt.

A fejlesztések és azok eredményei csak akkor válnak ismertté, ha ezeket megfelelően nagy számban lehet gyártani. Igény oldalról mindig is jelentkeztek a speciális célú haszonjárművek és az azokba beépíthető főegységek fejlesztésének követelményei, de az igényhez fizetőképesség nem minden esetben párosult. Az utóbbi évek fejlesztési eredményei típuseltérés miatt, egyáltalán nem jelennek meg az MH jelenleg is használt járműparkjában.

Hazai gyártmányok alkalmazása esetén megteremthető egy a polgári élet területeihez kapcsolódó finanszírozási üzemeltetési rendszer, amely összekapcsolhatja és elősegítheti a katonai és gazdaságpolitikai megfontolásokat. A világ számos helyén kerülnek át a 3-5 éves katonai szállítójárművek egyes kategóriái a polgári életbe. Ez bevételként jelentkezik a honvédség költségvetésben, amelynek kiegészítésével újabb korszerűbb járművek beszerzésére nyílik lehetőség (pl. Bundeswehr szállítóeszközei postához, vasutakhoz, állami építőipari részlegekhez kerülnek, természetesen felújított változatban).

A hazai gyártmány előnye az is, hogy a ciklikus karbantartási, nagyjavítási, ellenőrzési feladatokat futásteljesítmény vagy időnorma alapján a gyártók saját hatáskörben végezhetik. Az MH javítóbázisai számának és képességének jelentős csökkenése miatt, a gyártók minden esetben minőségben és gyorsaságban is megelőzik a megmaradt honvédségi bázisok javító munkáját. Az MH átszervezésekor létszám, emberi erőforrás oldalról is kedvezőbb helyzetbe kerül, ha ezen szaktevékenységek átkerülnek a járművek előállítóihoz (outsorce).

A hazai gyártás mellett szól az is, hogy az közvetve munkahely-megőrző, munkahelyteremtő szerepet is betölt. Ha biztosítani akarjuk az átjárhatóságot a katonai és a polgári területek között érvényesítenünk kell azt a törekvést, hogy futásteljesítmények, garanciális feltételek, szerviz és pótalkatrész-ellátás területén a járművek között eltérés ne legyen.

Természetesen ugyanezen megfontolás miatt a műszaki tartalomban is egyezőségre kell törekedni, különösen a környezetvédelemre vonatkozó előírások betartásával. A gyártóknál jelenleg olyan járművek készülnek, amelyek diesel motorjai, zajszintje, fékrendszere stb. kielégíti a legújabb EU elvárásokat is.

A hazai katonai haszonjárművek választéka

A hazai haszonjárműgyártók termékeinek választékát alapvetően két tényező határozza meg. Az elsődlegesen meghatározó tényező a potenciális vagy valóságos piaci igény. Ezekből a megközelítésből az következik, hogy - ésszerű határok között - olyan járművet gyártanak amilyent a vevő igényel. A vevő igényeinek és követelményeinek kielégítésére való törekvés a legfontosabb motiváló tényezője a fejlesztésnek. Általánosságban megfogalmazható, hogy a hazai járműgyártók - a nagysorozatban gyártott és ezért viszonylag olcsó - főegységek felhasználásával képesek a hazai védelmi erők és fuvarozók szokásos vagy speciális igényeinek megfelelő jármű gyártására.

A sikeres működés másik alapvető tényezője az olyan gyártás megvalósítása, amelyik lehetővé teszi a termék nyereséget is biztosítható, versenyképes áron történő értékesítését. Olyan bonyolult és összetett termékek gazdaságos gyártása mint a járműveké, elképzelhetetlen vásárolt alkatrészek, részegységek és főegységek felhasználása nélkül. A két szélsőség (amikor minden alkatrészt a végtermék kibocsátó gyárt) közötti optimális arány kialakulását a piaci helyzeten kívül politikai (iparpolitikai, gazdaságpolitikai, foglalkoztatáspolitikai, regionális fejlesztési koncepció, stratégiai koncepció, stb.) motivációk is módosíthatják és befolyásolhatják.

Akár saját gyártású, akár vásárolt járműkomponensek felhasználásával valósul meg a gyártás, a költségek (és ezzel az ár) csökkentésének egyik legfontosabb lehetősége az ún. családelvű járműgyártás. Ez az elv lehetővé teszi, hogy a nagy sorozatban gyártott (és ezért viszonylag olcsó) komponensek beépítése mellett is a felhasználók differenciált igényei kielégíthetők.

A hazai haszonjárműgyártók (RÁBA, CSEPEL AUTÓ, IKARUS) típus családelven alapuló gyártmányok előállítására vannak felkészülve. Az a tény, hogy egy konkrét típus, ill. típusváltozat csak rajztáblán létezik vagy prototípus is készült belőle, esetleg már csapatpróbán is túljutott vagy nagyobb sorozatban került már a felhasználókhoz, nem a gyártóképességtől, hanem a fizetőképes kereslettől függ.

Katonai rendeltetésű RÁBA gépjárműcsalád általános jellemzése

A RÁBA Rt. jelentős szellemi és anyagi ráfordítással alakította ki azt a katonai rendeltetésű gépjárműcsaládot, amellyel jelenleg rendelkezik. Ezek a termékek több szempontból prioritást élveznek a vállalat termék-szerkezetén belül.

A RÁBA általános megítélésében fontos szerepet játszik az a tény, hogy versenyképes ajánlatot tud tenni a Magyar Honvédség és Belügy-minisztérium részére, azok igényeit széles palettán már most ki tudja elégíteni. Rendelkezik a katonai kiviteleknek olyan konstrukciójával, amelyeket kipróbáltak és minősítettek. Ezek az alapkonstrukciók a 9, 14, 18, 22, és 25t össztömegű tartományban teszik lehetővé a hazai gyártásból megvalósuló igénykielégítést.

A RÁBA Rt. a következő típusösszesítő szerinti katonai rendeltetésű gépjárműcsaládot tudja ajánlani a 9-25 t össztömegű tartományban:

Típus	Motor teljesítmény (kW)	Gyártott mennyiség (db)
H 9.114 (4x4)	114	110
H 14.169 (4x4)	206	1
H 18.206 (6x6)	206	3
H 22.235 (8x8)	235	1
H 25. 206 (8x8)	206	1

(A típusjelben szereplő első szám a jármű össztömegét tonnában, a következők a beépített motorok teljesítményét adják meg kW-ban, a zárójelek között pedig a kerékhajtás képletek vannak feltüntetve).

A fejlesztési és gyártási koncepció főbb elemei

A járművek továbbfejlesztése során olyan együttműködő külföldi partnerrel dolgozik együtt (MAN), amely birtokában van a fejlett nyugati haditechnikával rendelkező országokban már bevezetett vezetőfülke változatoknak. A fülke fejlesztések a járművek kialakításakor folyamatosan átvételre kerülnek.

A 9 t középkategóriájú jármű kialakításakor az MAN-nel történő együttműködés keretén belül átvett konstrukcióval indult a gyártás. Az átvett konstrukció a fejlett nyugati haditechnikával rendelkező országokban már bevezetett. 1996-tól az MAN megjelent ennek a típusnak továbbfejlesztett változatával. Ezeket a fejlesztéseket a RÁBA folyamatosan fel tudja használni.

A katonai rendeltetésű gépjárműcsalád kialakításakor a kis- és közepes kategóriájú polgári tehergépkocsik gyártásával azonos a koncepció, mely szerint ebben a kategóriában a magas fejlesztési és beruházási költségek miatt gyártási kooperáció jöhet szóba. A kooperáció alapján a korszerű típus meghatározását követően, annak összeszerelése, komplet-tírozása (felépítményezése) alkatrészyártása a RÁBA feladata.

A járműcsalád kialakításánál alapkövetelmény, hogy a katonai és polgári célú tehergépkocsik egységesítési színvonala - az ésszerű kompromisszum határain belül - a lehető legnagyobb mértékben megvalósuljon.

Úgy ítéltető meg, hogy a Magyar Honvédség és a Belügyminisztérium várható igényeinek jelentős része a polgári kivitelről csak kismértékű specifikus eltérést mutat. Az MAN-nal történt megállapodás létrejötte óta eltelt időszakban megvalósult az előzőekben összefoglalt összes típus mintapéldányának kivitelezése, konkrét rendelések esetében a sorozatgyártása is.

Lényeges szempontként kell kiemelni, hogy a polgári járművekhez hasonlóan a katonai járművek is kielégítik a nemzetközi biztonsági és emissziós előírásokat, valamint a speciális követelményeken túlmenően megfelelnek a közúti járművekre vonatkozó előírásoknak is.

A járművek újakkal való felváltását azokban a kategóriákban kell kezdeni, mely a legégetőbb, ugyanakkor hazai gyártása különösebb fejlesztést nem kíván.

Ilyen lehet:

- III .kategória 4x2-es 12t összgördülőtömeg.
III .kategória 4x4-es 13t összgördülőtömeg.
IV. kategória 4x2-es 17,5t összgördülőtömeg.
IV. kategória 4x4-es 17,5t összgördülőtömeg.
IV. kategória 6x4-es 22t összgördülőtömeg.

**A katonai rendeltetésű CSEPEL gépjárműcsalád
általános jellemzése**

A CSEPEL Autógyár Kft. Gépjármű kínálatában a katonai rendeltetésű gépjárművek *két kategóriában* szerepelnek 13t és 18t összgördülőtömeggel.

Típus	Motor teljesítmény (kW)	Gyártott mennyiség (db)
582 (4x2)	161-180	17
584 (4x4)	180-220	11
745 (4x4)	205-250	18
755 (4x2)	205-220	13

(Műszaki mentő feladatokra 745. típusú gépjárművek épültek 280kW motorteljesítménnyel is 7db).

A járművek fokozott mászóképeséssel rendelkeznek. A széles teljesítménytartományú diesel motor erőforráshoz mellékajtással rendelkező sebességváltó csatlakozik, így képes kiszolgálni a hozzákapcsolt speciális rendszereket (vegyi mentesítés, generátor hajtás stb.). Hajtáslánc elemeket tekintve 37-65% mászóképeség tartományban, 93% azonos elemrendszerrel biztosítható valamennyi típus.

A járművek levegő és elektromos rendszerének karbantartását diagnosztikai csatlakozók segítik. A főegységek 15-25 év élettartamúak, a javítási, karbantartási folyamatokat külön technológiai leírások szabályozzák.

A gyártásban alkalmazott technológiai eljárások a kisszeriás gyártási rendszerhez igazodóak. Különösen nagy gonddal készülnek az alvázletrák a korrózió elleni védelem szempontjából. Csak nyitott profilok kerültek alkalmazásra, melyeket szemcseszórás után hegesztést tűrő alapozó festékkel kezelnek, majd kétkomponensű műanyag bázisú fedőréteget kapnak.

Más gyártók termékeivel való összehasonlításnál elsősorban a jó manőverező képesség és az alacsony üzemeltetési költségek jellemzik a kicsit robusztus járműveket.

Mind katonai, mind nemzetgazdasági szempontokkal jelentős érdek fűződik ahhoz, hogy a katonai gépjárműigényt minél nagyobb mértékben a saját nemzetgazdaság elégítse ki. Ebből a megfontolásból kiindulva indokolt vizsgálni azt, hogy a katonai gépjárműgyártás hazánkban milyen potenciális lehetőségekkel rendelkezik. Ennek szolgálatában kerültek bemutatásra a Rába Rt. és a CSEPEL AUTÓ katonai felhasználhatóság szempontjából ajánlott típusai.

A járműgyártók és a honvédelmi erők kapcsolatának története, a gazdasági értékelések következtetései, a korszerű katonai gépjárművekkel szemben támasztott követelmények és a Rába Rt. és a CSEPEL AUTÓ jelenlegi reprezentánsainak általános bemutatása arra engednek következtetni, hogy a Magyar Honvédség közeljövőben esedékes gépjárműtípus váltásánál elsősorban a hazai lehetőségeket kell megragadni, illetve a döntéselőkészítés folyamatában mindenképpen figyelembe venni.

Fejlesztési ajánlások

1.) Terepjáró személygépkocsik magyarországi gyártása

A könnyű kivitelű terepjárók kategóriájában nemzetközi együttműködésben lehetőség nyílik a RÁBA Rt. technikai és szellemi bázisán polgári és speciális célra használható 0,5t hasznos terhelhetőségű terepjáró jármű gyártásba vételére. A termékcsalád Mercedes Benz licenccből származó motorral szerelhető.

A RÁBA Rt. rendelkezik az üzem létrehozására üzemcsarnokkal, teljes infrastruktúrával, a logisztikai és más környezeti feltételekkel, szakmakultúrával, a berendezések, szerelősorok tervezéséhez és kivitelezéséhez szükséges szellemi, gyártási kapacitással.

2.) Zárt felépítmények gyártása

A zárt felépítmények gyártása korábban általában a bázisjárművek gyártóinak feladata volt és a felépítmények a bázisjármű alvázára szervesen, csak az adott bázisjárműhöz illeszkedően csatlakoztak. Az ilyen típusú zárt felépítmények - a bázisjárművekkel együtt - erkölcsileg és fizikailag egyaránt elavultak. A korszerű zárt felépítmények gyártása jelenleg nincs megoldva, de létezik a hazai járműgyártók között több mint 10 olyan vállalkozás amelyik potenciális gyártója lehet a védelmi célú zárt felépítmények valamelyik típusának.

A nyugati országok védelmi erőinél egyre szélesebb körben alkalmazzák az ún. **"multilift"**-es rendszert. A rendszer lényege, hogy a szállítandó felépítmény egy szabványosított méretű alapkeretre épül fel, amelyet a bázisjárműveken lévő hidraulikus működtetésű, karos emelő szerkezet felhúz a talajról a bázisjármű alvázára, ill. a felépítményt hátrafelé lecsúsztatja az alvázról.

Ebben a rendszerben a felépítmény lehet nyitott vagy zárt, lehet különleges (pl. üzemanyag-tároló tartály) is, de lehet egy egyszerű sík felületű **"felépítmény"** is. A multiliftes felépítményű rendszer a leghatékonyabb, a jelenleg ismert és megvalósítható rendszerek között. Lehetővé teszi a bázisjármű állomány optimális kihasználását és annak a logisztikai alapkövetelménynek a költségtakarékos megvalósítását, hogy az igényelt anyag, szolgáltatás a megfelelő helyen, a megfelelő időben, az előírt mennyiségben és minőségben rendelkezésre álljon.

Az elkövetkező években következetesen és összehangoltan végrehajtandó fejlesztés eredményeként egy hosszabb távra is korszerű, a logisztikai követelményeknek megfelelő eszköz állomány és szállítási rendszer válthatja fel a működőképesség határáig lepusztult járműparkot.

A legfontosabb alkalmazástechnikai jellemzőivel ismertetett rendszer előnyei a polgári életben is szélesebb körben bevezethetők és alkalmazhatók (darabárúk, ömlesztett áruk, hulladék, üzemanyagok, mezőgazdasági termékek stb. szállításánál). A rendszerből adódó nemzetgazdasági előnyök kihasználására, továbbá a védelmi erők és a civil szféra járművei közötti átjárhatóság követelményének érvényesülésére törekedve, megfelelő propagandával és egyéb ösztönzőkkel segíteni lehetne a rendszer bevezetését.

3.) Pótkocsik, félpótkocsik gyártása

A védelmi erőknek a pótkocsikkal szemben támasztott követelményei általában nem térnek el a közúti fuvarozók követelményeitől. Szokásos közúti szállítási célokra alkalmas pótkocsikat mindkét hazai haszonjármű gyártó, - a RÁBA és a CSEPEL AUTÓ - igény esetén képes előállítani. A RÁBA által gyártott futóművek palettáján megtalálhatók a pótkocsikhoz beépíthető futóművek típusai is.

4.) A 1,5-2 t hasznos terhelésű terepjáró gépjárművek magyarországi gyártása

A CSEPEL AUTÓ az elmúlt évek során különféle katonai terepjáró tehergépkocsi gyártó külföldi cégekkel együttműködési lehetőségeket keresett a hazai fegyveres testületek és a katonai igények kielégítése céljából.

Az 1,5-2t terhelhetőségű gépkocsik kategóriájában egy 4x4 kerékképletű tehergépjármű a mellső hídon túlnyúló vezetőfülkével van ellátva. A jármű képes 12 fős osztagot vagy 1,5t rakományt szállítani. Az alváz különböző felépítménnyel üzemeltethető, pl. kisteherautó, mentőautó, tűzoltóautó stb.

A jármű főbb jellemzői:

<i>Tömeg:</i>	össztömeg 4,3t hasznos teher 1,5t
<i>Teljesítmény:</i>	76kW dieselmotor, turbó feltöltővel Maximális forgatónyomaték 226 Nm/2200 ford./perc maximális sebesség 100 km/h maximális kapaszkodóképesség 60%
<i>Erőátvitel:</i>	egy tárcsás száraz tengelykapcsoló ötsebességes szinkronizált sebességváltómű kétssebességes terepváltó első-hátsóhíd hajtás osztóműről
<i>Fék:</i>	elől tárcsafék, hátul dobfék

A terepjáró NATO tagállam rendszerbe állított járműve, ezért a NATO kompatibilitás biztosított.

5.) A 3-3,5t hasznos terhelésű terepjáró tehergépkocsik magyarországi gyártása

A RÁBA Rt. a kifejlesztett katonai járműcsalád választékának a kisebb kategóriák irányába történő kiszélesítésére tárgyalásokat kezde-ményezett 3-3,5t hasznos teherbírású terepjáró gépkocsik kooperációs gyártására.

A járművek főbb paraméterei:

Össztömeg (kg)	Hasznos tömeg (kg)	Kerékképlet	Motor teljesítmény (kW)
5800	3000	4x4	110
6000	3000	4x4	110
7000	3500	6x6	110

A családelven kifejlesztett 4x4 és 6x6 kerékképletű járműveket 110 kW-os dieselmotor, 4 fokozatú automata sebességváltó útján, állandó összkerék-hajtással, két fokozatú osztómű közvetítésével hajtja meg.

A jármű alváz- és a független kerékfelfüggesztés konstrukciója kedvező terepjáró képességet biztosít.

Országúti sebessége 110 km/h, utazó sebesség terepen 55km/h, kapaszkodóképesség 80%.

A járműtípus katonai használatban kipróbált és bevált, rendszerbe-állított.

A felépítmények széles választékával rendelkezik: csapat szállító, tűzoltó, parancsnoki, híradó, mentő, szerviz kocsik kivételben.

TÁJÉKOZTATÓ - INFORMÁCIÓ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MARKETING BIZOTTSÁG LOGISZTIKAI ALBIZOTTSÁGÁNAK TUDOMÁNYOS MUNKÁJA 2000-BEN

Turcsányi Károly¹

1.) A Logisztikai Albizottság helye az MTA rendszerében és a bizottsági, albizottsági munka szervezésében és tervezésében

A Magyar Tudományos Akadémia osztályain és tudományos bizottságaiban a tudományszervezés és a tudományos kutatás 3 éves ciklusokban tudományos munkatervek és kutatási elgondolások keretei között történik. Ez a rendszer megfelelő előrelátást biztosít és lehetővé teszi az akadémiai kutatóhelyek mellett más kutató bázisok könnyű kapcsolódását a tervezéshez és a feladatok végrehajtásához.

A Marketing Bizottság (MB), mint osztályközi, interdiszciplináris tudományos bizottság a kialakult kapcsolat rendszerének megfelelően egyaránt kapcsolódik a **IV. Agrártudományok Osztályához és a IX. Gazdasági és Jogtudományok Osztályához is**. Irányítását egyértelműen a IV. Agrártudományok Osztálya látja el. A bizottság feladata - a hasonló akadémiai bizottságok gyakorlatának megfelelően - a marketing tudományos vonatkozásainak gondozása, beleértve a piaci munka technológiai és szervezési vonatkozásait valamint a **logisztika szakterületét is**. Az MB tagjait - az osztályközi bizottságokra érvényes szabályok szerint - a közreműködő osztályok delegálják (figyelembe véve a Bizottsághoz jelentkezett köztestületi tagok ajánlásait) illetve ennek alapján az irányító osztály választja meg az **akadémiai ciklus 3 éves időtartamára**. Az **MB és albizottságai (Általános Marketingelméleti Albizottság, Agrármarketing Albizottság és a Logisztikai Albizottság)** összefogja a szakterületén tudományos tevékenységet folytatókat, biztosítja részükre - az MTA kialakult működési rendszerének megfelelően - a lehetőséget nyilvános rendezvényeibe történő bekapcsolódáshoz. Az MB arra törekszik, hogy működési területén a tudományos fokozatot szerzők a köztestületbe belép-

1. Prof. Dr. Turcsányi Károly mk. ezredes, ZMNE tanszékvezető egyetemi tanár, dékánhelyettes, a Magyar Tudományos Akadémia Marketing Bizottság Logisztikai Albizottság elnöke

jenek, azok közül kerüljön ki a 20 személyből álló tagsága, míg további 10 állandó meghívott közé tudományos fokozattal nem rendelkező kiváló szakembereket is beválaszthat.

Az MB és a/bizottsági munkaterveiket a következő irányok alapján dolgozták ki:

a.) A testületi munka fő céljainak és stratégiájának meghatározása és továbbfejlesztése;

b.) Az ülések és rendezvények tárgyának meghatározása az adott akadémiai ciklusra, illetve éves bontásban részleteiben. Ez módosulhat a lehetőségektől függően és bővíthet az MTA tudományos osztályai által adott feladatokkal, illetve a gyakorlati életben felmerülő aktuális problémákkal. Az albizottságok feladattervüket a Bizottság elnökével egyeztetik, aki felkérheti az albizottságokat további feladatok megoldására;

c.) Vitaülést és véleményezést a feladatterven felüli kérdésekben is lehet tartani és végezni, saját kezdeményezésre, az albizottság elnöke útján, vagy az akadémia magasabb szintű testületeinek kívánságára.

2.) Az MB Logisztikai Albizottság programja az akadémiai ciklusra és 2000. évi feladatai

Az akadémiai ciklust átfogó elgondolások a választásokat követően, az első ülésen fogalmazódtak meg. A bizottság elnöke az MB részére egyrészt az alapvető irányokat meghatározó közös feladatokat, másrészt az albizottságok sajátos követelményeit és munkájuk integrálhatóságának vezérelveit határozta meg. ***Az 1999-2002 akadémiai ciklusra ezek így összegezhethetők:***

- Tudományelméleti kutatások folytatása, a marketing és a logisztika helyének vizsgálata és pozícióinak erősítése a tudományok rendszerében;
- A tudományosság kritériumainak és azok teljesülésének vizsgálata mindkét területen (marketing és logisztika) szakértő csoport működtetésével, a megalapozó marketingvizsgálatok esetében a bizottság elnökének közvetlen felügyelésével és közreműködésével;

- A tudományos fokozattal rendelkezők számára bekapcsolódási lehetőség biztosítása az akadémiai és a kutatóhelyi munkákba, a kutatóhelyek között - igény esetén - a híd szerepének betöltése;
- A gyakorlati szakemberek, marketing és logisztikai vezetők közreműködésének és szerepvállalásának elősegítése, ösztönzése;
- A szakterületeket érintően az MTA doktori fokozat megszerzése feltételeinek vizsgálata, az ilyen irányú kutatások és azt végző pályázók ösztönzése és támogatása;
- A marketing és a logisztika kapcsolatrendszerének elemzése, értékelése, a további út meghatározása;
- A jubileumi tudomány napi rendezvények szakmai előkészítése, a marketing fejlődésének bemutatása az MTA IV. Osztály akadémiai tudományos rendezvényén;
- A globalizáció és a magyar tudományos nemzeti érdek érvényesítésének kérdése.

A Logisztikai Albizottság (LA) a ciklusra vonatkozó munkatévének összeállításakor ezeket a szempontokat figyelembe vette. A LA a logisztika tudományos fejlődésének elősegítését célozva, egy rendszerszemléletű, az elmélet és a gyakorlat egységét, a különböző logisztikai kutatóhelyek kiegyenlített szerepvállalását biztosítani szándékozó munkatervet fogadott el.

A munkaterv az elnök előterjesztésére évente konkrét programokat határozott meg, eltérve attól a gyakorlattól, hogy a feladatok részletes meghatározását csak a tárgyév kezdésekor, az elnökség ülésén fogalmazza meg. A végleges munkaterv az előzetesen megküldött iniciálójavaslatokra épített, de várta és befogadóan kezelte mindazon javaslatokat, amelyek az alakuló ülést követően a tagok részéről beérkeztek.

A 2000. február 9-ei albizottsági ülésen beterjesztett előzetes ajánlás és a szóban, illetve írásban tett módosító, kiegészítő indítványok figyelembevételével az **MTA MB LA munkaterve a jelen akadémiai ciklusra:**

- Évente átlagosan 4 tudományos ülést;

- Évi 1-2 vezetőségi ülést;
- 2 külön programfeladatot (az elnök vezetésével illetve közreműködésével a Marketing Bizottságban);
- Évente egy, az MB egészét érintő program megszervezését tartalmazza.

A LA az évenként egy alkalommal az MB egészét érintő program előkészítését és megszervezését a bizottság elnökével és titkárával - aki a jelenlegi ciklusban egyúttal az MB alelnöke is - egyetértésben, velük folyamatos egyeztetéssel végzi. Az egyes programok felelősei mind a 14 programpont esetében megszervezik a programot, ezzel biztosítva a megfelelő előrettekintést és az egyértelmű feladat-kihelyezést.

A 2000. évi feladatok a tervezett idő, hely, felelős és együttműködők megjelölésével:

1.) Az élelmiszeripar logisztikai problémái

Tervezett idő: 2000 első félév
 Hely: Szent István Egyetem
 Felelős: *Dr. Lakner Zoltán*
 Együttműködők: ELTE TTK és Veszprémi Egyetem

2.) Logisztikai felsőfokú képzésben és Phd felkészítésben (eset-tanulmány és konzekvenciáik)

Tervezett idő: 2000 nyár
 Hely: Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
 Felelős: *Wimmer Ágnes*
 Együttműködők: *Prof. Dr. Chikán Attila, Prof. Dr. Cselényi József, Prof. Dr. Turcsányi Károly*

3.) Az MH logisztikai rendszere, szervezeti és működési - fejlesztési elgondolásai a stratégiai felülvizsgálat után

Tervezett idő: 2000 második fele
Hely: Honvédelmi Minisztérium
Felelős: *Dr. Kunos Bálint*
Együtműködők: *Kopasz Jenő ddtbk., Dobó Péter vörögy.*
Prof. Dr. Turcsányi Károly

(A pontosítások elvégzése a cikk megírásakor folyamatban van.)

4.) A termelés globalizációja és logisztikai összefüggései

Tervezett idő: 2000 ősz-tél
Hely: Magyar Tudományos Akadémia vagy a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Felelős: *Prof. Dr. Kulcsár Béla*
Együtműködő: *Prof. Dr. Cselényi József*

A program szerint az utolsó ülés a teljes Marketing Bizottság részvételével kerül megszervezésre. Ebben a marketing szakemberek bekapcsolódása már az által is biztosított, hogy az előkészítés a bizottság elnökével együttműködésben történik, aki egyúttal a magyar tudományosság legismertebb és legkiválóbb marketing szakírója és kutatója, az MTA rendes tagja.

A munkaterv szerinti programokon túl, az MB által megfogalmazott általános elvárásoknak megfelelően, mint a LA elnöke részt vettem az MTA IV. Agrártudományok Osztálya májusi jubileumi ülészaka és nyilvános ülése előkészítésében, a bizottság részéről ott elhangzó előadások áttekintésében és szakvéleményezésében.

3.) A 2000. évi feladatok teljesítése és a bizottság elvégzett egyéb tudományszervezői tevékenységeinek összegzése és értékelése

Egy akadémiai ciklus új elnökséggel, új vagy részben új tagsággal, új elvek alapján elkészített programmal bizonyára érdemes arra, hogy már az indulásnál önvizsgálatot végezzen, és azt közzé tegye. Ez az oka annak, hogy a ciklusidő egy hatodának elteltét követően máris bemutatjuk, és értékelni törekszünk az elvégzetteket.

A tervnek közel megfelelően eddig két akadémiai ülés és az alakuló, választással egybekötött ülés került megrendezésre. Időben első nagy rendezvényünk a logisztika felsőfokú képzésben elfoglalt helyét és a PhD felkészítésben betöltött szerepét vizsgálta. A program neves előadókat mozgató meg és bevont 4 PhD hallgatót eddigi munkájuk bemutatásával.

Egyetemek logisztikai képzéseit - tantárgyait, tanterveit, szakirányait - mutatták be:

- A Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetemről *prof. dr. Chikán Attila* rektor, tanszékvezető egyetemi tanár;
- A Miskolci Egyetemről *prof. dr. Cselényi József* dékán, tanszékvezető egyetemi tanár;
- A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemről *dr. Tarnai Júlia* egyetemi docens;
- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemről *prof. dr. Turcsányi Károly* dékánhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár.

A PhD hallgatók is ezekről az egyetemekről mutatták be eddig elvégzett munkájuk eredményét. Ők és témáik a bemutatás sorrendjében a következők voltak:

- *Wimmer Ágnes* (BKÁE): Teljesítménymérés az értékteremtés szolgálatában.

- **Gyarmati József:** A Magyar Honvédség fenntartási anyagfelhasználó és ellátó rendszere korszerűsítési lehetőségeinek vizsgálata számítógéppel segített matematikai modellezési módszerekkel.
- **Vernyik Attila (VE):** Virtuális vállalatok modellezése kisvállalatok beszerzési és elosztási logisztikai feladataira.
- **Szabó Ferenc (BMGE):** A logisztikai központok szerepe az áruszállítási láncok fejlesztésében.

A PhD hallgatók munkáik különböző fázisában tartottak. Bemutatkozásuk ezért nem igényelt semmilyen formában közvetlen összemérést. Ezt a témák sem tették volna szükségessé és lehetségessé. Az eltérő munkafázisok miatt a megvitatás és a tanácsadás is eltérő jellegű és tartalmú volt. A LA jelen lévő jeles képviselői egyetemeik kutatási jellegének, eredményeinek, erősségeiknek megfelelően számos kérdésben igen lényeges segítséggel tudtak szolgálni a kutatómunka továbbvitelét illetően. Jelezték ugyanakkor, hogy ilyen szakai kommunikáció rendkívül hasznos nem csupán a PhD hallgatóknak, hanem a logisztika kutatóinak, művelőinek is. **Így a levezető elnök funkciójából az elhangzottakat és a vita tanulságait összegezve megállapítottam, hogy:**

- Amit más egyetem jól művel, azt hatékonyabb átvenni, mint újra kitalálni;
- A véleménycsere több együttműködési lehetőség körvonalait is felvillantotta, a folytatás most már az érintettek lehetősége;
- Felvetődött a logisztikai diplomamunkák kölcsönös megvizsgálásának általános haszna is;
- A LA világosan látja, hogy a tudományos előrehaladás csak a saját, önálló, új metodika alkalmazásával elért eredmények útján lehetséges. Megerősítést nyer tehát az ókori kínai katonai teoretikus Szun Ce megállapítása:

"Az aki nem előrelátóan cselekszik, hanem ellenfeleit tükrözi, biztosan azok fogságába kerül!" (Szun Ce: A háború művészete).

Ezen az akadémiai ülésen határozta el a LA vezetősége a BKÁE egyetemi adjunktusával, Wimmer Ágnessel együtt, hogy az ilyen rendezvényt hagyományossá kell tenni, ahhoz az anyagi támogatást is meg kell szerezni. Ezért pályázatot adtunk be a Logisztikai Fejlesztési Központozhoz.

"Szakmai szervezetek és oktatási intézmények logisztikai témájú eseményeinek és rendezvényeinek támogatása"

témában, a fenti rendezvény sorozattá bővítése és az előadások egy kiadványban történő megjelentetése támogatására.

A MB LA ez évi második nyilvános ülését az **élelmiszergazdaságtan időszerű logisztikai problémái** témában a Szent István Egyetem Élelmiszertudományi Karán tartotta az Élelmiszeripari Gazdaságtan Tanszék és a Magyar Élelmiszeripari Tudományos Egyesület közös rendezésében, a LA elnökének vezetésével.

A nyilvános ülés szakmai programja önmagáért beszél, amely a következő előadásokat tartalmazta:

1.) A logisztikai szemlélet helye és szerepe az élelmiszeripari szakemberek képzésében:

Előadó: **Hajdú Istvánné** CSc, tanszékvezető.

2.) Az élelmiszergazdaság logisztikai problémái a korszerű rendszer-szemlélet tükrében.

Előadók: **prof. Somogyi Sándor, prof. Kocsondi József, Kajár Karolina PhD** Veszprémi Egyetem, Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Gyakorlati Szervezési és Vezetési Tanszék.

3.) A dinamikus agrárpiacok megismerése és szabályozása.

Elődők: **Vízvári Béla CSc és Kovács Gergely** ELTE Operációkutatási Tanszék.

4.) A gazdaságpolitikai eszközrendszer lehetséges szerepe az élelmiszergazdaság logisztikai rendszerének fejlesztésében.

Előadó: **Lakner Zoltán CSc**, egyetemi docens SZIE Élelmiszertudományi Kar, Élelmiszertudományi Gazdasági Tanszék.

5.) Tangazdaság és botanikus kert bemutatása.

A 2000. évi munkaprogram eddig megtartott két gazdag rendezvénye arról tanúskodik, hogy a tudományos kutatásban és a kutatásszervezésben az **MTA MB LA** eredményes munkát végez. A munkaterven kívül elvégzettek igazolják, hogy az albizottság képes eleget tenni a bizottság és a magyar tudományos közélet egyéb, fontos és aktuális elvárásainak is. Ezek közé tartozik egyrészt a tudományelméleti kutatásokhoz kapcsolódás, a jubileumi akadémiai emlékülés megszervezésében a közreműködés és az a kezdeményezés, hogy albizottságunk kapcsolódjon be a Magyar Professzorok Világtanácsa részéről koordinált többoldalú, kétnyelvű értelmező szótársorozat programtervének kidolgozásába, a munkálatok előkészítésébe. Ez elsősorban a Kárpát medencei magyar tudományosság és a hallgatóság részére lenne nélkülözhetetlen segédanyag, amely egyúttal gyorsítaná ezeknek a régióknak a felzárkózását és közvetve elősegíthetné ezáltal is országaink EU integrációs csatlakozását is.

Nemesek a célok és nagyok a feladatok. Ilyen akadémiai ciklusban úgy hiszen érdemes közreműködni, a felelősséget és a munkát a katonai és a polgári logisztikusok értékteremtő együttműködésében egyaránt felvállalni.

A BÉKEBIZTOSÍTÁS ÚJ DIMENZIÓI ¹

Horst Malat ²

Fordította: Vincze Gyula ³

Átalakulóban vannak a hagyományos ENSZ feladatok. A béketemető és békefenntartó műveletekből adódó új követelmények az ENSZ-erőket minden újabb bevetéskor a legkülönbözőbb helyzet(ek)be hozzák. A legkülönbözőbb szituációkkal kellett professzionális módon megbirkózniuk a múltban olyan esetekben is, amikor a feladatok és az igénybe vehető eszközök nem voltak összhangban. Az 1. sz. ábrán egy boszniai brit őrzőjárat látható löveggel és géppuskával felszerelt több centiméter vastag páncélzattal védett Challenger típusú harckocsikkal. Mekkora különbség ez a Golan-fennsíkrol elszármazott képekhez, az egyéni löfegyverrel ellátott, kékszíni ENSZ-mellénnyel és ENSZ- zászlóval védett kétfős őrzőjáratokhoz képest.

Egyre többen nyilatkoznak napjainkban arról, hogy a békefenntartás mennyire megváltozott, hogy eredeti értelme(zése) a "*klasszikus Peka-keeping*" ma már nem időszerű, és hogy békefenntartás céljára - mint kipróbált és jól bevált eszközök - a harcoló csapatok szerepe "*felértékelődően*" van. Ezek lennének a békebiztosítás új dimenziói? Mi változott meg valójában? Nem vettek részt ENSZ-csapatok eltökélten már korábban is hagyományos ENSZ-bevetésekben anélkül, hogy azonnal ne új dimenziókról beszéltünk volna?

A klasszikus békefenntartás

Két hadban álló ország hadserege áll egymással szemben, parancs által meghatározott módon. Egy kereken öt kilométer széles néptelen (föld)sáv, egy könnyen áttekinthető és ellenőrizhető pusztaság választja ketté őket, amely ENSZ-csapatok folyamatos felügyelete alatt áll. E mögött három zóna helyezkedik el, benne pontosan meghatározott, és rendszeresen elle-

1. Megjelent: A Truppendienst 2000./2. számában.

2. Horst Malat ezredes

3. Vincze Gyula ny. alezredes, okleveles távközlési szakos műszaki tanár

nőzött csapat-kontingensekkel. A szembenálló felek mindegyike tartja magát a fegyverszüneti egyezményhez, egyszóval a katonai helyzet nyugodt, békés. A csapatok részére nincsenek további feladatok szabva.

Hol vannak ma már az UNEF⁴ idők? Az ENSZ válságkezelő erők 1973-tól 1979-ig az Egyiptom és Izrael közötti konfliktust követően kerültek bevetésre. Az osztrák haderő 1973 október és 1974 június között állított fel egy kontingenst, amelyet később aztán az UNDOF-ra kereszteltek. Mennyire világos, érthető, áttekinthető volt ez a bevetés!

A csapatoknak szokatlan volt a feladat, hogy jelenlétükkel és tevékenységükkel a konfliktusban szemben álló felekkel az egyezmény betartását biztosítsák. A feladat egyértelmű volt, az igénybevehető eszközök és a csapatok képességei egymással összhangban álltak. *A békebiztosítás e formájának kulcsszavát bizalomnak hívták.* Az elfogulatlan és szubjektív ér-tékelést nagy mértékben kizáró kötelezettségteljesítés révén a csapatoknak sikerült a konfliktusban szemben álló felek bizalmát elnyerni és megtartani olyannyira, hogy azok nemsokára kölcsönösen lemondtak a fegyverszüneti egyezményben engedélyezett kontingenseikről. Miután a felek kérelmüket kölcsönösen előterjesztették, lehetővé vált a békefenntartó erők létszámának és fegyverzetének jelentős mérvű csökkentése, illetve a 200 km hosszú zóna kisebb erővel történő felügyelete. A feltételek és az eszközök összhangban voltak egymással.

Ez volt a békefenntartás a legigazibb, legklasszikusabb értelemben. Eredményezhette -e a béke megőrzését? Nem, ugyanis csak egy fegyverszüneti egyezmény előírásainak betartását volt hivatott biztosítani.

A legrégebbi ENSZ békefenntartó misszióknak, a közel-keleti UNTSO⁵-nak sokkal találóbb neve volt: *"ENSZ fegyverszünet felügyelő szervezet"*. Vagyis a tradicionális békefenntartóknak fegyverszüneti egyezmény felügyeletén felül más feladatuk nem volt.

Új kihívások

A körülmények (meg)változtatása 1978-ban az ENSZ-erők Libanonba történő vezénylésével következett be. Az UNIFIL⁶ már mérhetetlenül nehezebb körülményekkel találta magát szemben. Jóllehet itt is az összekülönbözött államok hadseregei néztek farkasszemet egymással (már amennyire a libanoni haderő maradéka még annak volt minősíthető), azonban *egyéb tényezők is szerepet játszottak*: több, különféle erőcsoportokkal

4. UNEF= ENSZ válságkezelő erők

5. UNSTO= ENSZ fegyverszünet felügyelő szervezet

6. UNIFIL= (UN Interim Forces of Libanon) - ENSZ átmeneti erők Libanonban

szimpatizáló félkatonai szervezet, részben uniformizált és felismerhető, hozzájuk csapódó fegyveres civil csoportok, amelyek az ellenségeskedés fő okozói, bajkeverői voltak. Nincs ütközőzóna, nincsenek jól elhatárolható választóvonalak, a bevetési térség óriási, a terep nehezen áttekinthető, a konfliktusban részes felek nehezen felismerhetők, és a szerződés betartásának feltételei nem elégségesek. Ezen túlmenően a polgári lakosság is össze van ugrasztva, és az állami rend gyakorlatilag alig funkcionál. Az UNIFIL feladata csak a haderők szétválasztása, és a félkatonai erők befolyásának a bevetési térségben való megakadályozása volt. Amennyire zavaros a feladat, olyannyira elégtelen annak végrehajtása is. Alig múlik el nap szerződésértés nélkül. Visszaélések, túlkapasok naponta fordulnak elő, és gyakran az ENSZ-csapatok is az ellenségeskedések célpontjává válnak. Az ENSZ-csapatok már nem mindig érzékelnek elfogulatlanságot a szemben álló felek részéről feladatelljesítésük során. A feladat, a feltételek és az eszközök nincsenek összhangban egymással. Mekkora különbség ez az UNEF-hez, illetve a klasszikus békefenntartáshoz képest!

Új dimenziók

Vizsgáljuk meg újabb példaként az ENSZ csapatok kambodzsai bevetését. Már az UNTAC⁷ név is arról árulkodik, hogy a népközösség itt egy teljesen más mandátumot, jogosítványt adott és az ENSZ csapatoknak egy sokkal bonyolultabb helyzettel kellett megbirkózniuk. Mivel **Kambodzsában** hiányzott a konfliktusban részes másik ország, így az ENSZ újra, államon-belüli konfliktussal találta magát szemben. *Hogy miért újra?* Fel kell hagynunk azzal az előítélettel, hogy az ENSZ, a legelső bevetés óta csak államok közötti konfliktusokba avatkozott be. Tény és való, hogy ezideig csak kerekén minden negyedik misszió volt hivatott két állam közötti konfliktust követő béke visszaállítására, az összes többi indítéka államon belüli viszály, ellenségeskedés volt.

De térjünk vissza Kambodzsához! Az állami hatalom és a vörös kmehr harcosok közötti hosszantartó fegyveres konfliktus a civil rendszer összeomlásával járt, és szükségessé tette ENSZ csapatok bevetését. Az ENSZ erők most ismét teljesen újszerű feladatokkal találták magukat szembe: úgymint az állami hatalom átmeneti átvétele, illetve mindazon intézkedések meghozatala és végrehajtása, amelyek a normális élet visszaállításához szükségesek.

Ezen feladatokkal kellett a csapatoknak megbirkózniuk, annak ellenére, hogy korábban egyetlen katonai felkészítési és kiképzési program

7. UNTAC= ENSZ átmeneti hatóságok Kambodzsában

sem tartalmazott ilyeneket. A katonai és félkatonai erők lefegyverzése, az állam hatalmának és tekintélyének visszaállítása a vörös kmehrek befolyási övezetében, segítségnyújtás a választások végrehajtásakor stb., képezték a katonák teljesen újszerű feladatait.

A csapatoknak többek között ahhoz is hozzá kellett szokniuk, hogy nemcsak saját katonai parancsnokuk parancsait, hanem az ENSZ-főtítkár civil helyettesének utasításait is teljesíteniük kellett.

Ezek már a békefenntartás addig ismeretlen, új dimenzióira utalnak. Legyen ez az **IFOR/SFOR** példáján is megvilágítva, mivelhogy egyfelől a bevetési térség Ausztria politikai érdekeltségi körébe tartozik, másfelől pedig a legfőbb feladatok és azok végrehajtása valamennyi vonatkozásukban ismertek.

A helyzet **Bosznia-Hercegovinában a Dayton-i békeszerződés** időpontjában *az alábbiak szerint körvonalazódott*: a három népességcsoport fegyveres erői és a megszámlálhatatlanul sok félkatonai csoport közel 1000 km hosszú konfrontációs vonal mentén helyezkedett el egymással szemben.

A bevetési szituáció megértéséhez jogi alapok (lásd az angolból fordított ENSZ Biztonsági Tanácsi határozatot) és a csapatok főbb feladatai (lásd az angolból fordított IFOR/SFOR feladatokat) szolgálnak.

Szembeötlő újdonság a javából, hogy az **IFOR az ENSZ Charta VII. fejezet alapján tevékenykedik. (42.cikkely**: ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a meghozott intézkedések, eltekintve a **41.cikkelyt**, nem kielégítőek, illetve nyilvánvalóvá vált, hogy nem elégségesek, úgy a nemzetközi béke és biztonság megtartását vagy visszaállítását elősegítendő, légi, tengeri vagy szárazföldi akciókat kezdeményezhet, és pontosan ez utal látványosan új dimenzióra. Csakhogy ez ismételten nem új momentum, ugyanis ENSZ-csapatok 1961-ben **Kongóban a 161. ENSZ-határozattal** már kaptak felhatalmazást erőszak alkalmazására a polgárháború befejezése érdekében. Újdonság viszont az, hogy a mandátumot adó szervezet (például az ENSZ) már nem saját maga vezeti a csapatokat, hanem a misszió vezetésével valaki mást bíz meg. (Mint például az **Öböl-háborúban** egy vezető nemzetet vagy **Boszniában** egy regionális szervezetet, a NATO-t). A csapatokat immár nem az Egyesült Nemzetek által megbízott erők parancsnoka, mint katonai parancsnok, és nem egy külön megbízott, mint az ENSZ főtítkárhelyettes vezeti egy -e célra létrehozott törzssel. Válsághelyzetben nincs szükség felvilágosítás-kérésre a New York-i ENSZ főhadiszállástól, ugyanis kizárólagos felelősséggel egy katonai szervezet vezet, katonai pa-

rancsnokkal és jól összekovácsolt (és kipróbált vezetési eszközökkel ellátott) törzssel. A megbízás olyannyira mindent magában foglaló, hogy viszálykérdés a mandátumot adó szervnél nem vagy csak igen ritkán szükséges.

Az ENSZ BT 1995 december 15-i határozata:

A BT megállapítja:

- hogy a régió helyzete veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot;
- az ENSZ Charta VII. fejezetben foglaltak alapján a BT felhatalmazza a tagállamokat és a béke egyezmény 1-A melléklete szerinti közreműködő szervezeteket az IFOR-erők egyesített parancsnokság és egységes vezetés alatti létrehozására, a béke egyezmény 1-A és 2. mellékletében rögzített feladatainak végrehajtására;
- a határozat a 14.§-ban foglaltak szerint felhatalmazza a tagállamokat, hogy az 1-A mellékletben rögzített feladatok bevezetésére és betartására minden szükséges intézkedést megtegyenek.

IFOR legfontosabb feladatai:

- biztosítani a tűzszünet folyamatos betartását;
- biztosítani az erők egyezmény szerinti tűzszüneti zónából történő visszavonását és az erők szétválasztását;
- biztosítani a nehézfegyverek raktárakba, laktanyákba történő összegyűjtését és a hátramaradt erők leszerelését, majd
- uralni Bosznia-Hercegovina légterét.

A SFOR legfontosabb feladatai

Az SFOR biztosítson folyamatos katonai jelenlétet, hogy elejét vegye minden megújuló ellenségeskedésnek, stabilizálja és erősítse a bosznia-hercegovinai békét, ily módon járuljon hozzá egy biztonságos környezet

megteremtéséhez, nyújtson széleskörű támogatást a folyamatban lévő polgári tervek megvalósításához és mihelyt a helyzet megengedi, a szövetséges erők főparancsnoka kezdeményezni fogja a NATO katonai-átmeneti stratégiát, melynek célja a katonai erők nagyságának, szerepének és jelenlétének csökkentése.

Az IFOR/SFOR főbb feladatai

- csapatszétválasztó zóna létrehozásával a szemben álló felek szétválasztása és különválasztva tartása;
- *a csapatok kivonása az ütközőzónából a laktanyákba;*
- a szemben álló felek hadereje tevékenységének (kiképzés) felügyelete;
- *nehézfegyverek számbavétele, összegyűjtése, megfelelően őrzött raktárakba történő szállításának felügyelete;*
- *a konfliktusban szemben álló felek fegyveres erői meghatározott létszámra történő csökkentésének, visszamozgósításának felügyelete;*
- a polgári lakosság mozgásszabadságának biztosítása;
- meghatározott térségek megerősítése;
- a légtér felügyelete.

A fent dőltbetűvel szedett feladatok már nem tradicionális feladatai a békebiztosító csapatoknak, ám e feladat keretében szükségessé váltak.

Összehasonlítva az SFOR feladatát és az alkalmazott eszközöket, megállapítható, hogy az UNIFIL-el összehasonlítva, már nincs *"olló"*. Az SFOR egyaránt rendelkezik megbízással (felhatalmazással) és elegendő eszközzel a feladat teljesítéséhez.

Láthatjuk, hogy az IFOR és az SFOR esetében a megbízás, illetve a Dayton-i békeszerződés betartása nem egyedül a felek bizalmán, hanem

eszközök bevetése révén a visszatartáson, elrettentésen alapul, ami a békebiztosítás egy további dimenziójára utal.

Ez azonban nemcsak az ENSZ Charta VII. fejezete szerinti jogosultságon alapul, hanem az államközösség politikai akaratán is. Emellett persze érvényes az, hogy a fegyverek használatának joga a szükséges erő nélkül, önmagában még (egyáltalán) nem hatásos.

Békemisszió minden áron?

Érthetően távol tartjuk magunkat a holland békefenntartók bizonyára leggyászosabb példájától. A holland UNPROFOR-csapatoknak Srebrenica térségében ENSZ-mandátum és nemzetközi hadijog alapján kétségkívül joguk és kötelességük volt a jogos segítségnyújtáshoz (vagyis fegyverhasználatához) az ENSZ-védőzónában védelmük alatt álló polgári lakosság életének és egészségének védelmére.

Aligha múltott ezen, hogy ők a védőzónát a benne élő polgári lakossággal együtt a boszniai szerb megszállóknak ellenérték nélkül átadták. Ami ezután történt az mindenki előtt jól ismert. A kudarc aligha múltott a jogosítvány(ok)on, sokkal inkább a minden szinten megnyilvánuló tétova felelősségvállalással, és talán a rendelkezésre álló kevés eszközzel függött össze. Hiszen a legjobb elemzők sem tudják utólagosan kideríteni, hogy mi történik, ha a védelem érdekében egy lövés eldőrdült volna. Így csupán a szerb tábornokokkal tanácskozó, barátságosan mosolygó holland parancsnok képei maradnak meg emlékezetünkben.

Megváltozott feladatkörök

Térjünk azonban vissza az SFOR-hoz! Az SFOR megbíz(at)ásába félreérthetetlenül megszövegezett olyan feladatok kerültek, amelyek ez ideig nem tartoztak a klasszikus katonai felelősség(ek) körébe, de csaknem a csapatok fő feladatait képezik ma Boszniában. Ez azért különös, mert a katonai helyzet, eltekintve az elszigetelt provokációktól, nyugodtnak tekinthető és csaknem rutinszolgálat, mint más ENSZ-missziókban. A civil érdekek érvényesítéséért a kiegészítőleg még az országban lévő ENSZ szolgálati helyek, mint ENSZ menekültügyi segélyszolgálatok koordinátorokként illetékesek.

Az **UNPROFOR** egyik feladata - miként az a nevéből is kitűnik - a humanitárius segélynyújtás támogatása volt, az IFOR-nál azonban a biz-

tonságos környezetnek köszönhetően csaknem a polgári-katonai együttműködés lett a csapatok egyik fő feladata, amelynek meglévő struktúráikkal nem voltak képesek megfelelni. Habár némelyik törzsben már létezett, csaknem valamennyi kontingens létrehozott egy törzsbeni szervet, hogy a nem-állami és a privát segélyszervezetek támogatásának eleget tehesen.

Szarajevóban több mint 400 különböző segélyszervezetnek van központja. A velük való kapcsolattartás, együttműködés az SFOR részére csaknem megoldhatatlan feladat, kiváltképpen, ha néhány civil szervezet hadsereggel szembeni ellenszenvét is figyelembe vesszük. Emiatt a NATO külön polgári-katonai együttműködési csapatok felállítását fontolgatja, hogy ezen kihívásokat megfelelően kezelhesse. Ha áttekintjük egy-néhány kontingens teljesítménymérlegét, arra gondolhatunk, hogy talán egy építőcég sikereiről szóló beszámolót olvasunk, miután megismerjük, hogy hány hidat építettek és hány kilométer utat állítottak helyre. Történt ez azon nézőpontból indítva, hogy a csapatok korlátlan mozgásszabadságát biztosítsuk; kihatása a polgári lakosság javára mégis áttekinthetetlen, és nem minden helyreállított híd és út szolgál ténylegesen katonai célokat. Ugyan az SFOR-nak a műszaki csapatok már nem feltétlenül kellenének, ennek ellenére továbbra is a bevetési térségben maradnak és támogatják a hatóságokat a polgári infrastruktúra helyreállításában.

Az **osztrák** katonáknak Visokóban az iskola helyrehozatalában való részvétele is ebbe a kosárba tartozik, hiszen nem bír katonai jelentőséggel, de óriási a fontossága a vidék újjáépítésében. Az SFOR csapatok sok mindent (meg)építenek, helyreállítanak és (meg)javítanak, és a nemzetközösség ezzel sok pénzt takarít meg. A Bosznia-Hercegovina-i választásokat az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (továbbiakban: EBESZ)** bonyolította le, de a sikeres végrehajtás az SFOR-csapatok támogatása nélkül sok tekintetben nem vált volna lehetségessé. A hadsereg ezzel a megszokott ösvényről letért, és új kihívásoknak állott elébe.

Nyitott kérdések

Leggyakrabban a következő két kérdés vetődik fel:

- Miért nem vesz tulajdonképpen őrizetbe az SFOR egyetlen háborús bűnöst sem?
- Miért nem távolítja el az SFOR az aknákat?

Az első kérdésre adandó válasz relatíve egyszerű. Az SFOR-nak nem feladata háborús bűnösöket felkutatni, megkeresni és őrizetbe venni. Persze, ha a szolgálati tevékenység során egy körözött háborús bűnöst felismernek, azt természetesen letartóztatják, mint azt a korábban előforduló példák is mutatják.

A második kérdés kétségkívül nem válaszolható meg a teljesség igényével. Az SFOR-nak nem feladata az aknák eltávolítása, az aknamentesítés. a Dayton-i egyezmény nem számol ezzel, és most már senki sincs abban a helyzetben, hogy a háborús feleket újra tárgyalóasztalhoz ültesse, hogy a szerződés rendelkezéseit megváltoztassák. Így az aknákat SFOR, vagy annak megbízásából a konfliktusban részes felek csak akkor távolíthatják el, ha az bevetési okokból szükséges. Ezért a becsült 7 millió akna felszedése, mentesítése, Boszniában a konfliktusban szemben álló felekre és a civil szervezetekre hárul.

Humanitárius segélynyújtás

Ha az SFOR általi segélynyújtások felsorolását tovább folytatnánk, még sok olyan példát találnánk, melyek nem a katonai feladatok körébe tartoznak. Az SFOR valamennyi műveletének a célja a békét elősegítő biztonságos környezet megteremtése. Ha azonban a Bosznia-Hercegovinai helyzetet görcső alá vesszük, meg kell állapítanunk, hogy a Dayton-i egyezmény polgári és katonai vonatkozású eredményei között hatalmas lyuk tátong. Az SFOR sikeresen működik, ugyanakkor a civil oldal nagyon el van maradva.

A rend és a stabilitás biztosítása érdekében a csapatoknak szükséges bevetési feladataikon túllépni, és olyan kiegészítő feladatokat felvállalni, melyekkel eredetileg nem számoltak.

Az SFOR kibővített feladatspektrumát a legegyszerűbben a "*Policing the Gap*" (a szakadék megőrzése) angol kifejezéssel jellemezhetjük. Ebből a szempontból érthető a többnemzetiségű speciális egység felállítása, mivel Boszniában nyilvánvaló, hogy a biztonsági erők a legkülönbözőbb okokból nem képesek vagy nem akarnak feladataiknak eleget tenni. Az UNPTF⁸ nem rendelkezik rendőr(ség)i jog- és hatáskörrel, hanem csak rendőrségi kéaderképzés biztosítására szóló megbízással a konfliktus térségében. Ez a zászlóalj-erejű kötelék nem teljesít katonai feladatokat. Az

8. UNPTF= ENSZ alkalmi rendőri erők

ENSZ alkalmi rendőri erők köteléke különleges csapatokból áll (olasz carabinieri és francia csendőrök), amelyek nem találhatók meg minden hadseregben katonai parancsnokság alatt. Milyen képességekkel bír, és milyen feladatai vannak az ENSZ alkalmi rendőri erők kötelékének? Mivel alapvetően nem rendőrségről van szó, ezért a polgári hatóságokkal együttműködve alkalmazzák. Röviden és velősen "*Riot Control Unit*"-nak vagyis rendfenntartó egységnek nevezhetnénk. Ezzel az SFOR olyan esetek alkalmával avatkozik be, amely normális esetben a civil hatóságokra hárul, éspedig a rend és a biztonság helyreállításakor, valamint menekültek és elűzöttek visszatelepítésekor. Ez csupán egy kis részterületét öleli fel azoknak a tényleges feladatoknak, melyek egyébként a rendőrségre tartoznak. Az egyes népcsoportok kibékítésének elősegítése, támogatása nem speciális feladata az SFOR-nak és a hadseregnek. A Németországi Oberammergau-i NATO iskolában (SHAPE) a NATO mégis felvállal egy külön e célra létrehozott tanfolyamot, egy kísérletet a civakodó felek tisztjei és polgári személyei közötti kölcsönös megértés elősegítésére és bizalom-képzésre.

A bevetési körzetben eluralkodó korrupció elleni harc (nyíltan vagy burkoltan) a térség rendezett újjáépítésére gyakorolt negatív hatása ellenére sem feladata az SFOR-nak.

A koszovói bevetés az alkalmazási lehetőségeket jó néhány új aspektussal egészítette ki. A NATO-csapatok bevonultak a térségbe közvetlenül azután, hogy légierejükkel még a konfliktus szereplői voltak. A csapatok egy egymással abszolút összeveszített civil lakossággal találták magukat szemben, melynek szemmel látható szándéka, hogy a mindenkori másik etnikai csoporton bosszút álljon, azt folyamatosan fenyegetse, lehetőség szerint elűzze, és egy etnikailag tiszta területet saját csoportjának kihalásáig. Csak a két száműzött római csoport tanúsít egyetértést. Az SFOR csak a test- és életelleni bűncselekmények, továbbá a civil lakosság tulajdona elleni bűncselekmények vizsgálatával szembesül. Mivel a csapatok a saját felelősségi területükön védik a kisebbséget, gyakran ők az áldozatai a retorzióknak és visszaéléseknek. Nehezen alakul, nehezen formálódik a Koszovói Felszabadítási Hadsereg hatalmának korlátozása, és e vadhajtás nemkívánt, illegális rendfenntartó szerepének visszaszorítása.

A békefenntartó és béketeremtő műveletek körébe tartozó alapvető követelmények felsorolása az IFOR/SFOR/KFOR tapasztalatok alapján csak példászerű, és nem törekszik a teljesség igényére. Túlságosan sokrétű a katonai feladatok és egy fegyverszüneti állapot, illetve konfliktushelyzet

valóságos problémái közötti rés. És tulajdonképpen ebben *"rejtőzködnék"* a béke megteremtésének, biztosításának és megtartásának új dimenziói.

Megváltozott környezet

Eltekintve valamennyi tényleges napjainkbeli missziótól, kívánatos közelebbről megismerni, vázolni az új környezetet is, melyben a csapatoknak tevékenykedni kell. Röviden mondvá: *hogyan néz ki egy (had)művelet egy összeomló, illetve egy már szétesett államban?*

Az összeomlás oka többnyire a lakosság eltérő etnikai összetételében, és az állam összetartására erőtlén politikai vezetés alkalmatlanságában rejlik. Jellemzője a személyes gyűlölködés és részben a gyengeséggel szemben megnyilvánuló elképzelhetetlen brutalitás miatti államon-belüli konfliktus. *Az alábbi, csak példaként felhozott jellemzők különböznek az államok-közötti hadműveletektől, vagyis a hagyományos konfliktusoktól:*

- a sokkal nagyobb és nehezen megismerhető bevetési térség;
- a civilek (és az egymással összekülönbözött civilek) figyelemreméltoan nagy számú jelenléte a bevetési térségben;
- a konfliktusban szemben állók relative nagy száma, akik részben csak nehezen azonosíthatók;
- a civil lakosság és annak környezete, amely az ellenségeskedés(ek) célja;
- az ellenfelek felelősségének hiánya a békefolyamat feltételei megteremtéséért;
- segélyszállítmányok kicsikarása a helyi fegyveres csoportok által.

A kormány valóságos működése és hatásossága döntően fontos egy hosszán elhúzódó békefolyamat sikere érdekében. Különösen a népgazdaság és a politikai rendszer helyreállítása, hosszabb konfliktus esetén a katonák és harcosok rehabilitálása, és a normális életbe történő beilleszkedése igényli a cselekvési szükségét. Különös jelentőséggel bír, hogy a kormány önmaga a konfliktusban milyen szerepet játszott, és mennyiben volt részes a konfliktusban.

Ilyen konfliktusokban gyakran a polgári lakosság az áldozata az elűzetésnek, az éhezésnek és a fizikai kényszernek. Ez a trauma mélyreható szociális változásokat okozhat, a régi hierarchiákat fenyegeti, az etnikai összetételt, az érdekszövetségek, csoportok hatalmi struktúráit és viszonyait megváltoztathatja. Különösen fontosnak tűnik, hogy a civil lakosságot a részére nyújtott segélyekbe bevonják, vagyis, hogy az áldozatból a konfliktus-megoldás résztársává tegyék. A lakosság azonban a konfliktus aktívabb részesévé is válhat, és a kívánt béke-megoldásra bizalmatlanul várakozva egészen az ellenségeskedésig, a kontraproduktivitásig szemben állhat.

Különös a jelentősége a bevetési térség infrastruktúrájának, amely gyakran már nem funkcionál. Nemzeti képzési programok egyáltalán nem működnek, különleges képzettségű foglalkozáscsoportok, mint tanárok, rendőrök, ügyvédek, orvosok, hivatalnokok vagy tolmácsok gyakran nem állnak rendelkezésre.

A legnehezebb problémát azonban a harcoló alakulatok jelentik, nemcsak a reguláris, hanem az irreguláris erők is, akármelyik hadúr vezetése alatt.

Fellengző szervezési elnevezések (dandárok, brigádok) ellenére gyakran csak könnyű struktúráik vannak, nem megbízható horizontális és vertikális kapcsolatokkal. A harcosok személyi motivációja különböző, a magasztos indítékoktól (mint az etnikai és politikai önállóság vágya), egészen a túlságosan ritka ind(itó)okokig, (mint a bosszúállás, a zsoldosság, a kulturális és etnikai bigottság) terjed. Mivel ezek az erők egyéni érdekeket követnek, és lokális forrásokból (egészen a fosztogatásig, rekvi-rálásig) tartják fenn magukat, hajlamosak rá, hogy a "*köreiket*" zavaró köz-beavatkozó nemzetközi csapatokkal szemben ellenséges magatartást tanúsítsanak.

A konfliktusban szemben álló felekhez még további résztvevők, illetve konfliktus-megoldó szervezetek társulnak, melyek a csapatok számára szokatlanok. Az egyikhez tartoznak azok a nem állami és civil segélyszervezetek, melyek természetesen saját egyéni céljaikat követik és a katonaság kényszerképzetét - hogy mindent meg kell szervezni - ha egyáltalán, igen, akkor is csak nagyon habozva, fogadják el. A másikhoz tartozik a média képviselőinek túlzott mérvű jelenléte, amihez a csapat ugyancsak nincs hozzászokva, és amit sajnos csak nagyon ritkán von be. Mindezek a csapatra háruló, már eddig is igen nehéz szituációt még komplexebbé teszik.

Ezen kihívásoknak való megfelelés, az ezekkel való megbírkózás jellemzi a békebiztosítás új dimenzióit.

Egy gondolat erejéig

A békebiztosítás új dimenzióira nem meghatározó jelentőségű az ENSZ Charta VI. vagy VII. fejezete szerinti erőszak alkalmazása, sem a konfliktus típusa (nevezetesen, hogy két állam közötti háború vagy polgárháború -e), hanem egyes egyedül csak a rés, amely a katonák tisztán militáris feladatai, és konfliktus utáni civil helyzet között áll fenn. Ehhez társul, a mandátumot adó szervezet tagjainak a készsége, legyen az az ENSZ vagy az EBESZ, hogy a beavatkozó csapatokat - e rés zárásával megbízza.

Ebből adódik egy széles bevetési feladatspektrum, amely az eddig megszokott katonai feladatköröket a levegőbe röpíti, és új dimenziókat tár fel, új dimenziókat nyit meg.

Ajánlatos azonban attól őrizkednünk - mindegy mely dimenziót vesszük szemügyre -, hogy mindent csak a "sikeres-újdomság" rózsaszín szemüvegén keresztül nézzünk:

- Nem szabad azt gondolni, hogy csak az IFOR/SFOR/KFOR bevetés lenne minden dolog mércéje, amelyre a jövőbeni békebevetések orientálódnak. Nem mindig találkozik össze ily mértékben a politikai akarat a konfliktusmegoldással, a katonai feladattal, a szükséges eszközök rendelkezésre bocsátásával és a felek kooperációs készségével.
- Egyértelműsíteni kell, hogy minden bevetés egy *"eredeti első és egyetlen eset"*, továbbá, hogy a szabályok és javaslatok csak nagyon feltételesen realizálhatók más bevetésekben. Ami Bosznia érdekében igazságos, az Szomáliában még sokáig nem lenne jogos.
- Érvényes ezenkívül, hogy a *"beavatkozó harmadik"* pártatlansága nemsokára a tűrés határához ér. Ez különösen akkor bizonyul igaznak, ha a konfliktusban szemben álló felek egyikének fontos egyéni érdekét korlátozzák vagy megsértik, miközben - miként az a békebiztosításoktól elvárható lenne - az ellenféllel szemben

semmilyen korlátozás sincs foganatosítva. Kiváltképpen kényszer vagy fegyveres erőszak alkalmazásakor válnak a békebiztosítók az érintettek szemében igen gyorsan az ellenfél támogatójává és szövetségésévé. (Ilyen könnyen megtörténhet például Libanonban, mert a palesztin harcosok beüzvargása nincs megakadályozva, és ez sérti az izraeli érdekeket. Ezzel szemben a biztonsági zóna izraeliek általi megszállásának eltűrése sérti Libanon érdekeit. Hasonló történt az UNPROFOR-csapatokkal is, akiknek a boszniai fél részére nyújtott humanitárius segélyét a szerb oldal, a biztonsági zóna szerbek részére való átadását pedig a boszniai oldal a másik fél támogatásaként értékelte.)

- Ugyancsak mindenkiben tudatosítani kell, hogy a kihívás a feladat teljesítésére - már amilyen feladatok egy modern hadseregre békehaderőként jutnak - szerfelett óriási. Mit érnek a modern fegyverek, mit ér a fedező tűztámogatás, az elektronikai felderítés, a korlátlan légitámogatás, ha a bevetésnél szokásos feltételek, a szokásos harcmező, és az ellenség hiányzik? Hogyan érvényesíthetjük fölényünket, ha az ellenségkép hiányzik, az ellenség/barát-felismerés eltűnt, és a civil környezetben belüli célok nem azonosíthatók és nem felismerhetők. Az Öböl-háborúban kipróbált USA-haditengerészet mindenekelőtt azért mondott csődöt Szomáliában, mert a miliciákkal szembeni túlzott fegyverhasználat miatt a civil közegen belül valamennyien ellenséggé váltak.
- Tisztában kell lennünk továbbá azzal, hogy az erőszakkal való fenyegetés, illetve az erőszak alkalmazása nem mindig vezet eredményre. A VII.cikkely szerinti UNITAF-bevetés során az erőszak alkalmazását Szomáliában siker koronázta, hasonló kilátások és csaknem megegyező feltételek mellett az UNOSOM-bevetés katasztrófával végződött, és a csapatok visszavon(ul)ásához vezetett. Az országot sorsára hagyták. A két eset hiába hasonló, mégsem ugyanaz. Egy konfliktus-térségben minél komplexebb a politikai és katonai helyzet, minél kisebb mértékben érvényesül a civil-berendezkedés rendje, annál szélesebb lesz a katonai feladatok köre és annál bővebbek lesznek a békebiztosítás dimenziói.

- **Végezetül érvényes:** a katonák egyedül nem teremtenek békét. A legjobb katonák sem fogják elérni, hogy őket az egykori ellenség hirtelen szeretni kezdje. A katonák a legjobb esetben a klímát teremthetik meg, melyben a béke megvalósítása lehetségessé válik.

1.sz.ábra

Humanitárius segítségnyújtás egy lerombolt épület helyreállításában.

Őrjáratban a Challenger típusú harckocsik

3.sz.ábra

Békefenntartás klasszikus értelemben -(ez) csak a fegyverszüneti egyezmény rendelkezésének betartását biztosítja.

4.sz.ábra

Az SFOR csapatok biztosítják Koszovóban a rend és a biztonság helyreállítását.

5.sz. ábra

Fontos objektum őrzése, biztosítása.

6.sz. ábra

A nemzetközi segítségnek különös jelentősége van a bevetési térség leromlott infrastruktúrájára.

Ellentétben a hagyományos konfliktusokkal a bevetési térségben magas a civilek jelenléte.

A NŐK FEGYVERES SZOLGÁLATA

(*Waffendienst für Franen*)

Peter Dreista 1

Fordította: Vincze Gyula 2

Észrevételek az Európa-Bíróság határozatához Tanja Kreil ügyében

Az Európa-Bíróság - szokatlanul nyilvános visszhangtól kísérve - Luxemburgban, 2000. január 11-én történelmi döntést³ hozott a németországi nők javára: a német törvények - melyek a nőket a fegyveres szolgálatból általános(ság)ban kizárják - az Európa-Tanács 1976. évi (76/207 EWG 1976. 02.09.) egyenlő elbánásról szóló irányelveibe ütköznek. Ha az ítélet a nemzeti-igazgatási eljárásban a Német Szövetségi Köztársaság jogerős elmarasztalásához vezetne, akkor mindenekelőtt a panaszos Tanja Kreil számára megnyílna az út a fegyveres erőkben történő fegyveres szolgálatra, ami végérvényes áttörését jelentené annak a fejlődésnek, mely a 60-as évek vége óta lassanként, lépésről lépésre a fegyveres erők nők részére történő igen óvatos megnyílásához vezetett, és a jövőben már nem képez akadályozó körülményt.

A nők fegyveres erőkben való szolgálatának engedélyezése iránti első politikai követelések a 60-as évek második felére datálódnak. Ezek eredményeként 1975. február 19-én Helmut Schmidt kormányának Bundeskabinetje az akkori védelmi miniszter, Georg Leber javaslatával egyetértett, és jóváhagyta, hogy orvosnők, fogorvosnők, gyógyszerésznők és állatorvosnők a Bundeswehrben egészségügyi tisztekként szolgálatba

1. Peter Dreist Regierungsdirektor, a Szövetségi Védelmi Minisztérium jogi osztályának referense
Megjelent: Trauppenpraxis/Wehrausbildung 2000/3 számában (164-172. old.)

2. Fordító : Vincze Gyula nyá. alezredes

3. Az Európa-Bizottság határozata Luxemburgban 2000. január 11-én. Száma: C 285/98. hivatalos gyűjteményben még nem jelent meg. Eddig csak a Frankfurter Rundschau tette közzé 2000. január 12-én.

léphessenek. A Soldatengesetz⁴, valamint a katonai renddel és fegyelemmel kapcsolatos rendelkezések szükséges megváltoztatása után, 1975. október 1-jén kezdte meg szolgálatát a fegyveres erők egészségügyi tisztjeként az első öt nő.

A következő évek vitái a fegyveres erők nők részére való - önként vállalt kötelezettség keretében - további (meg)nyitásáról 1988. júniusában a hivatalban lévő védelmi miniszter, Prof. Rupert Scholz azon döntéséhez vezetett, mely a nők részére az egészségügyi szolgálat valamennyi ág(azat)ába való belépést lehetővé tette.

1989 nyarán lépett szolgálatba a Bundeswehrben az első ötven önkéntes egészségügyi tisztjelölt nő. Gerhard Stoltenberg miniszter 1991-ben megnyitotta nők részére az egészségügyi, illetve a katonazenész-szolgálat tiszthelyettesi és legénységi állománykategóriáit.

A nők katonazenész-szolgálatba állítása az alaptörvény értelmében - arra való hivatkozással, hogy *"a nők semmilyen esetben sem teljesíthetnek szolgálatot fegyverrel"* - helyes döntés volt, mivel a katonazenész-szolgálat (ország)védelem esetén megszűnik és az odatartozók egészségügyi katonaként - tehát nem harcos-státuszban - tovább szolgál(hat)nak. 1992 óta a fegyveres erőknél az élsportoló nők támogatása is létjogosultságot nyert. A Bundeswehrben a nők a legmagasabb rendfokozatokat is elérhetik: 1994-ben nevezték ki az eddigi egyetlen orvostábornoknőt Verena von Weymarn-t, a Bundeswehr Bonn-i Egészségügyi Hivatala törzsének főnökét.

A cikk a továbbiakban a társadalmi (keret)feltételekkel (I), az Európa-Bíróság határozatának bemutatásával (II), Tanja Kreil konkrét igazgatás-eljárási alternatíváival (III), az Európa-Bíróság bíraskodási illetékessége határaival (IV), az első nyilvános reakciókkal (V), a további pályázókkal kapcsolatos eljárás(ok)ról a törvényi változ(tat)ások életbelépéséig (VI), az egyszerű törvények és igazgatási rendelkezések megváltoztatásának feltételeivel (VII), hasonlóképp az alaptörvény megváltoztatása szükségességének (VIII) elemzésével, majd összegzés után egy rövid prognózisa (IX) vállalkozik.

4. Soldatengesetz: szolgálati törvény (A ford.) A cikk a 2000. január 19-i helyzetet tükrözi, a kézirat ekkor lett lezárva. Későbbi reflexiók ténylegesen már nem voltak figyelembe vehetők. Értékes észrevételeikért köszönetet mondok Klaus Eichennek, Svein-Erik Beusternek, Stefan Hocolnak és Wolfgang Haagernek.

I. Társadalmi fejlődés és európai integráció

A szövetségi kormány parlamenti megkeresésekre és választópolgári kérdésekre - a nők fegyveres erőkből való kirekesztésének indítókairól - újra és újra az alábbi választ adta: a szövetségi kormány nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy a második világháború tapasztalatai (a nők Wehrmachtba történő segély-, illetve háborús szolgálatra való állam általi tömeges és kényszerű behívásával) az alaptörvény 12/a cikkelyének rendelkezéseit, különösképpen a nők fegyveres erőkből **"fegyveres szolgálatának tilalmát"** lényegesen befolyásolták. Ezen tilalom alapján a nők felmentést élveznek az alól, hogy fegyveres konfliktus(ok)ban mint harcos(ok) részt vegyenek. Mint ilyenek, (mint harcosok) jogosultak lennének, hogy az ellenségeskedésekben, vagyis a harci cselekményekben közvetlenül részt vegyenek. Ám ezzel egyidejűleg fegyveres katonai támadás legitim céljává (is) válnának. Mivel egy nemzetközi fegyveres konfliktusban a szembenálló felek valamennyi tagja - az egészségügyi- és lelkesz-szolgálat kivételével - harcos-állományú, (így) az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondatának alkotmányos tiltása - a nőknek a Bundeswehr egészségügyi szolgálatában való foglalkoztatása által - be van tartva.

A katonazenész-szolgálatához tartozók ugyan személyesen nincsenek a harcosstátusz alól felmentve (nem élveznek kivételt), azonban a katonazenész-szolgálat (ország)védelem esetén mint önálló szervezet megszűnik, és tagjai az egészségügyi szolgálat állományába átkerül(het)nek. Ezért kapnak a katonazenész-szolgálatához tartozók a zenész(ki)képzés mellett mindig egészségügyi kiképzést is.

A nők egyenjogúságának modernkori fejlődése - mely valaha 1972-ben Theodor Gottlieb von Hippel *"Über die bürgerliche Verbesserung der Weiber"*⁵ című értekezésével kezdődött - valójában egy tövises út volt, melyet akadályozó momentumok, mint például az 1850. évi porosz egyesülési és gyülekezési törvény sem kíméltek. Ennek a törvénynek a 8§-ban (például) az áll, hogy: **"nőszemélyeknek nem szabad politikai egyesületek gyűlésein és ülése(zése)in részt venni"**. Ez 1908-ig volt változtatás nélkül érvényben.

A SPD volt az első párt Németországban, mely elnökének August Bebelnek a kezdeményezésére 1891-ben a nők szavazati jogának köve-

5. Über die bürgerliche Verbesserung der Weiber: A nők (állam)polgári helyzetének jobbításáról (A ford.)

telményét a párt programjába felvette, majd 1895-ben a Német Birodalmi Gyűlésen beterjesztette első indítványát a nők aktív választójogának bevezetésére. Az alaptörvény 3. cikkely 2. bekezdés 1. mondatának egyenjogúsági parancsolatát, nevezetesen hogy: **"a nők és a férfiak egyenjogúak"** - a tanács eredeti szavazatai ellenében - csak a parlamenti tanácsban képviselt négy politikusnőnek köszönhető(en) a nők három nyugati zónában történő példátlan méretű mozgósítása, valamint tiltakozó levelek sokasága után tudták érvényre juttatni.

Az idő múlásával a férfiak és a nők közötti egyenjogúság ugyan lényegesen javult, és sok területen magától értetődővé vált, ennek ellenére - részben a szabadgazdaságban, a közszolgálatban, a közszférában és a politikában - a nők nincsenek arányosan képviselve, és (meg)fizetve. Ezért a Bundestag 1994-ben az alkotmányt - egy úgynevezett Staatszielbestimmunggal⁶ az alaptörvény 3. cikkely 2. bekezdés 2. mondatában - kiegészítette: **"az állam támogatja a nők és a férfiak egyenjogúságának tényleges érvényesítését és oduehat a meglévő hátrányok megszüntetésére"**. Erre a kiegészítésre nem került volna sor, ha a férfiak és a nők közötti egyenjogúság már minden területen realitás lenne. A kormánypártok koalíciós megállapodása már a preambulumban - többek között mint közös célt - lerögzíti, hogy a nők és a férfiak egyenlő elbánását mind a munkában, mind a társadalomban meghatározó mértékben elő kívánja segíteni. A koalíciós megállapodás VIII. fejezetében (**"újabb előretörés a nőpolitikában"**) részletesen felvázolnak egy teljes akcióprogramot a nők egyenlő elbánásának javítására, (ám)de anélkül, hogy a fegyveres erők nők részére történő további megnyitásának immár(on) akut kérdését felvetnék.

Mindezt kormány-nyilatkozat útján megerősítik, amelyet Gerhard Schröder kancellár 1998. november 10-én a német Bundestagban közzé is tett. Az alábbiakat mondta: **"a szövetségi kormány már 1999 kezdetén <nők és a hivatás> címmel akcióprogramot kezdeményez"**. Mellette előterjeszt egy hatékony egyenlő elbánásról szóló törvényjavaslatot az esélyegyenlőségre a képzésben (különösképpen a jövőorientált szakmákra) az egzisztencia-teremtés segítésére és támogatására is ügyelve.

Az Európai Unió tagállamai készségének politikai és jogi lerögzítése - egy közöl kül- és biztonságpolitikára - az Amsterdami szerződés életbelépésével jogi(lag) valósággá vált. Általa az Európai Unió tagállamai elkötelezték magukat annak a közös célnak, hogy a közös értékek

6. Staatszielbestimmung: állami célhatározmány (A ford.)

megőrzését, az Unió biztonságának erősítését, a béke megóvását, a nemzetközi együttműködés elősegítését, valamint a jogállamiság és a demokrácia fejlesztését és erősítését, hasonlóképpen az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletbentartását megvalósítják. Az Európai Unió mellett van, hogy ennek érdekében közös szervezeteket hozzanak létre. Az egykori NATO-főtítkár Javier Solana személyében főtítkár lett kinevezve a közös kül- és belpolitikai célok megvalósításának elősegítésére. Az Európai Unió tagországainak nemzeti, egyéni próbálkozásai, törekvései (figyelemmel az emberi jogok kérdésére is), a jövőben tovább nehezednek, ha egyáltalán nem lehetetlenülnek el.

A fegyveres szolgálat tiltásának érve - mely megkímélte a nőket attól, hogy fegyveres konfliktus esetén (ők maguk) mint *"harcosok"* abban részt vegyenek, s ezáltal fegyveres támadás célpontjává váljanak - már korábban is kétes értékű volt. Ugyanis a minisztériumok és más kormányzervek (férfi és női) alkalmazottai, hasonlóan a hadfelszerelési ipar munkatársaihoz (akik ugyan nincsenek harcosstátuszban), egy fegyveres konfliktus esetén mégis ellenséges támadás legitim céljaivá válnának (már amennyire a szolgálat helyeket, a hadi szempontból fontos ipari létesítményeket (is) a nemzetközi joggal megegyező módon támadás érné). Ráadásul (még) - a messzehordó fegyverek és rakéták hatótávolságára, valamint az általánosan változó (frontvonalok nélküli) háborús képre való tekintettel - kimutatható, hogy a nők ezen kívül az ellenséges fegyverek hatásának (egyéb helyzetekben) akkor is ki lennének téve, ha nem tartoznának *"harcosstátuszba"*.

II. Az Európa-Bíróság eljárása Tanja Kreil ügyében

Az idő múltával 23 évessé lett, és elektronikai (elektronikus) végzettséget szerzett Tanja Kreil 1996-ban önként vállalt szolgálatra jelentkezett a Bundeswehrbe, elektronikai javító-karbantartó munkakörbe. A Bundeswehr személyügyi (törzs)hivatala pályázatát elutasította arra való hivatkozással, hogy Németországban törvényileg kizárt, hogy a nők fegyveres szolgálatot teljesítsenek. Kreil asszony emiatt panaszt tett a Német Szövetségi Köztársaság ellen a Hannoveri Közigazgatási Bíróságnál, (többek között) kifejezésre juttatva, hogy pályázatának kizárólag nemi hovatartozási ok(ok)ból való elutasítása az Európai Közösség törvényébe ütközik, azaz jogsértő.

A Hannoveri Közigazgatási Bíróság szükségesnek tartotta az európai

egyenlő elbánás irányelveinek igazgatási eljárás keretében történő értelmezését, ezért a jogvitát felfüggesztve a kérdést közbenső állásfoglalásra az Európa-Bíróság elé terjesztette azzal, hogy vajon a Soldatenengesetz 1 § 2. bekezdés és a Soldatenbanfahbahnverordnung⁷ 3/a § rendelkezései - mely szerint a nők önként vállalt kötelezettség alapján csak egészségügyi vagy katonazenész szolgálatra hívhatók be - azt jelentik-e, hogy a fegyverrel való szolgálatból minden esetben ki vannak zárva.

A szövetségi kormány szembehelyezkedett a petícióval arra való hivatkozással, hogy a közösségi jog a Soldatenengesetz és a Soldatenbanfahbahnverordnung kérdéses rendelkezéseivel nem áll ellentétben, azok ugyanis a nők fegyveres szolgálatból való kirekesztésének alkotmányjogi parancs(olat)ával összhangban vannak, másfelől a közösségi jog elvileg nem érvényes a védelmi kérdésekre, azok ugyanis a közös kül- és biztonságpolitika részét képezve megmaradtak a tagállamok szuverenitásában. Mindenesetre a német jog szóban forgó szabályozása(i) - az irányelvek 2. cikkely 2. bekezdése szerint - helyénvalónak (korrektnek) bizonyulhatnak. Miként az Európa-Bíróság már Sirdar (Nagy-Britannia) esetében megállapította, a tagállamok jogosultsága azt jelenti, hogy külső és belső biztonságok garantálására megfelelő intézkedéseket hozhatnak, de nem egyszerre, (ne) hogy az ilyen rendelkezések a közösségi jog alkalmazását (használatát) teljesen kiszorítsák. Az Amsterdami szerződés a közbiztonság és a közrend területén csak rendkívüli, egyedi esetekben tesz kivételt, amely nem áll fenn a közösségi jog előírási használatának mellőzésére irányuló esetekben (és területeken). Kreil asszony esetében az irányelv tehát alkalmazható.

Az Európa-Bíróság ezenkívül már korábban megállapította, hogy valamely nemhez való tartozás a foglalkoztatási viszony(ok)ra (miként egy felügyelő vagy főfelügyelő esetében a fogvatartó intézményekben, vagy meghatározott feladatokra a rendőrségnél, illetve a speciális harcoló egységeknél való szolgálat esetében is) elengedhetetlen (elő)feltételt jelenthet. A Hannoveri Közigazgatási Bíróság előterjesztésére, az európai közösségi jogban (is) érvényes irányelvek viszonylagosságára, továbbá a tagállamok kötelezettségeire figyelemmel az Európa-Bíróság (ezért) úgy döntött, hogy az egyenlő elbánás elvének (már amennyire lehetséges) a (köz)biztonság követelményeivel összhangba hozása, vagyis a nőknek a katonai alkalmazásból való csaknem teljes kirekesztése beleütközik az egyenlő elbánás irányelvébe.

7.Soldatenlenfahbahnverordnung: katonai pályafutással kapcsolatos rendelet (A ford.)

A széles nyilvánosságot látott vélemény ellenére nem a Bundeswehr akadályozta eddig a nők további katonai pályákra való beállítását. A német Bundestag amely a kérdéses törvényi szabályozás(oka)t és alkotmányos rendelete(ke)t meghozta (megszavazta), ezideig nem volt képes a fennálló rendelkezések megváltoztatásával megbirkózni. Az FDP javaslatát, hogy az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondatát pótlás nélkül helyezték hatályon kívül, ezideig a Bundestagban csak első olvasatban tárgyalták, és a javaslatot a plenáris ülésen való megvitatás után az illetékes bizottságokhoz továbbították.

A Bundeswehr, mint a végrehajtó hatalom része, az alaptörvény 20. cikkely 3. bekezdése szerint kötve van a joghoz és törvényhez, köteles a fennálló törvényi rendelkezéseket betartani.

Kreil esetében - a további jogvitáktól függően - más reakciók kívánatosak, mint az új női pályázókkal szemben, hogy a katonai (élet)pálya jövőbeni szolgálati helyei ne csak az egészségügyi vagy katonazenész szolgálat(ok)hoz, hanem más, vagyis csapatszolgálati beosztásokhoz (is) tartozzanak.

III. További eljárás Tanja Kreil ügyében

Tanja Kreil (közigazgatási eljárási) ügyében a Hannoveri Közigazgatási Bíróságnak figyelembe kell vennie az Európa-Bíróság határozatát; ez a - Hannoveri Közigazgatási Bíróság részéről benyújtott jogi kérdésre meghozott - döntés ugyanis a szövetségi kormányra Kreil asszony ügyében jogilag jelenleg még nem kötelező, hanem csak a Német Szövetségi Köztársaságot egy a nemzeti közigazgatási jogvitában elmarasztaló döntés jogerőre emelkedése után válhat azzá.

A Hannoveri Közigazgatási Bíróságnak arra is lenne lehetősége, hogy Kreil asszony panaszát elutasítsa, mivel az a jelenlegi alkalmassági irányelvek legnyilvánvalóbb követelményét nem teljesíti. Egy panaszelutasító határozat azonban azzal is járhat(na), hogy a legfiatalabb női érdeklődők ellenében Kreil asszonyról - miként azt már időközben kinyilatkoztatta - esetleg kiderülne, hogy a fegyveres erőknél való szolgálat dolgában (többé) már nem tanúsít érdeklődést.

Valószínű azonban, hogy az Európa-Bíróság döntési indokaira hivatkozva a Hannoveri Közigazgatási Bíróság helyt ad a panasznak, ami

azt jelenti, hogy Kreil asszony pályázatát a határozat jogerőre emelkedése után - a döntéshozó bíróság jogi indoklására tekintettel - az illetékes hatóságok újra tárgyalhatnák, új döntést hozhatnának. A Hannoveri Közigazgatási Bíróságnak ugyanis nem szabadna a Német Szövetségi Köztársaságot arra ítélnie, hogy Tanja Kreilt munkába (szolgálatba) állítsa. Egy ilyen ítélettel a bíróság saját mérlegelését helyezné azon mérlegelés helyébe, amelyet csak az illetékes személyügyi hatóságok tehetnek meg.

Lehetséges lenne az is, hogy a Szövetségi Kormány és a Szövetségi Védelmi Minisztérium fellebbezési jogorvoslással, vagy rendkívüli perorvoslással éljen, és a Szövetségi Közigazgatási Bíróság eddigi állandó bíráskodási gyakorlatára tekintettel az egyenlő elbánás irányelvének az (ország)védelem területén való **"nem alkalmazhatóságát"** kifogásolja. A fellebbezési vagy felülvizsgálati fórum (a maga részéről) az eddigi nemzeti jogszolgáltatási gyakorlatnak megfelelően eldöntené, vagy a kérdést - hogy az Európa-Bíróság döntése a Német Szövetségi Köztársaságot köti-e, illetve hogy az az Európa-Bíróság illetékességét nem haladja-e meg - az alaptörvény 100. cikkely 1. bekezdése szerint a Szövetségi Alkotmánybíróság elé terjeszthetné.

IV. Az Európa-Bíróság jogszolgáltatási illetékességének határai

A Szövetségi Alkotmánybíróság az úgynevezett Maastrichti-ítélettel kapcsolatban fenntartotta magának a jogot annak megvizsgálására, vajon az európai intézmények és szerve(zete)k jogi aktusai a részükre biztosított **"felségjogok"** korlátai között maradnak-e, vagy túlnőnek azon. Egy értelmezés ugyanis, amely felér egy szerződés kibővítéssel, nem lehet Németországra kötelező hatályú. Az Európa-Bíróság döntését egy, a munkajoghhoz hozzárendelhető irányelv alapján hozta, amellyel (azonban) - a döntés nemzeti jogerőre emelkedése esetén - a honvédelem területén széleskörű struktúra változásokat okozhat.

Az Európa-Bíróság azonban - sem az Amsterdami-szerződés 220. cikkelye, sem az Európai Unió Szerződés 11. cikkelye alapján - nem tud felmutatni egy, a tagállamok irányába ható kompetenciára-utalást a kül- és belpolitika vonatkozásában, ezáltal jogi szempontból kérdéses, hogy a Hannoveri Közigazgatási Bíróság által benyújtott kérdésben az Európa-Bíróság egyáltalán dönthet-e, vagy nem (inkább) - miként az a Szövetségi

Kormány is nyomatékosan kinyilatkozta - illetéktelenül járt el, és a beadványt megválaszolatlanul kellett volna hagynia.

Semmit sem változtat az, hogy az Európa-Bíróság határozatában kifejti, hogy az Amsterdami-szerződés alkalmazhatósága alóli kivételek a (köz)biztonság terén is csak igen meghatározott, igen rendkívüli esetekre érvényesek, ugyanis a szerződés kivételes esetekre vonatkozó szabály(ozás)ai csak azután bírnának jelentőséggel, ha a szerződés (a maga részéről) alkalmazható lenne. Az Európa-Bíróság tízoldalas **"döntvényében"** valójában (azonban) egy vitára okot adó magyarázatot ad azzal az eldöntendő kérdéssel, (hogy) vajon az ő illetékessége - egy állam kül- és belpolitikai szabályozásai esetében, melyhez a védelem területe vitathatatlanul hozzátartozik - fennáll-e, vagy sem.

Ez érvényes a tagállamok készségét rögzítő azon Európai Unió - szerződés ellenére, hogy egy közös kül- és biztonságpolitikát való-sít(s)anak meg, melynek a célja többek között a közös értékek megóvása, a biztonság erősítése és a béke megvédése. Ugyanis az a készség, hogy az ismertetett célok elérésére törekedjenek, nem pótolja az eddigi **"nemzeti jogosítványok"** Európa-Bíróságra való szükségszerű átruházását, amely eddig nem is történt meg. Igaz ugyan, hogy az Európa-Bíróság döntése ellen eddig nincs kilátásban **"európai helyreigazítás"**.

V. Az első reakciók

Rudolf Scharping védelmi miniszter az Európa-Bíróság döntésének első reakciójaként máris kijelentette, hogy a döntés jogi és politikai kihatásait, valamint a Bundeswehr megnyitásához szükséges intézkedéseket a nők önként vállalt szolgálatának elősegítése érdekében megvizsgálják. Ezt követően eldöntik, milyen további pályákat nyithatnak meg a nők részére. Elvileg a Bundeswehrt a maga teljes sokféleségében a katonanők számára szabaddá tehetnék. Jó ind(ító)okok vannak azonban arra, hogy olyan speciális területek, amelyek különleges fizikai-testi felkészültséget kívánnak - mint például harci-úszóké - kivételt képezzenek.

Az Európa-Bíróság döntése kérdések egész sorát veti fel: így Prof. Rupert Scholz korábbi védelmi miniszter ismételten utalt arra, hogy az Európa-Bíróság a nemzeti hadijog és a honvédelem jogi kérdéseiben nem illetékes. Angelika Beer a **"zöldektől"** az egész Bundeswehr önkéntes hadsereggé való átalakítását (férfiak és nők számára azonos bejutási

lehetőségekkel) és a hadkötelezettség megszüntetését kívánja. Verena Wohlleben SPD-politikusnő mindkét nem hadkötelezettsége érdekében száll síkra. Prof. Hertha Däubler-Gmelin igazságügyi miniszterasszony úgy véli, hogy nincsenek megfelelő okai a hadkötelezettség megszüntetésének. Paul Breuer CDU-politikus elutasítja a nők hadkötelezettségét. Claire Marienfeld a német Bundestag honvédelmi megbízottja valamennyi rendfokozatnak a női pályázók részére való elérhetőségéért száll síkra. Ő azonban általános hadkötelezettség csak férfiak részére történő fenntartása mellett van, és kiáll a fegyveres erők önkéntes női pályázók részére történő megnyitása mellett. Bernhardt Gertz ezredes a Bundeswehruerband elnöke úgy véli, hogy a törvényhozók éppenséggel jogosultak az általános hadkötelezettséget a férfiak számára fenntartani, a hölgyek részére pedig csak a fegyveres erőkbe való önkéntes belépés lehetőségét elősegíteni. Az Európa-Bíróóság ítéletét követő napok óta egész Németországban nem csendesednek a hadkiegészítő hivatalok telefonjai: néhány nő azonnal egyenruhát, harckocsizó vagy helikopter kiképzést szeretne. Sőt ejtőernyős-vadász alakulathoz is regisztráltak már pályázatokat. Az érdeklődő nők részben szakma nélküli végzős iskolások, de olyanok is akadnak, akik elektronikusként, eladónőként, titkárnőként vagy szakácsnőként már (egy) szakképesítést szereztek. A női pályázókat - hivatkozással az érvényben lévő jogi helyzetre - egyelőre (csak) biztatgatják (hitegetik).

VI. Eljárás új pályázatok esetében

A további női pályázókat tekintve - akik a maguk részéről a fegyveres erők felvételt elutasító döntése ellen még nem éltek panasszal - ugyanis a jelenlegi jogi helyzet mindaddig fennáll, míg nem lépnek érvénybe törvényi változások. A személyügyi (feldolgozó) munkát végző szolgálati helyek arra lettek utasítva, hogy a nőktől beérkező kérelmeket (amelyek a még érvényben lévő törvények megváltoz(tat)ása előtt, egy, még ezután megnyitandó pályára érkeztek) illetve a katonaeerők pályamódosítás (-csere) ügyében beérkező kérelmeit fogadják el, és a kérelmezőket a jogi helyzetről tájékoztassák.

Az ügyintézők úgy vannak (azonban) eligazítva, hogy a kérelmek elbírálására csak a törvényes rendelkezések megváltoztatása után kerül sor. Amennyiben egy pályázó azonnali döntés előtt áll(na), le kellene mondanania, el kellene állnia kérelmétől. Női pályázók felvétele ezért (valószínű) csak a következő évben válik lehetségessé.

VII. Szükséges-e az egyszerű törvények megváltoztatása?

Amennyiben a szövetségi kormány politikai döntés alapján az Európa-Bíróság álláspontjának gyakorlatilag meg akar felelni, úgy a mostani törvények megváltoztatás éppúgy szükségessé válik, mint egyes rendeleteké, mint például a Soldatenbanflahnverordnung-é. Minden olyan érvényben lévő rendelkezés megváltoztatása szükséges, amely a női pályázók fegyveres erőkbe való belépését az egészségügyi vagy a katonazenész-szolgálatra korlátozza.

VIII. Szükséges-e az alaptörvény megváltoztatása?

Kérdéses, hogy a szövetségi kormány által a fegyveres erőknek a nők önkéntes szolgálata érdekében (alapvetően valamennyi területre kiterjedő) megnyitására hozott politikai elvi-döntése után az alaptörvény megváltoztatása egyáltalán szükséges-e, vagy elégséges az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondatának európaijogkonform átinterpretálása, melynek eredményeként csak a nők fegyveres kényszerszolgálatának tilalma maradna meg, az önként vállalt fegyveres szolgálat azonban a jövőben már nem esne tilalom alá.

Ez a sajátos nézet átsiklik afelett, hogy azok a nők, akiket kényszerszolgálatra csak az állandó jellegű katonai kórház-szervezetekhez szabad behívni, a szolgálati köteletség teljesítése során nincsenek katonastátuszban. Az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 1. mondat szerint a nők részére csak civil szolgálati kötelezettség van meghatározva, melynek keretében a *"fegyverrel való szolgálat"* eleve kiesik. Ezért is nem vonatkozhat az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondata a 12/a cikkely 4. bekezdés 1. mondatának tényállására.

Ezért valójában a rendelkezés eddigi normatartalmától függ: az uralkodó nézet az, hogy az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondata - az eddig érvényes szövegváltozatban - a nők részére a fegyveres erőkben az önként vállalt fegyveres szolgálatot (meg)tiltja. Az alkotmány rendelkezésének az a célja, hogy a veszélytől minden olyan nőt megvédjen, aki aktív részvételével bármilyen háborús konfliktusba - különösen a front területén- be(le)kapcsolódik. Ennek okán teljesen lényegtelen, hogy a fegyveres szolgálatot önkéntesen, vagy nem önként vállalt kötelezettség keretében kellene-e a nőknek teljesíteni. Az (ugyanis) mindkét esetre

(meg)tiltott. Ez felel meg a Szövetségi Közigazgatási Bíróság (állandó) bíraskodási gyakorlatának. Az 1956 óta a mai napig hivatalban volt (és lévő) minden kormány az állami praxist erre a - jogszolgáltatási gyakorlatban eluralkodott - nézetre alapozta, hogy a nőket a fegyveres erőkhöz történő belépésből (1975 óta a katonazenész és az egészségügyi szolgálat kivételével) kizárja. Amennyiben az alaptörvény 12/a cikkely 4 bekezdés 2. mondatát akarják változtatlan szöveggel átinterpretálni, az azt a benyomást kelti, mintha az idevonatkozó alkotmányjog vagy tetszés szerint manipulálható, vagy az négy évtizeden keresztül az állami gyakorlatban tökéletesen félreismerték. Ezenkívül az átinterpretálásra kerülő előírás gyakorlati jelentősége is kérdéses lenne, mivel az alaptörvény megfelelő *"kényszerszolgálato(ka)t"* nem ismer.

Az Európa-Bíróság Sirdar és Kreil ítéleteinél úgy foglalt állást, hogy az adott tevékenységek gyakorlásának körülményei és módja alapján a nőknek a speciális harcoló egységekből való szolgálat alóli kizárása az Európa Tanács egyenlő elbánási irányelvei 2 cikkely 2. bekezdése szerint indokolt lehet. A nemzeti hatóságok azonban meghatározott mérlegelési szabadsággal (mozgástérrel) rendelkeznek (arra az esetre), amikor egy tagállam (köz)biztonságához szükséges intézkedést (meg)hoznak.

Ezenkívül európa-jogilag elfogadott a nők kizárása az olyan kötelekekből, melyeknek tagjai a legelső vonal(ak)ban kell, hogy ténykedjenek, és kivétel nélkül e célból vannak felvéve és kiképezve. Az ide felvett katonák alkalmazhatóságának sokszínűsége (sokfélesége) azt bizonyítja, hogy ezek a kötelekek kizárólag férfiakból állnak.

Az alaptörvény 12/a cikkely 4. bekezdés 2. mondatának pótlás nélküli törlése - miként azt az FDP javasolta - figyelmen kívül hagyja a mérlegelés szabadságának lehetőségét, mert a fenntartás nélküli egyenjogúság érvényesítésének - az alaptörvény 3. cikkely 2. bekezdés 2. mondatában való - kifejezésre juttatása miatt az alaptörvény 12/a cikkelyében egy megújított, ezúttal kétségtelenül enyhített egyenlőség-jogi különnorma nélkül fennállna a veszély, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság hely ad(hat)na egy nő kérelmének a fegyveres erőkhöz korlátozásmentes fegyveres szolgálatra.

Ebből az következik, hogy jogi és katonai szempontból szükséges az alaptörvény 12/a cikkelyében - hasonló módon mint az új 5. bekezdés esetében az eddigi 5. és 6. bekezdések 6. és 7. bekezdésekké válnának - egy új egyenlőségjogi különnormát megalkotni, és ennek segítségével a

szükséges differenciálásokat a fegyveres erők készenlétének fenntartására elvégezni.

Ha az Európa-Bíróság döntése a Német Szövetségi Köztársasággal szemben jogi kötelezettség vállalással járna (pl. egy megfelelő nemzeti ítélet jogerőre emelkedése után), vagy a szövetségi kormány politikai és társadalmi okokból a fegyveres erők nők szolgálata érdekében megnyitását érvényre akarná juttatni, (akkor) felvetődik a kérdés, hogy szabad-e a fegyveres erők megnyitását a nők önként vállalt belépésére korlátozni, vagy az általános hadkötelezettség bevezetése lenne (inkább) indokolt a nők esetében is?

A politikai akarat jelenleg az első alternatívát részesíti előnyben. Ez az Európa-Bíróság szakvéleményének is megfelelne, amely csak a nők általános(ságban) kizárását gyakorlatilag a fegyveres erők szinte valamennyi pályájára való bejutástól, mint az egyenlő elbánás irányelveivel szembeni vétséget kifogásolja. Ugyanakkor nem követeli mindkét nem általános hadkötelezettségének bevezetését.

Érdemleges okok szólnak amellet, hogy a nők fegyveres erőkbe történő önkéntes belépését az ismertett módon elősegítsük, az általános hadkötelezettséget pedig eddigi formájában (és terjedelmében) fenntartsuk: a nők viselik a fő terhet a gyermekek világrahozatalával és felnevelésével, felvállalva ezzel egy gyakran alábecsült társadalmi hozzájárulást, amit a férfiak biológiai okokból nem teljesíthetnek, vagy a gyermeknevelés során nem akarnak teljesíteni.

Ezért az alkotmányváltozás menete során megteremtődhetne egy új egyenlőségjogi különnorma, amely a fegyveres erők szempontjait és érdekeit tekintetbe veszi. Ez az alábbiak szerint hangozhatna: *"A (katona-)nők részére meghatározott fegyveres szolgálatokat elérhetővé szabadna tenni, már amennyire azok - gyakorlásuk módja és körülményei miatt - a fegyveres erők készenléti állapotának fenntartásához feltétlenül szükségesek. A továbbiakat egy szövetségi törvény szabályozza."*

Az általános hadkötelezettség mindkét nem részére való bevezetése jelenleg sem jogi, sem politikai, sem pedig társadalmi ok(ok)ból nem indokolt. A férfiak és a nők teljes egyenjogúsága természetesen azáltal is elérhető lenne, ha az általános hadkötelezettséget teljesen eltörölnék, miként azt Angelika Beer (is) követeli. Ez azonban jelenleg aligha *"több-ségképes"*, amint azt az igazságügyi miniszter asszony és Helmut

Wieczorek védelmi bizottsági elnök első megnyilatkozásai (is) alátámasztják.

Amennyiben a szövetségi kormány elhatározná magát, hogy a fegyveres erőket a nők önkéntes fegyveres szolgálatára megnyitja, hogy ezáltal az Európa-Bíróság ítéletének megfeleljen, annak adott esetben a biztonságpolitika - azon belül (is) elsősorban a honvédelem - területén széleskörű konzekvenciái lennének. Ilyen magatartással precedens értékű eset teremtődne, az Európai Unió szerveinek megengedett lenne, hogy az ún. szekunder közösségi jog útján közvetlenül befolyást gyakoroljanak az európai jognak még nem alárendelt honvédelem területére. Ezáltal a jövőben adott eset(ek)ben az európai restriktciók a környezetvédelem, az adatvédelem vagy a munkavédelem, nemzetileg a honvédelem terén is figyelembe vehetők lennének.

IX. Összegzés és prognózis(ok)

Ha az európai fejlődése és az aktuális politikai jel(zés)ek nem teljesen csálnak, a német fegyveres erők 2001-ben majdnem valamennyi csapat- vagy fegyvernemnél az önkéntes szolgálatra pályázó nők felvétele meg fog kezdődni. Az általános hadkötelezettség eltörlése belátható időn belül éppoly kevésbé fog bekövetkezni, mint az általános hadkötelezettség nőkre való kiterjesztése. Ennek eredményeképpen a szövetségi kormány az Európa-Bíróság szakvéleményének meg fog felelni. Hogy az Európa-Bíróság döntése Tanja Kreil közigazgatási eljárási ügyének a Hannoveri Közigazgatási Bíróság előtti jogerős lezárásáig jogilag valóban elfogadásra kerül-e, majd meglátjuk. *A szükséges törvényi, szervezési és egyéb indokolt elő(készítő) munkálatok - a fegyveres erők nők javára történő megnyitására - máris megkezdődtek egy, a szövetségi védelmi minisztérium vezetésével felállított kormány munkacsoportban. Függetlenül attól, hogy sor kerül-e a Hannoveri Közigazgatási Bíróság Német Szövetségi Köztársaságot elmarasztaló döntésére, vagy hogy a szövetségi kormány saját hatáskörében kezdeményezi a nők fegyveres erőkből önkéntes szolgálata jövőbeni engedélyezésének szabályozását, az már most bizonyos: Tanja Kreil biztos, hogy helyet kap a Német Szövetségi Köztársaság jogtörténetében.*

KONTÉNERCSOMAGLOLÁSI ÉS RAKOMÁNY BIZTOSÍTÁSI TANFOLYAMOK A NÉMET HADSEREG KÖZLEKEDÉSI ÉS SZÁLLÍTÁSI ISKOLÁJÁN

Lits Gábor ¹

A szerző ajánlása

A konténer szállítás elterjedése az utóbbi néhány évtized egyik igen fontos szállítás technikai vívmánya. A konténerekkel, mint csomagolási és szállítási móddal nagymértékben növelhető a különböző anyagok sérülésmentes biztonságos szállítása, jelentősen lerövidül a be-, ki- és átrakási idő, a rakodás csaknem teljes mértékben gépesíthető, nem utolsó sorban - a csővezetékes szállítás kivételével - valamennyi szállítási ágazat (közúti, vasúti, légi, folyami, tengeri) önállóan vagy egymáshoz kapcsolódóan is alkalmazhatja.

A vasúti és közúti szállítás eddig is alkalmas volt konténeres szállításra, de ma már a többi szállítási ágazat új járműveinek tervezésénél figyelembe veszik a konténerszállítás követelményeit, lásd a nagy szállító repülőgépezet vagy pld. az *"európai vízi útra"* tervezett Európa-hajót. Óriási méretű konténer kikötők, be-, ki-, és átrakó konténer-terminálok épülnek a szállítási vonalak kulcsfontosságú csomópontjaiban.

A dolog természetéből fakad, hogy a konténerszállításnak a hadseregben is igen nagy jelentősége van. Hiszen a szállítás, ellátás, utánpótlás a hadsereg tevékenységében alapvető, szinte döntő fontosságú. Az anyagot nem elég készletezni, elő is kell tudni készíteni a biztonságos szállításhoz és garantáltan el is kell juttatni a megfelelő ütemezéssel, a megszabott időben, a meghatározott helyre.

Nos, ehhez a témához kapcsolható jelen írás anyaga, melynek alapját *Alexander Heemsoth* főtanácsos és *Theobald Weinberg őrnagy* a Brema-i közlekedési és szállítási iskola tanárainak tollából a *Truppenpraxis /Wehr-rausbildung* német katonai szaklapban 2000. év elején megjelent cikkke képezi.

1. Lits Gábor nyá. alezredes

Jelen írás szerzője nem tesz mást, mint igyekszik a témát ezeknek megfelelően adaptálni, másrészt felteszi a kérdést: ha a németeknek fontos volt ezt a témát ily módon megvilágítva egy katonai szaklapban megjeleníteni, vajon fontos lehet-e ez nekünk is? Remélhető, hogy a cikk megadja erre a választ.

Konténercsomagolási és rakománybiztosítási tanfolyamok a német hadsereg közlekedési és szállítási iskolájában

A konténereknek 1966-ban az európai kereskedelmi hajózásban történt bevezetése forradalmat jelentett a szállítási módokban. Hamarosan a Bundeswehr is vizsgálni kezdte a konténeres szállítás lehetőségeit a fegyveres erőknél, mindenek előtt természetesen a hadseregben.

A hadsereg vezetése a konténerszállítás hadseregére ható lehetséges előnyeit és hasznát 1974-ig nem ítélte megfelelőnek, egyáltalán még lehetségesnek sem. Ezt követően azonban látva a polgári szállítási ágazatokban folyamatosan bekövetkezett egyre nagyobb előnyöket, 1978-ban döntött a hadsereg közlekedési és szállítási iskoláján a konténerszállítás tudományos vizsgálatáról és oktatásáról, valamint a szállító csapatoknál történő alkalmazásáról. Az akkori eredmények azonban még nem igazolták kényszerítően a konténerszállítási rendszer általános bevezetését, ezért a konténereket az ezt követő időszakban is csak igen korlátozott mértékben alkalmazták, elsősorban külföldi szolgálati helyek ellátására, mint pl. a nyugat-német erőknél a **kanadai Shiló csapatgyakorlótéren** való alkalmazásakor.

Később azonban a Bundeswehrnek 1992-ben **Szomáliában** történő alkalmazása során a konténerekkel való tervezés a konténerszállításra történő alapozás elérte és túl is haladta a kívánt szintet.

Konténerek alkalmazása nélkül az a bevetés lényegesen nehezebb lett volna, ha ugyan nem lett volna lehetetlen.

Már 1994 novemberében a védelemtechnikai folyóirat a szomáliai-bevetéssel kapcsolatban az alábbiakat rögzítette:

- "a konténerek a logisztikai támogatás nélkülözhetetlen elemeinek bizonyultak és ezt bizonyították az anyagok különböző szállítási

eszközökre járműről - repülőre, onnan hajóra, illetve fordítva történő rakodásnál is,

- továbbiakban a szakfolyóirat az eredmények értékelése mellett komoly feladatnak, mintegy kényszerítő feladatnak tekintette elsősorban a kármegelőzés érdekében úgy a csomagolásnál, mint a különböző szállítási eszközökre történő átrakásnál, képzett szak személyzet alkalmazását,
- a felismerést követően számításba kell venni a konténerrendszer jogi rendelkezéseinek teljesítését, és az ehhez szükséges oktatógyakorló bázis megteremtését".

Mivel a hadtápanyag-szállítás valamennyi fegyvernemi csapat feladata, a szállító szakszolgálatok kiképzésére konténercsomagolási, pakolási és rakománybiztosítási feladatok témaköreiből központilag a közlekedési és szállító iskolán szerveznek tanfolyamokat és ott rendeztek be egy oktató bázist is.

A kiképzés főbb tartalmi elemei

A *"konténerpakolási és rakománybiztosítási"* tanfolyam úgy épül fel, hogy nemcsak alapismereteket és konténercsomagolási ismereteket nyújt, hanem képessé teszi a hallgatót nagyméretű, különböző platójú teherszállító járművekre (kamion) és vasúti szerelvényekre, repülőgépekre, hajókra, oda-vissza történő rakodás végrehajtására, illetve irányítására.

A háromhetes tanfolyam befejezése után a tanfolyam résztvevőjének olyan képzettnek kell lennie, hogy:

- Előjárójának a konténeres szállításra megfelelő javaslatot tudjon tenni;
- A konténereket a szakszerű csomagoláshoz elő tudja készíteni, illetve készíttetni, valamint
- Saját egysége köteléke katonáit a rakomány biztosítására, a konténerek megtöltésére, más szállítási ágazatokra történő átrakására ki tudja képezni, felügyelni és irányítani.

A tanfolyam súlypontja a rakomány biztosítására, biztonságára és más egyéb, a rakományt érhető veszélyek elhárítására való képzés, melyeket a továbbiakban egy kicsit részletesebben is megvizsgálunk.

Rakománybiztosítás

A tanfolyam gyakorlati részének alapját a rakománybiztosítás témaköre képezi és ez képezi az alapot a tanfolyamon résztvevők számára is, hogy feladatukat a mindenkori egységüknél, csapataiknál eredményesen tudják végrehajtani.

Ennek a legfontosabb kiképzési szakasznak alapjait a **Nemzetközi Tengerészeti Szállítási Szövetség** által egységesen kidolgozott és kiadott konténercsomagolási és szállítási, valamint a konténerbiztosítási irányelvek képezik, melyek a **Szövetségi Közlönyben** 1992. április és 1997. február 17-én jelentek meg, illetve léptek érvénybe.

Ezeknek igen nagy jelentőségük van, miután leírják, meghatározzák a különböző szakterületekre vonatkozó legfontosabb jogi alapelveket és rögzítik a konténerek biztonságos csomagolásának elveit is. Ezek az elvek, előírások egyaránt vonatkoznak a hagyományos és a veszélyes áruk szállítására is.

Az elméleti alapismeretek elsajátítását követően a tanfolyam résztvevői helyben az elmülethez szorosan kapcsolódó gyakorlati képzésben vesznek részt a különböző általános és szakanyagok konténerbe való helyes berakása, rögzítése, különböző járművekre történő fel- és lerakása stb. témaköreiből. A kiképzés ezen részére a közlekedési és szállítási iskolán olyan infrastruktúra, gyakorlóterep és eszközök állnak rendelkezésre, melyek egészében biztosítják a minőségi, magas szintű valóságos helyzetet megközelítő kiképzést.

Veszélyes áruk szállítására vonatkozó kiképzés

A veszélyes áruk szállítása oktatásának keretében a hallgatók megismerik az idevonatkozó hazai és nemzetközi előírásokat, szabályokat, és kiképezik őket a veszélyes áruk szigorú szabályokban rögzített helyes és célszerű szállítására. *Ehhez járulnak kiegészítésül többek között az alábbi témák:*

- veszélyes áruk közúti szállítására vonatkozó előírások és rendelkezések,

- lőszer és üzemanyag, mint veszélyes anyagoknak konténerben történő szállításának és átrakásának sajátosságai, ehhez kiegészítésül:
- veszélyes áruk tengeri szállítása, illetve a veszélyes áruk tengeri szállításának jelölése (IMDG-Code).
- veszélyes áruk ismertetőjelei és feliratozása tengeri szállítás során.

Áruszállítási rendszer (Cargo-Tracking)

A kiképzés további szakaszában történik a **CTS=Cargo-Tracking-System** (áruszállítási rendszer) megismerése és alkalmazása. Ez tulajdonképpen egy anyagkövető rendszer, amely egyebek mellett jelkódok felragasztásával, víz alatti szállítás esetében is érthetővé és ellenőrizhetővé teszi az anyagszállítás célját, útvonalát.

Fontos funkciója a CTS-nek az a lehetősége, hogy a szállítási adatokat egy központi számítógép segítségével bármikor le lehet hívni. Ezáltal a címzettet a szállítmány feladója abba a helyzetbe hozza, hogy a fogadó a szállítmányról még a megérkezés előtt minden lényegeset megkérdezhet, megtudhat.

A konténer rakodója dönti el, hogy a különböző anyagokat milyen módon és milyen szállítási eszközökkel továbbítja, illetve a konténereket milyen rakodógépekkel málházza. A CTS rendszer keretében mindezen feladatok helyes cél- és szakszerű végrehajtása lehetséges. Megfelelő kiképzés szükséges továbbiakban az anyagok víz alatti mozgatására és a különböző rakodógépek kezelésére is.

A tanfolyam résztvevői mindenekelőtt a szállítási és ellátási szolgálatok, valamint a szállító csapatok tisztjei, altisztjei. Ezen túlmenően a tanfolyamon részt vesznek a különböző polgári szállítási vállalatok hasonló beosztású alkalmazottai is. A fontossági sorrend természetesen a katonák, ezen belül is a gyorsan bevezethető erők, a válságkörzetekbe tervezett csapatok kiképzése, melyek elsősorban kerülnek külföldi alkalmazásra. Ezek a kiképzett szakemberek aztán kiképezik egységeik katonáit a helyes, célszerű csomagolásra, rakodásra, hogy a kapott feladatra azonnal és helyesen tudjanak reagálni.

Kapcsolat a polgári gazdasággal

Már 1995 elején közvetlenül a "*konténerpakolási és rakománybiztosítási tanfolyam*" feladatának megkapása után az iskola kapcsolatot keresett különböző szállítási cégekkel, vállalatokkal, mindenekelőtt a kikötői vállalatokkal, az együttműködés a gyakorlati képzés elősegítése érdekében.

Brema és Bremerhaven szállítási körzeteiben igen nagy a választék különböző megtelepedett cégekből és berendezésekből, amelyekről segítséget, támogatást lehetett kérni és ez a gyakorlatban nem is jelentett semmi problémát.

Mindenekelőtt a *Brema-i kikötői szakiskola és a Brema-i raktározási társaság* bizonyult kompetens partnernek a kikötői berendezéseknek a tanfolyam hallgatói számára történő biztosításával, mellyel igen értékes segítséget nyújtottak. Legalább ekkora segítséget jelentett és jelent azonban a *Hamburg-i német Lloyd* társasággal való kapcsolatot is, akik pl. a konténerek pakolására és ellenőrzésére biztosítják az alépítményeket (alátéteket, aljzatokat, alapzatokat stb.).

Ezek mellett szakmai gyakorlatok (látogatások) kerülnek végrehajtásra a polgári szállító vállalatoknál, a Bremerhaven-i konténer-terminálon, vagy Hamburgban, amelyeken minden hallgatónak kötelező a részvétel, illetve gyakorlat. Mindezekon túlmenően az iskolán kifejezetten polgári kiképzők, szakemberek is oktatnak. Így pl. a tengeri szállítás sajátosságait az ezzel kapcsolatos követelményeket, az áru biztosítását stb. a hamburgi kikötő vezetője, egy tapasztalt tengerészkapitány oktatja.

Eddigi tapasztalatok

A kezdetek óta ez az újszerű, eleinte kuriózumnak tekinthető tanfolyam a fejlődés az élet törvényszerű parancsára időközben szilárd állandó részévé vált az ellátó iskola kiképzési programjának. A somáliai bevetéssel ellentétben az egykori jugoszláviai SFOR/IFOR alkalmazások során a kiképzés eredményeképpen már úgy a felvonulás, mint a visszaszállítások alkalmával semmilyen anyagkárosodás nem történt. Ugyanez vonatkozik az **Észak-Norvégiában** végrehajtott szövetséges gyorsreagálású erők gyakorlatára is.

A koszovói alkalmazásra történő felkészülés során az érintett egységek, kötelek kiképzett személyzetet hagytak hátra, melynek eredményeként a tervezett anyagszállítások időarányosan és szállítási károsodás nélkül érkeztek. Csupán a hegyszorosokon, hágókon való átkelések során lépett be néhány hiba a CTS rendszerbe.

A helyes alkalmazást kétségtelenül nehezíti az a tény, hogy a kiképzés és a kiképzett emberek gyakorlati igénybevétele (harchelyzet) között igen nagy lehet az idő. Így a lassan eltűnedező ismeretanyag és a gyakorlat hiánya az anyag nem megfelelő megértéséhez, elsajátításához vezethet. ***Ezért a tanfolyam legvégén ún. zárógyakorlatként a tanfolyam anyagának a Cargo-Tracking rendszerbe a konténercsomagolás és átrakás idő- és térbeli összehangolásával az iskola kiképzési centrumában komplex harcszerű gyakorlat kerül végrehajtásra.***

Továbbiakban a tanfolyamon résztvevők kiválasztása és vezénylése szempontjából a legfontosabb feltétel az, hogy az érintett egységek "***felismerjék***" a tanfolyamra küldés fontosságát és szükségességét. Ebből kiindulva indít az ellátó iskola alap- és speciális tanfolyamokat, valamennyi vezetési szint számára és ezeken igyekszik a kiképzés szükségességét és fontosságát megmagyarázni, bizonyítani.

Végső következtetésként levonható: hogy az anyagoknak az állomáshelyen történő cél- és szakszerű csomagolása első feltétele az alkalmazási térségben történő anyagi készenlét elérésének.

TARTALOM 00/3

ELMÉLET

<i>Csabai György</i>	Az integrált Védelmi Minisztériumról	3
<i>Csabai György</i>	A Magyar Haderőreform tapasztalatai (1988- és 2000 között)	17
<i>Báthy Sándor</i>	Ismerkedés a Többnemzetiségű Összhaderő- nemi Logisztikai központ működésével	25

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS

<i>Jároscsák Miklós</i>	A NATO csatlakozásra történő felkészülés, majd a NATO tagság eddigi időszakának általános és logisztikai tapasztalatai	30
<i>Gáspár Tibor</i>	A haditechnikai biztosítás új rendszere	50
<i>Takács László</i> <i>Juhász József Gábor</i>	A pénzügyi - gazdasági ellenőrzés megfele- lése az integrációs követelményeknek	71
<i>Virágh Béla</i>	Rendszeresítés, rendszerbeállítás, csapatpróba	92
<i>Nagy István</i>	A Magyar Honvédség lőszerkészletének elemzése, korszerűsítésének lehetőségei I. RÉSZ	105

KÖRNYEZETVÉDELEM

<i>Földi László</i> <i>Nagy Lajos</i>	Kárelhárítás komplex feladatai veszélyes áruk közúti szállítása során bekövetkezett bale- seteknél	125
--	--	-----

KATONAI MINŐSÉGÜGY

<i>Mikula László</i>	A Magyar Köztársaság kormányzati minőség- biztosítási tevékenységének szabályozása	139
----------------------	---	-----

<i>Kassai Károly</i>	A fizikai biztonság, mint az adatbiztonság pillére	154
----------------------	--	-----

KIKÉPZÉS - FELKÉSZÍTÉS

<i>Szűcs László</i>	Gondolatok a logisztikai tisztképzésről	166
---------------------	---	-----

SZAKTÖRTÉNET

<i>Kiss Attila</i>	A hazai katonai gépjárművek gyártói és járműveik	176
--------------------	--	-----

TÁJÉKOZTATÓ - INFORMÁCIÓ

<i>Turcsányi Károly</i>	A Magyar Tudományos Akadémia Marketing Bizottság Logisztikai Albizottságának tudományos munkája 2000-ben	191
-------------------------	--	-----

<i>Vincze Gyula</i>	A békebiztosítás új dimenziói	200
---------------------	-------------------------------	-----

<i>Vincze Gyula</i>	A nők fegyveres szolgálata	219
---------------------	----------------------------	-----

<i>Lits Gábor</i>	Konténersomagolási és rakománybiztosítási tanfolyamok a Német Hadsereg Közlekedési és Szállítási iskolájában	233
-------------------	--	-----

Szerkesztőség: 1395. Budapest Lehel u. 41.

Bp. Pf.: 423 (felelős szerkesztő)

Telefon: HM: 252-95

Szedés: MH Logisztikai Főigazgatóság

Kiadja: MH 1. Logisztikai Támogató Dandár